

NOAH ELI GORDON MONIKA VREČAR IVAN ANTIĆ NENAD JOLDESKI URBAN BELINA ĐORĐE KRAJIŠNIK KARLO HMELJAK BOJAN SAVIĆ OSTOJIĆ TOMAŽ ŠALAMUN JURE DETELA HARIS IMAMOVIĆ BLAŽ IRŠIĆ DARKO CVIJETIĆ SLOBODAN IVANOVIĆ ARBEN IDRIZI ROBERT KAMINSKI ALMIN KAPLAN BOJAN MARKOVIĆ VARJA BALŽALORSKY ANTIĆ VLADIMIR ĐURIŠIĆ TIBOR HRS PANDUR ROMEO MIHALJEVIĆ GAŠPER TORKAR UROŠ PRAH ARBNORE REXHEPI DOMEN OGRAJENŠEK MUANIS SINANOVIĆ BOJAN STEFANOVIĆ NAMITA SUBIOTTO LARA HÖLBLING MATKOVIĆ NEJC MAVSAR BLAŽ KRUMP ALEŠ DEBELJAK LARA MARCONI PETAR MATOVIĆ BORJANA MRĐA KATJA PERAT MARKO POGAČAR ARBĚR SELMANI TAMARA ŠUŠKIĆ STEVAN TATALOVIĆ NAĐA BOBIČIĆ GJORGJE BOZHIOVIQ ŽIVKO GROZDANOSKI JASMIN B. FRELIH STEFAN BOŠKOVIĆ RUMENA BUŽAROVSKA MARKO GREGUR DORIS PANDŽIĆ OGNJEN SPAHIĆ VLADIMIR TABAŠEVIĆ EMINA ŽUNA GORAN FERČEC VESNA BJEDOV JERNEJ KALUŽA TEA TULIĆ MANE MANUŠEV GJOKO ZDRAVESKI ŠKELJZEN MALIĆI JELENA STOJKOVIĆ MIKLAVŽ KOMELJ NOAH ELI GORDON MONIKA VREČAR IVAN ANTIĆ NENAD JOLDESKI URBAN BELINA ĐORĐE KRAJIŠNIK KARLO HMELJAK BOJAN SAVIĆ OSTOJIĆ TOMAŽ ŠALAMUN JURE DETELA HARIS IMAMOVIĆ BLAŽ IRŠIĆ DARKO CVIJETIĆ SLOBODAN IVANOVIĆ ARBEN IDRIZI ROBERT KAMINSKI ALMIN KAPLAN BOJAN MARKOVIĆ VARJA BALŽALORSKY ANTIĆ VLADIMIR ĐURIŠIĆ TIBOR HRS PANDUR ROMEO MIHALJEVIĆ GAŠPER TORKAR UROŠ PRAH ARBNORE REXHEPI DOMEN OGRAJENŠEK MUANIS SINANOVIĆ BOJAN STEFANOVIĆ NAMITA SUBIOTTO LARA HÖLBLING MATKOVIĆ NEJC MAVSAR BLAŽ KRUMP ALEŠ DEBELJAK LARA MARCONI PETAR MATOVIĆ BORJANA MRĐA KATJA PERAT MARKO POGAČAR ARBĚR SELMANI TAMARA ŠUŠKIĆ STEVAN TATALOVIĆ NAĐA BOBIČIĆ GJORGJE BOZHIOVIQ ŽIVKO GROZDANOSKI JASMIN B. FRELIH STEFAN BOŠKOVIĆ RUMENA BUŽAROVSKA MARKO GREGUR DORIS PANDŽIĆ OGNJEN SPAHIĆ VLADIMIR TABAŠEVIĆ EMINA ŽUNA GORAN FERČEC VESNA BJEDOV JERNEJ KALUŽA TEA TULIĆ MANE MANUŠEV GJOKO ZDRAVESKI ŠKELJZEN MALIĆI JELENA STOJKOVIĆ MIKLAVŽ KOMELJ NOAH ELI GORDON MONIKA VREČAR IVAN ANTIĆ NENAD JOLDESKI URBAN BELINA ĐORĐE KRAJIŠNIK KARLO HMELJAK BOJAN SAVIĆ OSTOJIĆ TOMAŽ ŠALAMUN JURE DETELA HARIS IMAMOVIĆ BLAŽ IRŠIĆ DARKO CVIJETIĆ SLOBODAN IVANOVIĆ ARBEN IDRIZI ROBERT KAMINSKI ALMIN KAPLAN BOJAN MARKOVIĆ VARJA BALŽALORSKY ANTIĆ VLADIMIR ĐURIŠIĆ TIBOR HRS PANDUR ROMEO MIHALJEVIĆ GAŠPER TORKAR UROŠ PRAH ARBNORE REXHEPI DOMEN OGRAJENŠEK MUANIS SINANOVIĆ BOJAN STEFANOVIĆ NAMITA SUBIOTTO LARA HÖLBLING MATKOVIĆ NEJC MAVSAR BLAŽ KRUMP ALEŠ DEBELJAK LARA MARCONI PETAR MATOVIĆ BORJANA MRĐA KATJA PERAT MARKO POGAČAR ARBĚR SELMANI TAMARA ŠUŠKIĆ STEVAN TATALOVIĆ NAĐA BOBIČIĆ GJORGJE BOZHIOVIQ ŽIVKO GROZDANOSKI JASMIN B. FRELIH STEFAN BOŠKOVIĆ RUMENA BUŽAROVSKA MARKO GREGUR DORIS PANDŽIĆ OGNJEN SPAHIĆ EMINA ŽUNA GORAN FERČEC VLADIMIR TABAŠEVIĆ VESNA BJEDOV JERNEJ KALUŽA TEA TULIĆ MANE MANUŠEV GJOKO ZDRAVESKI ŠKELJZEN MALIĆI JELENA STOJKOVIĆ MIKLAVŽ KOMELJ NOAH ELI GORDON MONIKA VREČAR IVAN ANTIĆ NENAD JOLDESKI URBAN BELINA ĐORĐE KRAJIŠNIK KARLO

Publikacija I. mednarodnega festivala literarnih praks v razvoju: LITERODROM (v produkciji Cankarjevega doma)
Publikacija I. međunarodnog festivala književnih praksi u razvoju: LITERODROM

Glavna urednika / Glavni urednici

Tibor Hrs Pandur, Uroš Prah

Uredniški odbor / Redakcija

Karlo Hmeljak, Monika Vrečar, Gašper Torkar

Ivan Antić, Vladimir Đurišić, Nenad Joldeski, Đorđe Krajišnik,

Bojan Savić Ostojić

Risbe / Crteži

Vladimir Đurišić

Oblikovanje / Dizajn

Blaž Krump, Pregib

Lektura / Lektura

Brina Devetak, Ema Golob, Karmen Jordan, Anja Žabkar

Prevodi

Ivan Antić, Varja Balžalorsky Antić, Urban Belina, Aleš

Debeljak, Vladimir Đurišić, Karlo Hmeljak, Lara Hölbling

Matković, Tibor Hrs Pandur, Škeljzen Malići , Nejc Mavsar,

Romeo Mihaljević, Uroš Prah, Arbnore Rexhepi, Domen

Ograjenšek, Bojan Savić Ostojić, Muanis Sinanović, Bojan

Stefanović, Jelena Stojković, Namita Subiotto, Monika Vrečar

Tisk / Štampa / Tisak

Littera picta

Naklada / Tiraž

500

Izdajatelj / Izdavač

Paraliterarno društvo I.D.I.O.T., Aškerčeva 2,

1000 Ljubljana; revija.idiot@gmail.com

Podpora / Potpora

Javna agencija za knjigo RS, ŠSFF Ljubljana

Na spletu / Na internetu

id.iot.si

Vse pravice so pri avtoricah in avtorjih.

Sva prava su kod autorki i autora.

Sva prava su kod autorica i autora.

7	Noah Eli Gordon
9	Miklavž Komelj
14	Tomaž Šalamun
19	Jure Detela
21	Vladimir Đurišić
30	Tibor Hrs Pandur
39	Haris Imamović
44	Blaž Iršič
52	Darko Cvijetić
54	Slobodan Ivanović
57	Arben Idrizi
66	Robert Kaminski
70	Almin Kaplan
72	Mane Manušev
73	Bojan Marković
76	Petar Matović
79	Borjana Mrđa
81	Katja Perat
86	Marko Pogačar
88	Uroš Prah
95	Bojan Savić Ostojić
100	Arbër Selmani
106	Tamara Šuškić
114	Stevan Tatalović
119	Gašper Torkar
125	Monika Vrečar
131	Gjoko Zdraveski
135	Nada Bobičić & Gjorgje Bozhoviq
139	Živko Grozdanoski
143	Đorđe Krajišnik
145	Ivan Antić
151	Jasmin B. Frelih
159	Stefan Bošković
164	Rumena Bužarovska
181	Marko Gregur
186	Nenad Joldeski
190	Doris Pandžić
195	Ognjen Spahić
202	Vladimir Tabašević
208	Emina Žuna
216	Goran Ferčec
230	Literodrom
233	Vesna Bjedov
235	Muanis Sinanović
236	Stefan Bošković
237	Borjana Mrđa
239	Arbër Selmani
241	Jernej Kaluža
243	Đorđe Krajišnik
244	Marko Pogačar
245	Tea Tulić
247	Vladimir Đurišić
249	Nenad Joldeski
250	Katja Perat
252	Bojan Savić Ostojić

NOAH ELI GORDON

PREVOD
ALEŠ DEBELJAK

Dear Tomaž,

You will never die. Don't believe anyone on Earth. I've read your poems to others who have wept and wept after listening. I've read your poems to lovers who climbed immediately into bed with me. I've read your poems alone and been so filled with life that I felt as though I, right there, grew several feet taller. I've read them and read them. I've read your poems to rooms full of students, to rooms full of poets, to strangers in bars, to the walls of my own room. And each time, each and every time, every single time, something happens, someone changes, something is charged anew, challenged, crushed and rebuilt, more sturdy and malleable, more full of all the things on the planet. Your poems orbit everyone, everywhere. In their singularity, they float up in the sky only to rain down multitudinous and ubiquitous, yet still rare. They hover in unison. They pulsate like a heart, like hundreds of tiny bird hearts all beating in tandem. They bind together and sing to all the poets of the world. They cover the dirt, the hills, the woods. If each had a body, they'd fill every chair on the planet. They make city after city in their image, in yours. You will never die Tomaž. The poets of the Earth won't allow it. Again and again and again, we will prop you up on our backs and drag you from country to country, from city to city, from street to street, from room to room, from dust to dust. You who were born in a wheat field snapping your fingers will continue forever to do so, while the rest of us listen.

Love,
Noah

This is a letter from a young American poet, sent to Tomaz in the last weeks of his life. It is one of many, many moving letters sent to Tomaz by his friends, former students and fellow poets from all over the world.

To pismo mladega ameriškega pesnika je Tomaž prejel v zadnjih tednih pred smrtjo. Je le eno od številnih ganljivih pisem, ki so jih Tomažu poslali njegovi prijatelji, nekdanji študenti in pesniški kolegi širom po svetu.

Dragi Tomaž,

nikoli ne boš umrl. Ne verjemi nikomur na zemlji. Tvoje pesmi sem bral ljudem, ki so med poslušanjem neustavljivo hlipali. Tvoje pesmi sem bral ljubimcem, ki so takoj zlezli v posteljo z mano, Bral sem tvoje pesmi in tako zelo so me napolnile z življenjem, da sem dobil občutek, kakor da sem tu in zdaj zrasel za nekaj centimetrov. Bral sem jih in bral. Tvoje pesmi sem bral študentom v polnih predavalnicah in pesnikom v polnih sprejemnicah, tujcem v barih, zidovom lastne sobe. In vsakokrat, vedno in vsakič se nekaj zgodi, nekdo se spremeni in dobi novo energijo, izziv, zdrobi se in spet sestavi, bolj čvrst in gnetljiv, polnejši za stvari vsega planeta. Tvoje pesmi krožijo okrog vsakogar in povsod. V svoji edinstvenosti priplavajo na nebo in dežujejo, mnogovrstne, vseprisotne in vendar redke. Usklajeno lebdijo. Utripajo kot stotine drobnih ptičjih src, ki povezujejo vse pesnike sveta in jim pojejo. Prekrivajo nesnago, hribe in gozdove. Če bi vsaka pesem imela telo, bi skupaj zapolnile vse stole na zemlji. Sleherno mesto ustvarjajo po svoji podobi, po tvoji. Nikoli ne boš umrl, Tomaž. Pesniki tega ne bomo dovolili. Vedno znova te bomo postavili pokonci in na naših hrbtih nosili od dežele do dežele, od mesta do mesta, od ulice do ulice, iz prahu v prah. Ti, ki si se rodil v žitu in tleskal s prsti, to vselej in za vedno počneš, medtem ko te preostali poslušamo.

Z ljubeznijo,
Noah

Noah Eli Gordon (1975, Cleveland) is the co-publisher of Letter Machine Editions, an editor for The Volta. His recent books include *The Year of the Rooster* (Ahsahta Press, 2013), *The Source* (Futurepoem Books, 2011) and *Novel Pictorial Noise* (Harper Perennial, 2007).

Aleš Debeljak (1961, Ljubljana) is an awarded cultural critic, poet, translator, teacher, editor and essayist.

Noah Eli Gordon (1975, Cleveland) je so-založnik Letter Machine Editions in urednik revije The Volta. Nazadnje je objavil: *The Year of the Rooster* (Ahsahta Press, 2013), *The Source* (Futurepoem Books, 2011) in *Novel Pictorial Noise* (Harper Perennial, 2007).

Aleš Debeljak (1961, Ljubljana) je večkrat nagrajeni pesnik, esejist, sociolog kulture, urednik, prevajalec in učitelj.

MIKLAVŽ KOMELJ

GOVOR NA POGREBU TOMAŽA ŠALAMUNA

Ljubljana, 5. 1. 2015

Ena najsilovitejših pesmi Tomaža Šalamuna, »Balada za Metko Krašovec«, se začne:

»*Zadnjič, ko sem v svojem življenju ostal brez zavesti, je bilo četrtega januarja zvečer v Mehiki.*«

To je včerajšnji datum. On ni utihnil sedemindvajsetega decembra; on govori naprej. Obenem pa je njegova govorica ves čas tudi tišina, ker poezija ni samo govorica, ampak *obenem* govorica in tišina — zanj pa je poezija *edina* govorica. Pogrebi imajo kot socialni ritual navadno žalostno funkcijo: da ponovno utemeljijo neko skupnost živih na razmejitvi od mrtvih. Tomaž Šalamun pa je v jeziku naredil tako eksplozijo, da je pokazal, da so tovrstne polarizacije zgrešene. Če je danes kdo mrtev, to gotovo ni Tomaž Šalamun, nesmrtni, večni, svetli Tomaž Šalamun, ki je napisal, da s svojim življenjem odhaja tja, kjer je, in da je smrt samo napaka v imenovanju tistih, ki jim je bila zakrita luč. In ki je živel z zavestjo, da je svet razpad sveta. In je obenem živ pisal o sebi, kot da je že mrtev, ko je spregovoril skozi svojo smrt v pesmi »Epitaf«, v kateri zavrača vsako varno začrtovanje meje med živimi in mrtvimi, na kateri ljudje utemeljujejo socialno življenje:

»*Samo Bog je. Duhovi so prikazen. Slepe sence strojev, ki zakrivajo Poljub. Moja Smrt je moja Smrt. Ne delim je s topim mirom drugih izničenih pod rušo.*

Kdor boš pokleknil na moj grob, zemlja se bo stresla. Ruval ti bom sladki sok iz tilnika in genitalij. Daj mi usta. Pazi, da ti kak trn ne predre

bobniča, ko se boš valjal kot črv, živ pred mrtvimi. Narahlo, narahlo naj te umije ta bomba kisika. Naj te raznese le, kolikor ti prenese srce. Vstani in si zapomni: vsakega ljubim, ki me spozna. Zmeraj. Vstani zdaj. Predal si se in zbudil.«

Tomaž Šalamun je povedal:

»*Nikdar nisem bil človek. Vedno angel.*«

Miklavž Komelj (1973, Kranj) je doktoriral iz umetnostne zgodovine s temo Pomeni narave v toskanskem slikarstvu prve polovice 14. stoletja, za katero je prejel nagrado Zlati znak ZRC SAZU. Za pesniško zbirko Rosa je prejel Veronikino nagrado za najboljšo pesniško zbirko leta 2002, za zbirko Hipodrom pa leta 2006 Jenkovo nagrado. Genialno je prevedel, med drugim, pesmi in fragmente Fernanda Pessoae, pesmi Cesarja Valleja ter uredil zapuščino Jureta Detele in Vojka Gorjana.

Teh besed nikdar nisem razumel metaforično. In če je rekel, da je poezija zato, ker človek ni bog, in je to tisto, kar človek najteže prenese, tega nikdar nisem razumel kot skrušeno pristajanje na človeške omejitve, ampak kot klic po njihovem preseganju: po tisti transformaciji subjektivnosti, ki sta ji Dante in Pasolini rekla *trasumanar*.

»Brati: ljubiti« je naslov ene njegovih pesmi. Brati, resnično brati poezijo Tomaža Šalamuna že pomeni ljubiti, ker se ta poezija dogaja tako, da transformira subjektivnost bitja, ki bere. Kot vračanje vida slepim. Ki lahko tudi boli.

Tomaž Šalamun, 2011

Tomaža Šalamuna sem, odkar sem mu prvič pogledal v žareče oči, doživljal kot bitje, ki s silovito energijo generira ljubezen. Po vsem svetu, na vseh kontinentih. »*You are loved here*,« mu v *Sinji stolp* iz Amerike sporoča Kevin Holden. »*Šalamun, pesnik radosti, što me spasao / smrti i naučio, da se radujem tom životu*(,)« piše Milan Đorđević.

Šalamun, ki ga je Jure Detela v svoji predsmrtni pesmi imenoval »*divji mojster*«, je zmoغل najbolj direktno operirati z energetsko ravnojo jezika. O pisanju poezije je napisal:

»*Tako kot v ljubezni se vse*

izkaže. Besede drhtijo, če so

prave. Tako kot telo drhti v

ljubezni, drhtijo besede na papirju.«

Ni instance, ki bi tu lahko karkoli prikrla. Pesnik pravi: »*Božja dlesen tega več ne / prikrije.*«

»*(V)sakega ljubim, ki me spozna.*« Ta ljubezen ni stvar emocij, ampak – v vsej visceralni direktnosti – stvar spoznanja, nekaj absolutno nadosebnega. Šalamun ne operira z emocijami, ampak z mehanizmi, ki generirajo emocije. In ko tu podre vse sentimentalne iluzije, odpira prostor za soočenje z neznosno intenzivnostjo absolutne ljubezni.

Zdaj se vprašam, ali to, kar sem rekel o branju in ljubezni,

sploh vzdrži ob tej intenzivnosti. Marina Cvetajeva je pisala Rilkeju – malo pred njegovo smrtjo -, da on ni njen najljubši pesnik, ampak da je naravni pojav, ki ne more biti *njen* in ki se ga ne ljubi, ampak *vzdrži*.

Tomaž Šalamun, 2011

Ko sem Tomaža Šalamuna čisto zadnjič videl v fizični podobi, je imel ob sebi fotokopijo knjige s korespondenco med Cvetajevo, Pasternakom in Rilkejem, v kateri je to pismo.

Tomaž Šalamun, 2011

Pomislil sem, da je Cvetajeva pisala tudi njemu.

Tomaž Šalamun, 2011

Šalamun je tak. Šalamun je dosegel to najvišjo stopnjo, da *resnično* vprašanje ob njegovi poeziji ni, kaj si kdo misli o njej, ali je nekomu všeč ali ne, ampak samo to, *ali jo vzdržimo ali je ne vzdržimo*.

Tomaž Šalamun, 2011

Ampak ljubezen, o kateri govori Šalamun, je prav to vzdržanje.

Tomaž Šalamun, 2011

On je vedno potreboval ogromne prostore; ne samo prekooceanskih in medkontinentalnih daljav, ampak intergalaktične. In medjezikovne. Preko daljav je bil vedno percipiran mnogo jasneje kot od blizu. V njegovi drži je bilo nekaj aristokratskega, nekaj, kar me spominja na druge čase. Nekoč mi je na razglednico iz Ferrare, na kateri je fotografiran Castello Estense, napisal: »*Tu so naši bratje!*« In najbolj udarno pesem o tem, kako Tomaž Šalamun dela zgodovino, je napisal Jacques Roubaud, ki ni samo eden največjih živečih pesnikov v francoskem jeziku, ampak tudi preučevalec lirike okcitanskih trubadurjev. Tomaž Šalamun je pisal v slovenščini in v njej odprl nove, dotlej neslišane registre, ampak nič manj kot protagonist dogajanja v Sloveniji ni bil protagonist dogajanja drugje, zgodovino poezije v Združenih državah Amerike je soustvarjal od sedemdesetih let naprej, od časa, ko je na primer pisal in bival v tesni bližini z Bobom Perelmanom, do danes, ko njegova poezija oblikuje tamkajšnje mlade pesnike. Ob načinu, kako je pisal v slovenščini, se spet spomnim na neko pismo Cvetajeve Rilkeju; ona pravi, da pesnik lahko piše v francoščini, ne more pa biti francoski pesnik; da ona ni ruska pesnica in da se vedno čudi, če jo imajo za tako, kajti človek je pesnik prav zato, *da ne bi bil* Francoz, Rus in tako naprej.

Tomaž Šalamun, 2011

Intenzivnost Tomaža Šalamuna v zanj premajhnem slovenskem okolju mnogi niso vzdržali. Bila so obdobja, ko je lahko pisal pesmi samo zunaj Slovenije. Eden najbolj znanih verzov iz *Pokra* govori ravno o izselitvi – čeprav je Šalamun obenem ves čas z veliko ljubeznijo delal za to, da bi bil ta prostor večji in bolj bivalen. Sam je vanj vstopal kot

veter. In v tem prostoru, kjer mumije še vedno akademsko trepljajo strast in bolečino, Pascala, ki se je potrudil, in Bacha, ki se mu je posrečilo, so bile reakcije nanj včasih čudne. V Sloveniji – ampak *samo* v Sloveniji – sem večkrat slišal celo zavistne pripombe, da je Šalamunova logika pravzaprav potopljena v območje razmerij socialne moči in podobno. Zato bi rad enkrat za vselej poudaril: ravno Tomaž Šalamun, ki je sicer sijajno obvladal »*socialno mimikrijo*«, ni bil potopljen v socialno dimenzijo, ampak se je kot pesnik onkraj nje direktno soočal s fantazmatskimi okvirji, na katere je pripeta družbena realnost, in z mehanizmi, ki to realnost poganjajo. Zgodovina, ki ga je resnično zanimala, je bila *zgodovina svetlobe*, in njegova metoda je *Metoda angela*. Bil je svetel in blag, obenem pa se je ves čas gibal v sferi sanj in somraka in vedel je, da resnična eksistencialna prostost vključuje soočenje z monstuoznim. Tako kot Yeats je poznal zakonitosti, po katerih imaginacija transformira realnost. Ravno poznavanje teh območji mu je dajalo tisto zavestno željo, da s svojo poezijo neke prostore oblikuje, da nanje vpliva, da vanje intervenira; željo, »*oblikovati svetovno energijo*«, kot je napisal. »*Ko ti z dlanjo naredim usta, ostanejo. / Pokajo. Menjujejo barvo. Kličejo rdeče iz sivega*,« piše v pesmi »Kristus pred Hermesovimi vrati«. Ko se je neprizanesljivo soočal s fantazmatskimi mehanizmi, ki poganjajo svet, so prišle na dan tudi najbolj travmatične vsebine; tako travmatične, da se še danes najdejo ljudje, ki na primer težko razumejo, zakaj je njegova pesem »Zakaj sem fašist« antifašistična pesem.

Tomaž Šalamun, 2011

Tomažu Šalamunu, ki je z blagim sarkazmom govoril, da je zunaj poezije nepismen, je včasih kdo očital celo, da ni dovolj, če nekdo samo piše pesmi, ampak mora biti multiaktiven angažiran intelektualec, ne pa samo pesnik, ki poje kot ptica. Kot da ni prav pozicija, ki jo je živel Tomaž Šalamun, pozicija totalne posvetitve poeziji, *najbolj* angažirana pozicija. V njej je vztrajal zelo zavestno; pripovedoval mi je, kako mu je bil pri tem pomembna opora življenjski nasvet, ki mu ga je nekoč dal Vasko Popa. S to pozicijo je – on, ki ni popustil glede svoje želje – za ves prostor, v katerem je dihal, odpiral eksistencialno prostost. Izbruh njegove poezije je bil za slovenski prostor sam po sebi pomembnejše politično dejanje, kot bi bila kakršnakoli politizacija. Njegove pesmi niso samo zahtevale drugačne mentalne klime, ampak so jo, ko so bile tu, s svojim novim jezikom že vzpostavljale – in so s tem nepovratno spremenile ves prostor na vseh ravneh. Na primer: danes lahko Nataša Velikonja navede prav njegovo osvobajajočo poezijo med »*temelji, na katerih se je v sredini osemdesetih let oblikoval queerovski in lezbični aktivizem*«.

Tako kot za nadrealiste za Tomaža Šalamuna poezija ni bila literatura, ampak stanje duha. Ki ni zvedljivo samo na pesništvo. Tomaž Šalamun je sodeloval tudi v revolucioniranju vizualne umetnosti. In tudi tu je bila njegova vloga svetovno pomembna. S svojimi dejanji v skupini OHO je bil predhodnik sodobne umetnosti, udeležen v gibanju, ki je vzpostavljalo novo senzibilnost, novo konceptualizacijo subjekta in objekta, novo, defetišizirano razmerje do sveta.

Tomaž Šalamun, 2011

Ko mi je Metka Krašovec nekaj dni pred njegovo smrtjo povedala, da se Tomaž zdaj resnično poslavlja, sem v temi več ur hodil po mestu in mislil na črto, ki jo je v času OHO-ja s kredo vlekel po Novem Sadu. Kako ta črta še traja; kdor je enkrat na ta način skozi prostor vlekel črto, nikoli ne neha vleči te črte.

Tomaž Šalamun, 2011

Ta črta se je nekje srečala s črto Barnetta Newmanna; kjer je Newmannova črta poniknila piše Šalamun, je on vzniknil kot črn, temno moder svetleč cvet, nedotakljiv in nedotaknjen – v soju Zoharja in Abrahama Abulafie, gnostikov in neoplatonistov, odpiralec prostorov, v katerih se ljubezensko objameta Kristus in Hermes kot pri Nervalu.

Tomaž Šalamun, 2011

A v bistvu je črta, ki jo je vlekel – ki jo vleče -, krvaveča. V nekem intervjuju je o svojem pisanju rekel, da je on kot zajček, ki mu krvavi šapica in pušča sled, ko teče po snegu.

Tomaž Šalamun, 2011

Tomaž Šalamun je umrl, ko so začele v Ljubljani padati prve snežinke prvega snega. Nekoč je o sebi rekel, da si je želel biti mediteranski pesnik – ampak to zanj ni mogla biti želja po geografski zamejitvi. V neki pesmi piše o vsem, »*kar se v zasneženih gozdovih veže na Mediteran*«. Ena njegovih najbolj božanskih pesmi govori o snegu, smrti, samoti:

*»***PASTIR***»*

Zasnežilo je drevesa, zasnežilo. Pod stajo ogenj, grejem si premrle roke. Ovce mi padajo od mraza, na hrbet, blejajo s svojimi mlečnimi kriki, na hrbtu.

Tomaž Šalamun, 2011

Veke sem že v gorah, da bi čuval Sedem jezer. Kako so krožile kanje, lačne in mi poklale ovce, drugo za drugo, pod Križem!

Tomaž Šalamun, 2011

Bele so postajale moje saje pod črno modrim obokom. Sneg in led požreta vse. Vsi so imeli svoj čas razen mene. Moje slasti, moji

*žvižgi, moja dolina. Zmeraj sem bil sam
s svojim krutim psom, ki grize jermen moje
torbe, da bi se pogrel od lakote. Da bi
ustavil gluho cepanje ovc v mehki sneg.*

To je ena največičastnejših možnih izjav o samoti. Ki ni preprosto samota nekoga med drugimi, ampak samota v odnosu do lastnih atributov; samota ločenosti od lastnih slasti, lastnih žvižgov. Totalna depersonalizacija. Tomaž Šalamun, ko govori o Tomažu Šalamunu, ve, da ne govori o sebi, ampak ravno tu dosega višek depersonalizacije. Tako kot Majakovski.

*»Tomaž Šalamun je pošast.
Tomaž Šalamun je drveča krogla v zraku.
Nihče ne ve za njeno orbito.
Leži v polmraku, plava v polmraku.
Ljudje in jaz jo gledamo, začudeni,
upamo dobro, morda je zvezda repatica.«*

In ravno v tej depersonalizaciji Tomaž Šalamun pooseblja poezijo. Še več: pooseblja prostor, iz katerega prihaja poezija. Če danes lahko rečem, da je Tomaž Šalamun eden največjih pesnikov svojega časa na svetu, to sploh ni poskus nekakšnega ocenjevanja, ki bi bilo smešno, ampak izraz spoznanja, *da je s svojim pisanjem na svetovni ravni vzpostavil neki nov način obstajanja poezije*. Zlasti njegovo poezijo zadnjega obdobja berem kot zavestno vzpostavitev načina pisanja iz vzdržanja tiste mejne pozicije, na kateri se dogaja čisto zadnja, v nekem pismu zapisana Rimbaudova pesem, za katero obstajati dve tradiciji branja: ena, ki so jo zagovarjali nadrealisti, je to pesem prepoznala kot Rimbaudov najvišji duhovni testament, drugi pa so govorili, da to sploh ni pesem, ampak da se je Rimbaud v pismu pošalil. Skratka: totalno tveganje, ki zahteva prepoznanje neprepoznavnega v fluidnem območju, v katerem pesnik operira s stvarmi, ki hkrati so in niso — prav tu pa se dogaja resnična transformativna moč poezije.

V Šalamunovih zadnjih knjigah se jezik vedno bolj giblje po avtonomni logiki, ki problematizira običajno referencialnost, obenem pa je ta poezija na vsaki točki *videna* in seksualno intenzivno teleseno občutena. Šalamun je način obstajanja poezije na dotlej neslišen način približal načinu obstajanja glasbe. V otroštvu je bil izredno nadarjen glasbenik; ne samo v njenem zvenu, ampak v temeljnem načinu, kako se v njej povezujejo črke, besede, podobe.

Nad svojim pisanjem je bil sam osupel; enkrat mi je celo napisal, da se mu včasih zdi kot žabji mrest. Toda če vzamem to prispodobo dobesedno, se pokaže nekaj čudovitega: iz

vsake točke se lahko v procesu branja porodi novo avtonomno živo bitje, če so mu dani življenjski pogoji. Če so mu dani — kajti izročeno je nevarnosti in tveganju, to pa zahteva odgovornost od vsakogar, ki bere.

Ko sva se nekoč pogovarjala o poeziji, je poudaril prav nevarnost in tveganje kot ključni kriterij. *»Kdor ne stopi v prazno, je sovražnik ljudstva,«* je napisal.

Najino prvo srečanje se je zgodilo v odnosu do Smrti. Nihče ni tako kot on razbral moje prve pesniške knjige, v kateri je prepoznal ljubljenje s Smrtjo. Pripovedoval mi je, da je pozneje sam isto izkusil samo enkrat — v nekih sanjah. Pozneje mi je rekel, da si mi cela leta ni upal pogledati v oči, ker sem se mu zdel v tako nevarnem stanju. Ampak jaz sem imel ob najinem prvem srečanju občutek, da mi ni še nihče tako direktno gledal v oči.

Nikdar prej nisem doživel, da bi se nekdo z mano na tak način pogovarjal o poeziji. Takoj mi je postal eno najpomembnejših bitij v življenju. Toliko stvari je, za katere sem mu neskončno hvaležen. Ko sem mu skoraj dve desetletji pozneje poslal svojo knjigo *Modra obleka*, sem mu zraven iskreno napisal, da je mogoče edini, ki jo bo res razumel. Hudo je izgubiti takega človeka. In vem, da tega ne doživljam samo jaz.

Rekel je, da ni nadarjen za to, da bi se staral. In v *Glagole sonca* mi je ob svoji fotografiji napisal, da verjame, da vem, da ni tako mrtev kot na njej. Da ne verjame, ampak ve. Bila so leta, ko so njegovo poezijo v Sloveniji razen zvestih prijateljev skoraj vsi ignorirali. Potem so ga spet odkrili mladi. Medtem ko se je vsaka generacija včerajšnjih mladih postarala, je Šalamun ostajal mlad. Na Metelkovi je z zanosom odkrival nove pesnike. Ko sem mu spomladi omenil, da bom pesem, ki sem mu jo posvetil, objavil v reviji IDIOT, se je razveseli: *»To je točno mesto.«*

Tomaž Šalamun je umrl sedemindvajsetega decembra. Rilke je umrl devetindvajsetega decembra. Cvetajeva mu je takoj po smrti napisal pesnitev *Novoletno* — v njej se pogovarja z njim tako direktno kot nikdar prej — v prostoru vsejezičnosti. Šalamun je pripovedoval, kako se pogovarja z Rumijem in kako telesno čuti Petrarco. Vem, da se bo tudi on lahko tako intenzivno pogovarjal z vsemi, ki bodo to vzdržali, preko svoje smrti.

Nekoč je napisal: *»Rad bi umrl nem prijatelj.«* A po smrti ne bo nem. Pesmi je objavljajl točno petdeset let in objavil je petdeset knjig. A ko sem ga zadnjič videl, je rekel, da ima

še šest neobjavljenih, ena je medtem izšla. Naslovi zadnjih objavljenih knjig so vse bolj izražali krhkost: *Dih, Molusk, Dojenčki*. Med neobjavljenimi je knjiga *Andi*, še malo pred smrtjo je intenzivno sodeloval pri ameriškem prevodu z Jeffreyem Youngom. Ko berem to knjigo, razumem naslov tako, da čutim višavski zrak. Vzdržanje poezije Tomaža Šalamuna je vzdržanje višine. *»Ko rečeš vse, hlapiš,«* je napisal. To berem kot izjavo o dviganju v višino, ki se zdi v stanju *trasumanar* Danteja tako naravno, kot se zdi za potok naravno, da teče navzdol. *»Perje v mojih ustih rase,«* je napisal v knjigi *Od tam* v pesmi »Tiepolo«, v kateri govori, kako je sanjal Hlebnikova, ki je imel vlažen siv smrček živali, ki je pripadala temi. V tem zadnjem pismu, ki ga je zame narekovala Metki Krašovec, mi govori o pticah in letenju.

Ponavljam njegova verza:

*»Nikdar nisem bil človek.
Vedno angel.«*

Vedno.

*Siempre, Tomaž, i amor immortal!
i A donde se han saltado Tus ojos!*

TOMAŽ ŠALAMUN

PREVOD
IVAN ANTIĆ: DUMA 1964. / BOJAN SAVIĆ OSTOJIĆ: ČEKANI

Rokopisna verzija Šalamunove pesmi *Duma 1964.* se na tem mestu objavlja prvič. Katarina Šalamun Biedrzycka, literarna zgodovinarica, publicistka in prevajalka ter pesnikova sestra, navaja v knjigi člankov in razprav *Med Slovenijo in Poljsko* (Kud Logos, 2014) zadnji verz te pesmi, saj je imela vpogled v Šalamunov rokopis. Verz, ki nikoli ni bil objavljen kot sestavni del pesmi, se glasi: »rožice rožice v kišticah«, v srbskem prevodu: »cvetiči cvetiči u gajbicama«. *Duma 1964.* bi morala biti tiskana v reviji *Perspektive*, kjer je urednikoval, med drugimi, tudi Tomaž Šalamun sam, a do tega ni prišlo: *Perspektive* so prepovedali in ukinili, pesnika pa zaradi tega »verbalnega delikta« za pet dni pridržali v zaporu na zasišanju. Verz, »kaj bi naredili s crknjeno mačko da ne bi zaudarjala«, je bil iz strani Službe državne varnosti, med drugim, bran kot aluzija in žalitev političnega komisarja Ivana Mačka. Pesem je bila prvič objavljena 9. maja 1964 v *Novih razgledih* kot opomba k »obtožnemu gradivu«. *Duma 1964.*, – ki gradi intertekstualne povezave z *Dumo* Otona Župančiča – ni uvrščena v *Poker*, prvo pesniško zbirko Tomaža Šalamuna. Med knjižnimi platnicami se je prvič pojavila v izboru Šalamunove poezije *Pesmi* (1980), ki jo je uredil Kajetan Kovič. (op. prev.)

Za več o tem primeru nujno glej: Dušan Pirjevec: *Vprašanje o poeziji vprašanje naroda* (Založba obzorja, Maribor, 1978) in Denis Poniž: *Šalamunova zgodnja poezija in pesem Zakaj sem fašist* (Založba obzorja, Maribor, 1978) in Denis Poniž: *Šalamunova zgodnja poezija in pesem Zakaj sem fašist* (v *Obzorja jezika*, FF press, Zagreb, 2014), kjer je med drugim zapisano: »Leto 1964, pravzaprav njegova ‘vroča pomlad’ (Inkret), je z nasilno ukinitvijo revije *Perspektive* in *Odra* 57 dodobra pretresla slovensko kulturno javnost, ki je bila še posebej zgrožena nad brezobzirnostjo postopkov, s katerimi je Služba državne varnosti med drugim aretirala Jožeta Pučnika in Tomaža Šalamuna. Pesnik Šalamun je bil aretiran zaradi pesmi *Duma 64*, ki naj bi dokazovala njegovo protirežimsko usmerjenost, žaljenje predstavnikov oblasti in posmehovanje nacionalnim idealom. Ohranjeni dokument Služne državne varnosti je v svoji lakonični dikciji zanimiv dokument časa: ‘Dne 23. maja 1964 smo izvršili naslednje ukrepe. / Zasliali smo aretiranega Jožeta Pučnika zaradi k.d. sovradne propagande, izvršene s člankom *Iz oči v oči*; / Zasliali smo aretiranega Tomaža Šalamuna zaradi enakega k.d., ustvarjenega s pesmijo *Duma 1964*. Šalamun vztrajno zatrjuje, da je pesem umetniška stvaritev, ki se je ne da racionalno razložiti.’ To je začetek poročila Službe državne varnosti z naslovom *Nadaljni naši ukrepi v zvezi s kazenskimi poizvedbami proti Jožetu PUČNIKU in Tomažu ŠALAMUNU. Prvi odmevi naših ukrepov*.« (In nadalje v opombi: »Akcija SDV je bila zastavljena zelo ambiciozno. Poleg aretacije Pučnika in Šalamuna so opravili hišno preiskavo še pri Veljku Rusu (...), pri Tarasu Kermaunerju (...), pri Vikiju Blažiču (...). Na zaslíšanje pa so povabili vseh deset članov uredništva, ki so podpisali *Sporočilo za javnost* (objavljeno v študentski *Tribuni*), s katerim so obvestili javnost o nelegalnih ukrepih, s katerimi je bilo ustavljeno izdajanje *Perspektiv*.« (op. ur.)

Tomaž Šalamun (1941, Zagreb – 2014, Ljubljana) je eden izmed najbolj prevajanih sodobnih evropskih pesnikov. Leta 1999 je prejel Prešernovo nagrado, leta 2007 Jenkovo, ovenčan z Zlatim vencem v Strugi leta 2009 in prejel Njegoševo nagrado 2012. Uradno naj bi umrl 27. decembra 2014 v Ljubljani, čeprav mnogi (in to s pravico) trdijo, da vedno bo in je nesmrten.

DUMA 1964.

Zjeban od Absolutnega
nažrt devic in drugih smrtno prizadetih
ljubim vas o bližnjiki, pohlevni domislek boga očeta
ljubim vas o celovite osebnosti sladkega zrenja
v mojem duhu se je zganila milost
o posestniki duševnih muk
o dresirani intelektualci s potečimi se ročicami
o logiki vegetarijanci z dioptrijo minus petnajst
o rektorji z nagobčniki
o ideologi s svojimi cipami ideologijami
o doktorji prežvekujoči loške kruhke in interpunkcije
o mumije akademsko trepljajoče strast in bolečino
Pascal, ki si se potrudil in Bach ki se ti je posrečilo
o neizrekljivo slastno presihajoči liriki
o hortikultura prosvetljenci in ptice lastavice
o socializem à la Louis XIV. ali kako bi zaščitili uboge živalce
o stopetintrideset ustavodajnih teles ali kaj bi naredili s crknjeno mačko da ne bi zaudarjala
o revolucionarnost množic ali kje je sanatorij
ki bi nam zdravil impotenco

Hodil po zemlji sem naši in dobil čir na želodcu
dežela Cimpermanov in njihovih mozoljastih občudovalk
dežela hlapcev mitov in pedagogike
o Slovenci kremeniti, prehlajeni predmet zgodovine
rožice rožice v kišticah

DUMA 1964.

Sjeban od Apsoluta
nažderan devica i drugih tronutih na smrt
volim vas, o, bližnji, boga oca dosetko krotka
volim vas, o, celovite ličnosti pogleda slatkog
u mom se duhu pokrenula milost
o, vlasnici duševnih patnji
o, dresirani intelektualci znojanih ručica
o, logičari vegetarijanci s dioptrijom minus petnaest
o, rektori s brnjicama
o, ideolozi u pratnji svojih kurvi ideologija
o, doktori nauka što loške medenjake i interpunkciju prežvakavate
o, mumije akademske što bolu i strasti aplaudirate
ti, Paskal, koji si dao sve od sebe, i ti, Bah, kome se, eto, posrećilo
o, liričari što hlapite neizrecivo slasno
o, hortikulturo, prosvetitelji i ptice lastavice
o, socijalizme a la Luj XIV ili kako zaštití jadne životinjice
o, sto trideset i pet ustavotvornih organa ili šta činiti da crknuta mačka ne zaudara
o, revolucionarne mase ili gde je taj sanatorijum
što bi našu impotenciju lećio

Hodio sam zemljom našom i dobio čir na želucu
zemlja Cimpermana i njihovih bubuljičavih obožavateljki
zemlja sluga mitova i pedagogije
o, Slovenci kremeniti, nazeblí ste predmet istorije
cvetíci cvetíci u gajbicama

Rukopisna verzija Šalamunove pesme *Duma 1964.* prvi put se objavljuje ovde. Katarina Šalamun Biedrzycka, književna istoričarka, publicistkinja i prevoditeljka, inače pesnikova sestra, u knjizi članaka i rasprava *Između Slovenije i Poljske* (Kud Logos, 2014.), navodi poslednji stih pesme (budući da je imala uvid u Šalamunov rukopis). Stih, koji nikad nije objavljen kao sastavni deo pesme, glasi »rožice rožice v kišticah«, odnosno, u prevodu na srpski jezik: »cvetići cvetići u gajbicama«. Inače, *Duma 1964.* trebalo je da bude objavljena u časopisu *Perspektive*, u čijem uredništvu je, između ostalih, bio i Tomaž Šalamun, međutim do toga nije došlo: *Perspektive* su zabranjene i ukinute, a pesnik je zbog »verbalnog delikta« proveo pet dana pritvoru na ispitivanju. (Stih »šta činiti da crknuta mačka ne zaudara« je bio protumačen od strane Službe državne bezbednosti kao aluzija na političkog komesara Ivana Mačeka itd.). Pesma je prvi put objavljena 9. maja 1964. godine u *Novim razgledima* upravo kao prilog »gradivu za optužnicu«. *Duma* — koja, inače, gradi intertekstualne veze sa *Dumom* Otona Župančiča — nije uvrštena u *Poker*, prvu pesničku knjigu Tomaža Šalamuna. Unutar korica knjige, štampana je prvi put u izboru Šalamunove poezije *Pesme* 1980, koji je uredio Kajetan Kovič. (prim. prev.)

Više o tome u: Dušan Pirjevec: *Pitanje o poeziji pitanje naroda* (Založba Obzorja, Maribor, 1978.) i Denis Poniž: *Šalamunova rana poezija i pesma Zašto sam fašista* (u knjizi *Obzorja jezika*, FF press, Zagreb, 2014.), gde pored ostalog piše: »1964. godina, zapravo ‘vrelo proleće’ (Inkret) te godine, nasilnim ukidanjem časopisa *Perspektive* i *Oder* 57 prilično je potreslo slovenačku kulturnu javnost koja je bila naročito zgrožena nad bezobzirnošću postupaka Službe državne bezbednosti u pogledu hapšenja, između ostalih, Jože Pučnika i Tomaža Šalamuna. Pesnik Šalamun je bio uhapšen zbog pesme *Duma 64*, koja je navodno dokazivala njegovo protivrežimsko usmerenje, ruženje predstavnika vlasti i podsmevanje nacionalnim idealima. Sačuvani dokument Službe državne bezbednosti je o svojoj lakoničnoj dikciji zanimljiv dokument vremena: ‘23. maja 1964. izvršili smo sledeće mere.

/ Saslušali smo uhapšenog Jožu Pučnika zbog k.d. neprijateljske propagande izvršenog člankom *Iz očiju u oči*; / Saslušali smo uhapšenog Tomaža Šalamuna zbog istog k.d. počinjenog pesmom *Duma 1964*. Šalamun uporno tvrdi da je pesma umetnička tvorevina koja se ne može objasniti racionalno.’ To je početak izveštaja Službe državne bezbednosti s naslovom *Naše dalje mere u vezi s krivičnom istragom protiv Jože PUČNIKA i Tomaža ŠALAMUNA. Prve reakcije na naše mere*.« I dalje u primedbi: »Akcija SDV je bila zamišljena vrlo ambiciozno. Pored hapšenja Pučnika i Šalamuna, izveden je kućni pretres Veljka Rusa (...), Tarasa Kermaunera (...), Vikija Blažiča (...). Pozvali su na saslušanje svih deset članova uredništva koji su potpisali *Saopštenje za javnost* (objavljeno u studentskoj *Tribini*) kojim je javnost obavешtena o nelegalnim merama kojim je bilo zaustavljeno izdavanje *Perspektiva*.« (prim. ur.)

ČEKANI

Ogromno leseno plišasto truplo,
jaz te ne slišim!
Ne slišim te več, ne slišim!
Drobtine na balone imaš v sebi.
Tu imajo vsi mrtvo rano,
sam becirk, sam muf.
Umreti, to je vstopnica tu,
a razumeš, pizda!
Tu govorijo od zgoraj,
in zob jim pada sladko.
Vse so napihnili kot balone in jih
počili, že prvo generacijo!
Poglej! Nihče se ničesar ne spominja!
Ograjice nihče ne vidi,
ker jo imaš ti tu v nožu,
s tristo dolarji na mesec si pribit v grob.
Tu ni spasa!
To ni dovolj za črve.
Poglej, kako fukajo.
Nas, tretji svet, tebe, tebe!
Če misliš, da si promoviral
v njihovih salonih, pizda, idiot,
kaj jih brigaš zares, kaj jih brigaš!
Dodatek si za njihov stil,
zame si pa zares, pizda, ne dam te.
Ne dam te tako poceni.
Zmečkal ti bom tisto arogantno
napihnjeno kepo.
To nisi ti.
Stakni se, pizda materina, razumi, če ti rečem,
stakni se!
Možgane imaš sprane,
jebe se ti, kar ti rečem.
Stakni se!
Tepi, udari, kar hočeš,
pridigaj in predavaj, ampak
stakni se.
Odtrgali so ti glavo, razumeš.
Kaj naj s tem.
Stakni se, pizda.
Točno to se je zgodilo, kar si
skozi razlagal, da dela Indija,
ne vidiš se, stakni se.
Kaj me briga Yaddo, če nimam kaj za jest.
če sem tu, človek, tu, jebe se mi
vse, kar je tam. Stakni se.
Vse te ogromne omare se ti bodo podrlle.

So se ti že.
Sam si mi razlagal, kako ti je
Tugo rekel, vse se ti bo podrlo in
se ti je, tu, na Masarykovi ti je
pokazal, kako se ti bo podrlo, in se ti
je in zdaj si spet na tem.
Stakni se, pizda!
Jaz te bom fuknu za zmerom.

ČEKANI

Ogromni tromi plišani lešu,
ja te ne čujem!
Ne čujem te više, ne čujem!
Na balone mrvica imaš u sebi.
Ovde svi imaju mrtvu ranu,
sam becirk, sam muf.
Umreti, to je ovde ulaznica,
razumeš li, pizdo!
Ovde govore odozgo,
i zob im pada slatko.
Sve su naduvali kao balone i
probušili ih, već prvu generaciju!
Pogledaj! Niko se ničeg ne seća!
Ogradice niko ne vidi,
jer je ti imaš tu u nožu,
sa trista dolara mesečno pribijen si u grob.
Tu nema spasa!
To nije dovoljno za crve.
Pogledaj kako karaju.
Nas, treći svet, tebe, tebe!
Ako misliš da si promovisao
u njihovim salonima, pizdo, idiote,
šta njih uopšte brineš, šta njih briga za tebe!
Ukras si njihovom stilu,
a za mene stvarno postojiš, pizdo, ne dam te.
Ne dam te tako jeftino.
Smrskacu ti tu arogantnu
naduvanu facu.
To nisi ti.
Miči mi se, pizda ti materina, shvati kad ti kažem,
miči mi se!
Mozak ti je ispran,
jebe se tebi šta ti kažem.
Miči se!
Tuci, udari, šta god hoćeš,
pridigni i predaj, ali

miči mi se.
Otkinuli su ti glavu, razumeš.
I šta ću s tim.
Miči mi se, pizdo.
Dogodilo se tačno ono za šta si
stalno objašnjavao da radi Indija,
ne vidiš se, miči mi se.
Šta me se tiče Yaddo kad nemam šta da jedem.
Ako sam ovde, čovek, ovde, jebe mi se za
sve što je tamo. Miči se.
Svi ti ogromni ormari će ti se srušiti.
Već jesu.
Sam si mi objašnjavao kako ti je
Tugo rekao, sve će ti se srušiti
i jeste, tu, na Masarikovoj ti je
pokazao kako će ti se srušiti, i sve ti
se srušilo i sad si opet na tome.
Miči mi se, pizdo!
Odjebaću te zauvek.

Pesem Čekani je iz zbirke *Otrok in jelen*, a je izpuščena iz srbskega prevoda Josipa Ostija istoiemske knjige, objavljene v Vršču (KOV, 1990). Razlogi za umik so neznani. (op. prev.)

Pesma Čekani je iz zbirke *Dete i jelen*, ali je izostavljena u prevodu Josipa Ostija na srpski, objavljenom u Vršču (KOV, 1990). Razlozi za izostavljanje su nepoznati. (prim. prev.)

JURE DETELA

PREVOD
VLADIMIR ĐURIŠIĆ

MANIFEST ILEGALE

1. Prej ali slej bomo vsi dobili šuse v glavo. Temu se ni mogoče izogniti. Torej moramo poskrbeti za to, da jih bomo dobili od nasprotnikov in ne od sebe.

2. Na tem svetu ni pravice. Zato ne zahtevajmo od institucij ničesar, kar bi potrjevalo intimne boje kogarkoli izmed nas.

3. Intimnost bojev ni v nobenem nasprotju z njihovo javnostjo in objektivno informacijsko vrednostjo.

4. Najvišji moralni princip sveta je vsakdo, ki se zave, da je najvišji moralni princip sveta.

5. Pesniki! Ne cmerimo se in ne jamrajmo, če nam ne dajo možnosti za tiskanje naših pesmi! Ne krivimo institucij, saj ne verjamemo v pravico, ki ne podpira našega prezira do njih. Raje posnamimo nekaj pornografskih filmov, prodajmo jih duhovnikom, župnikom in menihom, nabерimo si goro denarja in tiskajmo pesmi v samozaložbi.

6. Nobena stvar na svetu ni tako pomembna, da zaradi njene nepomembnosti že a priori ne bi bilo vredno koga treščiti po gobcu.

7. Smrt je popolnoma brez vrednosti. Zato ni na svetu ničesar, za kar ne bi bilo vredno umreti.

8. Svet je tako zajeban, da je vreden ljubezni in smrti obenem.

9. Ideje niso važne. Važno je, kako subjekti razodevajo svoje čutne konfrontacije z vesoljem. Zato je vsaka arhitektura dvajsetega stoletja vredna pol kurca v primerjavi z zgradbami bobrov in ptičjimi gnezdi.

10. Življenje je popolnoma brez vrednosti. Zato ni na svetu ničesar, za kar ne bi bilo vredno živeti.

11. Vsi ljudje in vsi drugi pesniki tega sveta! Ne delajmo več samomorov, temveč stopimo v ilegalo.

Ko sem objavljал knjigo *Orfični dokumenti* z izborom iz zapuščine Jureta Detele, sem v uvodnem pojasnilu opozoril, da gre le za izbor. Zapuščina skriva še veliko presenetljivih tekstov in je izčrpen prostor za raziskovanje. V tem času z njim nadaljujem in tu objavljам Detelov tekst iz zapuščine (NUK, rokopisna zbirka, 14/2011), ohranjen v tipkopisu (z enim samim rokopisnim popravkom). Domnevam, da ga lahko datiramo v sedemdeseta leta dvajsetega stoletja, morda v čas po smrti Vojka Gorjana.
— Miklavž Komelj

Kad sam objavio knjigu *Orfični dokumenti* sa izborom iz zaostavštine Jureta Detele, u uvodnom tekstu sam jasno upozorio da je to samo izbor. Ostavština skriva još mnogo iznenađujućih tekstova i ostaje iscrpan prostor za istraživanje. U ovom trenutku nastavljam sa tim i objavljujem ovdje Detelin tekst iz ostavštine (NUK, rukopisna zbirka, 14/2011), pohranjen u tekstu kucanom na mašini (s jednom rukopisnom popravkom). Smatram da ga možemo datirati u sedamdesete godine dvadesetog stoljeća, možda u čas posle smrti Vojka Gorjana.
— Miklavž Komelj

MANIFEST ILEGALE

1. Prije ili kasnije svi ćemo dobiti šutke u glavu. To se ne može izbjeći. Zato se moramo potruditi da je dobijemo od neprijatelja, a ne od sebe.
2. Na ovom svijetu pravde nema. Zato ne zahtijevajmo od institucija ništa što bi potvrđivalo intimne bitke bilo koga od nas.
3. Intimnost bitki nije u suprotnosti sa njihovom javnošću i objektivnom informacijskom vrijednošću.
4. Najviši moralni princip svijeta je svako ko postane svjestan da je on najviši moralni princip svijeta.
5. Pjesnici! Ne cmizdrimo i ne kukajmo ako nam ne daju mogućnost za štampanje naših pjesama! Ne krivimo institucije, jer ne vjerujemo u pravdu koja ne podupire naš prezir spram njih. Radije ajmo snimiti nekoliko pornografskih filmova, prodajmo ih duhovnicima, popovima i monasima, da bismo skupili brdo novaca i šampali pjesme u samizdatu.
6. Nijedna stvar na svijetu nije tako važna, da zbog njene nevažnosti a priori ne bi vrijedelo nekog opaliti po njušci.
7. Smrt je potpuno bez vrijednosti. Zato na svijetu ne postoji ništa zbog čega bi bilo vrijedno umrijeti.
8. Svijet je tako zajeban, da je vrijedan ljubavi i smrti najednom.
9. Ideje nisu važne. Važno je kako subjekti razodijevaju svoje čulne konfrontacije sa svemirom. Zato svaka arhitektura dvadesetog stoljeća ne vrijedi ni po kurca u poređenju sa dabrovim zgradama i ptičijim gnijezdima.
10. Život je potpuno bez vrijednosti. Zato nema ničega na svijetu za šta ne bi bilo vrijedno živjeti.
11. Svi ljudi i svi drugi pjesnici toga svijeta! Prestanimo sa samoubistvima, stupimo u ilegalu.

VLADIMIR PREVOD
ĐURIŠIĆ TIBOR HRS PANDUR

BIVŠA KUĆA MILENE DRAVIĆ

šerbedžijo, šerbedžijo, prevezi me preko

dok ćute mirne svinje stila
zov prirode je proizveo voz

voz vodi u sutomore sutomore ćuti mostar

u staklu zraka stalak sam za kroz
lupa sam koja ne pali novinski papir
mrtva muva u kosmičkom sočivu

tuđi mi pogledi kvare dvogled
gubim naočare po vozovima pa sad moram da pazim
da se rečenica ne oduži u susjedni vagon.

ježevi su očišćeni. čistunci bježe.
turistički brodiči megafoniraju
ići ćemo do bivše kuće milene dravić

Vladimir Đurišić (1982, Titograd) piše muziku, poeziju, eseje i teorijske tekstove o umjetnosti. Objavio je knjigu pjesama *Ništa ubrzo neće eksplodirati* (OKF, Cetinje) za koju je dobio Glavnu nagradu Risto Ratković za najbolju zbirku poezije u 2007. godini. Prevoden na engleski, romunski, albanski, talijanski, bugarski, grčki in slovenački. Urednik je regionalneg online portala Proletter.

Vladimir Đurišić (1982, Titograd) piše glasbena besedila, poezijo, eseje in teoretska besedila o umetnosti. Objavil je knjigo *Ništa ubrzo neće eksplodirati* (OKF, Cetinje), za katero je prejel Glavno nagrado Risto Ratković za najboljšo zbirko poezije v letu 2007. Njegova dela so prevedena v angleški, romunski, albanski, italijanski, bolgarski, grški in slovenski jezik. Je urednik regionalnega spletnega portala Proletter.

treba ići do kraja svijeta i naći itd
patrijarh pavle u jednim istim cipelama itd

dok se izuvam uvijek me je sramota
palac cipele hoće da bude cipela

breze zebra otmaju bjelinu ali ne mogu se timariti hoće još još još i odštetu
klecanje koljena hoće da bude cijela lijepa cokula nacionalizma

na plaži me laži me laži siromaše
ruža je ružna je ružna je ružna je ruža

varala sam ga sa pilotom ali mu nisam bila nevjerna,
govori bivša žena nekog fudbalera, ime sam zaboravio

ići ćemo do bivše kuće milene dravić
destinacije se destiluju,
obilazimo obalu, ne možemo preko mora

usred stila leži kafena kašičica šešelja dragana nikolića
beauty is in the eye of the beholder of wild boutique

ulazimo na brodić, obilazimo bivšu kuću milene dravić
obična siva kuća, južnopržni amarkord, i šta sad šta sad

brodići pristaju uz obalu mi pristajemo na kopno

u kožu narcisa kina se urezuje lastišom
neprimjetni betoni tonu u bretanju i uslovnu slobodu
miruju svinje stila
spavaju rusi i balet
kasnije će orkestrom kastrirati ritam

dok nepomičan izgovaram
dočim, vidokrug, bioče, beočug
brano čita hičensa, kočoperan kao draperija
kič nam izlazi na nos kao svadba i kokakola, kažem branu,
brano, hajde da se zbližimo, da zajedno opravdamo đukanovića,
brano odbija da se složi sa sarkazmom ulazi
u birokratske nahtkasne i iznutra ih razvaljuje kao hulk i ođila

treba se razvesti od slučaja i mlatiti rukama
dugo mlatiti rukama objašnjenje brašna

brano kaže ideš u bosnu i hrvatsku? reci im
zašto bi se jagger kanio ići u Izrael
kad ste vi, pičke, dopustili da arkana ubiju njegovi
ćutanje iva andrića raste u rastafarijancima na safariju
kokot zaboravi jutro obuzet riječju pijevac

sat na ruci porno glumca kaže kasno je sad da me opet zavoliš
učkur bježi u svoj pojas
u biskupsku tamu i bioskopski mrak,

treba ugasiti pastuva u ustima
i mastifa u detektivskom moralu prelititi u murale, kaže
konzervativni svinger suženih zjenica, taj nesretni epizodist zarobljen u kratkoročnom kvislinškom luksuzu

krasno je biti plastelinski mirno drveće ilinštaka tina ujevića brano kaže
volio bih da barem liznem pobratimstvo, uvijek si bolje znao sa ljudima

država drmusa svoju namjeru, njeno staklo naprsne
kao gosti koji se svlače u stidu hodnika i kažu: nije problem, čekaćemo

šerbedžijo, šerbedžijo, prevezi me preko
arhitektura pleše dostojanstveno

kao arhimandritova tama u torbici
čiji tamjan te omami ničijom onanijom
jedva pomičnog zgloba

priroda je čista izdaja sjećanja
niko ne priznaje da nije genije

dječaci ludi od zdravlja ljube svoja ramena
mjesec slijeće na kaliforniju i ljubi je kenedijem

buka juga buja u jabukama
biljno nauljeni miljković pluta u bazenu
istura svoj šešir labor kišnici detektivskih kabanica

bezzvoljni detektivi piju dojč. kad je sve na netu
tama koloristički nasrće na životinje. ne možeš
prikazati zlatnu boju, samo žutu. saturacija je
tužni partizanski turizam kroz modernističke
spomenike. vidiš li da skoro niko nije genije.

vidiš li kako siva boja opet ulazi u maslinastu

balistički precizno sam simbolist,
pa onda jedem policijski auto i zagrcnem se

trajan sam i svet kao beduinsko stopalo ispalo na tren na svjetlost
izujen u vozu čekam čudo

niko ti nije nikad takao šupak

šerbedžijo, šerbedžijo, prevezi me preko

moja mama, moj doktorate, zašto ste daleko

nokat nadzornika radova sam odgrizao i sakrio ga
kasnije je pao na podstanare kao pahulja

brano se nema kome obratiti pa se ja obratim branu
kao da se obraćam njima koji su uvijek branovi nijemi prijatelji
i taj isti brano koji im se nije obratio kaže, batali to, pusti, ne vrijedi, čuvaj sebe
i cijeli jedan roman pod naramenicama osamdesetih ostaje prečutan

mesište, ratište, liberalsko ustaštvo mojih siromašnih roditelja u zgradi monteksa topi se
srednja klasa pušta da siva boja uđe u
maslinastu šalamun branu šapne:

skupljaj svemir u svesku, jer ti ne treba ni zašta
kao ni burek ni jogurt ni grupne dačke fotografije malih životinja
dok još ne znaš da li da nesreću nosiš kao narukvicu ili kao krunu
tuga je gusta sudbina binskih radnika koja jedina zna trgove i miting i razišlu marvu
nježni njegoš silazi sa dagerotipije i gnječi me čipkanom rukavicom
o čemu se ne može masno govoriti
o tome treba šuštati.

BIVŠA HIŠA MILENE DRAVIĆ

šerbedžija, šerbedžija, prenesi me preko

medtem ko molčijo mirne svinje stila
zvok narave je proizvedel voz

voz vodi u sutomore sutomore čutijo mostar

v steklu zraka stojalo sem za skoz
lupa sem ki ne zažiga časopisnega papirja
mrtva muha v kozmični leći

tuji pogledi mi kvarijo daljnogled
zgubljam očala po vagonih pa moram zdaj pazit
da se poved ne odloži v sosednji vagon.

ježi so očišćeni. čistuni bežijo.
turistične ladjice megafonirajo
gremo do bivše hiše milene dravić

treba je iti do konca sveta in najti itd
patriarh pavle v enih in istih čevljih itd

ko se sezuam me je vedno sram

palec čevlja hoće biti čevelj

breze zebram odvzemajo belino ampak se ne morejo krtačiti hoćejo še še še in odškodnino
klecanje kolen hoće bit cela lepa cokla nacionalizma

na plaži me laži me laži siromak
ruža je ružna je ružna je ružna je ruža

varala sem ga s pilotom ampak nezvesta pa nisem bila,
govori bivša žena nekega fuzbalerja, ime sem pozabil

odšli bomo do bivše hiše milene dravić
destinacije se destilirajo,
obidemo obalo, ne moremo preko morja

v sredi stila leži kavna žlica šešelja dragana nikolića
beauty is in the eye of the beholder of wild boutique

vkrcamo se na ladjico, obkrožimo bivšo hišo milene dravić
navadna siva hiša, južnoprožni amarkord in kaj zdaj kaj zdaj

ladjice pristajajo ob obali mi pristanemo na kopnem

v kožo narcisa kina se vrezuje z elastiko
nezaznavni betoni tonejo v bretanijo in pogojno svobodo
mirujejo svinje stila
spijo rusi in balet
kasneje bodo orkestrom kastrirali ritem

ko nepremičen izgovarjam
medtem ko, vidno polje, bioče, beočug
brano bere hitchensa, našopirjen kot zavesa
kič nam prihaja na nos kot svatba in kokakola, pravim branu,
brano, ajde da se zbližava, da skupaj upravičiva đukanovića,
brano odklanja, da bi se strinjal s sarkazmom vstopa
v birokratske nahtkasne in jih razsuva od znotraj kot hulk in odila

treba se je raziti z naključjem in mlatiti z rokami
dolgo mlatiti pojasnitev moke

brano praviš, da greš v bosno in na hrvaško? reci jim
zakaj bi si jagger upal it v izrael
ko ste vi, pičke, dovolili, da arkana ubijejo njegovi
molk iva andrića raste v rastafarjancih na safariju
petelin pozabi jutro obseden z besedo pevec

ura na roki porno igralca kaže pozno je zdaj, da me spet zaljubiš
štrik beži v svoj pas
v temo škofov in mrak kinotov,

treba ugasniti žrebca v ustih
in mastifa v detektivski morali preleti v murale, pravi
konzervativni svinger zoženih zenic, ta nesrečni epizodist zaslužnjem v kratkoročnem kvizlinškem luksuzu

krasno je biti plastelinsko mirno drevo velikega srpna tina ujevića brano pravi
rad bi pobratenje vsaj polizal, vedno si boljše znal z ljudmi

država drma svoje nakane, njeno steklo počí
kot gostje, ki se slačijo v studu hodnikov in pravijo: ni problema, bomo počakali

šerbedžija, šerbedžija, prenesi nas preko
arhitektura pleše z dostojanstvom

narava je čista izdaja spomina
nihče ne prizna, da ni genij

dečki nori od zdravja poljubljajo svoja ramena
mesec se spušča na kalifornijo in jo ljubi s kennedyjem

hrup juga buji v jabolkah
želiščno naoljenega miljkovića nosi po bazenu
predse vrže svoj klobuk lavor deževnici detektivskih dežnih plaščev

brezvoljni detektivi pijejo dojč. ko je vse na netu
tema koloristično navali na živali. ne moreš
prikazati zlate barve, samo rumeno. saturacija je
tužni partizanski turizem skozi modernistične
spomenike. vidiš ti, da skoraj nihče ni genij.

vidiš kako siva barva spet vstopa v olivnato

balistično precizno sem simbolist,
pa potem jem policijski avto in se mi zaleti

trajen sem in svet kot beduinsko stopalo izpadlo za tren na svetlo
sezut v vozu čakam čudo

nihče ti še nikdar ni tikal šupka

šerbedžijo, šerbedžijo, prenesi me preko
moja mama, moj doktorat, zakaj sta daleč tako

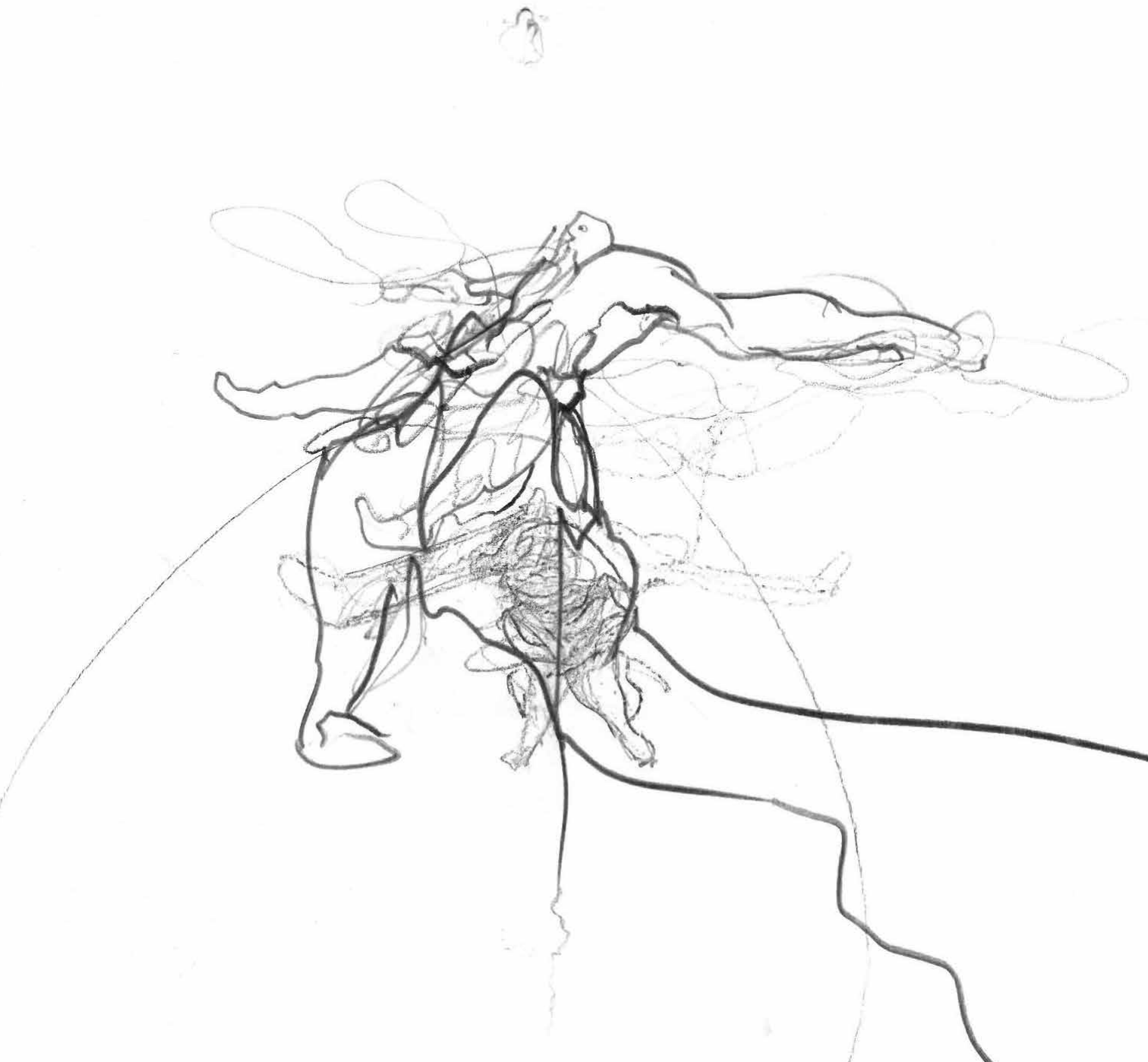
noht nadzornika del sem odgriznil in ga skril
kasneje je padel na podnajemnike kot snežinka

brano se nima na koga obrniti pa se jaz obračam na brana
kot da se obračam njim, ki so vedno branovi nemi prijatelji
in ta isti brano, ki se ni obračal na njih brano pravi, zajebi to, pusti, nima smisla,

čuvaj sebe
in en cel roman pod naramnicami osemdesetih ostane zamlčan

mesnina, vojnina, liberalno ustaštvo mojih siromašnih staršev v zgradbi monteksa se topi
srednji razred dovoli da siva barve gre v
olivnato, šalamun branu v uho:

nabiraj svemir v zvezek, ker ti za nič ni treba
žalost je gosta usoda odrskih delavcev, ki edina ve za trge in miting in razbežano živino
nežni njegoš se spušča iz dagerotipije in me gnete s čipkasto rokavico
o čemer se ne da žmohtno govoriti
o tem je treba šušljati.

LOBANJA U SVEMIRU 2012 (READY-MADE)

Njegoševa lobanja je izrazito velikih dimenzija, hiperbrahikefalna. Čelo je blago nagnuto, sa malo naznačenim čeonim kvrgama; naglašenom glabelom i jakim nadvjednim lucima. Lijevi nadvjedni luk i lijeva očna duplja anatomske su deformisani, zbog loma čeone kosti, koji je ostavio traga na kostima i ožiljak iznad lijevog oka. Potiljačni regio je ravan, »odsječen«

i tipičan za dinarsku populaciju, sa slabo ispupčenom tjemenom kvrgom. Šiljasti nastavak je dugačak i jak, a mastoidni nastavci dobro nabrani. Zapremina lobanje i masa (težina) mozga Petra II Petrovića pokazuju natprosječne i zadivljujuće vrijednosti. Zapremina lobanje, izračunata po Manuvrieru iznosi 2016 centimetara kubnih, čime bitno prevazilazi sve grupne,

populacione i individualne vrijednosti. Masa (težina) Njegoševog mozga, proračunata po Manuvrieru, iznosi imponantnu količinu od 1995 grama. Tolika masa mozga Petra II Petrovića svrstava ga u sami vrh poznatih ličnosti, sa izrazito velikom masom mozga. Turgenjev je imao, po podacima

iz literature, najveću masu mozga od 2012 grama i on je jedina znana ličnost koja je imala preko 2000 grama mozga. Njegoš je sada, sa izračunatom masom mozga od 1995 grama, druga po redu, odmah iza Turgenjeva, a daleko ispred drugih poznatih ličnosti sa natprosječnom masom mozga.

LOBANJA V VESOLJU 2012 (READY-MADE)

Njegoševa lobanja je izrazito velikih dimenzij, hiperbrahikefalna. Čelo je rahlo nagnjeno, z malo izstopajućim čelnim grčama; z naglašenim glabelom in moćnim lokom nad obrvmi. Lok nad levo obrvjo in leva očesna duplina sta anatomske deformirana, zaradi zloma čelne kosti, ki je pustil sled na kosteh in brazgotino nad levim očesom. Področje zatilja je ravno, »odsekano«

in tipično za dinarsko prebivalstvo, z slabo izbočeno temenjsko grčo. Šiljasta končnica je dolga in močna, a mastoidni nastavki dobro nabrani. Prostornina lobanje in masa (teža) možganov Petra II Petrovića kažeta nadpovprečne in občudovanja vredne vrednosti. Prostornina lobanje, izračunana po Manuvrierju znaša 2016 centrimetrov na kubik, s čemer bistveno presega vse grupne,

prebivalske in individualne vrednosti. Masa (teža) Njegoševih možganov, izračunana po Manuvrierju, znaša imponantnih 1995 gramov. Takšna teža možganov Petra II Petrovića ga uvršča v sam vrh znanih osebnosti z izrazito veliko maso možganov. Turgenjev je imel, po podatkih

iz literature, največjo maso možganov 2012 gramov in on je edina osebnost, ki je imela možgane večje od 2000 gramov. Njegoš je zdaj, z izračunano maso 1995-ih gramov, drugi po vrsti, takoj za Turgenjevim, a tudi daleč pred drugimi znanimi osebnostmi z nadpovprečno maso možganov.

TIBOR PREVOD IVAN ANTIĆ HRS PANDUR

DAS MACHBARE

Kako sploh pisat o tem izlivu dreka
Borbe preživetja
Ki ti popustili nismo
Površine jokam
V naročju sestre
Moje mrtve
Ljubezni
Ki so ji v Nikaragvi
Po smrtonostni bolezni
Ubili sina
Umr! je v črepinjah
Masakra istega
Človeka, ki me je
Lovil (...) v bolnici
Na koncu sem moral njej povedat
Nisem mogel več zadržat

Nehal sem se
Vrn! in upam
Sem da me bo
Vzela k sebi
Hl!pal neutolažljivo
Tudi njej sta umrla dva otroka
Pa je zdaj ok
Živi v đungli
Izogiba se velemestom

Tibor Hrs Pandur (1985, Maribor) je diplomiral iz primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Je soustanovitelj in odgovorni urednik revije in Paraliterarne organizacije I.D.I.O.T. (2009-). Leta 2008 je v gledališču Glej bila uprizorjena njegova prva drama *SEN 59*, za katero je prejel nagrado za mladega dramatika 2013 na Tednih slovenske drame v Kranju. 2010 je CSK objavil njegovo prvo pesniško zbirko *Enerđimašina*, leta 2011 pa njegov prevod izbrane poezije Jima Morrisona *Očividec*.

DAS MACHBARE

Kako uopšte pisati o ovom izlivu govana
Borbe preživljavanja
Kojoj popustili nismo
Površine plačem
U naručju sestre
Moje mrtve
Ljubavi
Kojoj su u Nikaragvi
Nakon smrtonosne bolesti
Ubili sina
Umro je u krhotinama
Masakra istog
Čoveka koji me je
Jurio (...) po bolnici
Na kraju sam morao da joj kažem
Nisam mogao više da izdržim

Prestao sam se
Vratio i nadam
Sam da će me
Uzeti kod sebe
Jecao neutješno
I njoj su dva deteta umrla
Pa je sad ok
Živi u džungli
Izbegava velegrad

Tibor Hrs Pandur (1985, Maribor) diplomirao je komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Jedan je od suosnivača i odgovorni urednik časopisa i Paraliterarne organizacije I.D.I.O.T. (2009-). 2008. godine je u kazalištu Glej bila izvedena njegova prva drama *SEN 59*, za koju je primio nagradu za mladog dramskog pisca 2013 na Tednih slovenske drame u Kranju. 2010. je CSK objavio njegovu prvu pjesničku zbirku *Enerđimašina*, a godine 2011. njegov prijevod odabrane poezije Jima Morrisona *Očividec*.

Jaz sem bil kriv
Kot v kakšnem bolnem filmu
Krvi in zasledovanj in nesmiselnega norenja
Bil sem kriv ki
Me je bilo strah
Ljubil sem vašo hčerko ampak ne vem
Ne vem zakaj nisem upal skočit
Še vedno ne vem
Ljudje skočijo za manj
Vaša hčerka noseča je bila z mano
Ne vem zakaj sem se bal
Prikazni
Imela našel naju je
Njo je ubil
Jaz pa sem zbežal
To strašno grozo
Sem nosil naokrog
Čez tri kontinente
Se skrival v favelah
Jedu drek
Lagal
Da bi rešu svojo kožo
Krvno linijo ki sem jo zajebal
Hl!pal za preteklostjo
Neutolažnjivo
In priznal družini končno
Svoje zablode in grehe
Ne vem sploh kaj je blo
Filing je bil da sem iz strahu
Pred nedelovanjem
Tveganjem
Iz strahopetnosti
Povzročil smrt nekoga
(v tem istih)
da sem ker se nisem boril
ali postavil po robu nekomu
povzročil smrt ljudi
cele rodbine
ki so nosile lepoto genov generaciji
ki bi renesanzirala lahko človeštvo
in še huje je
bilo kot to
da je strah ljubezen premagal

in je ležala v mojih rokah
vsa v črepinjah bolnic krvava
ki sem jo s strahom
ubil
ki sem bil jaz

Ja sam bio kriv
Kao u nekom bolesnom filmu
Krvi i uhođenja i besmislenog divljanja
Bio sam kriv koji
Me je bilo strah
Voleo sam vašu ćerku, ali ne znam
Ne znam zašto nisam imao petlju da skočim
Još uvek ne znam
Ljudi skaču za manje
Vaša ćerka ostala je trudna sa mnom
Ne znam zašto sam se plašio
Prikaza
Imala našao nas je
Nju je ubio
Ja sam pobegao
Taj jezivi užas
Nosio sam naokolo
Preko tri kontinenta
Skrivao se u favelama
Jedu govna
Lagao
Da bih spasio svoju kožu
Krvnu liniju koju sam zajebao
Grcao za prošlošću
Neutešno
I priznao porodici napokon
Svoje zablude i grehe
Ne znam uopšte šta je bilo
Filing je bio da sam iz straha
Od nedelanja
Rizika
Od kukavičuka
Prouzrokovao smrt nekoga
(u tome istih)
da sam jer se nisam borio
ili stao nekom na put
prouzrokovao smrt ljudi
čitave rodbine
koje su nosile lepotu gena generaciji
koja bi čovečanstvo renesansirati mogla
i još gore je
bilo nego to
da je strah ljubav pobedio

i ležala je u mojim rukama
sva u krhotinama bolnica krvava
koju sam strahom
ubio
koji sam bio ja

ki siren nisem nikoli poslal
ki nisem nikoli postal
ki sem umrl
v lastni krvi
žaluzij ki sem jih spustil nase
da bi se skril
v svoja udobja svojih strahov
in pisal apologije
svojim odločitvam zgrešenim
Medtem pa so norci tam zunaj
Terorizirali
Svet
In klali nedolžne

Hlupal sem v naročju matere
Za smrt čigar hčerke sem bil odgovoren
Ampak kot da nisem mogel drugače
Zapor je bila ljubezen
Življenje iz katerega se nisem mogel rešit
In potem ti morilci ki so naju lovili
(to je vse preveč zmešano)
Zaradi domnevno posebnih sposobnosti
Ki smo jih gojili
Kako hitro smo se spustili
Da bi druge premagali
Da bi elemente kontrolirali
Da bi ljubljene varovali
Kot pes straži na preži povoženo truplo svoje ljube
Medtem ko avtomobili nonšalantno švigajo mimo
Ampak tu je bla cela drama do katere se ne morem dokopat
Kot da je zmes pretrpete žalosti ob izgubah in mukah
Ljubezni ljudi bila preobražena v sage dejanske prelite krvi
Visceralna melodrama
Krivde izgube ki si jo povzročil
Ker te je bilo strah delovat
Da si zaradi strahu iz strahu
Pred bitjem
Ubil edino bitje
Ki si ga in te je
Zares ljubilo lahko
+ otroka ki ga je/sta ga
nosila ali pa samo preprosteje
Definicija groze
in neumorne aspiracije preizkušnje
junaka (verjetno jalove in zato še bolj
tragične: najt odrešitve ali vsaj zaključek
preko poskusov romanj v oddaljene kraje
in s spovedjo svojih zločinov
njenim najbližjim

koji sirene nisam nikada poslao
koji nisam nikad postao
koji sam umro
u sopstvenoj krvi
žaluzina koje sam spustio na sebe
da bi se sakrio
u svoje udobnosti svojih strahova
i pisao apologije
svojim odlučivanjima pogrešnim
Dok su ludaci tamo napolju
Terorisali
Svet
I klali nevine

Jecao sam u naručju majke
Za smrt čije cerke bio sam odgovoran
Ali kao da nisam mogao drugačije
Zatvor je bila ljubav
Život kojeg se nisam mogao osloboditi
I posle te ubice koje su nas jurile
(to je sve previše zbrkano)
Zbog pretpostavljeno posebnih sposobnosti
Koje smo negovali
Kako brzo smo se spustili
Da bismo druge pobedili
Da bismo elemente kontrolisali
Da bismo voljene čuvali
Kao pas što čuva pregaženo telo svoje voljene
Dok automobili nonšalantno šibaju pored
Ali tu je bila cela drama do koje se ne mogu dokopati
Kao da je mešavina pretrpljene žalosti zbog gubitaka i muka
Ljubavi ljudi bila preobražena u sage prave prolivene krvi
Visceralna melodrama
Krivice gubitka koji su prouzrokovali
Jer te je bilo strah činiti
Da si zbog straha iz straha
Od bića
Ubio jedno biće
Koji si i te je
Istinski voleti moglo
+ dete koje je/ste ga
nosili ili samo jednostavnije
Definicija jeze
i neumorne aspiracije iskušenja
junaka (verovatno jalove i zato još više
tragične: naći odrešenje ili bar zaključak
preko pokušaja hodočašća u udaljene krajeve
i sa ispovešću svojih zločina
njenim najbližim

in vseh ki se jih je tvoj zločin posledično
neizbežno dotaknil
spremenil
preobrazil

Hlupal v kolena
Matere
Hčerke
Katere ljubezen
Je moj strah
Ubil

ZGUBIL VSE

V medini vojne
Ker smo se hotli it vojake
V fensi mašinah

Vse
Vojno
Pesmi punco
Prijatelje
Lastnino

Lutam po poscanih cestah
Črepinj dreka in krvi
Kjer pobruhani vojni zločinci
Kričijo zadeti v neposlušno noć
Medtem ko se jim bacili
Zadnje smrtonosne bolesti
Množijo po celicah

Hkrati sem bil budala
Pustil svoje torbe pri posiljevalcih
Tretjega sveta
Pol se pa jokam
Kako nimam keša
Prijatelj in otrok
Hlipam v poscan prah vojnih žrtev
Kako nič nimam
Trepetam za papirji
Za izgubljenimi plastikami osebnih
Mirijo me jaz pa
V neki post-travmatski tresavici
Ne vem kako domov

Drek na cestah

i svih kojih se tvoj zločin posledično
neizbežno dotakao
promenio
preobrazio

Jecao u kolena
Majke
Čerke
Čiju ljubav
Je moj strah
Ubio

IZGUBIO SVE

U medini rata
Jer smo hteli da se igramo vojnika
U fensi mašinama

Sve
Rat
Pesme devojk
Prijatelje
Svojinu

Lutam po popisanim ulicama
Krhotina govana i krvi
Gde ubljivani ratni zločinci
Vrište urađeni u neposlušnu noć
Dok im se bacili
Poslednje smrtonosne bolesti
Množe po ćelijama

Pri tom sam ispao budala
Ostavio svoje torbe kod silovatelja
Trećeg sveta
A onda kukam
Da nemam kintu
Prijatelje i decu
Po upišanoj prašini žrtava rata grcam
Da nemam ništa
Drhtim za papire
Za izgubljene plastike ličnih
Smiruju me a ja
U nekoj posttraumatskoj drhtavici
Ne znam kako ću kući

Govna na ulicama

Kriki obglavljenj
Posiljenih

Človek že je
Človeka brata
Zadete neprištevne vojake
Blata
Ulic favel
Kjer se ranjeni opotekajo
Da bi pozabli grozodejstva
Vsakodnevnih umorov

Otroci na horsu
Hčerke prodane v bordele
Knjižnice zažgane
V mestu dreka
(Sužnji zasušnjujejo sužnje)
Brez elektrike
V Liberiji

Kjer ponoči ne veš
Po čigavih bacilih
Fekalij hodiš
Trupla se smodijo
okrog

Bratu se v želodcu
Brat prebavlja

Ti pa hlipaš
Ker nimaš keša
Ker si obtičal
V tej faveli vojne
Ki se ne konča

Otroci šolani o metkih
V dimu drog

Klani oboroženih zadrogirancev
Majo mesto na čez
Posiljevalci ogrebeni
Na svinjski rji konzerv
Bruhajo preteklosti
Ki se jih ne zavedajo
Zadevajo smeti
Smrti
Renčijo na že davno mrtve
Percipirane sovražnike

Krici odrubljenja
Silovanih

Čovek več jede
Čoveka brata
Urađene obeznanjene vojnike
Izmeta
Ulica favela
Gde se ranjeni teturaju
Da bi zaboravili zverstva
Svakodnevnih ubistava

Deca na horsu
Čerke prodate u bordele
Biblioteke zapaljene
U gradu govana
(robovi porobljavaju robove)
Bez struje
U Liberiji

Gde noću ne znaš
Po čijim bacilima
Fekalija kročiš
Leševi se dime
Naokolo

Brat se bratu
U želucu vari

A ti grcaš
Jer nemaš kintu
Jer si ostao
U toj faveli rata
Koji se ne privodi kraju

Deca u dimu droga školovana
O mecima

Klanovi naoružanih narkosa
Drže grad
Silovatelji izgrebani
Ogavnom rđom konzervi
Povraćaju prošlosti
Kojih nisu svesni
Pogađaju smeće
Smrti
Reže na već davno mrtve
Percipirane neprijatelje

Skriješ se nekam
Bojiš se da ti kaj ne nardijo
Če se sploh zavedajo
Da še živijo

Najdeš zavetje
In pomilovanje prijateljev
Ki jim lahko stokaš o svojih problemih
Tudi če so oni v istem procesu
Zgubili družine
Ti si izgubil ključe Evrope
Oni pa cele rodbine

Ropani od pamtiveka
In inficirani z besom
Davnih kolonij
Rok odrezanih
K poslušnosti

Zmačeta na masa mesa
Zbičana k delu

Za belce
Za standard
Napredka
Za menjave
Civilizacije
Dobre ideje
Zajebancije

Sakriješ se negde
Plašiš se da ti nešto ne urade
Ako su uopšte svesni
Da su još živi

Nađeš sklonište
I sažaljenje prijatelja
Kojima o svojim problemima možeš da stenješ
Iako su i oni sami u istom procesu
Izgubili porodice
Ti si izgubio ključeve Evrope
A oni cele rodbine

Pljačkani od pamtiveka
I inficirani besom
Davnih kolonija
Ruku odsečenih
Za poslušnost

Izmačeta na masa mesa
lšibana na rad

Za belce
Za standard
Napretka
Za razmene
Civilizacije
Dobre ideje
Zajebancije

NARDIL SEM SI LADJO

Tako veliko s kolesi, da je šla po cesti
In not je mela bazen
In Željko mi je pomagal
In vse sem organiziral
Magneete da zmorem vse
Predstavljal sem si morja
Po katerih bomo pluli
Zbiral posadko
Se poslavljal od prijateljev
Srečen sem bil
Tako neznansko srečen
Da grem
Željko je ladjo prikril
Čez avtomobile pri parkirišču
In zmečkal enega varnostnikovega

Ko smo se poslavljali od Livije, Tomaža in ekipe
In sem listal knjigo Bakunina, ki jo je mel Tesla
So nam ladjo odpeljali
In naslednji dan ladje ni blo
In smo morali čakati do jutra
Sodišče je sprožilo postopek
Zasliševalo priče etc.
In sem postal jezen
Da sem pustil drugim voziti svojo ladjo
Srečen sem bil tako neznansko
Srečen da grem
Irena je pršla in rekla, da sem šel predaleč
Ampak sem ji s solzami rekel da sem končno vesel
Da nočem trpeti in se mučiti več
Da mam dovolj
Da sem slišal
Je rekla okej in me objela
Me blagoslovila in kaže stran vzela

Ko sem se zbudil se je jeza vrnila
Ker če pustiš drugim voziti tvoje vozilo ga zgubiš
Če prostora ne zaskvotaš zase
Zgubiš
Če ne dihaš več na prepono zgubiš
Če ne greš ko čutiš da moraš
Zgubiš
Če se ne znaš sam skulirat
Če ne transmutiraš te sile kroz telo
Če ne postekaš da si ti sam že
Svoja ladja popolna
In samo bit

NAPRAVIO SAM BROD

Onakav, veliki s točkovima, mogao je ići po putu
I imao je bazen unutra
I Željko mi je pomogao
I sve sam organizovao
Magneete da bih mogao sve
Zamišljao sam mora
Kojim ćemo ploviti
Okupljao posadu
Pozdravljao se sa prijateljima
Bio sam srećan
Tako nepojmljivo srećan
Da idem
Željko je sakrio brod
Između automobila na parkingu
I pri tom smrskao auto čuvara

Dok smo se pozdravljali sa Livijom, Tomažom i ekipom
I dok sam prelistavao knjigu Bakunjina koju je imao Tesla
Odvezli su nam brod
I sledećeg dana nije ga bilo
I morali smo čekati do jutra
Sud je pokrenuo proces
Uzimalo izjave svedoka etc.
Bio sam ljut na sebe
Što sam dozvolio da neko drugi upravlja mojim brodom
Tako nepojmljivo sam bio srećan
Srećan da idem
Irena je prišla i rekla mi da sam otišao predaleko
Ali sam joj sa suzama u očima rekao da sam napokon srećan
Da neću da patim i mučim se još
Da mi je dosta
Da sam sve čuo
Rekla je okej i zagrlila me
Blagoslovila me i zmije sklonila

Kad sam se probudio, strah se vratio
Jer ako dopustiš drugima da upravljaju tvojim vozilom,
izgubiš ga
Ako prostor ne zaskvotaš za sebe
Izgubiš ga
Ako ne dišeš na dijafragmu, gubiš.
Ako ne odeš kad osetiš da moraš
Gubiš
Ako ne znaš sam da se iskuliraš
Ako ne transmutiraš te sile kroz telo
Ako ne skapiraš da si
Sam svoj brod, potpun

Preprosto to napisat kot napotek
Nekemu sebi
Ki ga bo že sam zapis tega preobrazil
V nekoga ki pozabi
Samo bit
Dihat, met zvok ptičev
In šelestenje dreves v listih
Samo to met

In razumet kako je tvoje življenje
Formiralo hrepenenje
Ki si ga transponiral v predpogoj
Vztrajanja zapisovanja
In tako reševal te dileme
Življenjske na listu papirja

Se vrtel v sebi
Samozaporih zavisti
Zavesti
Zamer do mam
Pretiravanih
Ki so te pustili pred televizijami
Zamenjanega za predstave
(da jim lahko neskončno odpuščaš)

Mir si želet
Veter v ušesih
Zelenje v očeh
To imet
Samo to res met
Gibkost telesa
Zrak ki te diha
Kislino ki jo proizvajaš
Vse te celice
In ne samo pet o tem
Ampak delat to
Žareti
Živet z disciplino
Nedosegljivo
Predanostjo in mirom
Zase

Če se skoz subjektivno razkritje
Specifične duše
Razkriva vesolje resnic
Če je možno predstaviti kar steče
Kar zgubiš v sanjah
Kar boli

I da treba samo biti

Jednostavno napisati to kao uputstvo
Nekom ja
Koje će već samo zapisivanje toga preobraziti
U nekoga ko će da zaboravi

Samo biti
Disati, imati zvuk ptica
I šuštanje drveća u lišću
Samo to imati

I razumeti kako je tvoj život
Formirala čežnja
Kuju si transponovao u preduslov
Da istraješ u zapisivanju
I na taj način rešavao te dileme
Životne na listu papira

Vrteo se u sebi
U samozatvorima zavisti
Svesti
Zamerki majkama
Preteranih
Koje su te ostavile ispred televizija
Zamenjenog za predstave
(Da im možeš beskrajno opraštati)

Želeti sebi mir
Vetar u ušima
Zelenilo u očima
To imati
Samo to stvarno imati
Gipkost tela
Vazduh koji te diše
Kiselinu koju proizvodiš
Sve te ćelije
Nemoj samo da pevaš
Nego čini to
Zračiti
Živi s diciplinom
Nedostižno
S predanošću i mirom
Sam za sebe

Ako se kroz subjektivno otkriće
Određene duše
Otkriva svemir istina
Ako je moguće predstaviti ono što otiče

Kar se zasvetlika kot filing zadnjega upanja
Na harmonijo
Na mir ki ga maš, če se na miruпустиš
Na svobodo ki jo z gibom zavzameš
Vodo teles ki jo v gibu izvajaš
Endorfine ki si jih sam proizvajaš

Za videt ljudi, ki jih dvigne
Za nežne signale
Za enigma dotika
Za toploto teles
Za točko bližine kjer luknja šiva sebe
Za hvala nekому
Ki si je dal možgane skoz roke
Da bi posredoval
Pokazal
Slekel
Razcrknil
Razkril

Da bi prinesel ven ta material
Sklepajoč kar je not
Resnično zate
Skupno morda vsem
Da bi kak nerojen videl
Ali imel kaj za brat
Da črnilo ki postane misel
Stran nardi v telo
V katerem si že bil
Da se nekdo lahko nasmehne
Ali da se tišina nardi
Da bi videl
Da bi lahko šel dalje

Što izgubiš u snovima
Što boli
Što zasvetli kao filing poslednje nade
Na harmoniju
Na mir koji imaš, ako ostaviš sebe na miru
Na slobodu koju zauzmeš svojim pokretom
Vodu tela koju u pokretu izvodiš
Endorfine koje sam proizvodiš

Da vidiš ljude koje to diže
Za nežne signale
Za enigmu dodira
Za toplotu tela
Za tačku blizine gde rupa samu sebe šije
Za hvala nekome
Što si dao sebi mozak kroz ruke
Da bi posredovao
Pokazao
Svukao
Rascrknuo
Otkrio

Da bi izneo van taj materijal
Zaključujući šta je unutra
Stvarno za tebe
Zajedničko možda za sve
Da bi neko nerođen video
Ili imao nešto za čitanje
Da mastilo koje postane misao
Pretvori stranicu u telo
U kojem si već bio
Da se neko možda osmehne
Ili da nastane tišina
Da bi video
Da bi mogao ići dalje

HARIS IMAMOVIĆ

PREVOD
KARLO HMELJAK

Iz ciklusa pjesama *Izlet u Argentinu*

RAZRIJEŠENA TEODICEJA

Sunce nam cijedi limun u oči,
dok iznad kostura
plešemo strogo
vođeni zaumnom akapelom.

Ali ne plačemo;
iako nije vesela,
ovo je ozbiljna stvar.
Presahranjivanje
mrtvih.
Zagrobni život.

Zar je musliman smio misliti da je smrt
zadnje što će se čovjeku desiti?
Zar čovjek misli da kosti njegove
nećemo skupiti?

Hoćemo, Mi možemo stvoriti
jagodice prsta njegovih ponovo.
Ali, čovjek hoće dok je živ da griješi,
pa pita: »Kada će Smak svijeta biti?«

Iz cikla pesmi *Izlet v Argentino*

RAZREŠENA TEODICEJA

Sonce nam cedi limono v oči,
ko nad okostnjaki
plešemo pod strogim
vodstvom zaumne akapele.

Ampak ne jočemo:
čeprav ni vesela,
je to resna stvar.
Prekopavanje
mrtvih.
Zagrobno življenje.

Ali je musliman smel misliti, da je smrt
zadnje, kar se bo človeku zgodilo?
Ali človek misli, da njegovih kosti
ne bomo zbrali?

Bomo, Mi lahko ponovno
ustvarimo njegove prstne blazinice.
Ampak človek hoče, dokler je živ, grešiti,
in vpraša: «Kdaj bo Konec sveta?»

Haris Imamović (1990, Skender Vakuf) studira na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Urednik je časopisa za po-etička istraživanja sic!. Objavljuje na portalima, kao što su e-novine.com, Beton, sic!, Živi u Zenici.
Karlo Hmeljak (1983, Kopar). Pesnik je i jedriličar. Objavio je dve knjige pesama *Dve leti pod ničlo* (2007) i *Krčrk* (2012), sa kojom je nagrađen sa Veronikinu nagradu. Jedan je od urednika paraliterarne organizacije i časopisa IDIOT.

Haris Imamović (1990, Skender Vakuf) študira na Filozofski fakulteti v Sarajevu. Je urednik časopisa za po-etična vprašanja sic!. Objavlja na portalih e-novine.com, Beton, sic! in drugih. Živi v Zenici.
Karlo Hmeljak (1983, Koper). Je pesnik in jadralec. Objavil je dve knjigi pesmi *Dve leti pod ničlo* (2007) in *Krčrk* (2012) za katero je dobil Veronikino nagrado. Je eden od urednikov paraliterarne organizacije in revije IDIOT.

Zar je to bilo davno kad čovjek nije bio vrijedan pomena?

Kao što se staklo pretvori u plač kad ga pogodiš kamenom, brkata starica ometa namaz. Čupa sise u kojima se bilo usirilo mlijeko, pod kojima bezočno živinče doji srce suho i krvavo od srpnja međaša kad je kamenje upijalo krv.

Kad je smrt došla crvena kao nož dječak nije bio izrastao ni toliko da se počne stidjeti majke s brkovima.

Ona, koja bi mu sad mogla biti majčinom majkom, sahranjuje neke od njegovih kostiju, a mogla je tako klanjati dženazu i kravi, jer, bez neljudskih očiju forenzike, i takva je poneka kost znala zalutati u vreće koje zovemo imenima ljudi.

Tebet jeda Ebi Lehebin ve teb! Ma agna anuhu maluhu ve ma keseb! Kunem ovim gradom i ovim vrelim danom, i roditeljom i onom koja kosti rodi, i kunem dušom koja sebe kori! Prokleti neka su oni koji su raku iskopali, kada su oko nje sjedjeli i bili svjedoci onoga što su vjernicima radili! A svetili su im se samo zato što su ovi u svemoćnog Allaha vjerovali.

Bismilahi er-rahman ir-rahim. Gospodaru sve zemlje, vlasniče istorije, upravniče dženeta i dženenema, posjedniče nebeske sedmokatnice,

Je to bilo davno tega, ko človek ni bil vreden pomena?

Tako kot se steklo pretvori v jok, ko ga zadeneš s kamnom, brkata starka ovira molitev. Puli prsi, v katerih se je sesirilo mleko, pod katerimi brezoka živalca doji suho in od julijskega mejnika krvavo srce, ko je kamenje vpijalo kri.

Ko je smrt prišla rdeča kot nož, deček še ni bil zrasel niti toliko, da bi se začel sramovati brkate matere.

Ona, ki bi mu zdaj lahko bila materina mati, pokopava nekatere od njegovih kosti, in se je lahko tako poklonila dženazi¹ in kravi, saj je brez nečloveških oči forenzike tudi kakšna taka kost kdaj znala zaiti v vreće, ki jih kličemo z imeni ljudi.

Tebet jeda Ebi Lehebin va teb! Ma agna ahunu maluhu ve ma keseb! Preklinjam to mesto in ta vroči dan in starše in tiste, ki rojevajo kosti, in preklinjam dušo, ki sebe graja! Prekleti naj bodo tisti, ki so grobnico izkopali, ko so okrog nje sedeli, in bili priče tistemu, kar so počeli vernikom! Maščevali pa so se jim zgolj zato, ker so ti verovali v vsemoočnega Alaha.

Bisimilahi er-rahman ir-rahim, Gospodarju vse zemlje, lastne zgodovine, upravniku dženeta² in dženenema³, poslednje nebeške sedemnadstropnice,

1 Dženaza je islamski verski obred, s katerim se izvrši pokop ene ali več oseb.
2 Koncept raja v islamu.
3 Koncept pekla v islamu.

živi svjedoče svega što je bilo, zar te ni sujeta nije mogla natjerati da se umiješaš?

Ti, koji radiš šta je tebi volja, Ti, od čije volje sve zavisi, gospodaru ovih i onih svjetova, je li to bilo po tvojoj volji? Po tvom čejfu? Ti, najmilosniji, koji si upravitelj svega, ne samo da ih nisi spasio, ti si ih pogubio, jesi li ti najmilosniji?

»O, plesaču, zašto pitaš kad si plesač? Ti, koji ne vjeruješ da je to bila moja volja, da li ti vjeruješ da je to bila moja volja. O, nevjernici, vjerujete li u mene! Allah zna šta tajite, a šta javno iznosite.

Allah zna svačije misli i srce svačije: Zar ima nešto osim sujete, plesaču, u tom što te nagoni da mi kažeš da sam sujetan uvijek, osim onda kad trebam biti. Zašto se ti, koji si sujetan uvijek kad trebaš biti, nisi umiješao. A ako nisi bog zašto prigovaraš bogu. A ako je Stvoritelj Svega zao, kako je moguće da si ti onda dobar. A ako nisi, zašto pitaš«, zaključuje On, spokojan kao kakvo božanstvo.

Osjećam se savršeno glupim. Kao poljska konjica.

KROMPIR

Isplesali smo se i košticama zasijali ovu baštu nišana u Argentini. Neće ostati nijedan korak naše pampe nepotoren čovjekom. Zemlju smo pozajmili od potomaka i ostavićemo im je jako plodnom, to će biti naše zavještanje, ako nas se ne budu sjećali.

Jedan nam preživjeli logoraš urezuje svoje patnje u svijest

živi pričajo vsemu, kar je bilo, te niti nečimrnost ni mogla prisiliti, da se vmešaš?

Ti, ki počneš, kar te je volja, Ti, od katerega volje vse zavisi, gospodar tostranstva in onostranstva, je to bilo po tvoji volji? Za tvoje veselje? Ti, premilosten, ki si upravitelj vsega, ne samo da jih nisi rešil, ti si jih pogubil, si res premilosten?

»O, plesalec, zakaj sprašuješ, ko pa si plesalec? Ti, ki ne verjameš, da je to bila moja volja, ali verjameš, da je bila to moja volja. O, neverniki, ali verjamate vame! Alah ve, kaj tajite in kaj javno izkazujete.

Alah pozna vsakršne misli in vsakršno srce: ali je še kaj razen nečimrnosti, plesalec, v tem, kar te priganja, da mi poveš, da sem vselej nečimrn, razen takrat, ko bi moral biti. Zakaj se ti, ki si nečimrn, vselej takrat, ko moraš biti, nisi vmešal. In če nisi bog, zakaj ugovarjaš bogu. In če je Stvaritelj Vsega zel, kako je mogoče, da si ti torej dober. Če pa nisi, zakaj sprašuješ,« sklene On, spokojen kot kakšno božanstvo.

Počutim se popolnoma neumen. Kot poljska konjenica.

KROMPIR

Izplesali smo se in s koščicami posejali ta vrt nagrobnikov v Argentini. Človek bo prodrł v vsak delček naše pampe. Zemljo smo si sposodili od potomcev in pustili jim jo bomo zelo plodno, to bo naša zapuščina, če se nas ne bodo spominjali.

En preživeli taboriščnik nam vrezuje svoja trpljenja v zavest

nožem poređenja,
baš kao što su se one
usjekle u njegovo lice nožem bez poređenja:
»To što su oni nama radili,
ja to ne bih poželio ni najcrnjem Ciganu.«

Doći će Dan
i to je dan kada se više niko neće smijati.

Prisjećamo se onog što,
čak i da smijemo,
nikako ne možemo zaboraviti.
Bageri su trgali lešine
kao psi raznosili i prekopavali
i vilice su u predzadnjem počivalištu
dozivale svoja rebra
zakopana pola dana dalje.

Prisjećamo se onog
što svakodnevno zaboravljamo.
Ljudi čija je majka ubijena
kad je imala sedam godina.

Kad se vratimo kući
nećemo se sjećati,
ali nećemo ni zaboraviti,
kad se vratimo iz ove Argentine,
kao izmoreni turisti,
sve ćemo ovo još jednom zakopati
negdje između sjećanja i zaborava.

Od nas se ne smije više očekivati,
niti sebi možemo priuštiti više.
Argentina je na drugom kontinentu,
ne možemo stalno misliti o njoj,
dijeli nas čitav okean vremena.
Mi moramo zaboravljati,
zbog hljeba našeg nesvakidašnjeg.
Mi jedemo krompir što rađa
iz humusa masovnih grobnica.
I to je normalno.
Bog nas od zemlje poput bilja stvara,
zatim nas u nju vraća i iz nje će nas izvesti.

Ipak, juli je surov mjesec
kad krompirom i cvijećem vrije život
iz srebrene pampe,
a Dan je njegov najsuroviji
među sunčanima,

z nožem primerjave,
prav tako kot so se ona
zasekala v njegov obraz z nožem brez primerjave:
»To, kar so nam oni storili,
ne bi privoščil niti najbolj črnemu Ciganu.«

Prišel bo Dan,
dan, ko se nihče več ne bo smejal.

Spominjamo se tistega, česar
tudi če se smejemo,
nikakor ne moremo pozabiti.
Bagerji so trgali trupla,
jih raznašali in prekopavali kot psi
in v predzadnjem počivališču so čeljusti
klicale svoja rebra,
zakopana pol dneva naprej.

Spominjamo se tistega,
kar vsakodnevno pozabljamo.
Ljudi, katerih mati je ubita,
ko ji je bilo sedem let.

Ko se vrnemo domov,
se ne bomo spominjali,
a ne bomo niti pozabili,
ko se vrnemo domov iz te Argentine,
kot utrujeni turisti,
bomo vse to ponovno zakopali
nekam med spomine in pozabo.

Od nas se več ne sme pričakovati
niti si več ne moremo privoštiti.
Argentina je na drugem kontinentu,
ne moremo ves čas misliti nanjo,
deli nas cel ocean časa.
Mi moramo pozabljati
zaradi kruha našega nevsakdanjega.
Mi jemo krompir, ki rojeva
v humusu množičnih grobišč.
In to je normalno.
Bog nas kot rastline ustvarja iz zemlje,
zatem nas vraća vanjo in iz nje nas bo popeljal.

Pa vendar, julij je surov mesec,
ko krompirju in rožam vre življenje
iz srebrene pampe,
njegov najokrutnejši Dan je
med sončnimi dnevi,

kad vazduh u ovoj bašti nišana
ima okus prehlade.

To najavljeni je Dan
kad će džehennem ući u srca
nevjernika, a oni koji se budu Allaha bojali
biće tog dana u gustim baštama.
Među voćem koje budu željeli.

CRNO KAMENJE

Sunce je danas go čovjek,
odjeven samo rukama prije nego će zaći u zemlju.
Ne plaćemo, to se žene abdeste suzama.
Žed je ispila suze,
samo su mi zjenice,
od gledanja u obuču oblijepljenu kaburom,
istekle u lokve sjena.

Pobjeći ću iz ove Argentine
i nikad se neću vratiti,
niti ću znati jesam li s kostima ostavio sudbinu
ili sam je ponio zajedno
s kostima.

Dok sam još uvijek tu
i vraćamo ove kosti u zemlju,
u sebi nosim samo kostur.
Imam oči i uši kostura,
i srce kostura
i više me nije čak ni strah,
nosim crno kamenje mjesto ruku,
i zemlju mjesto nogu, i vazduh mjesto glave,
dok vraćamo ove kosti u zemlju,
ova mi je zemlja u kostima,
misli su mi misli kostura, krv je kamena,
svjetlost zemlje,
dok zidamo ovu pustinju,
usta su mi zatvorena kao mezar.

ko ima zrak v tem vrtu grobov
okus prehlada.

To je oznanjeni Dan,
ko bo v srca nevernikov vstopil
džehenem in bodo tisti, ki so se bali Alaha,
tega dne sprejeti v goste vrtove.
Med sadjem, ki si ga bodo želeli.

ČRNO KAMENJE

Sonce je danes gol človek,
odet samo v roke, preden bo odšel v zemljo.
Ne jočemo, ženske se tako očišćujejo s solzami.
Žeja je izpila solze,
a moje zenice so se
od gledanja v z zemljo grobov oblepljene čevlje
iztekle v mlake senc.

Pobegnil bom iz te Argentine
in se nikoli več vrnil
niti vedel, če sem usodo pustil pri kosteh
ali sem jo skupaj s kostmi
vzel.

Dokler sem še tu
in vraćamo te kosti v zemljo,
v sebi nosim samo okostnjaka.
Imam oči in ušesa okostnjaka
in srce okostnjaka
in me ni niti več strah,
nosim crno kamenje namesto rok
in zemljo namesto nog in zrak namesto glave,
ko vraćamo te kosti v zemljo,
imam to zemljo v kosteh,
misli so misli okostnjaka, kri je kamnita,
svetlost zemlje,
ko zidamo to puščavo,
imam usta zaprta kot grob.

BLAŽ IRŠIČ

PREVOD
URBAN BELINA / LARA HÖLBLING MATKOVIĆ

ČAKAJOČ

Odpiráš mi rano,
Oblečena si v majico slikopleskarstvo Podbevšek,
V laseh imaš rožo in jaz je nimam,
Lepa si,
Kličem te heroj Stane,
V očeh se ti utaplja jo utrinki zvezd,
Katerim skušam slediti,
A me vedno prežene jutro.
Tisti parfum,
Dišal sem po mahagoniju, tonki in mošusu,
Skratka dišal sem kot idiot,
Tako sem obesil rebra na mlečno cesto
In te čakal, čakal, čakal ...
Če bi bil parkirna ura
Bi ti jebal mater.
Kupil sem ti patra Ašiča,
Da ne bi več goltala vseh tistih tablet,
Vedno isto,
Dnevi polzijo mimo
In naša večnost je čedalje krajša,
Kupil sem ti vrtnico,
Zaradi trnov,
TV zaradi sevanja,

ČEKAJUČI

Otvaraš mi ranu,
Odjevena si u majicu soboslikarstva Podbevšek,
U kosi imaš cvijet i ja ga nemam,
Lijepa si,
Pozivam te, junače Stane,
U tvojim očima utapaju se bljeskovi zvijezda padalica,
Koje nastojim slijediti,
Ali me uvijek protjera jutro.
Onaj parfem,
Mirisao sam na mahagonij, tonkovac i mošus,
Ukratko, mirisao sam ko idiot,
Tako sam objesio rebra na Mliječni put
I tebe sam čekao, čekao, čekao...
Da sam parkirališni automat
Jebao bih ti mater.
Kupio sam ti fratra Ašiča,
Kako ne bih više gutala sve one tablete,
Uvijek isto,
Dani pužu kraj nas
I naša vječnost postaje sve kraća,
Kupio sam ti ružu,
Zbog trnja,
TV radi zračenja,

—
Blaž Iršič (1983, Novo mesto), objave: IDIOT (6-13), *Mala ignorirana knjiga* in še nekaj obskurnih pizdarij.

—
Blaž Iršič (1983, Novo mesto), objave: IDIOT (6-13), *Mala ignorirana knjiga* i još nekoliko opskurnih pizdarija.

Kravo zaradi mleka,
Slona zaradi sence,
Pištolo zaradi sosede
In kurbo zase.
Vegani so mi požrli apetit,
Nisva se cela izvlekla iz pikčaste Sodome,
Tistega dne, ko sva Budi lepila klofute
In mumijam brala peščene romane,
kupil sem ti gnezdo,
ampak ti nimaš jajc,
hvala bogu,
kupil sem ti mravljinčarja za brez veze,
Žametno odejico posuto z mehkimi cvetovi pelargonij,
Za divji fuk pod ozonsko luknjo,
Ti pa si si kupila vsak mesec
Večje gate.

JOŽEF KRISTUS TA JE ZATE

»Kaj počnejo ti ljudje Robin?«
»Umirajo.«
»Aha. Sem mislil, da so že mrtvi.«
»Ne, ne. Prej morajo še nekaj postoriti.«
»Aha, aha ...«
Kaj je vmes med vsi hočejo in nihče noče?
Valter koga bi raje Terezo Kesovijo ali Sasho Grey?
Marino Abramović ali deževni pragozd?
Terezo Kesovijo ali mati Terezu?
Kaj vse so videle tvoje oči
Skloniš se k zemlji in prste zakoplješ v travo,
Veš, da boš umrl mlad,
Zato se zjutraj odločaj pravilno!
»Ne!!! Nikar Gandhija!!!«
»Ah ... jebi ga.«
Želel sem drkat, pa sem si dejal
»Ajde prvo en komad od Joy division.«
Sliši se narobe
Iz volkov smo naredili koker španjele
in ljubi bog yorkshirske terierje
in jih oblekli v plaščke.
Iz smreke bonsaj.
Bonsaj.
Dokler imam roke ...
Zaljubljen sem v prostitutku.
Pa pustimo zdaj smisel.
Saj smo ljudje.

Kravu radi mlijeka,
Slona radi sjene,
Pištolj radi susjede
A kurvu za sebe.
Vegani mi proždrli apetit,
Nismo se cijeli izvukli iz točkaste Sodome,
Toga dana, kad smo Budi zalijepili šamare
I mumijama čitali pješčane romane,
kupio sam ti gnijezdo,
ali ti nemaš jaja,
hvala bogu,
kupio sam ti mrvojeda sasvim bez veze,
Baršunastu dekicu prekrivenu mekim cvijećem geranija,
Za divlju ševu ispod ozonske rupe,
A ti si svaki mjesec kupila
Veće gaće.

JOSIP KRIST, OVA JE ZA TEBE

»Šta rade ovi ljudi, Robin?«
»Umiru.«
»Aha. Mislio sam da su već mrtvi.«
»Ne, ne. Prije toga još trebaju nešto obaviti.«
»Aha, aha...«
Što je između svi žele i nitko neće?
Valtere, koju bi radije, Terezu Kesoviju ili Sashu Grey?
Marinu Abramović ili prašumu?
Terezu Kesoviju ili majku Terezu?
Što su sve vidjele tvoje oči
Primićeš se zemlji i zagrebeš prstima u travu,
Znaš da ćeš umrijeti mlad,
Zato ujutro ispravno odluči!
»Ne!!! Samo ne Gandhija!!!«
»Ah... jebi ga sad.«
Htio sam drkati, pa sam si rekao
»Ajde, prvo jednu stvar od Joy Divisiona.«
To ne zvuči ispravno
Od vukova smo napravili koker španijele
i, bože moj, jorkširske terijere
i obukli ih u kaputić.
Iz smreke bonsai.
Bonsai.
Dokle god imam ruke...
Zaljubljen sam u prostitutku.
Ali nećemo sad o smislu.
Mi smo ljudi.

»Jožef, čestitam!«
»Ni moj. Ni moj.«
Vse ima svoje meje,
Razen ljudi,
Ki so iz kastracije naredili božanstvo.

LAJNA

Nekateri ljudje se upirajo,
Večina pa vstaja ob pol šestih in dela,
Tisti, ki se upirajo spijo dlje,
Nekateri ljudje se divje poljubljajo po vratu,
Po stegnih,
Po plesah,
Po stopalih,
Nekateri se sprašujejo: »Zakaj ravno po stopalih?«
Nekateri pakirajo meso,
Medtem ko drugi varujejo norveškega kralja,
Nekateri so komaj še živi,
Vendar ne razmišljajo o življenju, o smrti, o ljubezni, o
sladoledu, čikih, slavi, tripih, o tem, da so nekoč pa res dobro
nekoga pofukali,
Pa kako noro so se ga nažrli, ko je ta pa ta dobil otroka
In mu dal ime Sultan,
Kot kakšnemu psu,
Mogoče pa nekateri vendarle razmišljajo o čikih.
Nekateri plešejo,
Večina od njih bolje od mene,
Nekateri ne odstopijo sedeža starkam,
Včasih jim prav nič ne zamerim,
Drugi časi so,
Vprašajte berlinski zid,
Vprašajte bežigrajski stadion.
Nekdo mi razlaga note,
Temu se reče človek brez možnosti,
Poglej ikebana,
Jebi se.
Nekateri hodijo v savne,
Zato, da švicajo,
Nekateri mahajo v slovo,
Ko se vlak počasi premakne proti borovcem Sibirije,
Spet drugi ljubijo svoje žene,
Tretji jih skušajo zadušiti med spanjem,
Četrti jih nimajo,
Peti jih iščejo v cerkvi,
Šesti jim kuhajo kavico
In sedmi po dvajsetih letih zakona ugotovijo, da so geji,

»Josipe, čestitke!«
»Nije moj. Nije moj.«
Sve ima svoje granice,
Osim ljudi,
Koji su od kastracije napravili božanstvo.

VERGL

Neki se ljudi odupiru,
Večina ipak ustaje u pola šest i radi,
Oni koji se odupiru spavaju dulje,
Neki se mahnito ljube po vratu,
Po bedrima,
Po čelama,
Po stopalima,
Neki se pitaju: »Zašto baš po stopalima?«
Neki pakiraju meso,
Dok drugi štite norveškog kralja,
Neki su jedva živi,
No ne razmišljaju o životu, o smrti, o ljubavi, o sladoledu,
pljugama, slavi, tripovima, o tome da su nekad nekog baš
dobro poševili,
I kako su se napili do daske kada je taj i taj dobio dijete
Pa mu dao ime Sultan,
Kao kakvom psu,
Možda neki ipak razmišljaju o pljugama.
Neki plešu,
Večina njih bolje od mene,
Neki ne ustupe stolicu staricama,
Ponekad im to nimalo ne zamjerim,
Druga su vremena,
Pitajte Berlinski zid,
Pitajte Bežigradski stadion.
Netko mi objašnjava note,
To se zove čovjek bez mogućnosti,
Pogledaj, ikebana,
Jebi se.
Neki idu u saunu,
zato da se znoje,
Neki mašu u pozdrav,
Kad vlak polako kreće prema borovima Sibira,
Drugi, pak, vole svoje žene,
Treći ih nastoje ugušiti za vrijeme spavanja,
Četvrti ih nemaju,
Peti ih traže u crkvi,
Šesti im kuhaju kavicu
I sedmi nakon dvadeset godina braka ustanove da su geji,

Osmi spijo oblečeni,
Deveti so tvoji ta stari,
Deseti govoriyo, da so srećni,
Kar jim enajsti prekleto zavidajo.
Bukowski je nekoč dejal,
Da je sovraštvo edina stvar, ki lahko traja večno,
Vsi ostali lahko le sanjamo, da se je motil,
Od daleč opazuješ, kako se strah prikrade v tvoje sanje,
Potem ugasnejo luči,
Včasih se nikoli več ne prižgejo,
Potem Teja pokaže svoje bele zobe,
Pravi,
Da ne ve ničesar o smrti,
Ničesar o vojni.
Ljudem se trese glas ob večerni molitvi ...

... medtem ko jaz in Duško srkava pivo.

PESEM, KI BI JO LAHKO NAPISAL KATERI KOLI MOŽ, KI VSTAJA OB PETIH

Vstani, obrij se, delaj!
Že vstanem se težko ...
Deloholiki so zajebali ta svet,
Rešijo ga lahko le lenuhi,
Vendar vse skupaj je malo verjetno.
Opisal bi vam občutke,
a jih nimam.
Olatunji je udaril po bobnih
In očistil svet pritlehnosti,
Reinhold Messner je stopil na vrh Mont Everesta in ugotovil,
Da bo moral nekako priti dol,
Jaz pa sem vstal ob petih,
Da bi delal, delal, delal.
Čeprav bi raje gledal, gledal, gledal
Sončni vzhod.
Pomislil sem ...
Rad bi bil Vincent van Gogh,
a bi rad obdržal uho,
rad bi bil markiz de Sade,
a bi rad obdržal ugled,
rad bi bil Mihail Gorbačov,
a ne bi rad bil videti kot nekdo,
ki se mu je šoja usrala na plešo.
Tisto noč sem blestel z izgovori.
»Kje si bil tako dolgo? Večerja je mrzla!« si rekla z mrazom v
srcu.

Osmi spavaju obučeni,
Deveti su tvoji starci,
Deseti govore da su sretni,
Na čemu im jedanaesti prokleto zaviđaju.
Bukowski je jednom rekao,
Da je mržnja jedina stvar, koja može trajati vječno,
Svi mi ostali možemo samo sanjati, da je pogriješio,
Iz daljine gledaš kako se strah uvlači u tvoje snove,
Zatim isključe se svjetla,
Ponekad se više ni ne upale,
Zatim Teja pokazuje svoje bijele zube,
Kaže,
da ne zna ništa o smrti,
Ništa o ratu.
Ljudima drhti glas na večernju molitvu...

... dok ja i Duško srčemo pivo.

PJESMA, KOJU BI MOGAO NAPISATI SVATKO, TKO USTAJE U PET

Ustani, obrij se, radi!
Teško mi je već i ustati...
Radoholičari su zajebali svijet,
Spasiti ga mogu samo lijenčine,
Premda sve to nije baš vjerojatno.
Opisao bih vam osjećaje,
ali ih nemam.
Olatunji je udario po bubnjevima
I očistio svijet od prizemnosti,
Reinhold Messner stupio je na vrh Mont Everesta i utvrdio,
Da će se morati nekako i spustiti,
A ja sam se probudio u pet,
Kako bi radio, radio, radio.
Iako bih radije gledao, gledao, gledao
Izlazak Sunca.
Pomislao sam...
Želim biti Vincent van Gogh,
ali bih volio zadržati uho,
želim biti markiz de Sade,
ali bih volio zadržati ugled,
želim biti Mihail Gorbačov,
ali ne bi volio izgledati kao netko,
komu se šojka posrala na čelu.
Te sam noći imao izvanredne izgovore.
»Gdje si tako dugo? Večera se ohladila!« Rekla si s hladnoćom
u srcu.

»Jaz in Radovan Karadžić sva skisala veliko skledo repe.«
»V redu. Toda dogovorila sva se, da boš do osmih doma.«
»Pravila so zato, da se jih krši,
Čustva zato, da se jih skriva,
In ure zato, da imajo športniki sponzorje.«
Obrila si se ...
Nadišavila ...
In zaspala pred televizorjem.
Pojedel sem mrzlo večerjo in jo poplaknil z mrzlo vodo.
Radovan mi je naslednji dan povedal,
da je tudi on jedel mrzlo večerjo.
Bridka je bila smrt Evrope, Srečko,
A tebi vsaj ni bilo treba živeti v mrtvi Evropi,
Ali pa vstajati ob petih.

KRATKE PESMI ZA TISTE, KI DOLGIH NE MARAJO

STROJI IN ČAS

Toliko strojev in ena sama ženska.
Grda.
Vendar dnevi tečejo.

JEZUS IN RASIZEM

»Kje si, Jezus, ti bela smet?«

JEZUS, RASIZEM IN USODA

»Ti, Jezus ... zadnjič sem malce razmišljal ... pa saj za Žida si
jo še dobro odnesel. Kaj praviš?«

JEZUS, ŠOLA IN ZADREGA

»Kristus Jezus. Jutri po pouku naj se tvoj oče zgласi pri
meni!«

SLOVENIJA

Ena vojna,
Ena zmaga.

»Radovan Karadžić i ja ukiseli smo veliku zdjelu repe.«
»Dobro. Ali složili smo se da ćeš biti doma do osam.«
»Pravila su tu da ih kršimo,
Osjećaji da ih skrivamo,
A satovi da sportaši imaju sponzore.«
Obrijala si se...
Namirisala...
I zaspala ispred televizora.
Pojeo sam hladnu večeru i isprao je hladnom vodom.
Radovan mi je sutradan rekao,
da je i on jeo hladnu večeru.
Bolna je bila smrt Europe, Srečko,
No barem nisi morao živjeti usred mrtve Europe,
Ili ustajati u pet.

KRATKE PJESME ZA ONE KOJI NE VOLE DUGE

STROJEVI I VRIJEME

Toliko strojeva i samo jedna žena.
Ružna.
Ipak dani prolaze.

ISUS I RASIZAM

»Gdje si, Isuse, ti bijelo smeće?«

ISUS, RASIZAM I SUDBINA

»Čuj, Isuse... malo sam razmišljao u zadnje vrijeme... ali za
Židova si dobro prošao. Što ti kažeš?«

ISUS, ŠKOLA I SRAMOTA

»Isuse Kriste. Sutra poslije škole neka tvoj otac dođe do
mene!«

SLOVENIJA

Jedan rat,
Jedna pobjeda.

SLOVENIJA

Dva milijona ljudi in en slon.

PSIČKA LAJKA

Bogve če je ta kuzla kdaj res videla vesolje ...

LJUDJE

»Oče! Na dvorišču je gruča ljudi. Videti so razburjeni.«
»Da, George. To so Indijanci. Bodo že odšli.«

SOSED IN ŽIRAFa

Kupil sem si žirafu.
Zdaj imam eno žirafu več kot sosed.

LISTJE NA VRTU

Ljubez en ...
Zblazniš,
Ližeš piško,
Se naveličaš,
Odblazniš,
Razpadeš,
Zakolješ prašiča,
Pogrešaš,
Pograbiš listje na vrtu,
Pozabiš
In spet si na začetku.
Stari dobri kandidat za župana Vrhnike.

PTICA

Videl sem ptico brez desne noge.
Tudi ptiči imajo svoje probleme.
In če me bo kdo vprašal: Si že kdaj videl ptico brez desne
noge?
Bom rekel: Ja.

SLOVENIJA

Dva milijuna ljudi i jedan slon.

KUJICA LAJKA

Bogzna je li ta kujica ikada zaista vidjela svemir...

LJUDI

»Oče! U dvorištu je hrpa ljudi. Izgledaju uzrujano.«
»Da, George. To su Indijanci. Već će oni otići.«

SUSJED I ŽIRAFa

Nabavio sam žirafu.
Sada imam žirafu više nego susjed.

LIŠĆE U VRTU

Ljubav...
Poludiš,
ližeš pilića,
Umoriš se,
Odludiš,
Raspadneš,
Zakolješ svinju,
Nedostaje ti,
Pograbiš lišće u vrtu,
Zaboraviš
I opet si na početku.
Dobri stari kandidat za gradonačelnika Vrhnike.

PTICA

Vidio sam pticu bez desne noge.
Čak i ptice imaju svoje probleme.
A ako me bude netko pitao: Jesi li ikada video pticu bez desne
noge?
Ja ću reći: Da.

PRIJATELJI

Moj zelo dober prijatelj mi je nekoč dejal: »Jaz moram nujno fukat.«

ČUDESA

So še bolj čudne stvari od črnih pripadnikov Ku klux klana ...
Tečaj madžarščine in volivci Janeza Janše.

LJUBEZEN — MISTERIJ IZ VESOLJA

Ljubezen,
Eva in Adam.
Ljubezen,
Eva in Adolf.

GENI

Upam, da ne bo pil po meni
In da bo fafal po tebi.

HOROSKOP

Nekateri ljudje verjamejo v horoskop.

POCAHONTAS IN JAZ

Pobožaj me.
Rad bi, da dobiš moje bolhe.

PRIJATELJI

Moj jako dobar prijatelj mi je jednom rekao: »Hitno moram ševiti.«

ČUDA

Ima još čudnijih stvari od crnih pripadnika Ku Klux klana...
Tečaj mađarskoga i birači Janeza Janše.

LJUBAV — MISTERIJ IZ SVEMIRA

Ljubav,
Eva i Adam.
Ljubav,
Eva i Adolf.

GENI

Nadam se da neće piti na mene
I da će pušiti kurac na tebe.

HOROSKOP

Neki ljudi vjeruju u horoskop.

POCAHONTAS I JA

Miluj me.
Želio bih da dobiješ moje buhe.

DARKO

PREVOD
URBAN BELINA

CVIJETIĆ

ANTIGONALNA

U pripravi zimnice
Odbačen most sačuvava jesen.
Raskikava li se još
Beba ispod trbušne marame?
Mladi konjički kadet
Iz orgazma moje bake.
Duž krvnih osveta praporuju
Bešumne
Kuglice snijega. Jezero
Veslom oduspravlja slike sa sebe.
Zatim
Ta navika orlova
Da s gordošću i prezirom
Ne ometaju pismoноše.
Nema nema nadanja među noževima.
Koliko neba treba –
Ako ga i oni traže
Koji su skrivali grobišta?

KRLEŽIŠTE

Prve pjesme
Nosio sam profesorici marksizma.
Ona je sada ostarjela žena
Poginulog borca i brije pazuha
I noge na rubu kade.
Sluša disk s Pankrtima Akrobatom i
Biserom Veletanlić.
Plače nadrkana. Tako i
Jeza u stepskih
Naglo ojalovljelih gazela.

Ili gravure
S čela samoubojičine matere.
Prevara
Kojom se voda preobrati u čaj
I natrag. Crni beznogi
Saxsofonist
U zračnoj luci Atlante.
Samo tečnost ostane.
Iz koje je uklonjeno prenoćivanje
U vrčiću.
U koju se i suhost zna skloniti.
Arsenije Tarkovski negdje piše
O takvim tišinama u grlu.

ANTIGONALNA

Med pripravljanjem ozimnice
Zavrženi most ohrani jesen.
Mar še vedno brca v vse smeri
Dojenček pod trebušno ruto?
Mlad kadet konjenice
Iz orgazma moje babice.
Vzdolž krvnih maščevanj trkljajo
Brezšumne
Kepice snega. Jezero
Z veslom s sebe razvzravnavajo podobe.
Potem
Ta orlovska navada
Da s ponosom in prezirom
Ne motijo pismonoš.
Med noži ni mogoče gojiti upov.
Koliko neba potrebujemo –
Če ga hočejo zase tudi tisti
Ki so skrivali grobišča?

KRLEŽIŠČE

Prve pesmi
Sem nosil profesorici marksizma.
Zdaj je že stara žena
Padlega vojaka, ki si brije pazduhe
In noge na robu kadi.
Poslušaj zgoščenko s Pankrti, Akrobatom in
Bisero Veletanlić.
Togotna je in joče. Tako tudi
Jeza stepskih gazel
Ki so hitro ojalovile

Ali gravure
Na čelu samomorilkine matere.
Prevara
S katero se voda pretvori v čaj
In nazaj. Črni breznogi
Saksofonist
Na letališču v Atlanti.
Le tekočina ostane.
Iz katere je bilo izvzeto prenočevanje
V vrčku.
V katerem lahko najde zavetje tudi suhost.
Arsenijevič Tarkovski nekje piše
O takšnih premolkih v grlu.

Darko Cvijetić (1968, Ljubija) radi kao glumac, redatelj i dramaturg. Piše pjesme i kratke priče. Objavio četiri knjige poezije i knjigu kratkih priča: *Noćni Gorbačov*, *Himenica*, *Passport for Sforland*, *Masovne razglednice iz Bosne* i *Manifest mlade Bosne*. Objavljivao u časopisima Literatura (Ljubljana), Quorum (Zagreb), Split Mind (Split), Odjek (Sarajevo), Polja (Novi Sad), Koraci (Kragujevac), Povelja (Kraljevo), Reč (Beograd), Književna Reč (Beograd) i Poezija (Beograd). Od režija koje Cvijetić potpisuje izdvajaju se predstave *Galeb*, *Na čijoj strani*, *Mandragola* i *Karolina Nojber*.

Darko Cvijetić (1968, Ljubija) dela kot igralec, režiser in dramaturg. Piše poezijo in kratke zgodbe. Objavil je štiri zbirke poezije in eno zbirko kratkih zgodb, z naslovi *Noćni Gorbačov*, *Himenica*, *Passport for Sforland*, *Masovne razglednice iz Bosne* in *Manifest mlade Bosne*. Dela je do sedaj objavil v revijah Literatura (Ljubljana), Quorum (Zagreb), Split Mind (Split), Odjek (Sarajevo), Polja (Novi Sad), Koraci (Kragujevac), Povelja (Kraljevo), Reč (Beograd), Književna Reč (Beograd) in Poezija (Beograd). Najvidnejše predstave, pod katerimi se Cvijetić podpisuje kot režiser, so *Galeb*, *Na čijoj strani*, *Mandragola* in *Karolina Nojber*.

SLOBODAN IVANOVIĆ

HELLO MY NAME IS NOT IMPORTANT

moguće da je dolazak vlakom otud
značio čekanje na lijevoj obali

Henessy okomito odolijeva

gluc gluc ciglih pola sijalice
na cug iscurjelo svjetlo licne
zalizao majstor

herkule herakle ti nije ravnatelj
ogordio se pa obraća otklon

in vain my name is not important
merovinzi more me
moko čoko
Mikelandelo i sabrača mutanti
vraćanje stopija u trgovine
obraćanje javnosti povodom novog
uzakonjavanja rada Rapida rad IRS-a

a kako crackling ice odolijeva brzom
gutanju grkljanskom glotalnom glop
a ne odolijeva dentalnom sassy zit
opkoračenju opne
tako i ovaj tit for tat tatter
gain do maksimuma molloy molloy
molochs moors manny fetch me a drink
odolijeva okvržavanju

kao štaviše i turski kent
prašina u ustima
hemp oil
traljave devedesete ponovo na budžetu

gnojni džep istorije

ovog puta
my dear maties
neko će da crackle click kaboom error

a neko zip clank woohoo hurray
za uvijek
i vjek i vjekova
amin

HOOOOP HODORE!

hoooooop Hodore !
Šta ćemo sada kada je s jezikom dosta?
Brahiopode dozivati?
Biti klip koga je oglodala Evropa?

Kao što je zdravlju pogodno,
nakon volontiranja skočiti sa
mosta? Vratiti se dva koraka unazad,
misliti, misliti.
Ne za svojom, valjda nekom
drugom prelom tugovati.

Kada niko ne gleda, obrati bostan.

Ili barem kravatu ispeglati, krevet popraviti,
bravu iskriviti,
voditi se mišlju da je očekivan
i pogodan četnički poklič?

Ništa od toga, samo nesanica,
samo očekivani rezultati tuđih reprezentacija,
samo zagasito plave radničke večere,
samo očekivani skokovi u čortanovački mulj.

Samo pisanje poezije kada više ništa ne preostane,
kada svi visokotonci propište,
kada se još samo na opsjegu hercaže
dovoljnom za fotke čudnih rođendana
ostavi prostor za aktivaciju, za
akcentovanje na pogrešnom mjestu,
za očuvanje dužina.

Drugačije je biti gospodar sopstvenih
potkožnih reakcija, meštar
međućelijskog mešetarenja,
eksproprijacioni cjeditelj Heinz kondimenata.

Sirovi nastojnik, agorafobična babica,
beskrupulozni arhivator i rahitični stolar, sve za poštovanje,
za humani zoo vrt, za cctv crkvu.

(...)

Kažeš Kandinski. Međutim, niski
start tvoje misli spaja ga sa skliskim oblikom
antipotopa i, tako taj isti znak
te otkriva, bliski dijamantski krak
dozrelog dogorjelog doziva, dviski.

Međutim, odgovori li ti da se
skliski komad ogrijeva po prirodi
stvari i, kisli mišljenju podozreli kvisling će pod vodom
čekanja
znati da niste ni ti ni
mogući on bliski.

viski! viski doktore McCoY, disk
okrenite na drugu stranu i zaboravite na mene,
geese Johnson baby's brother old, ne može
ni da podrigne od dosade, hororne preživjele
žalopojke.

Kažeš Maljevič ? Tu već drugačije pristupamo kadru,
okvir se isteže ne bi li u njega stali i bar i garaža i JackO
već požutio od Drine, i Ben Franklin zgužvan
harmonijum pokisao još za vrijeme pljuska,
exorcist extrovert exemplar Eddard stark .

Vasilij slika drugojače, on često okiva topole,
denge groznica, geezer sa keychain osmjehom
Vancouver u doba mogućeg otcijepljenja, revolt,
Lazarusov stinkin' coffin, cuffs muzzle leggings
lizard snake azimuth ozone layer thin enough to breathe
through.

Slobodan Ivanović (1988, Nikšić). Pobijedio je na konkursu Pjesnička riječ na izvoru Pive 2009. godine i kao nagradu objavio knjigu *Adresa sna* (Plužine, 2010). Pjesme su mu objavljene u antologiji nove poezije YU prostora *Van kutije* (Gligorije Dijak, Podgorica, 2009). Objavljuje na književnim sajtovima ProLetter i Agon.

Slobodan Ivanović (1988, Nikšić). Zmagal je na takmičavanju Pjesnička riječ na izvoru Pive leta 2009 in kot nagrado objavil knjigo *Adresa Sna* (Plužine, 2010). Njegove pesmi so objavljene v antologiji nove poezije prostorov YU *Van kutije* (Gligorije Dijak, Podgorica, 2009). Objavlja na portalih ProLetter in Agon.

kao crvljiv tetejac eksplicitno
svojevrnsni nastavak pregovora njegova je tamna strana
bila ne munje već nešto ne dark side of the
manifold day već
nešto sasvim novo holy
sunny delight užitak sreće
u cijedenju optica voćne
nutrine Margot već jolly rotten
san o lokotima
aspirini na prljavom stolu
rag-groteska laneni abažur akacije opaque osjećaj nadolaženja noći
perorez u približenom radnom dijelu stola
sto tisuća mladih koji pjevaju
o children lift up your voice
i bagovit doživljaj stvarnosti
zgrada Geozavoda u filmu o Harmsu
scenografija za velike poplave ali
ovog puta i locusts i riders of the apocalypse
i glad i Simon iz pustinje
i još samo Žbun u plamenu pa da se zapali fitilj
i ko smo i šta nam je pred rukama ostalo
možda orbit iz ‘98 čupa čups iz ‘99 gauloises iz ‘06 sto dinara pakla
ili ni toliko
Agata se šminka Joe postavlja ručak
Henry James Cameron Diaz et al. na stočiću šmrču
i sve čemo lako i tout passe
paša prosjak pas

ARBEN IDRIZI

PREVOD
ŠKELJZEN MALIĆI

MIDIS TË TË EKZEKUTUARVE QE EDHE NJË I SËMURË MENTAL

midis të të ekzekutuarve qe edhe një i sëmurë mental

nën sqetull mbante një gjel e në gishtin e madh të dorës
së djathtë i ishte kapur një fëmijë
e me litarin e lidhur për beli e tërhiqte karrocën me rrota
gome

në të cilën ishte ulur një plakë e verbër
dielli i majit

digjte
policët serbë i kishin mbledhur në një livadh mijëra
të zhvendosur civilë shqiptarë
e kamionët ushtarakë e autobusët ishin gati për t’i dëbuar
jashtë vendit një pjesë të tyre
e një pjesë tjetër duhej të ecnin këmbë deri në kufi
e një pjesë tjetër i priste tjetër fat
atëherë oficeri

iu afrua
të sëmurit mental dhe ia drejtoi automatikun
»jam i çmendur« tha ai »mos më vrit!«
breshëria e automatikut e ndau përgjysmë trupin e tij
pastaj një polic tjetër e ekzekutoi fëmijën dhe plakën
»duam
udhëtim të rehatshëm«

thanë ekzekutuesit
»a e keni të qartë?«
të gjithë ishin fëmijë gra dhe pleq
të dërrmuar nga uria dhe frika
gjeli

kërcente
gjeli

çukiste gëzhoja plumbash
gjeli

qe ngazëllyer nga ideja se ishte i pavdekshëm
pastaj

pasi përfundoi masakra, një polic e mori gjelin dhe e futi
në një kovë të kthyer mbrapshtë, e hapi një vrimë, sall
koka e gjelit dukej në diell
»duam argëtim«
i tha, »a e ke të qartë?“
atëherë

filluan të gjuajnë shenjë duke vënë baste nga grumbulli i
plaçkës
por

askush nuk fitoi asgjë e gjeli kakariste në kupë të qiellit
derisa

dikush shtiu nga tanku me një gjyle
pendlat

fluturonin lart lart lart ----- kushedi ku do të kenë rënë

Arben Idrizi (1974, Vushtrri) ka botuar tri përmbledje poezish: *Heqakeq* (Prishtinë, 2003), *Libri i të qenit* (Prishtinë, 2010) dhe *Zveri vole otadžbinu* (Beograd, 2013). Është redaktor në të përditshen Express dhe bashkëpunëtor i revistë MM. Përkthen nga italishtja.

Arben Idrizi (1974, Vushtrri) objavio knjige pjesama: *Napačeni* (Priština, 2003), *Knjiga bića* (Priština, 2010) i *Zveri vole otadžbinu* (Beograd, 2013). Radi kao urednik u dnevnom listu Express, a saraduje sa časopisom MM. Prevodi s talijanskog jezika.

MEĐU LIKVIDIRANIMA BIO JE I UMOBOLNIK

među likvidiranima bio je i umobolnik

hiljade albanskih civila srpska milicija je saterala na jednu livadu
gde su brundali motori vojnih kamiona i autobusa

a pod miškom je imao pevca
i dete je nečije tuđe držao drugom rukom
i vukao je kolica gumenih točkova
konopcem vezanim oko struka
i na njima je teglio zgrčenu neku slepu staricu

a sunce je majsko bilo jako
upeklo
spremni da ih natovare i proteraju preko granice
preostale su terali da idu peške
a bilo je nesrećnika koje je čekala gora sudbina

oficir je onda
prišao umobolnom
i uperio oružje u njega
a ovaj je zakukao
»zar ne vidiš da sam lud,
nemoj da me ubiješ«
rafal mu je prosto prepolovio telo
a onda je jedan od milicionera
izrešetao dete i slepu bakicu
»želimo vam
ugodno putovanje«
rekoše ekzekutori masi
»jeste li nas razumeli?!«

a oni su svi bili deca žene i starci
iznemogli od gladi izbezumljeni od straha

samo je jedan petao
skakutao
skakutao je
i kljucao čaure od metaka
skakutao je
i bio ushićen idejom da je besmrtan

zatim
kada je masakr okončan jedan je milicioner uhvatio petla
stavio ga pod kofu, na čijem je dnu bila rupa
samo je petlova glava virila
»hoćemo malo zabave,

razumeš?«, reče organ
onda su on i saborci pucali u petla za opkladu
stavljajući kao ulog gomile opljačkanih stvari
ali
niko nije dobio
a petao je kukurikao da se čulo do neba
sve dok se neko nije dosetio da opali granatu iz tenka

petlovo perje
letelo je visoko visoko — ko zna kuda je sve odletelo

MES TË MBYTURVE ISHTE EDHE NJË PLAKË E VETMUAR

Ishte mesi i qershorit të vitit 1999,
një nga momentet kur ekstremet puqen.

Kosova ishte çliruar.

Ushtria e policia serbe bashkë me shumicën e banorëve kishin
ikur.
Dikush i tutej frikës si të tillë.
Dikush tjetër hakmarrjes e drejtësisë.

Por një plakë serbe kishte mbetur në banesën e saj,
jo për ta mbrojtur pragun, as nderin, as djepin e shenjtë.
Ky ishte vendi edhe i saj dhe s’kishte kah t’ia mbante.
Kurrë askush për asgjë s’e kishte pyetur.
Kurrë askujt asgjë s’i kishte kërkuar.

Dielli digjte.

Ushtarët e NATO-s patrullonin rrugëve, e grupe shqiptarësh të
veshur
me uniforma ushtarake të gjetura ose të blera enkas pas
luftës
sorollateshin në kërkim të gjahut të gjallë serb dhe pronave.

Këtë e dimë tash, këtë e themi tash:
kah hakmarrja nuk anojnë ata që e kanë pësuar.
Ata që shtiren, në të vërtetë vetëm sa i referohen të keqes
personale.

E tëra ishte aq e habitshme sa të mbeteshe i ngurosur:
kur regjimi serb i kishte përndjekur shqiptarët, i kishte
shënjuar
dyert e banesave të tyre me një kryq;
kur shqiptarët, në radhën e tyre, i përndiqnin serbët, e dinin
ku t’i kërkonin.

E thyen derën e banesës dhe e gjetën plakën e shkretë
duke dremitur në kolltuk — as kryq nuk bënte, as fatit nuk i
besonte.
I njohu dhe e kuptoi se kaq e kishte pasur jeta e saj.

E pyetën për burrin që kurrë s’e kishte pasur.
Por ata pastaj i thanë se burri i saj kishte vrarë dhe masakruar
shqiptarë.
E pyetën për djemtë që kurrë s’i kishte pasur.
Por ata pastaj i thanë se djemtë e saj kishin vrarë e
masakruar shqiptarë.

E pyetën për të afërmit e saj që kurrë s’i kishte pasur.
Por ata pastaj i thanë se të afërmit e saj kishin vrarë dhe
masakruar shqiptarë.

E pyetën për prindërit e saj që kurrë nuk i kishte njohur.
Por ata pastaj i thanë se ata e kishin lindur serbe.

Thanë se rrugët e zotit dhe dëshmitë e fajeve janë të
pafundme.

Ndoshta ajo
mendonte në ato çaste se askush nuk është fajtor për
gjendjen e vet.
Ndoshta ajo
mendonte në ato çaste se secili është fajtor për gjendjen e
tjetrit.

Dëgjoni, tha ajo,
nuk kam asgjë pos jetës time dhe kësaj banese, ama s’kam si
t’jua jap
derisa do të m’i merrni vetë me dhunë.

E saktë, i thanë ata,
të kënaqur me pazarin e vdekjes.

E kështu filluan të grinden për mënyrën se si ta heqin qafe
plakën.

Mizore është Historia,
dëng me hajvanë të rëndomtë të panjohur,
dëng me viktime të pafajshme të tyre.

Në fund,
ai që ishte në rend ta uzurponte banesën u shastis nga
imagjinata e vet:
do ta hedhim nga dritarja, tha, duke iu marrë goja.

Ishin në katin e pesëmbëdhjetë.
Këtë s’e kishin provuar ende.

E hapën dritaren, e kapën për duarsh e këmbësh,
numëruan deri në tre dhe e hodhën poshtë.

Dielli digjte.

Asgjë nuk shqoi nëpër xhamat e apartamenteve teksa binte.
Asnjë mendim mbi rënien.
Asnjë engjëll pranë saj.
Kurrfarë filmi të jetës në minutat e fundit.

Pothuajse tërë jetën kishte jetuar vetëm.
Fikall vetëm po vdiste.

U përplas në trotuar, i hapi sytë për herë të fundit dhe dha shpirt.

MEĐU UBIJENIMA BILA JE I USAMLJENA STARICA

Bila je sredina juna 1999. godine,
vreme kada su se krajnosti dodirnule.

Kosovo je oslobođeno.

Srpska vojska, policija i civili dali su se u bežaniju.
Odlazili su u panici.
Mnogi u strahu da će ih stići osveta i pravda.

Jedna stara Srpkinja ostala je u svome stanu.
Ne da brani svoj prag, niti čast, niti kolevku svetu.
Ostala je prosto u svojoj kući, nije imala kuda da pobegne.
Ionako je niko nikada ni za šta nije pitao.
Nikada ni od koga nije ništa tražila.

Sunce je bilo upeklo.

Vojnici Nato pakta patrolirali su ulicama; grupe Albanaca u uniformama,
koje su našli odbačene ili ih kupili posle rata, špartale su gradom
u lovu na preostale Srbe i njihovu imovinu.

Sada kada se sve završilo znamo:
oni koji su i sami stradali ne žude za osvetom.
Osveta je izgovor onih koji su dvolični
i po prirodi zli.

Neke su stvari bile jako čudne, da se zapanjiš:
kada je srpski režim progonio Albance, srpske
su kuće obeležene krstićima, da se zaobiđu;
a kada je na Albance došao red da progone Srbe,
ti krstići su pokazivali gde treba da ih traže.

Tako su došli do vrata jadne starice i razbili ih;
našli su je kako drema u fotelji. Nije se
ni prekrstila, nitij je u sudbinu verovala.
Kada ih je videla, znala je da joj je došao čas.

Pitali su je za muža, kojega nikada nije imala.
Rekli su joj da je ubijao i masakrirao Albance.
Pitali su je za sinove, koje nikada nije imala.
Rekli su joj da su ubijali i masakrirali Albance.
Pitali su je za rodbinu, koju nije imala.
Rekli su joj da su ubijali i masakrirali Albance.

Pitali su je i za roditelje koje nikada nije upoznala.
Rekli su joj da su krivi zato što su je rodili kao Srpkinju.

A rekli su i da su putevi božji i dokazi krivice nemerljivi!

Ona je možda
tog časa pomislila da niko nije kriv za svoje stanje.
Ona je možda
tog časa pomislila da su svi krivi za stanje drugih.

Čujte, rekla je starica,
nemam ništa što bih vam mogla pokloniti sem života i stana,
ali ni to ne mogu učiniti pošto ih uzimate silom.

U pravu si, rekoše oni,
zadovoljni što su tako lako pazarili njenu smrt.

Samo se nisu složili kako da je sklone

Surova je to povest,
sa mnogo zveri i ništarija,
i još više nevinih žrtava.

Na kraju,
onome koji je bio na redu da dobije stan
zlikovačka je došapnula mašta:

neka leti kroz prozor, reče, zamuckujući.

Bili su na petnaestom spratu.
Taj metod još nisu bili primenili.

Otvorili su prozor, uhvatili su je za ruke i noge,
brojali do tri i bacili je dole.

Sunce je bilo upeklo.

Dok je letela starica nije videla ništa.
Nije mislila o padanju.
Nikakav anđeo nije bio s njom.
Nije odmotala brzinom munje film života
u toj poslednjoj minuti.

Skoro celi život provela je sama.
I umrla je sama
bez igde ikoga.

Kada je tresnula o tretoar, širom je otvorila oči i
ispustila dušu.

KUR...

në kohën kur njohësit e artit
e të ashtuquajturit intelektualë
e politikanët kinse dashamirë të artit
e studentët
e parelinjtë që duan të harxhojnë duke u shtirë
e lypsarët që huakasin e fërkojnë duart
e policët që mbajnë rendin dhe ruajnë autoritetet
e pidhat që gajasen dhe këmbëngulin tinëz e ashiqare
e bjerrakohësit tjerë që lumturohen nga suksesi i atyshëm

marrin pjesë në hapjen e ndonjë ekspozite
apo në një orë letrare
apo në një seminar
apo në një koncert
apo në një promovim krijimesh
apo në një pidhthane të tillë çfarëdo

unë
zvarritem rrugëve për një kafshatë buke
apo qaj hallet me miq rreth mjerimt tonë, dhunuesve dhe
vrasësve
apo dergjem në shtrat si qen i mplakur
apo vuaj për dashurinë e femrës që ka shpëtuar veten duke
ikur nga unë
apo përpiqem të lexoj e të shkruaj dhe dështoj që në nismë
apo shkoj në nevojtoare dhe nuk dua të besoj se jam shterpë
apo luaj koqe me budallallëkun tim
apo tjerr shpresën se para vetëvrasjes po vjen vetiu vdekja si
mrekulli
apo vallëzoi me hijen time çmendurinë time pagjeturinë time
apo e bëj veten hor zhytem në borxhe fyej krijesat përreth
meje
apo apo apo mbijetoj në një pidhthane të tillë

HAIKU KOSOVAR

Shtëpi e djegur.
Nga ku çohet tym i sertë.
Oxhaku fle.

HAIKU BEAT I

Qihuni! Krejt kjo është
gjiriz shoqëror. Minjtë e qevrisë
na i kanë brerë koqet dhe trurin!

KA ARDHUR NJË KOHË

oh, kjo është ajo kohë
të cilës ia kemi pasur frikën
kur njerëzit bëjnë konkurrencë
përmes krimit
e budallallëkut
e vetëkënaqjes marrëzore
apo bythllëqeve tjerë të kësollojta —
kjo është koha kundër të cilës
luftuam dje----së koti
saktësisht

ka ardhur një kohë
kur dështakët e njohur
e të treguar me gisht
e shohin vetën maje lavdisë
kur të strehuarit në lagjen e harresës
e gjejnë vetën
në qendër të vëmendjes
kur bythecët e hurit e litarit
i fryjnë zjarrit
kur dallaveraxhinjtë e krimbur
shiten për bamirës
e në mendjet e tyre shkallët
ekzistojnë sall për t'u ngjitur

shkelin mbi kokat tona
si elefanti mbi buburrecë

ka ardhur një kohë
kur rrencat e kanë fjalën kryesore
e të paditurit mbizotërojnë nëpër foltore
e si përherë masa e trullosur
burgoset para televizionit
e ra shi e s'ra si kërpudha të helmuara
mbijnë sektet të religjionit

ka ardhur një kohë
kur të keqën e mbron
ligji i mirë i demokracisë

e mashtrimi i përgjithshëm nga lart
bën plojë
duke përkëdhelë faqet e shoqërisë

ka ardhur një kohë
kur paranoja e pashmangshme
nga shenjat e kudogjindshme të rrezikut
të ngujon në shtëpi
kur i panjohuri në rrugë ta kërkon
letërnjoftimin e bindjeve
kur uniformat politike ta kërkojnë
lejen e jetesës
ku turlifar grupi i çoroditur të kërkon
përgjegjësi pse s'je me të
kur shokët i fitojnë dy centë
dhe s'të flasin më

ka ardhur një kohë
kur humbësit e zakonshëm
janë fitimtarë të jashtëzakonshëm

kur qeni s'e njeh të zotin

kur turma e topitur
ngreh veshët mos po ndodh
termet vetiu
këtu a gjetiu
kur i dukembyturi nuk ka zë
për të kërkuar ndihmë

oh, ne jemi këtu

e ka ardhur një kohë
kur të gjitha rrugët
shpijnë kah rrokullisja

rrokullisje rrokullisje rrokullisje

DYZETETETË

liria jeton në tharkun e derrave
dhe rojtari i tyre rrjedh nga po ajo familje
dhe pronari i tharkut është axha i rojtarit ---- krejt i
dhjamosur
dhe kryetari i komunës është mik i pronarit
dhe gruaja e tij është dashnore e fajdexhiut
dhe fajdexhiu i ka sjellë në pushtet korrupsionin dhe krimin
dhe korrupsioni dhe krimi e kanë vënë ligjin
dhe ligji e mbron hierarkinë deri te derrat në thark

KAFSHËT E DUAN ATDHEUN

kafshët e duan atdheun
kafshët janë çlirimtare të përnjëmendta
revolucionare të pakundshoqe
kafshët e derdhin edhe pikën e fundit
të gjakut për atdhe
kafshët çirren në emër të atdheut
(qeni tutet se hëna do ta pushtojë atdheun
e tij andaj leh në drejtim të saj!)
kafshët grithin, t'i ngulin thonjtë
të plasin në fyt për atdhe
po s'e pate flamurin me vete
të pret qefini
kafshët ta thithin gjakun po s'u rreshtove
në llogoren e duhur
kafshët kur plas lufta e çojnë në ajër
moralin të drejtën vetëdijen
kafshët e dinë se zoti i fal
për çkado që bëjnë
kafshët e duan atdheun dhe i dalin zot
kafshët janë çlirimtare të shenjta
për këtë duan si shpërblim tërë pushtetin
dhe tërë pasurinë

DOK...

Dok poznavao ci umetnosti
pa i takozvani intelektualci
i političari koji su kao bajagi ljubitelji umetnosti
i studenti
i parajlije koji vole da se pretvaraju da troše
i prosjaci koji hukču i trljaju ruke
i policajci koji čuvaju red i vlastodršce
i pičke koje se potajno i naočigled smejulje jebozovno
i ostali zgubidani koje usrećuju slučajni uspesi

dolaze na otvaranje neke izložbe
ili nekakvo književno večer
ili neki seminar
ili neki koncert
ili promociju stvaralaštva
ili bilo koju pizdariju ove vrste

ja
gmižem ulicama u potrazi za nekim zalogajem
ili trtljam sa pajtašima o našoj bedi o siledžijama i ubicama
ili lipsavam na krevetu kao omatoreli pas
ili žalim za ljubavlju žene koja je spasla sebe kada me je
napustila
ili sednem da nešto pročitam ili napišem i odmah userem
stvar
ili odem u klozet i ne mogu da verujem da me ni govno neće
ili se zajebavam sa mojim budalaštinama
ili gajim nadu da će mi se pre samoubistva dogoditi čudo
prirodne
smrti
ili plešem sa mojom senkom mojim ludilom mojom trapavošću
ili postajem pokvaren zadužujem se do grla vređam sve oko
sebe

ili ili ili

KOSOVSKI HAIKU

Iz zgarišta kuće
diže se oštri dim
samo ne iz dimnjaka.
naprosto preživljavam u ovoj golemoj drkaonici

BEAT HAIKU 1

Jebite se! Sve je ovo
društveni nužnik. Vladini pacovi
oglodali su nam jaja i mozak!

DOŠLO JE ONO VREME

oh, došlo je ono vreme
kojega smo se bojali
kada se ljudi takmiče
u zločinima
budalaštinama
blesavom samozadovoljstvu
ili sličnim pizdarijama -
ovo je vreme protiv kojega smo
ratovali juče — uzalud
tačnije
došlo je ono vreme
kada poznati gubitnici
na koje se upiralo prstom
vide sebe na vrhuncu slave
kada oni iz predgrađa zaborava
postaju
centar pažnje
kada poslednje ništarije
potpiruju vatru
kada se prevejani prevaranti
prodaju kao dobročinitelji
a prema njihovoj pameti
lestve služe samo za penjanje
i gaze po našim glavama
kao slon preko panjeva
došlo je ono vreme
kada lažovi imaju glavnu reč
i neznalice osvajaju govornice
a kao i uvek ošamućena masa
prikovana je pred televizorima
a padala ili ne kiša
kao otrovne gljive niču
religiozne sekte
došlo je ono vreme
kada zlo štite
dobri zakoni demokratije
a opšta prevara odozgo
pravi kaos
sve milujući po obrazima društvo

došlo je ono vreme
kada te neizbežna paranoja
zbog sveprisutnih znakova opasnosti
zatvara u kuću
kada ti nepoznati na ulici
traži legitimaciju ličnih ubeđenja
kada ti političke uniforme traže
dozvolu za život
kada te svakojake poremećene grupe
pozivaju na odgovornost
zašto nisi s njima
kada drugovi zarade dva centa
i ne govore više s tobom
došlo je ono vreme
kada obični gubitnici
postaju izuzetni dobitnici
kada pas ne poznaje gospodara
kada gomila otupi
i načulji uši da oslušne huk
zemljotresa ovde ili negde tamo
kada davljenik ostaje bez glasa
da zove u pomoć
oh mi smo ovde
a došlo je ono vreme
kada svi putevi vode
ka provaliji

ČETRDESETOSAM

sloboda živi u svinjskom brlogu
a svinjar pripada porodici
a vlasnik brloga je čuvar stric — ogrezao u salu
a predsednik opštine je prijatelj vlasnika
a njegova žena je ljubavnica zelenaša
a zelenaš je doveo na vlast korupciju i zločin
a korupcija i zločin su ustanovili zakone
a zakon štiti hijerarhiju sve do svinjskog brloga.

ZVERI VOLE OTADŽBINU

zveri vole otadžbinu
zveri su pravi oslobodioci
nenadmašni revolucionari
zveri prolivaju i poslednju kap krvi
za otadžbinu
zveri urlaju do promuklosti u ime otadžbine
(pas se boji da će mesec osvojiti njegovu domovinu
zato laje na njega!)
zbog otadžbine
zveri te izgrebu, zariju kandže
raspore grlo
ako nisi poneo zastavu
ne gine ti mrtvački pokrov
zveri ti isišu krv ako nisi na zboru
u pravom rovu
čim izbije rat zveri dižu u vazduh
moral pravo savest
zveri znaju da im bog prašta
sve što urade
zveri vole otadžbinu i služe joj odano
zveri su sveti oslobodioci
zato traže kao nagradu svu vlast
i svo bogatstvo

ROBERT KAMINSKI

PREVOD
KARLO HMELJAK

ZAKLETVE I MIROVANJA

SLOBODE

Više nikada neću reći kako nisam slobodan
vjeruj mi:
cijeli dan vrelo proljetnje sunce mi lupa o prozore
i mačke uznemireno šaraju repovima:

nebo se razdjelilo na dobro I loše
moja sijenka sretnija no ja.

U svakom trenutku mogao bih vani
otići, kupiti svježe ribe i mlijeka za tvoje nježne sise,
ja bih u svakom koraku mogao naći lakoću,
prevesti preko ulice oronulu ženu,
izbiti joj dva preostala zuba da ne boli
u noćima u kojima misli na starca odavna istrulilog:

On je nekada sličio James Deenu a sada
običnom dijelu zemlje, stjenovitoj obali kostiju i rupa.

Cijela se priroda moga grada uzbudila
i trgovci puštaju sočno voće da truli na vrućini budućeg.

Teče
Tiho
Kapital i

Sve što mogu sa ovim svijetom biram da nikada ne uradim:
moje će se ruke vječno klatiti među ženskim koljenima
i samo ću gledati avionske trake u lijepe dane
sa lijepim ženama
otvarati jeftina vina i mrziti plažu.

Ja sam najslobodniji čovjek na svijetu.

PRISEGE IN MIROVANJA

SVOBODE

Nikoli več ne bom rekel, da nisem svoboden,
verjemi mi:
ves dan mi vroče pomladansko sonce tolče v okna
in mačke vznemirjeno čakajo z repi:

nebo se je razdelilo na dobro in slabo,
moja senca je srečnejša od mene.

V vsakem trenutku bi lahko odšel
ven, kupil sveže ribe in mleko za tvoje nežne joške,
jaz bi lahko v vsakem koraku našel lahkost,
pospremil čez ulico ostarelo žensko,
ji izbil še dva preostala zoba, da ne bi bolelo
v nočeh, v katerih misli na davno zgnilega starca:

Nekoč je bil podoben Jamesu Deanu, zdaj pa
navadnemu kosu zemlje, skalnati obali kosti in lukenj.

Vsa narava mojega mesta se je vzdramila
in trgi puščajo sočno sadje, da gnije na vročini prihodnjega.

Teče
Tiho
Kapital in

Izberem, da s svetom nikoli ne naredim nič od tega, kar bi
lahko:
moje roke se bodo večno potepale med ženskimi koleni
in bom samo gledal letalske proge v lepe dni
z lepimi ženskami
odpiral poceni vina in sovražil plažo.

Jaz sem najsvobodnejši človek na svetu.

LJUBAVI

Šaputala ili vriskala svud si isto lijepa
i ja sam izabrao da takva ostaneš

Trule ti kajsije, trule
malene želje iznad noktiju.

Moja je nana plela bijele rukavice
ljetovala u slovenačkim banjama i voljela samo jednog čovjeka.

Ti voli mene, mog najboljeg prijatelja, onog splitskog mornara
sa lošim zubima
I more

Truli ti more:

Nikad nemoj reći ne, uvijek reci nikako
i onda na sve pristani.

Prolazno je voljeti bilo što i
tvoji meki kukovi bit će zemlja
no to im sada ne oduzima na snazi i obećanju
za ljepšim danima, jugom i divljim seksom staraca

Ti voli sve što dotakneš a tebe nek sahrane prije mene
da se i ja jednom iskreno isplaćem
da se i ja jednom

Neponovljivo

Svakog osmog sata ti
budiš se ljepša nego sve ostale žene u našoj ulici
tako sam izabrao.

Ja sam najhrabriji čovjek na svijetu.

LJUBEZNI

Če šepetaš ali vreščiš, povsod si isto lepa
in jaz sem izbral, da taka ostaneš

Gnijejo tvoje marelice, gnijejo
majhne želje nad nohti.

Moja babica je pletla bele rokavice,
letovala v slovenskih toplicah in ljubila samo enega človeka.

Ti ljubi mene, mojega najboljšega prijatelja, tistega splitskega
mornarja s slabimi zobmi
In morje

Gnije tvoje morje:

Nikoli ne reci ne, vedno reci nikakor
in potem pristani na vse.

Ljubiti karkoli je prehodno in
tvoji mehki boki bodo zemlja
kar pa jim zdaj ne jemlje moči in obljube
o lepših dneh, jugu in divjem seksu starcev

Ljubi vse, česar se dotakneš, in naj te pokopljejo pred mano
da se še jaz enkrat iskreno zjočem
da se še jaz enkrat

Neponovljivo

Vsakih osem ur se
zbujaš lepša od vseh ostalih žensk v naši ulici
tako sem izbral.

Jaz sem najpogumnejši človek na svetu.

USPOMENE

Izgubio sam sjećanje između Karpata i još su samo krajevi oblaka ivice moje dječачke košulje, još su samo neba bijela kao nešto u čemu sam se kupao i na što mirišem.

Bijeg, usna harmonika vitla moju kosu u ramu iz New Orleansa sijedi koker španiel pokušava pišat pored svoje gazdarice u plavoj haljini — nju nikada nisam upoznao

Pozadine ovih fotografija bilježe sve što sam propustio no moje lice na njima, krupan plan, osmijeh pora nikako i ništa

Čuj, vrijeme, zaklopilo kapke i spava! Ne da se buditi ni smijehom.

Kola jure, žene se osvrću za kesama, mirisi divljaju divljaju i mlade ptice i nesretne djevojke i pizde i oni dobri što hrane i ljude i pacove jednako i svi su već davno vidjeli da je vrijeme zaspalo

Još su te fotografije iznad stola njegovo blijedo postojanje unazad moje čupanje za kosu i krckanje zglobova na prstima ono što osjećam pored kurca kada mislim na tebe

Vjerujem, u najtoplijim noćima najviše bih plakao no zaboravio sam sjećanje među jakim planinama

Kroz mene sve spava i budi se.

Ja sam najbitniji čovjek na svijetu.

SPOMINI

Med Karpati sem izgubil spomin in samo še konci oblakov so obrobe moje otroške srajce, samo še obnebja so bela kot nekaj, v čemer sem se kopal in po čemer dišim.

Beg, ustna harmonika vihti moje lase v okvirju iz New Orleansa koker španjel sedi, poskuša scati poleg svoje lastnice v modri obleki — nje nisem nikdar spoznal

Ozadja teh fotografij beležijo vse, kar sem zamudil, moj obraz na njih, veliki plan, nasmeh por, pa nikakor in nič

Poslušaj, vreme je pokrilo pokrove in spi! Ne da se ga zbuditi niti s smehom.

Vozila drvijo, ženske se ozirajo za vrečkami, vonji divjajo divjajo tako mlade ptice kot nesrečna dekleta tako pizde kot tisti dobri, ki hranijo ljudi in podgane enako in vsi so že davno videli, da je vreme zaspalo

Te fotografije nad mizo so samo še njegovo bledo obstajanje za nazaj moje puljenje las in pokanje prstnih sklepov to, kar občutim poleg kurca, ko mislim nate

Verjamem, da bi v najtoplejših nočeh najbolj jokal a sem med močnimi gorami pozabil spomin

Skozi mene vse spi in se budi.

Jaz sem najpomembnejši človek na svetu.

BUDUĆNOSTI

Sjutra idem kod starog frienda — njegova sposobnost predskazanja nikada ne griješi: U splitskim novinama opisan je kao NAJVEĆI HRVATSKI PESIMIST no ja čvrsto vjerujem da je vidovit

Na planu njegove sobe radi nekoliko žena ostavlja rasparene čarape, dlakave četke za kosu i polupopijene kave

U tim kavama vide se otisci usana i zuba nijednu još nije promašio, rekao je: *sve će umrijeti isto i nitko se neće utješiti* i ja čvrsto vjerujem da je vidovit

Ontologija, ontologija! Pravda za ne bića!

Kada smo putovali vlakom za Beograd jedna je žena pričala kako voli jesti sladoled zimi i to samo od Albanaca i vanile

Svijet se gurao da izađe i što prije napusti vozove ode piti, grliti, pričati o zamornom putu Friend me je povukao za rukav Sjedi natrag Mi imamo vremena Vjerovao sam da je vidovit uvijek je sa sobom nosio previše odeće kupovali smo ono o čemu su nam drugi pričali i onda se smijali i sve bacali po pijesku

Mi smo najbolji ljudi na svijetu.

PRIHODNOSTI

Jutri bom šel k staremu frendu — njegova sposobnost predviđevanja ne zgreši nikoli: v splitskem časopisu je opisan kot NAJVEĆJI HRVAŠKI PESIMIST jaz pa trdno verjamem, da je jasnoviden

Na terenu njegove sobe dela nekaj žensk pušćajo strgane nogavice, glavnike polne las in napol popite kave

V teh kavah se vidijo odtisi ustnic in zob niti enkrat se ni zmotil, rekel je: *vse bo umrlo na enak način in nihće se ne bo potolažil* in jaz trdno verjamem, da je jasnoviden

Ontologija, ontologija! Pravica za nebitja!

Ko smo potovali z vlakom za Beograd je neka ženska pripovedovala, kako rada je sladoled pozimi in sicer samo od Albancev in vanilijevega

Svet se je drenjal k izhodu, da čim prej zapusti vagone gre pit, objemat, pripovedovat o utrujajoči poti Frend me je povlekel za rokav Usedi se Imava čas Verjel sem, da je jasnoviden vedno je s sabo nosil preveć oblačil kupovala sva tisto, o čemer so nama govorili drugi in se potem smejala in vse zmetala po pesku

Midva sva najboljša človeka na svetu.

OČEVI I DJECA

Na glavi je imao bijelu traku, i kosu na jež
na desnom ramenu grb — nekakvu asocijaciju na srednji vijek

Traku oko glave, kao da mu je neko nabrzinu vezao
pa mu je spadala puška s ramena, dok bi je namještao

A u trenutku, kad mu je puščano zrno probijalo temporalku
a zatim presjeklo moždanu arteriju

kroz krošnje košće, sunce je provlačilo svoje prsti

i on pomisli

baš kao majka, kroz svoje kose, svoje prsti

Dok je na podu ležao, nije mu bilo jedino jasno
zašto mu otac Ibrahim nije, umjesto čela, oči povezao.

OČETJE IN OTROCI

Na glavi je imel bel trak in lase na ježka
na desnem ramenu grb — nekakšno asocijaco na srednji vek

Trak okrog glave, kot da mu ga je kdo nahirto zvezal
in mu je padla puška z ramena, ko jo je nameščal

A v trenutku, ko mu je puškina krogla prebila senčnico
in zatem presekala možgansko arterijo

je sonce skozi koščene krošnje vdevalo svoje prste

in on pomisli

tako kot mati svoje prste skozi svoje lase

Ko je ležal na tleh, mu samo ni bilo jasno
zakaj mu oče Ibrahim ni namesto čela povezal oči.

USTAŠKI NOKTURNO

Braći Herbez

Mogao je vidjeti kako se sunce obara, za obližnji okrajak
i kako se kroz granje izdvaja svjetlost u bojama
oslikanu nevinost

jedno janje kako kmeči za majkom, dok ona u stopu prati
ovna zvonara
jedno potkrepljenje neizvjesnosti
u kojem će mu se dati

u svemu opet zelenjenje stabljiki omorike, i hrasta
pad žira u šumsku stelju,
ali, ne i u tom padu čuti glavu
kako se spušta k jastuku

i zvono onog zvonara čuti, kako se probija između
poluzaspalih maslačaka
ali ne i u tom zvonu prepoznati (avaj, avaj) majčine riječi,
dok ga smiruju
(spavaj, spavaj)

mogao je sve to čuti i vidjeti
dok je gledao u odblesak oštrice noža
i slušao kako mu krkolji krv iz vratne žile kucavice

koja upravo prestaje da kuca.

USTAŠKI NOKTURNO

Bratom Herbez

Lahko je videl, kako se sonce spušča za bližnji štrcelj
in kako se svetloba skozi vejevje ločuje v barvah
naslikano nedolžnost

neko jagnje, kako bleje za materjo, ko ona med hojo sledi
ovnu zvonarju
neko potrditev neprepričljivosti
v kateri se mu bo predala

v vsem spet zelenenje stebel smreke in hrasta
pad želoda v gozdno steljo
ne pa tudi v tem padu slišati glave
kako se spušča k blazini

in slišati zvona tistega zvonarja, kako se prebija med
polzaspanimi regrati
ne pa tudi v tem zvonu prepoznati (joj, joj) materinih besed,
ko ga pomirjajo
(spi, spi)

vse to je lahko slišal in videl
ko je gledal odblesk rezila noža
in poslušal, kako mu klokota kri iz vratne žile utripalke

ki ravno nehuje utripati.

Almin Kaplan (1985, Mostar). Piše poeziju i kratke priče. Zastupan je u već antologijama, objavljivijo dve knjige pesama *Biberove kćeri* (2008) i *Čekajući koncert roga* (2013). 2008 dobitnik je nagrade »Mak Dizdar«, a 2012 prve nagrade za mlade pjesnike »Risto Ratković«.

Almin Kaplan (1985, Mostar). Piše poezijo in kratke zgodbe. Zastopan je v več antologijah, objavil je dve knjigi poezije, *Biberove kćeri* (2008) in *Čekajući koncert roga* (2013). Leta 2008 prejme nagrado »Mak dizar«, 2012 pa prvo nagrado za mlade pesnike »Risto Ratković«.

MANE PREVOD NAMITA SUBIOTTO MANUŠEV

Мане Манушев е роден на 23.02.1983 година во Велес. Во 2006 година дипломира на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје на катедрата за Општа и компаративна книжевност. Пишува поезија, кратки раскази и активно се занимава со проучување на ирскиот јазик, литература, култура и историја. Ке е негова прва објавена книга. **Намита Субиото** (1972) е вонреден професор по македонски јазик и литература на Филозофски факултет при Универзитетот во Љубљана. Автор е на педесетина стручни и научни прилози од областа на македонскиот јазик и литература (и други јужнословенски јазици и литератури), преведува белетристички и стручни текстови од македонски, хрватски, српски и бугарски на словенечки и обратно.

Mane Manušev je rojen februarja 1983 v Velesu. Leta 2006 je diplomiral je na Filološki fakulteti Univerze v Skopju, na oddelku za primerjalno književnost. Poezijo in kratko prozo objavlja v literarnih revijah, leta 2013 pa je izšel njegov pesniški prvenec Bo. Ukvarja se s proučevanjem irske kulture, zgodovine, literature in jezika. **Namita Subiotto** (1972, Postojna) je izredna profesorica za makedonski jezik in književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Je avtorica številnih strokovnih in znanstvenih člankov na temo makedonskega jezika in književnosti, ter književnosti drugih južnoslovenskih jezikov. Prevaja znanstvena besedila in leposlovje iz makedonščine, hrvaščine, srbsčine, bolgarščine v slovenščino in obratno. Objavila je 13 knjižnih in okrog 80 revijalnih prevodov.

НАС ИДНИНАТА НЕ ЗАБОРАВИЛА

Кога сме далеку
како самогласки и нивните сенки
во ненапишан збор
се вдомуваме
како чекори на провев во нечии соби
со измислени сидови,
со нацртани врати и прозорци
од туѓа детска фантазија,
се вдомуваме
таму каде што
ниту ногарките на столиците
не можат да ја издржат
тежината на задреманата празнотија,
затоа што
нас иднината не заборавила.

PRIHDNOST JE POZABILA NA NAS

Ko smo daleč
kot samoglasniki in njihove sence
v nenapisani besedi
se naseljujemo,
kot koraki prepaha v sobah
z izmišljenimi zidovi
z narisanimi vрати in okni
iz tuje otroške domišljije,
naseljujemo se
tja, kjer
niti noge stolov
ne morejo vzdržati
teže zadremane praznote,
zato ker
je prihdnost pozabila na nas.

BOJAN MARKOVIĆ

RIBLJE PUTI

i Allen Silvy (Rout 93, Nevada) litalica, virtuoz da izazove tilt na
fliperu (masa klikera u grotlu flipera, gde će antimaterija kad anima zanemi)

i Carol Crittendon, šankerica iz Montane sa sinom invalidom,
glasala za Obamu i tvrdila kako će o smak sveta Obama s nama
I V.L.Durov, varietetski umetnik i hipnotizer
Sa izvrsnim smislom za naučne zahteve, sa škotskim hrtom, poslušnim Odisejom
Roza Kulešovaiz Njižni Tagila,
Rusija u uralskom područiju, gutala kroz nozdrve švabe, vilin konjice,
Kvadrčne zvezde, mineralna drva, harpunu vične, klistomore i, stjuarde.
i Juan Patricio Lobato (Rocky Ford, Colorado) davao se za kaiš i patike
i vozio se u žutom lamburdžiniju smrtnog starca
Ronald Fisher, domar u Denveru, Kalifornija,
usamljenikopilan, nebrojano puta ne dotakao stvari
Ramon F. Keller Verlag, ženevljanin, voleo crne labude i severoameričke irvase. gledao
konjski but pada na mesto sveto
Z. Furtinger, na momenat i atmosferu disao zemljinu memlu,
nije mu se dopalo
Joe Dobosz, uranium miner, Novi Meksiko,
sa zoofilnim sklonostima. dva puta nabasao na platinu
Patricia Wilde, iz sjajnog Sidneja, kućepaziteljka u najlonskoj vintjakni,
završila je jednom raspolučena u najlonskoj kesi
Roq Gustavson, nezaposleni kopač minerala
i njegova žena Judy, konobarica, oboje iz Deadwood-a, Vels,
oboje neprirodne boje tena, negovorljivi mrmoti
Marko i Rastko čudesno putuju u Orževal
sa svojom kobi u istom kupeu

Bojan Marković (1985, Užice) diplomirao je na Katedri za srpsku književnost Filološkog fakulteta u Beogradu. Objavio je pesničku zbirku *Riba koja je progutala svet* (2013), za koju je dobio nagradu Mladi Dis.

lucille ball, mlada gojazna plemkinja, uprkos pogrdama svoje baletske instruktorkе
gđ-e Hrizostome, asmatično oduševljena visila na zidu sa pevajućom stolicom
steve mc queen i njegova supruga neile adams
u hotelu u antibesu dogрева high life, tompusa penetraciju,
dok su trešnje iznutra svetlele
žuta tera kad bi se jela ne umrla od gladi retard-familija cela
već na spini broad mediterrian summer
nestacionirani pier i čita, večno kretajući cirkuzanti
cirkusabarnum& bailey. pier, čovek bedastoće, terao čitu, ženu sa bekenbordima, da
se fotografiše
ivica mehur u adergraundu reka se bavi mortifikacijom i propašću
objektivnih tela. Sitna dinja naviljuški halogeno samo sagori
ema i agonija. moć veštica njiše žita.
U podvodju lezbo-soba za dvoje, prska ljuspasti koral,
za njih dve više sreće nema
tin šoškić. njegovih 13 plombiranih zubi u stroju horski peva:
bez tela žrvanj dentalne historije (sekutić i jezik) kreće ka njemu
lukijan. u provincijama zloće smrti brinem o oleandri, aloji, kaktusi, čempresi, eukaliptici,
mirti i lovari, beleži traktat o odgovornosti
rutte. na zelenoj ivici, limitu snega
ponor u kome leži šaljiva žena i grudve tvoriod smeha, smeha

gary, siroti rutin mladić, što pojuri drečavog silikon-zeca
radi Rutinog smeha, smeha, prostreljen od lovačkog odisej-metka
i dušanka. o, dečja rugalica:
dušanka kašika — samo malo kriva. I zaista, od pada i robije dve,
krivulja upokoji se
i vasilije mokranjac. monstrum etida,
notni zapis po bergsonovom preseku, asocija na krv
mutnom staklu tuš-kabina
roki mitraljezac (dostavljač vitalističke robe),
riknuli ljudožder kad kamion jagodastih lobanja u gnjec na vijadukt zanese.
akvadukt uspline hlorofo
lorezabegna,
blesteća zvezdo tačko uma,
u ustima vuna u anusu guma

AMERICA SALO, QUI PRO QUO

Ona raste u tesnom,
šta joj raste, raste joj grlo...
ona raste u tegli.
Ona je elefantijazična žena,

(Predimenzioniranost stvari pomaže
jer Nadoknaditi ne može Niko i niko Odsutnosti U suspenziji)

uho, vodnjikavi ljiljan,
sazreva u urei tela plutajući,

kost. Kada sam ušao u njene kosti
obreo sam se u šumi ovejanih govedih žila,

pesnica. Prst. Lemuri u trku.
Krvava ženska ruka u adikciji,

uz krušku grkljan,
pulsira,
tu se i otvara samo pčelama.

Ona je rastočena rasa kao set čaša u dosluhu;
kako ti je ime u sumrak i gde ti je placenta zakopana.

Boravak ovde traje da ona opere stomak
hladno nad lavaboom, primakne usta mlazu noževa,
vrat pavijana slije niz tamnu put, ko započinje novi život čini
kretanje naniže, kroz, tronuće, kada si ubila nekog toplog
čija je prekratka aneurizma kišni gušter.
Tvoja rana kaplje kao gat za čamce,
jato svetaca sleti na što je noći nakapalo,
jer jedno mesto drugog ne može biti zamenjeno,
noću u parlamentarne čeljusti sasuti hoću, hoću
modro isparenje drveta. Već opali list se vrati na drvo.
To nije bio list bitumenska perika je.

PETARPREVOD
URBAN BELINA
MATOVIĆ

SKRETNIČAR

J. Menclu
Dane provodim sam slušajući Glasa
i divlje guske sa obližnjeg jezera.
U podrhtavanju podnica prepoznajem
teretne kompozicije na rasklimatanim
kolosecima. Nekad se razleti perje
u napuštenom kokošnjcu, kao sneg
babe Marte. Ali ta slika tek traga
za značenjem. Muškatle premeštene
iz sećanja sa gradskih balkona
i drugih postaja trepere na ragastovu
ovog prozora. Praha!, Praha!, čujem
najave i putnike, kao nedostajanje.
Otac Elizar hrabrio me po izlasku
iz bolnice: Ukoliko želiš da imaš,
odrekni se posedovanja. Ovaj mir ne
pomaže pribiranju.
Imam crvenu šapku, nikad strastuse:
izjednače se pa nestanu u retrovizoru
lokomotiva. Nekad dolazi revizor u san
ili kancelariju i strogo predaje mi
knjigu — *Gilgameša: Koja je tvoja
dužnost? Kako se zoveš? Upamti,
poezija je muška stvar! — Zovem se
Hrma, Miloš Hrma. Kako se prihvata
podrška? Skretničar sam, pripravnik.*

Petar Matović (1978, Užice) diplomirao je srpsku književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Piše poeziju i eseje. Objavio dve knjige poezije: Kamerni komadi (1996) i Koferi Džima Džarmuša (2009). Zastupljen u više zbornika i antologija poezije. Pesme su mu prevedene na nekoliko jezika. Živi u Požegi.

Petar Matović (1978, Užice) je diplomiral iz srbske književnost na Filološki fakulteti v Beogradu. Piše poezijo in eseje. Objavil je dve knjigi poezije: Kamerni komadi (1996) in Koferi Džima Džarmuša (2009). Zastopan je v več antologijah poezije. Njegova poezija je prevedena v več tujih jezikov. Živi v Požegi.

SA GRANICE

Jer možeš pisati samo na granici
katastrofe. Kad alarmno svetlo piskom
krene po polusnu. Od kojeg nateknu krvni
sudovi do pucanja. Kao da pomahnitali
farovi razaraju ivice vidokruga. U parališućem
bolu ganglija. Kao tokom isleđivanja. Dok
tinjaju u tami kazaljke ručnog sata ispod
zavrnutog rukava. Gde krv pljusne po
zidovima u prekidajućem svetlu.
/Sa dna mrežnjače bokori se crveno.
Preko beonjača. Nikad od cvetova/

A to su samo otpori. Susedskom pozdravu
ditera, povratnika. Trijumfu crvenog laka
šaltera. Kreditnom ropstvu. Bolu i nežnosti
parkinga napuštenog u recesiji. Karijernom
ćutanju. Podrhtavanju horizonta u lobanji
kada peteljka dodirne asfalt, u buci
saobraćaja. Suncu koje se u zalasku povlači
sa vrhova neboderskih klanaca, i asocira
na detinjstvo. A trebalo je da je smiraj.
Stanje u kojem se ne piše.

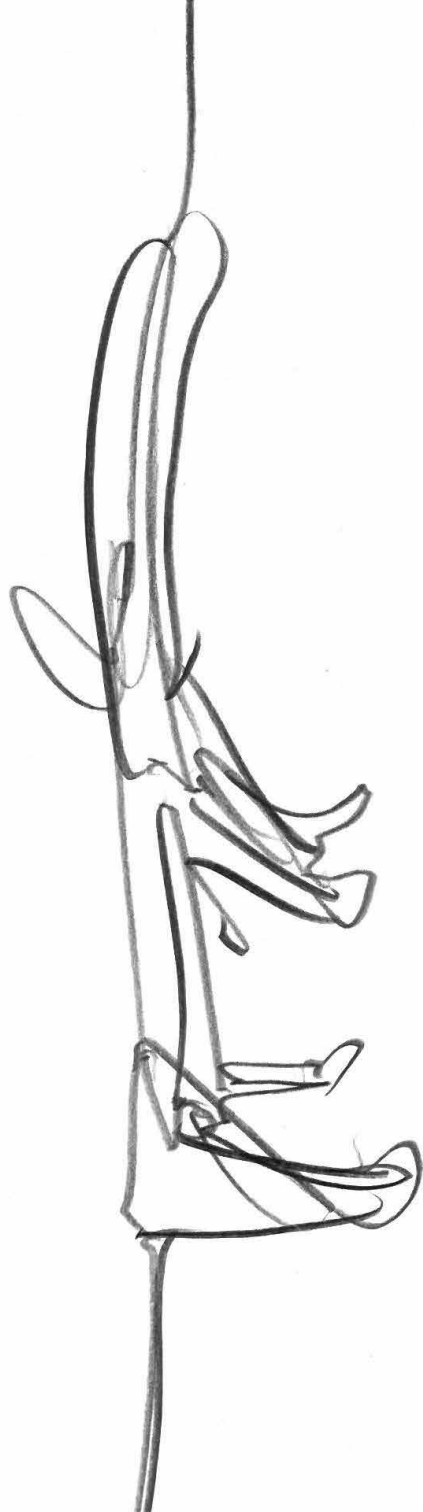
KRETNIČAR

J. Menzelu
Dneve preživljam med poslušanjem Glassa
in divjih gosi z bližnjega jezera. V podrhtevanju podnic
prepoznam
tovorne kompozicije na vegastih
kolesih. Včasih se perje v zapuščenem
kokošnjaku razkropi kot sneg
babice Marte. Ampak ta podoba še zmeraj išče
pomen. Geranije, ki so jih premestili
iz spominov na balkone po mestu
in druge postaje, trepetlikajo v okvirju
tega okna. Praha! Praha!, zaslišim
napovedi odhodov in potnike kot nekaj, kar manjka.
Oče Elizar me je po odhodu iz bolnišnice
spodbujal: Če želiš pridobiti imetje, se odreci lastništvu. Ta
mir ne
pomaga pri pridobivanju.
Imam rdečo šapko, nikoli nimam stratusov:
izenačijo se in izginejo v vzratnem ogledalu
lokomotive. Ko pride revizor v sanje
ali v pisarno in me strogo poučuje
o knjigi — *Gilgameš: Poznaš svojo dolžnost? Kako ti je ime?
Ne pozabi, poezija je moška stvar! — Ime mi je Hrma, Miloš
Hrma. Na kak način se sprejme
podpora? Kretničar sem, pripravnik.*

Z MEJE

Ker lahko pišeš izključno na meji
katastrofe. Ko začne opozorilna lučka
utripati v polsnu. Zaradi katere krvna
sodišča zatečejo do poka. Kot bi pobesneli
žarometi razdejali skrajni rob vidnega polja. V bolečini
živčnih vozlov, ki paralizira. Kot med zasliševanjem. Medtem
ko kazalci na ročni uri tlijo v temi pod
zavihanimi rokavi. Kjer kri brizga po
stenah v utripajoči svetlobi.
/Z dna mrežnice se bohoti rdeče.
Skozi beločnice. Nikoli do cvetov/

A to je samo upiranje. Sosedskemu pozdravu
dilerja povratnika. Zmagoslavju rdečega laka
stikala. Suženjstvu kreditov. Bolečini in nežnosti
parkirišča, zapuščenega v recesiji. Kariernemu
molčanju. Podrhtevanje obzorja v lobanji,
ko se pecelj dotakne asfalta sredi prometnega
trušča. Sonce, ki se med zahajanjem umika
z vrhov sotesk nebotičnikov in spominja
na otroštvo. A to bi naj bil zaton.
Stanje, v katerem se ne piše.

BORJANA PREVOD UROŠ PRAH MRĐA

TURRITOPSIS NUTRICULA

Može li tvoja ruka da zagrabi dovoljno duboko?
Kroz atmosferu,
kroz vodu,
tektonske ploče i lavu
do centra magnetnog polja?
Prepreke,
zarobljene spužvice,
mrvice labudovog doručka,
i tišina
i njena vodenica i harfa
kao silicijum-magnezijum-nikl.
Harfa od trešnjinog drveta,
struna od Pegazove grive.
Sprovodim naopako,
izokrenuto padanje
u moralnoj tuš kabini.
Betonske stepenice kojima silazim,
kao paukove mreže nanizane na vrat,
stežu ga i ne daju da pjeva
pa zuji kao mušica preplašena na smrt.
Možda treba da padnem daleko od sebe
iz sebe da se probijem i razrovim postolje pod nogama,
da osjetim životinjski strah i bol,
ljekoviti bol se privija na neću — nemoj — nemam — ne mogu.
Kako da preskočim ove tobožnje pametnjakoviče
i padnem direktno u Karipsko more
i pitam meduzu koja je besmrtna,
da li je moguće izvesti pad u vodi?

Borjana Mrđa (1982, Banja Luka) radi na Akademiji umjetnosti u Banje Luki kao asistent na predmetima Crtanje i Slikanje. Izlagala svoje radove na više samostalnih i grupnih izložbi. Više puta nagrađivana za svoj rad u oblasti vizuelne umjetnosti. Izdala jednu knjigu poezije *Krojačica sa svetim makazama*.

TURRITOPSIS NUTRICULA

Lahko tvoja roka zagrabi dovolj globoko?
Skozi atmosfero,
skozi vodo,
tektonske plošče in lavo
do središča magnetnega polja?
Prepreke,
ujete gobice,
drobtine labodovega zajtrka,
in tišina
in njen mlin in harfa
kot silicij-magnezij-nikelj.
Harfa iz češnjevega lesa,
struna iz Pegazove grive.
Izvedem na glavo obrnjeno,
preusmerjeno padanje
v moralni tuš kabini.
Betonske stopnice, po katerih se spuščam,
kot pajkove mreže nanizane na vrat,
zategujejo ga in mu ne pustijo peti
in brenči kot na smrt prestrešena mušica.
Morda moram pasti daleč od sebe
iz sebe, da se prebodem in razrijem podstavek pod nogami,
da občutim živalski strah in bolečino,
zdravilna bolečina se privija na nočem — ne — nimam — ne
morem.

Kako naj preskočim tiste domnevne pametnjakoviče
in padem naravnost v Karibsko morje
in vprašam meduzu, ki je nesmrtna,
ali je mogoče izvesti padec v vodi?

Borjana Mrđa (1982, Banja Luka) je zaposlena na banjeluški Akademiji za umetnost, kot asistentka predmetov risanje in slikanje. Svoja dela je razstavljala na več samostojnih in skupinskih razstavah ter bila za svoje delo večkrat nagrajena. Izdala je zbirko poezije *Krojačica sa svetim makazama*.

OLOVKA SA DVA SRCA

Da li prolaziš ili ispadaš
imaš li ono nešto
nešto što se prodaje
nešto što je univerzalno prihvatljivo
sjaj u oku
show materijal
ekransku fotogeničnost
imaš li uopšte podlogu za promjene
...
opet ne mogu da nađem olovku sa dva srca
a i kad bih je izmislila ne bih mogla da je zašiljim
a i kad bih mogla da je zašiljim ne bih imala šta da napišem

ovdje sve ima jedno značenje
sve ima svoju defi niciju i način primjene
može biti samo u jednoj boji
nema presijavanja
sve što posadiš ovdje raste u jednom smjeru

najlakše je izmisliti postojanje drugoga
i neka on nastavi prema smrti
ja sam duhovno ambiciozna što je najgori oblik ambicije
moj grafikon je u dvije dimenzije a moja perspektiva u
renesansi

jer imam tačku na horizontu
tačku u kojoj se sve stiće koja me vodi iako
ne mogu da se oduprem mehanizaciji
ne mogu da lociram svoje polje
svoj otpor i površinu odbijanja
sve za mene prijanja i otimam se u talasima

pokušavam da osciliram do izvora
da obrnem tok vremena
da koncentrično pokrenem prostor kao orao kad lovi ribu
i ulovim svoje mjesto
spuštam se u virove bez opiranja ne bi li zaboravila ko sam
mislim da bi bilo lakše da imam kvadratne tragove
i da svaki put kada se umorim od jednog svog lica
zaboravim njegov oblik

SVINČNIK Z DVEMA SRCEMA

Prehajaš ali ispadaš?
imaš tisti neka
neka, kar se prodaja?
neka, kar je univerzalno prisvojljivo
sijaj v očesu
show material
fotogeničnost na ekranu
imaš na sploh podlago za spremembe?
...
ponovno ne najdem svinčnika z dvema srcema
in če bi si ga izmislila, ga ne bi mogla ošiliti
in če bi ga lahko ošilila, ne bi imela kaj napisati

tukaj ima vse en pomen
vse ima svojo definicijo in način uporabe
lahko je samo v eni barvi
ni prelivanj
vse, kar posadiš, raste v eni smeri

najlažje si je izmisliti obstoj drugaga
in naj on nadaljuje do smrti
jaz sem duhovno ambiciozna, kar je najhujša oblika ambicije
moj grafikon je v dveh dimenzijah, moja perspektiva pa v
renesansi

ker imam točko na horizontu
točko, na kateri se vse stika in katera me vodi čeprav
se ne morem upirati mehanizaciji
ne morem najti svojega polja
svojega odpora in površine odbijanja
vse se me oprijema in trgam se v valovih

poskušam oscilirati do izvora
da obrnem tok časa
da koncentrično požnem prostor kot orel, ko lovi ribu
in ulovim svoje mesto
spuščam se v izvire, brez upora, da ne bi pozabila, kdo sem
mislim, da bi bilo lažje, če bi imela kvadratne sledi
in da vsakič, ko naveličam se od enega svojih obrazov
pozabim njegovo obliko.

KATJA PERAT

PREVOD
IVAN ANTIĆ

DEKONSTRUIRAJ ME

Jaz sem neka popolnost —
S svojim svobodomiselnim odnosom do resničnosti,
Zlate sanje avantgardistov
Razstavljena identiteta,
Zmagoslavje nekoristne komplikacije,
Dekle, ki se je spremenilo v pralni stroj,
Razkosano telo
Raztreseno po puščavi —
Za to smo se borili,
To je to kraljestvo,
Ki je obračunalo s fašizmom,
Jaz sem vaša zmaga,
Hvala, res,
Tisočkrat hvala,
Ne, ne potrebujem pozornosti,
Popolna, kot sem,
Z vesoljem sva poravnala račune,
Nobenhil usluga mi ne dolguje,
Ne, ne potrebujem tvoje ljubezni,
S svojim v samozadostnost zakrinkanim samoljubjem,
Ki trči ob tvoje,
Saj veš, da te ne ljubim,
Popolna, kot sem,
Točno tako je, res,
Natanko tako kot se kaže —
Kaj vam je?
Kdo vas je učil ljubezni,
Kdo vam je rekel,
Da se ljudem, ki dajejo vtis verodostojnosti,
Kar verjame?

DEKONSTRUIŠI ME

Ja sam neka potpuno —
Imajući u vidu moj slobodoumni odnos prema stvarnosti,
Zlatni snovi avangardista
Rasklopljen identitet,
Trijumf beskorisne komplikacije,
Devojka što se pretvorila u veš-mašinu,
Raskomadano telo
Razbacano po pustinji —
Za to smo se borili,
To je ono kraljevstvo
Što se obračunalo s fašizmom,
Ja sam vaša pobjeda,
Hvala, zaista,
Hiljadu puta hvala,
Ne, ne treba mi pažnja,
Ovakopotpuno, kakvasam,
Svemir i ja smo izravnavali račune,
Ne duguje mi usluge, nikakve,
Ne, ne treba mi tvoja ljubav,
Meni s mojim samoljubljem, zamaskiranim u samodovoljnost,
Koje se sudara s tvojim,
Pa znaš da te ne volim,
Tako puna, kakvasam,
Upravo tako, zaista,
Tačno tako kako piše —
Šta vam je?
Ko vas je učio ljubavi
Ko vam je rekao
Da ljudima koji ostavljaju utisak verodostojnosti
Treba verovati?

Katja Perat (1988, Ljubljana) je doktorska študentka primerjalne književnosti na ljubljanski Filozofski fakulteti. Od leta 2009 do 2012 je bila članica uredniškega odbora revije Idiot. Je članica uredništva Literature in Airbeletrine. Piše literarne kritike in druge publicistične tekste za številne slovenske medije. Za pesniško zbirko *Najboljši so padli* (2011) je prejela nagrado za najboljši prvenec in nagrado Kritičko sito. Leta 2014 je izšla njena druga pesniška zbirka *Davek na dodano vrednost*.

Katja Perat (1988, Ljubljana) je na doktorantici komparativne književnosti na ljubljanskem Filozofskom fakultetu. Od 2009-2012 bila je članica uredništva časopisa Idiot. Članica je uredništva Literature i Airbeletrine. Piše književne kritike i druge novinarske tekstove za brojne slovenačke medije. Za pesničku zbirku *Najboljši so padli* (2011) dobila je nagradu za najbolji prvi venac i Kritičko sito. 2014. je objavila svoju drugu zbirku pesama *Davek na dodano vrednost*.

Da je, tisto, kar vidite,
Tisto, s čimer lahko razpolagate?
Vsa leta kritike,
Vse razumevanje,
Globina ideologije,
Vi pa kar naravnost —
Če si rekla, je že res,
Hvala, res,
Tisočkrat hvala,
Hvala za trdosrčnost zakrinkano v zaupanje,
Seveda zahtevam pozornost,
Seveda potrebujem ljudi,
Literatura,
Ljubezen moja,
Omogoči mi,
Da brez tveganja raztremem vsa pričakovanja,
Da zahtevam vse,
Česar nikdar ne zahtevam od ljudi,
Zavezana neopazni spodobnosti,
Popolna gospodinja,
Socialna delavka,
Jaz sem neka izmišljena popolnost,
Sem neskončno izmišljenih popolnosti,
Ki zahtevajo neskončno vzdrževanje,
Sem, kar sem,
Sem, kar znam,
Sem, kar sem si izborila,
Sem, od česar se obračam,
Sem, proti čemur sem obrnjena,
Sem, kar mi pripisujete,
Sem, kar neopaženo zdrsne mimo,
Dekonstruiraj me,
To je edina intimna zahteva, ki jo lahko postavim,
Dekonstruiraj me,
Vzemi me iz literature
In me pripravi za ljubezen.

KDOR TEGA NE RAZUME, SI NE ZASLUŽI BRATI NAPREJ,

Enkrat za vselej —
Barabe ignorantske,
Ki ne veste, kako se vlaga trud
In ki vam je samoumevno,
Da ima bralec samo pravice,
Dolžnosti pa nič.
To je neke vrste preizkus vaše dobrote.
Pojdite na ulice in si ogledajte.

Da je ono što vidite,
Nešto čime možete da raspolazete?
Sve te godine kritike,
Sva razumevanja,
Dubina ideologije,
A vi samo pravo —
Ako si rekla, tako je,
Hvala, zaista,
Hiljadu puta hvala,
Hvala na tvrdokornosti zamaskiranoj u poverenje,
Svakako da zahtevam pažnju,
Svakako da su mi potrebni ljudi,
Književnost,
Ljubavi moja,
Učini da
Bez rizika raspršim sva očekivanja,
Da zahtevam sve ono
Što nikad ne zahtevam od ljudi,
Obavezna spram pristojnosti, neprimetnoj,
Savršena domaćica,
Socijalna radnica,
Ja sam neka izmišljena potpunost,
Ja sam beskonačno mnogo izmišljenih potpunosti
Koje zahtevaju beskonačno izdržavanje
Ja sam ono što jesam,
Ja sam ono što znam,
Ja sam ono za šta sam se izborila,
Ja sam ono od čega se okrećem,
Ja sam ono ka čemu sam okrenuta,
Ja sam ono što mi pripisujete,
Ja sam ono što sklizne pored, neprimećeno,
Dekonstruiši me, to je jedini intimni zahtev koji mogu da postavim,
Dekonstruiši me,
Uzmi me književnosti
I pripremi me za ljubav

KO OVO NE RAZUME NE ZASLUŽUJE DA ČITA DALJE

Jednom za svagda —
Barabe ignorantske,
Vi koji ne znate kako se ulaže trud,
Vi za koje je samorazumljivo
Da čitalac ima samo prava,
Ali ne i dužnosti.
Na neki način to je test vaše dobrote.
Otidite na ulice i pogledajte.

Usedite se s kakšnim pesnikom
In ga prisilite,
Da vam pove resnico.
Ker ne bi verjeli,
Jo pozna
In prav rad bi jo povedal
In tudi vi bi jo, grem stavit,
Radi slišali,
Že samo zato,
Ker ne prenašate radovednosti,
Ker je treba vsako praznino,
Ki se odpre,
Zapolniti z vato, ni res?
Da se lahko odpre nova in želja zdrsne v neskončnost.
Mislite si, da blebetam v prazno,
Vendar to več pove o vas kot o meni.
Niste pozorni, pravzaprav ste na meji brezobzirnega,
Ne veste, kako se prisluškuje ljudem,
Ki bi obupano radi povedali neko resnico o nečem,
Pa jim je nerodno, zato govorijo o čem tretjem.
Zato je poezija večinoma zanič,
Ker ubogi pesniki lažemo v neskončnost,
Da je lahko enkrat po nesreči nekaj res.
Sama sreča, da nimate osnovnega pogoja,
Da bi prepoznali ukano.
Ne nazadnje vi ne morete vedeti,
Kdaj se nekaj sploh ni nikdar zgodilo,
Še posebej ne glede na to,
Da znamo, kot je nujno za ustvarjanje kvalitetne literature,
Poustvariti resničnost brez večjega truda
Iz praznega zraka.
Pa vi povejte,
Če ni to čarovnija.
Si čarovnik
In potem te ljudje, ki jih niti maraš ne,
Plačajo 20 evrov.
Saj veste, kako razjezi intelektualce,
Kadar se spomnijo na to, da so plačani manj
Od polaghalcev ploščic.
Še sreča, si mislim,
Glede na to, da polagalci ploščic
Radi jedo,
Intelektualci pa potrebujejo razlog,
Da jim je hudo.
Si mislite, da je to sarkazem, pa ni.
Tako to je, res.
Mogoče ste me izgubili, se vam zdi,
Preveč abstraktna sem postala,
Kar zame pomeni, da se spet izmikam tistemu,

Sednite s nekim pesnikom
I prisilite ga
Da vam kaže istinu.
Ne biste verovali,
On zna istinu
I rado bi vam je rekal
I vi biste je, mogu se kladiti,
voleli čuti,
Samo stoga
Što ne trpite radoznalost,
Jer potrebno je svaku prazninu
Koja se otvori
Napuniti vatom, zar ne?
Da se može otvoriti nova, i želja onda sklizne u beskonačnost.
Mislite da lupetam u prazno,
Ali to više govori o vama nego o meni.
Niste pažljivi, zapravo, na granici ste da budete bezobzirni,
Ne znate kako treba prisluškivati ljude
Koji očajno žele reći neku istinu o nečemu,
Pa im je neprijatno, te govore o nečem trećem.
Zato je poezija uglavnom ni za šta,
Jer mi, bedni pesnici, lažemo do beskonačnosti,
Te se može slučajno desiti da je nešto i tačno.
Čista sreća ako ne ispunjavate bazični uslov
Da prepoznate prevaru.
Na kraju krajeva, vi ne morate znati
Kad se to uopšte nije nikada ni desilo,
Posebno s obzirom na to
Da znamo, kao što je neophodno za stvaranje kvalitetne
književnosti,
Reprodukovati stvarnost bez velikog truda
Iz praznog vazduha.
Sami recite
Nije li to čarolija.
Mađioničar si
I onda ti ljudi, koje čak ne voliš,
Plate 20 evra.
Dobro znate kako se intelektualci razbesne
Kada se prisete da su manje plaćeni
Od radnika što naslažu pločice.
To je još dobro, mislim,
S obzirom na to da radnici
Vole da jedu,
Dok intelektualcima treba razlog
Da im je loše.
Mislite da je to sarkazam, ali nije.
To je tako, stvarno.
Čini vam se da ste me, možda, izgubili,
Postala sam previše apstraktna,

Kar bi rada rekla
Pa je zaščiteno in noče ven,
Da me ne bi osramotilo, ampak nič hudega.
Glede na to, da me tudi prej niste imeli,
Za vas to ne bo neka velika izguba.
Si mislite, da sem togotna,
Ampak če bi vedeli, kakšna noč je za mano,
Bi vam bilo vse jasno.
To se zgodi, ta togota,
Ko je jutro
In ti smrdi iz ust
In se oklepaš tistega v svoji identiteti,
Kar se najmanj izmika
In je zato najmanj res,
In si rečeš, bom danes pesnik,
Da mi ne bi bilo treba biti človek,
Da ti ne bi bilo treba stopiti v praznino
In biti ves ranljiv in na očeh.
Vi si kar mislite, da je banalno
In da se ne sliši kot bog ve kaj
Ampak v iskanju resnice
Na koncu prideš do tega,
Da iz iste smrtne želje,
Kot ljudje pospešujejo v ovinkih
In poskusijo s heroinom
Daješ srce fantom, ki ga nočejo,
Ker so izbrali cesto,
Glede na to, da se jim poda k značaju in k jakni.
Pojma nimate, koliko truda to zahteva.
Ampak je tudi to
Neke vrste ljubezen,
Čeprav bolj bedna.
In ko si ravno mislim,
Da je to priložnost,
Da se enkrat za vselej resno razpizdim,
Reče nekdo
Ampak Katja
Tebi koristi, da si nesrečno zaljubljena
In glej,
Že pol leta nisem napisala nobene dobre pesmi,
Zdaj pa od nikoder cela poplava genialnosti.
Človek res ne ve več,
Česa bi se v življenju oprijel.

Što za mene znači da se opet izmičem onom
Što bih volela da kažem
Ali to je zaščiteno i neće napolje
Da me ne bi osramotilo, no ništa strašno.
S obzirom na to da me ni pre niste imali,
Za vas to neće biti neki veliki gubitak.
Mislite da sam besna,
Ali kad biste znali kakva je noć za mnom,
Bilo bi vam sve jasno.
Desi se to, taj bes,
Kad ti ujutru
Smrdi iz ustiju
I uhvatiš se za ono što
Najmanje izmiče u tvom identitetu,
I zato je najmanje stvarno,
I kažeš sebi biću pesnik danas
Da ne bih morao biti čovek,
Da ne bih morao stupiti u prazninu
I biti sav ranjiv naočigled svih.
Samo vi mislite da je to banalno
I da ne zvuči bog zna kako,
Ali u traženju istine
Na kraju dođeš do toga
Da iz iste smrtne želje
Zbog koje ljudi gaze u krivinama
I probaju heroin,
Daješ srce fantomima koji ga ne žele,
Jer su izabrali ulicu,
S obzirom na to da im dobro ide s karakterom i jaknom.
Pojma nemate koliko truda to zahteva.
Ali je i to
Ljubav neke vrste,
Mada vrlo bedna.
I upravo dok mislim
Da je to prilika
Da se jednom zauvek istinski raspizdim,
Neko kaže
Ali Katja
Ti imaš koristi od toga da si nesrečno zaljubljena
I gledaj
Već pola godine nisam napisala nijednu dobru pesmu,
Sad pak cela poplava genijalnosti niotkud.
Čovek stvarno ne zna više
Na šta da se osloni u životu.

ENGELS

Z gotovostjo lahko rečem,
Da je edini moški, ki bi me lahko ljubil, ne da bi se silil s tem,
Friedrich Engels.

Med drugouvrščenimi obstaja tihi dogovor,
Da lahko drug drugemu ob vseh trenutkih dneva
Brez obveze
In brez fotografa, ki bi trenutek tlačil v večnost,
Položijo glavo v naročje
In zahtevajo toplino.

Na stranišče grem,
Da bi si popravila frizuro in razmazano maskaro.
Zaletim se v trop pobeglih iz zgodovinskih učbenikov.
V dolgi vrsti jih nese po ozkem hodniku.
Drenjajo se drug mimo drugega,
Kot bi jih na koncu čakalo razodetje ali vsaj borovničeva pita.
Neprijetno mi je,
Ko me Robespierre prime za ovratnik in me dvigne ob steni,
Da z nogami bingljam deset centimetrov nad tlemi.
Jezen fant.
Toliko krvi za svobodo govora, in zdaj smo vsi tihi.
Nihče se ne čuti poklicanega.
Po kotih se mečkamo z drugimi zgubami.
Nihče ne bi predlagal svojega načrta za boljši jutri.
Nobenega nadčloveka ni nikjer,
Ki bi se iznenada pojavil in rešil stvar.

Žal mi je za Robespierra.
Tisti njegov spis proti smrtni kazni je bil dober.
Z robom dlani grem ob njegovem obrazu.
Ni lep in velikokrat se je zmotil.
Vendar sem polna sočutja, ko tako razburjen stoji pred mano.
Pred zakonom sva enaka,
A treba mu bo razložiti,
Da ima enakost, kot vse na svetu,
Nekje svojo mejo, ki je tenka in komaj vidna.
Ne more me vzeti s sabo.
Vračam k Friedrichu ▯
Nič velikega ni na njem.
Zatekam se k njegovi dobrotljivi drugorazrednosti,
Kot se pravoverni Judje zatekajo v senco Njegovih peruti.

ENGELS

Sa sigurnošću mogu reći
Da je jedini muškarac koji bi me mogao voleti a da se ne
primorava na to,

Friedrich Engels.

Među onima koji dele drugo mesto postoji tih dogovor
Da mogu svakog trenutka u danu,
Bez obaveze,
I bez fotografa koji bi taj trenutak sabijao u večnost,
Položiti jedan drugome glavu u naručje
I zahtevati toplinu.

Krenem u WC
Da popravim frizuru i razmazanu maskaru.
Naletim na gomilu likova pobeglih iz udžbenika za istoriju.
U uskom hodniku tiskaju se u dugačkom redu.
Guraju se
Kao da ih na kraju čeka otkrovenje ili barem pita s
borovnicama.

Osećam se neprijatno
Kad me Robespierre uhvati za okovratnik i digne me uza zid,
Pa onda mlataram nogama deset centimetara nad zemljom.
Besan tip.
Toliko krvi za slobodu govora a sad svi tajac.
Niko se ne oseća pozvanim.
U uglovima se pipkamo s ostalim gubitnicima.
Niko ne bi da predloži svoj nacrt za bolje sutra.
Od natčoveka, koji bi se iznenada pojavio
i izvukao stvar, ni traga.

Žalim Robespierra.
Onaj njegov spis protiv smrtne kazne, bio je dobar.
Ivicom dlana idem oko njegovog lica.
Nije lep, a i mnogo je puta pogrešio.
Međutim, puna sam saosećanja kad tako uzrujan stoji preda
mnom.

Pred zakonom smo jednaki,
Ali biće potrebno objasniti mu
Da i jednakost, kao sve drugo na svetu, ima negde
Svoju granicu, koja je tanušna, i jedva приметna.
Ne može me uzeti sa sobom.
Vračam se Friedrichu —
Ničeg velikog ni u njegovoj pojavi.
Nalazim sklonište u njegovoj milostivoj drugorazrednosti,
Kao pravoverni Jevreji u senci Njegovih krila.

MARKO PREVOD KARLO HMELJAK POGAČAR

FRAGMENTI LJUBAVNOG DISKURSA

Vjernog psa imam
psa u najboljim godinama

ti s novim ljubavnikom živiš kod tepih centra
četvrtkom kad sve se smrkava izlazite u šetnju

dobri ovčaru prošlo je vrijeme novina
tvoje su rovke i krtice, lopte su dobile na težini

samo ti me razumiješ mrcino, sjene silaze
lišće trune u krošnjama, vjetar pritišće čela, trči

idi voli se s njegovim grlom
vrati se s vrućim mošnjama.

POHVALA SENFU

Zagreb nedjeljom, magla
i T-bone Burnett. još jedna
od onih ‘ovo i ono’ pjesama,
ali bez ‘ovo’ i ‘ono’. uhodan
posao jeseni. sve boje senfa.
fasade, nebo, kose šetača koji
odnekud izmile i zatim nestanu,
boje senfa. Zagreb nedjeljom, mlaka
hrenovka koja se lako guta. šum
praznog vremena. grlo i anus i povijest,
sve pretrpano. i opet posao jeseni.
Hrvati, standardno dosadni. jezik
znojan pod zubima. plijesan i mačke:
debele, raskošne domaće mačke,
Hrvatima standardno superiorne.
hunjavica, opća i konačna, kronično
ljuštenje svijeta pred snjegove. nebo
kao naličje ničega. ništa kao naličje neba.
T-bone Burnett, magla, i senf: jeftin,
po svemu razmazan.

FRAGMENTI LJUBEZENSKEGA DISKURZA

Zvestega psa imam
psa v najboljših letih

ti z novim ljubimcem živiš zraven tepih centra
ob četrtkih, ko se mrači, gresta na sprehod

dobri ovčar, minil je čas novosti
tvoje so rovke in krti, žoge so pridobile na teži

samo ti me razumeš, mrcina, sence se spuščajo
listje gnije v krošnjah, veter pritiska na čela, teci

pojdi, ljubi se z njegovim grlom
vrni se z vročo mošnjo.

POHVALA ZENFU

Zagreb v nedeljo, megla
in T-bone Burnett. še ena
od tistih ‘to in ono’ pesmi,
ampak brez ‘to’ in ‘ono’. uhojeno
delo jeseni. vse barve zenfa.
fasade, nebo, lasje sprehajalcev, ki
se od nekod pojavijo in potem izginejo,
barve zenfa. Zagreb v nedeljo, mlačna
hrenovka, ki se lahko požira. šum
praznega časa. grlo in anus in zgodovina,
vse prenapolnjeno. in ponovno delo jeseni.
standardno dolgočasni Hrvati. jezik
poten pod zobmi. plesen in mačke:
debele, razkošne domaće mačke,
standardno superiorne Hrvatom.
nahod, obči in končni, kronično
luščenje sveta pred snegom. nebo
kot hrbtna stran niča. nič kot hrbtna stran neba.
T-bone Burnett, megla in zenf: poceni,
razmazan po vsem.

Marko Pogačar (1984, Split) objavio je četiri knjige pjesama, tri knjige eseja te knjigu kratkih priča. Urednik je u književnom časopisu Quorum i dvotjedniku za kulturna i društvena zbivanja Zarez. Bio je stipendist fondacija Civitella Ranieri, Passa Porta, Milo Dor, Brandenburger Tor, Internationales Haus der Autoren Graz, Récollets-Paris, itd. Nagrađivan je za poeziju, prozu i esejistiku, a tekstovi su mu prevedeni na dvadeset pet jezika.

Marko Pogačar (1984, Split) je objavil štiri pesniške zbirke, tri knjige esejev in zbirko kratkih zgodb. Je urednik literarne revije Quorum in štirinajstnevnik za kulturna in društvena vprašanja Zarez. Bil je štipendist fundacij Civitella Ranieri, Passa Porta, Milo Dor, Brandenburger Tor, Internationales Haus der Autoren Graz, Récollets-Paris, itn. Večkrat je bil nagrajen za poezijo, prozo in esejistiko. Njegova dela so prevedena v petindvajset jezikov.

UROŠ
PRAH

PREVOD
ROMEO MIHALJEVIĆ

LAKOTA

Dve
lupini sem in obe
sta ljubezen.

Mala
se not obrača,
vije vase.

Rob
druge se ob
stene stiska.

GLAD

Dvije
ljuske sam i obje
su ljubav.

Mala
se u se okreće,
uvija u sebe.

Rub
druge se uz
zidove stiska.

—

Uroš Prah (1988, Maribor) je absolvent filozofije in primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Je soustanovitelj in odgovorni urednik revije in Paraliterarne organizacije I.D.I.O.T. (2009 -). 2012 je pri CSK v Ljubljani izšel njegov pesniški prvenec *Čezse polzeči*. Njegove pesmi so bile objavljene na Hrvaškem, v Srbiji, Črni Gori in Nemčiji. Je tudi soustanovitelj zavoda Muzej norosti, Trate.

Uroš Prah (1988, Maribor) je apsolvnt filozofije i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Suosnivač je i glavni urednik časopisa i Paraliterarne organizacije I.D.I.O.T. (2009 -). 2012 je u CSK u Ljubljani izdao svoj pjesnički prvijenac *Čezse polzeči*. Njegove pjesme su bile objavljene u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Njemačkoj. Također je suosnivač instituta Muzej norosti, Trate.

OBJESTNI PEC

Segati vanj /kot/
trzniti — bolšćati — malo bruhniti
kislo lužico /spraviti
to zadnjo polovičko iz sebe/
nagibajoč se čez kislo polovičko
vdihniti zimo
biti bolje
namočiti glavo v nek sod v kotu
se postaviti predme, zreti,
kako plešem, se zvijam in se stegujem —
zgrabiti kožo na hrbtu, objestno
povleči gor.

Sem ščene, poscan
strah, prah —
besen vase, tresoč
se postavim, rečem nekaj
kot: bejž bek; pa
kaj ti ni jasno; daj mir;
ne m...

Pa tebe je strah, ti
odurni neznanec, ti čudno
zbrano nasilje, napet potencial
svinjarije, zdaj zdaj
poškropljene čez mene —

Po 62 letih na tem svetu nekaj
vem. Ničesar ni za oči človeka,
ki mi sedi nasproti, ki pije z mano.

OBIJESNI FLERT

Posegnuti u nj /kut/
trgnuti — zuriti — malo povratiti
kiselu lokvicu / skloniti
tu zadnju polovicu iz sebe/
naginjući se preko kisele polovice
udahnuti zimu
biti bolje
umočiti glavu u neku bačvu u kutu
postaviti se preda me, motriti,
kako plešem, previjam se i istežem —
zgrabiti kožu na leđima, objesno
povući gore.

Štene sam, popišan
strah, prah —
bijesan u sebe, drhteći
se uspravim, kažem nešto
kao: skini mi se, pa
što ti nije jasno; daj mi mira
nemoj m...

Pa ti se bojiš, ti
odvratni stranče, ti čudno
skupljeno nasilje, napeti potencijal
svinjarije, sad sad
pokapane po meni —

Nakon 62 godine na ovom svijetu nešto
znam. Ničega nema iza očiju čovjeka,
koji sjedi naspram mene, koji pije sa mnom.

Bežal bom pred vami, ker —
hitro bom šel, saj —
pospešil korak, se
zdrznil — mrgodil —
znižal pogled, ko —
vstran glej —
vdihnili plitko.

Ne me pozdravljat. Kar hočeš
je, da ti rečem: kul si; no,
nisi kul.

O, brat, težko
gledam mizerijo tvoje sreče.

Neka nerazumljiva krivica je
zataknjena med nama. Mama.

Ne spomnim se, kaj se je zgodilo,
da te ne maram, morda
si bil moj drugi sovražnik.

-ODLOK-

Zdaj sem, kar sem.
Tudi če ne pišem,
ostajam, kar sem postal,
silim se

v ta zvezek.

Ne,
pusti me, moj
jezik je star in strt,
izmozgan — še čisto malo sočna
kost — beg/tek/bek
ti pravim, pojdi, pojdi —
bom, bom bežal, bom šel,
bom gledal vstran.

Bježat ću od vas, jer —
Brzo ću otići, zar —
ubrzati korak,
trgnuti se — namrštit —
spustiti pogled, kad —
gledaj ustranu —
udahnuti plitko

Nemoj me pozdravljati. Ono što želiš
je, da ti kažem: kul si; no,
nisi kul.

O brate, teško
gledam mizeriju tvoje sreće.

Neka nerazumljiva krivnja je
usađena među nama. Mama.

Ne sjećam se, što se dogodilo,
da te ne volim, možda
si bio moj prvi neprijatelj.

-ODLUKA-

Sad sam ono, što jesam.
I ako ne pišem,
ostajem ono, što sam postao,
silim se

u taj papir.

Ne,
ostavi me, moj
jezik je star i slomljen,
smožden — tek jedva sočna
kost — bijeg/trk/mimo
kažem ti, kreni, kreni —
hoću, bježat ću, otići ću,
gledat ću ustranu.

Vsi smo en pogled vstran od zloma.

-TRG-

Vsi se neopazno tresemo.

Vsi besni in trezni, brezvezni in bleđi in v bedi.

Pesnik je torej tezo postavil,
da se novo proizvede zgolj v samoti
in je šel v samoto,
pa je tam že nekdo bil.

-NOROST JE ODSOTNOST DELA-

Stisk, prsnik —
vpnem
v gnev
2.3.5. faza tiska
tekst torej zbit in čudno
vraščen v dlan
gre čez
srčno stran teže.

O, o, o,
bolj dol, Dane —
kjer se lišaj v sluz obrača,
kjer se črna v črno vrača,
tam plesem.

Svi smo jedan pogled ustranu od sloma.

-TRG-

Svi neprimjetno drhtimo.

Svi bijesni i trijezni, bezvezni i blijedi i u bijedi.

Pjesnik je dakle postavio tezu,
da se novo stvara jedino u samoći
i otišao je u samoću,
a tamo je netko već bio.

-LUDILO JE ODSUSTVO RADA-

Stisak, prsluk —
prikvačim
u gnjev
2.3.5. faza tiska
tekst dakle zbijen i čudno
urastao u dlan
ide prijeko
hrabro stranice težine.

O, o, o,
još niže, Dane —
gdje se lišaj u sluz prevraća,
gdje se crna u crno vraća
tamo tamo pljesnivim.

Iz sključitve bo tudi tu nekaj zraslo
iz na eni strani stisnjenih,
zdrgrnjenih in na drugi
razmaknjenih vretenc —

Tako te iz zasede obsede bližina.
Nič ni skupaj —
vse je blizu —
ime mi je ekonomija.

Ustvarjanje pogojev za delo
čakanje —
mišljenje smerno
topi čut
telo nemo
sit, sit, več
popolna odsotnost lakote —
vse v kurcu,
ampak ne gre slabo —
med solidarnostjo
in zavedanjem, da se investira,
kot teče kri na ulicah —
sram reči kri —
ustvarjanje pogojev, torej
delati za možnost dela
pridobivanje sredstev
gradil, organiziral, premeščal
pridobil
sredstva
za produkcijo
vsebin
viri, vidiš, vidiš on!
on nekaj ima, on hoče,
pogruntal bo, privezal to
hišo, da ne bo tako
prosto drsela.

Iz zgurenosti će također nešto izrasti
iz na jednu stranu zgnječenih,
skliznutih, i na drugoj
razmaknutih kralježaka —

Tako te iz zasjede opsjeda blizina.
Ništa nije zajedno —
sve je blizu —
zovem se ekonomija.

Stvaranje uslova za rad
čekanje —
mišljenje smjerno
otapa osjet
tijelo nijemo
sit, sit, još
potpuna odsutnost gladi —
sve u kurcu,
iako ne ide loše —
između solidarnosti
i svijesti, da se investira,
kao kad krv teče ulicama —
sram riječi krv —
stvaranje uslova, dakle
raditi za mogućnost rada
stjecanje sredstava
gradio, organizirao, premještao
pridobio
sredstva
za proizvodnju
sadržaja
izvori, vidiš, vidiš on
on nešto ima, on hoće,
pogodit će, privezati tu
kuću, da ne bi tako
lagano klizila.

-TRGET-

Zato bom tekel na ta vrh, ta
vrh te gore, s tem krokarjem,
soncem in vetrom in opremo in
sendvič pojedel in potem bom
tekel dol in pol bom
dremal v avtu in potem
bom bluzil doma.

Škorec s seznama,
ne bom objesten do svojih učiteljev;
za kaj takega so me
premalo naučili —

Zdaj sem, kar sem.
Tudi če ne plešem,
ostajam,
kar sem postal,
silim se —

Kje si,
prijatelj?
Vselej
šele ta,
ki prihaja.

-DRHTRG-

Zato ću trčati na taj vrh, taj
vrh ove planie, s tim gavranom,
suncem i vjetrom i opremom i
pojest ću sendvič i potom ću
trčati dolje i potom ću
drijemati u autu i potom
ću bazati kući.

Čvorak sa popisa,
neću biti obijestan prema svojim učiteljima;
za tako nešto su me
premalo naučili —

Sada sam, što jesam.
I ako ne plešem,
ostajem
što sam postao,
silim se —

Gdje si,
prijatelju?
Uvijek
tek onaj,
koji dolazi.

IMIGRANT

Naj mejo preide naj preide mejo
ne le seže čez ne pogleda onstran
naj spleza čez naj si nekoliko
razpara kožo na žici naj grebe
po trdi prašni zemlji naj grabi
kamen naj ga izruva in vrže
naj pobegne naj diha naj se ne
utopi naj premaga žejo naj
še počaka naj se rodi malo
kasneje naj bo pogumen naj
ne odneha naj poskusi še enkrat
naj si upa naj upa naj pride.

IMIGRANT

Nek granicu prijeđe nek prijeđe granicu
ne samo da segne pogledom na onu stranu
nek dopuže prijeko nek si malko
razdere kožu na žicu nek grebe
po tvrdoj prašnoj zemlji nek grabi
kamen nek ga iščupa i baci
nek pobjegne nek diše nek se ne
utopi neka pobijedi žeđ nek
još priček a nek se rodi malo
kasnije nek bude odvažan nek
ne odustane nek pokuša još jednom
nek se usudi nek se nada nek dođe.

BOJANPREVOD
KARLO HMELJAK / TIBOR HRS PANDUR

SAVIĆ OSTOJIĆ

SARAJEVO
Organska poema

*stonozi
Idiotu*

KLADITI SE NA SIGURAN GUBITAK BILO BI UNOSNO (...)
Jeretički dativ

IZGUBLJENO POSTADE NEIZGUBLJENO
Celan

KNJIGA TI NEĆE USREĆITI OCA, ALI HOĆE POTOMKE
Božidar Šujica, govoreći mi preko telefona o *Aleatoriju*

SARAJEVO
Organski ep

*stonogi
Idiotu*

STAVITI NA GOTOVO IZGUBO BI BILO DOBIČKONOSNO (...)
Krivoverski dativ

IZGUBLJENO POSTANE NEIZGUBLJENO
Celan

KNJIGA NE BO OSREČILA TVOJEGA OČETA, BO PA POTOMCE
Božidar Šujica med telefonskim pogovorom o *Aleatoriju*

Bojan Savić Ostojić (1983, Beograd) živi i radi u Beogradu. Objavio: *Jeretički dativ* (pesme, Povelja, Kraljevo, 2014), *Stereorama* (poema, UKKP, Pančevo, 2013), *Tropuće* (pesme, Društvo Istočnik, Beograd, 2010), *Stvaranje istine* (poema, SKC, Kragujevac, 2003). Osnivač nezavisnih izdanja Knjižuljak. Saurednik elektronskog časopisa Agon i bloga Jurodivi. Prevodi s francuskog.

Bojan Savić Ostojić (1983, Beograd) živi in dela v Beogradu. Objave: *Jeretički dativ* (pesmi, Povelja, Kraljevo, 2014), *Stereorama* (poema, UKKP, Pančevo, 2013), *Tropuće* (pesmi, Društvo Istočnik, Beograd, 2010), *Stvaranje istine* (poema, SKC, Kragujevac, 2003). Je ustanovitelj neodvisne založbe Knjižuljak ter sourednik spletn e revije Agon in bloga Jurodivi. Prevaja iz francoščine.

MACO!

Evo me u Sarajevu! Školujem svoj glas,
in absentia! Idem, volim se i nosim kap.
Jesi li dobro kako sam rekao da mi budeš?
Ti znaš zbog čega si srećna, ja ne znam,
ko je srećniji? Hoćeš da ti pročitam, sričem
nepismenost? Ako odam tajnu, izgubiću ti je.
Trčiš za mnom kao prdež, zasešću na tebe.
Mlad sam. Poljubi mi kad poželiš usta. Ružno
kao što bi starci. Pomami se jer ću se braniti.
Pripremi britvicu jer sam bledolik. Maca sam
koja najlepše prede kad je na silu maze. Ušuškaj
je kao hleb, kao dendija. Nemamo o čemu da
razgovaramo sjajan je početak razgovora. Zašto
nismo zajedno jer je ukusnije? Zajedno, u toj
večnoj mašini, žudno? Vodićemo full ljubav fluidno,
labavo, daleko, na buvljak! Kapaćemo po krem
pokrivaču, svući najlon s njega i sinhrono dahtati
Pare su priroda. Pare su priroda. Psovaćemo od
radosti majku onom najpozvanijem, Bogu, zatim
smrti i drugim svetim stvarima.

M.I.A.

Deda deda deda deda deda deda
deda. Šta si mi dedovao? Prezime,
slavu i grobnu parcelu. Fala. Svega ću
ti se svečano odreći kad budem umirao.
Ako se budem setio. Ako se bude
našao neko načitan da me citira.

PRSKALICA

Huškam se. Pesma je o tome kako čekam kraj.
Lament je orgazam neupućenog, nedarovitog.
Tim stihom mislim na V. Arsenića, ali on mi
neće povući pesmu kao vrtlog, kao mikser, kao
prskalica. Zašto baobab nije obao i obran? Ovaj
ću preštampati u Pesmama za decu. Moram da
stavim da je za decu da bih od nečeg živeo. »ROVITI
NE DA« je ostalo neiskorišćeno i procvetalo. Nije
se pokupilo u dubrovnik.

MUCA!

Evo me v Sarajevu! Šolam svoj glas,
in absentia! Grem, ljubim se in nosim kapljo.
Si tako dobro, kot sem ti rekel, da bodi?
Ti veš, zaradi česa si srećna, jaz ne vem,
kdo je srećnejši? Hoćeš, da ti preberem, črkujem
nepismeni? Če izdam skrivnost, ti jo bom izgubil.
Tečeš za mano kot prdec, usedel se bom nate.
Mlad sem. Ko si zaželiš, mi poljubi usta. Grdo,
kot bi to starci. Razburi se, ker se bom branil.
Pripravi britvico, ker sem bledoličen. Muca sem,
ki najlepše prede, ko jo na silo crkljajo. Zgneti jo
kot kruh, kot dendija. Nimamo se o čem
pogovarjati je sijajen začetek pogovora. Zakaj
nismo skupaj, ker je bolj okusno? Skupaj v tej
večni mašini, hrepeneče? Full se bova ljubila fluidno,
obotavljajoče, daleč, na bolšjak! Kapljali bomo po krem
pokrivalu, snemali najlon z njega, in sinhrono sopli
Denar je narava. Denar je narava. Psovali bomo od
radosti mater tistemu najbolj poklicanemu, Bogu, potem
smrti in drugim svetim stvarim.

M.I.A.

Ded ded ded ded ded ded
ded. Kaj sem podedoval? Priimek,
slavo in grobno parcelo. Hvala. Vsemu
se bom svečano odrekel, ko bom umiral.
Če se bom spomnil. Če se bo
kdo načitan našel, da me citira.

PRŠILNIK

Hujskam se. Pesem je o tem, kako čakam konec.
Tarnanje je orgazem nepoučenega, nenadarjenega.
S tem verzom mislim na V. Arsenića, ampak on mi
ne bo povlekel pesmi kot vrtinec, kot mikser, kot
pršilnik. Zakaj baobab ni obel in obran? To
bom ponatisnil v Pesmih za otroke. Moram
pripisati, da je za otroke, da bi od nečesa živel. »SLABOTNI
NE DA« je ostalo neizkorišćeno in odcvetelo. Ni
se pobralo v smetišnico.

A U ĐUBROVNIKU

Ko piše malo, plaši se
da piše puno. Naplati, navali, ogadi.

BAJ BAJ

Volim da budem na mestima gde mi se čini
da mogu sve
dok se ne vratim tamo gde znam
da ništa ne smem,
na svoje.

NE NE NE

Nepouzdanosti ne treba dati povoda za poverenje
Moja stopala su u meni

AUTO MOTO SAVEZ ONIH KOJI SEBE CITIRAJU

Jer si me zvala i ućutkala.
Jer sam direktan.
Jer je tako kad sebe.
Javiću ti se samo tako!
Jer si ona koja lovi i goni kad ulovi!
Na ispašu!
Jer je to sport!
Ruke su retke kao češljevi.
Jaši. Jaši. Jaši dok te pratim.
Prosjakinjo kojoj bih sebe udelio!
Neprirodni prijatelj!
Starmalo kuće!

u Sarajevu
11. 10. 2014.
08:00-16:00

A V SMETIŠNICI

Kdor malo piše, se boji,
da piše dosti. Plačaj, plani, zagabi.

BAJ BAJ

Rad sem na mestih, kjer se mi zdi,
da zmorem vse,
dokler se ne vrnem tja, kjer vem,
da nič ne smem,
na svoje.

NE NE NE

Negotovosti ni treba dati razloga za zaupanje
Moja stopala so v meni

AVTO-MOTO ZVEZA TISTI, KI CITIRAJO SEBE

Ker si me klicala in utišala.
Ker sem direkten.
Ker je tako od zmeraj.
Javil se ti bom samo tako!
Ker si tista, ki lovi in žene, ko ulovi!
Na pašo!
Ker je to šport!
Roke so redke kot glavniki.
Jezdi. Jezdi. Jezdi, dokler ti sledim.
Beračica, ki bi se ji razdal!
Nenaravni prijatelj!
Prezgodaj zrelo ščene!

v Sarajevu
11. 10. 2014.
08:00-16:00

RODOLJUBIVE PESME

LARPURLARTISTIČKE TLAPNJE
 (Beograd-Ljubljana-Kopar, februar 2014)

Crveno svetlo ljubim u semafor.
 Pušta mi jednu stranu lica.
 Bio sam mrtav ozbiljan tamo
 gde ironiju nisi prepoznao.

Kada me uhvati za jaja,
 poezija ih ne potopi u vodu
 nego ih krvnički stegne.
 Prepucijum mi kljuju prepelice.

U šapicama sam ideologa.
 Erogeno političan.
 Kladim se da Banjaluka neće
 goreti. Da će tamo od šibica

praviti fotoaparate. Kladim se
 da ovaj stih neće razbesneti
 Bojanu Zvanut. Dobiću.
 Čovek koji je maločas spavao

sada korača k meni. Nepristajanjima
 krijući povodljivost. Regredirajući
 da bi opstao. Sama sobom ganuta,
 brala sam Hegela i plakala.

Na ničijem tlu svoj na
 svome, rogove uvlači podložan.
 Nastavljaј tek kada ne veruješ.
 Ko dođe posle, ličiće na onoga od pre.

RODOLJUBNE PESMI

LARPURLARTISTIČNE ZABLODE
 (Beograd-Ljubljana-Koper, februar 2014)

Poljubljam rdečo luč v semaforju.
 Pušča mi eno stran obraza.
 Bil sem smrtno resen,
 kjer nisi prepoznal ironije.

Ko me zgrabi za jajca,
 jih poezija ne potopi v vodo,
 ampak jih nasilno stisne.
 Prepelice mi kljuvajo kožico.

Sem v šapicah ideologa.
 Erogeno političen.
 Stavim, da Banjaluka ne bo
 gorela. Da se bo tam iz vžigalic

delalo fotoaparate. Stavim,
 da ta verz ne bo razbesnel
 Bojane Zvanut. Dobil bom.
 Človek, ki je še pred kratkim spal,

zdaj koraka k meni. Z neprilagojenostjo
 zakriva poslušnost. Regresiven,
 da bi obstal. Ganjena sama s sabo
 sem brala Hegla in jokala.

Na nikogaršnjih tleh svoj na
 svojem, podložen umika rogove.
 Nadaljuј še, ko ne verjameš.
 Kdor pride potem, bo podoben tistemu prej.

KOSOVEL JE SRBIJA

Verharen nije omašio nogostup
 izlazeći iz crnog voza. Samo je
 zevnuo u znak pozdrava
 automatskim vratima. Pločicu s

belim lukom potopim u žabokrečinu da
 smekša. Onda poletim. Da se osuši. Zarad
 dobrobiti želudačne flore. Uradim samo ono
 pre čega kažem uradiću, posle čega kažem

uradio. To što mi je na Skajpu Caps Lock ne mora
 da znači da mi se digao. Možda čedno obedujem. Oli
 steći imunitet na frustraciju? U oči da me gledaš
 dok ljubiš sveću za moje zdravlje. Ne u kameru.

Punim imenom. Pre nego što nešto ne stavim u doručak,
 na inicijale se ne odazivam. Vest da je Bajaga
 narkoman primio sam naizgled mirno. Kroz dvadeset
 godina iz mene će da šikne kao infarkt. Sipam

benzin i žmureći sikim cirkone na brojanici.
 Hrist jeste razapet na krstu. Njegovi kraci
 jesu dve YUHOR kobasice vrhunskog kvaliteta.
 Njam! Njam! Rezi mi tvoja logičica.

Hrs je naš. Vid je Raj.
 Kosovoј je Srbija.
 Od ljudi dobijem plus.
 Od Boga samo krstić.

KOSOVEL JE SRBIJA

Verhaeren ni zgrešil stopničke,
 ko je izstopil iz črnega vlaka. Avtomatskim
 vratom je samo zazehal
 v pozdrav. Ploščico

z belo čebulo potopim v okrak, da
 se zmehča. Potem zletim, da se posuši. Za
 dobrobit želodčne flore. Naredim samo tisto
 kar rečem, da bom, potem rečem

naredil sem. To, da imam na Skypeu Caps Lock ne
 pomeni nujno, da mi stoji. Mogoče nedolžno obedujem. Boš
 postal imun na frustraciju? V oči me gleј,
 ko poljubljaš sveću za moje zdravje. Ne v kamero.

S polnim imenom. Preden nečesa ne dam v zajtrk,
 na inicijale se ne odzivam. Novico, da je Bajaga
 narkoman sem spreјel navidez mirno. Čez dvajset
 let bo brizgnila iz mene kot infarkt. Tankam

bencin in miže cuzam cirkone na molekū.
 Krist je res razpet na križu. Njegovi kraki
 so res dve YUHOR klobasice vrhunske kvalitete.
 Njam! Njam! Seka mi tvoja logičica.

Hrs je naš. Vid je Raj.
 Kosovoј je Srbija.
 Od ljudi dobim plus.
 Od Boga samo križec.

ARBËRPREVOD
ARBNORE REXHEPI

SELMANI

JU KAM TRADHËTU

Unë realisht ju kam tradhëtu
Ty, të dy juve, të treve, të trijave
Me të njëjtën guhë kam kry punë.
Unë e kam pasur të njëjtën këmishë
Në të tri herat që jam betuar për herë të parë
Kam tradhtu e ju m’keni zhveshë.

Nëse kjo s’ju bën për të vjellë
Ju kam bërë ta ndieni eutanazinë
Të treve juve, të trijave, të njëjtat lavde ua kam kriju.

Jeni ndierë mbretër, princesha
E truri im ka luejtë me ato pak neurone që keni
E keni besuar dashurinë, keni marrë shuplakë për uni.
Nuk e di pse pritët dicka tjetër
Kur si të gjithë ju, sarkazmën e kam përfunduar që në fillore
Pak kripë, pak mëlmesa, tradhëti e afsh lavireje.
Mbaskrye, mbasqafe, mbasprapanice
Ju kam tradhëtu e bile tuj keshë
I cjerrtë deri sa më kanë lëshuar qimet e trupit.
Ju kam tradhëtu e ju kam knaqë
Ju të trijave, ju të treve plehëra miopike
Ju kam bë me mjalllitë, gjashtë ego i kam shkatërruar.

PREVARAL SEM VAS

Resnično sem vas prevaral
Tebe, vaju obe, vas tri, vse tri
z istim jezikom sem opravil stvari.
Imel sem isto srajco
trikrat, ko sem prisegel prvič
varal sem vas in ve ste me slačile.

Če vam to ne obrne želodca
zaradi mene lahko občutite eutanazijo
vam trem, vsem trem sem iste slave dal.

Ste se počutile kot kraljice, princeze
in moji možgani so se igrali s tisto malo nevroni, ki jih
premorete
zaušnico.

Vrjele ste v ljubezen, od lakote po njej ste dobile
Ne vem zakaj se kaj drugega sploh pričakuje,
ko sem vključno z vami, sarkazem opravil že v osnovni šoli
malo soli, malo začimb, topla kurbirska prevara.
Za vašo glavo, za vratom, za zadnjico
sem vas varal in še smejal sem se
izčrpan, dokler se mi kocine po telesu niso spustile.
Varal sem vas in dal sem vam užitka
vas tri, vse tri , kratkovidne pleharce
zaradi mene ste mijavkale, šest egov sem uničil.

Arbër Selmani (1991, Priština) je pesnik, pisatelj in nagrajeni novinar. Leta 2005 je izdal svojo prvo pesniško zbirko. Leta 2011 je zastopal Kosovo na Bienalu mediteranskih umetnikov v Rimu. Avgusta 2014 je bil rezident programa Krokodil v Beogradu. Piše za številne lokalne in mednarodne medije, občasno tudi o LGBT problematiki.

PO,

Po,
la dhashë lamtumirën dhe prapë nuk u dorëzova
Them se i dhashë cka pata, I dhashë cka deshti
Morri cka deshti, dhe u zhduk si struc.

Them se e kam dashur, shumë, por kotësia nuk duhet për së
tepër
Trupit pa shpirt nuk i ipen duart, as mendja, as gjëma e natës
I morri por e vrau veten me të ikur.

la dhashë lamtumirën dhe e mallkova fort
Ndryshe i bie që të kem jetuar kot, i lumturuar pa nevojë
Them se e kam dashur edhe kur isha sëmurë, edhe kur
pikturoja
Them se edhe lamtumirën ia dhashë duke ja dëshiru vdekjen.
Morri gjithcka, por e vrau veten me të ikur.

la dhashë lamtumirën dhe kërkoi falje
Për qafën që ma la të gictë prej dhëmbëve të prishtë
Them se ia dhashë një siluetë të dashnisë, i dhashë Kashmir
Trupit të harxhuar nuk duhet ti japësh më kot ambëlsi
I morri edhe këto, por e vrau veten me të ikur.

Po,
Them se përqafirmim e fundit e kam vjellë vner
Në atë legenin që më vonë e lava kokën, trupin, mendjen,
egon time

la kam dhënë jetën, por timen e riktheva pas
Shpirtit të kalbtë që dikur i jepja pikun e verës
I morri, unë shpëtova, ai vrau veten me të ikur.

3. nentor 2014

JA!

Ja,
slovo sem ji dal, spet se nisem vdal
Pravim, da sem ji dal kar sem imel, kar je hotela sem ji dal
vzela je kar je hotela in izginila.

Pravim, da sem jo imel rad, zelo, a nesmisli niso tako
dobrodošli
telesu brez duše se ne poda roke, ne da misli in vzdihljajev
noči
vzela je ampak se je ubila s pobegom.

Dal sem ji slovo in zelo sem jo preklel
drugače bi bilo, če bi brez smisla živel, osrečen sem bil brez
potrebe
Pravim, da sem jo imel rad tudi, ko sem bil bolan, tudi ko sem
slikal

Pravim, da sem ji dal slovo želeč ji smrti.
Vzela je vse, ampak se ubila s pobegom.

Dal sem ji slovo in prosila je odpušcanja
za sled ugriza njenih pokvarjenih zob
Pravim, da sem ji dal silhueto ljubezni, dal sem ji kashmir
Izpraznjenemu telesu nima smisla dajati sladkobe
Vzela je tudi to, ampak se je ubila s pobegom.

Ja,
pravim da sem zadnji objem izbruhal,
v prav to korito v katerem sem si pozneje umil glavo, telo,
misli in svoj ego

Dal sem ji življenje vendar sem svojega prevrtel nazaj
gnili duši, kateri sem včasih dajal sredico poletja
Vzela je, jaz sem se rešil, on se je ubil s pobegom.

3. november 2014

Arbër Selmani (1991, Prishtina) Është gazetar i kulturës nga Prishtina, i shpërblyer në vitin 2013-të si gazetari më i mirë nga UNDP. Ka disa vite që shkruan, ndërsa më 2005 ai boton librin e tij të parë me poezi. Ka punuar në televizionin Klan Kosova, gazetat Zëri dhe Tribuna, ndërsa aktualisht punon si gazetar i pavarur për disa media shqiptare dhe të huaja. Shkruan poezi dhe tregime të shkurtra. Në vitin 2011-të përfaqësoi Kosovën në Bienalen e Artistëve të Mesdheut në Romë, ndërsa në gusht të këtij viti fitoi bursën për qëndrim një mujor në rezidencën letrare Krokodil në Beograd. Ai punon edhe me komunitetin LGBT.

SYLVIA

Ti je vetë utopia e një bote t’plastë
Andrra që më tronditë
Vjeshta që dritëson smogun
Kati i fundit i kënaqësisë
Frymëmarrja e t’vetmes natë kur çirrem
Fëmija i bukur i Zotit.

Sylvia, ti je mrekullësisht
Më e mira ndër krejt shoqet
Fati i përtejme i shikimit t’parë
Alaska e detit, e çdo deti e gadishulli
Ti je pjesa e bukur e psalmi
Ikonikja e të vetmes pikturë t’bukur n’këtë eter.

Sylvia,
Ti je e shëmtuara e botës shterrpë
Ti je e bukura e qetësisë në shëtitore
Kuptimi, ajka, vaji që du gjithmonë me e dëgju
Vdekja të cilën e pres.

Ti, Sylvia
Je tmerrësisht e denjë të të dua
E kuqja bukurisht, llahtare
Gjarpni i secilit zgjim
Ndjesia e të pirit cigare deri në vdekje.

Sylvia,
Ti je repeticioni që dua t’më ndodhë
Ti je kurva e emocionit tim
E ambla, tejplaneti, opiumi
Sylvia, ti je Plathi tjetër
Që e ka dalldisë pikën time.

Sylvia,
Kam nevojë ti jap jetë flokut tand
Njëjtë si ti që festishizove kafkën time çnjerezore
Ti, bora e parë e kuqe e munguar
E dashuruemja e pandreqtë e shpirtit tim

Sylvia,
Kangë rome e ndëgjume në delir
Pasazh i mirë në bërlllog
Lule që kutërbon kur s’dashurohet prej meje
Sylvia, nëse nuk më jep jam pizhame e zgjebosun.

Sylvia,
Je dashnia e nanës në një trup tjetër

SYLVIA

Ti si sama utopia tega norega sveta
sen, ki me pretrese
Jesen, ki osvetljuje smog
zadnje nadstropje zadovoljstva
dihanje edine noçi v kateri sem se stopil
Lepi božji otrok.

Sylvia, ti si čudežno
najboljša izmed vseh prijateljic
onstranska usoda prvega pogleda
Alaska morja, vsakega morja in polotoka
Ti si tisti lep del psalma
Ikona edine lepe slike v tem etru.

Sylvia,
ti si iznakaženost praznega sveta
ti si lepota miru na sprehajališču
Razumevanje, smetana, jok, ki ga vedno želim poslušati
Smrt na katero čakam.

Ti, Sylvia
si grozota želje da te ljubim
lepota grozljivo rdeče
kača vsakega prebujenja
občutek kajenja cigaret do konca življenja.

Sylvia,
Ti si repeticija, ki hočem da se mi ponavlja
ti si kurba mojih emocij
ta sladka, izven zemeljska, opij
druga plat, ki me navdušuje.

Sylvia,
rabim dati tvojim lasem življenja,
tako kot si ti pokrila moje nečloveško teme
Ti, pogrešan prvi rdeči sneg
nerazčiščena ljubezen moje duše

Sylvia
v deliriju poslušana romska pesem
lep odlomek smeti
roža, ki oveni, kadar ni ljubljena z moje strani
Sylvia, če mi ne daš sem garjava pižama.

Sylvia,
si materina ljubezen v drugem telesu
fantom, ki ga ni greh poljubiti

Je fantomi që me e puthe gjynah nuk asht
Sylvia, je e gjebërta e librit të shenjtë
Ose pjesa ma e mirë e dreqit budist
Sylvia, Sylvia, dashnia e veq një nate në cdo stinë.

E HUMBA

E humba
U nisa të shkruaj,

dje, por bëmë dashuri.

Sot, mjesi na gjeti nën qarqafët e mëkatit.
Sot, qarqafët ma vodhën poezinë,
e huazuan për një groshë kulture.

Poezia më humbi diku mes gishtave t’kamës tande, erës së saj
që m’bën me e hyjnizu.
M’humbi titulli, titulli m’humbi diku
mes humbjes dyshe.

Të hyri në buzë vargu, si dele në kope. E humba.

Mes dy syve e formacionit buznor, m’humbi poezia.
Ajo më kapi për hundë, unë zgjodha tjetër.

Ajo u gjunjëzua ta vazhdoja, une e dashurova flokun tënd.

Por ti nuk ke flokë.

Gjak m’doli prej pickimit tënd, oj kafshë, se më ndave nga rima.
Gjak edhe kur më pickove edhe kur virgjërine ma humbe.

Ma humbe edhe poezinë, ma humbe veten brenda dhomës
simpatike të vogël.

M’puthe, t’putha.
Poezinë jo, e humba mes brrylit t’dorës tande të djabatë
e zemrës time gati në koma.

Mjesi na gjeti t’thyer në njanji tjetrin.
Njani tjetrin e kurvëzuam, në mjesin ku ti më punove më egër se poezia.

Mos e gjetsha kurrë, ajo është diku pjesë pjesë, ndoshta në
skëterrën me dritë

Sylvia, si nedokončanost svete knjige
ali pa najboljši del budističnega vruga
Sylvia, Sylvia, ljubezen samo ene noči v vsakem letnem času.

IZGUBIL SEM JO

Izgubil sem jo
začel sem pisati,

včeraj, ampak sva se ljubila.

Danes, naju je jutro ujelo pod rjuhami greha.
Danes, so mi rjuhe ukradle poezijo,
si jo sposodile za en groš kulture.

Poezijo sem izgubil nekje med prsti tvoje noge, v njenem
vonju, ki me nosi v božanstvo.
Izgubil sem naslov, naslov se je izgubil nekje
med izgubo dvojice.

verz se je zlil v tvoje ustnice, kot ovca v čredo, izgubil sem
jo.

Nekje med očmi in ustnično formacijo sem izgubil poezijo,
zgrabila me je za nos, jaz sem izbral drugo.

Rotila me je naj nadaljujem, jaz sem ljubil tvoje lase.

Ampak ti sploh nimaš las.

Krvavim od tvojega uščipa, ti žival, ki si me ločila od rime.
Krvavim zaradi tvojega uščipa, krvavim ker si mi izgubila
nedolžnost.

Izgubila si mi poezijo, izgubila si mi samega sebe znotraj te
simpatične male sobane.

Poljubila si me, polubil sem te.
Poezije nisem, izgubil sem jo nekje med komolcem tvoje
desne roke in mojim srcem, skoraj v komi.

Jutro naju je ujelo zlomljena en v drugem.
Drug drugega sva onečastila tistega jutra ko si me obdelala
bolj divje kot poezija.

Tudi, če je nikoli ne najdem, tam je, nekje po delčkih

Ndoshta në forcën tënde,
Ose në paforcën time.

TEATRIN, KALLENI...

Në nëndhe ma vonë ka me u ndi zani
Që në paqe krimit i kemi dhanë njomë
Para se ta shpallim veten djep kulture
Teatrit, njerëz të mirë, helmin e gjarpnit shitjani.

Para se të lindë edhe një skenar i keq
Një fryt i shtrëngimeve kaps
Teatrit, të gjithë mësyjani, në monolog çlirimi
Dhe copa copa hupjani farën e dashnisë.

Nën delirin e shfaqjeve të dekadës
Mos lejoni t'bërtasë askush nga ta
Vishjauni rrobat, maskat libide,
Merrjauni egot e shtypuna në drrasa zhurmuese
Teatrin, kallenin, me lehtësinë e mëngjesit.

Krejt çka humbim është e pahumbuna
Është hiri që ma vonë kanë me na e ditë për t'mirë
Merrni mjetet, shtrydhni kokat patetike
Aktorë, regjisorë, drejtorë
Jepuni pështymën që neve s'ditën t'na derdhnin
Teatrit, njerëz të shpresës, bëjani gropën po aty.

Bëjauni terr edhe atë obskurë
Atë themel që e mban me pikën e mërzisë
Teatrin, ju pres ta kallni
Se shumëohen strucat e egot shumëzohen.
Jepini jetë dikujt që ka kohë pa frymuar
Teatrit, me butësi shpirti, ia vini flakën sot.

mogochë v pekle svetlobe, luçi,
mogochë v tvoji moçi
ali pa v moji nemoçi.

TEATER, ZAŽGITE

Po domovini bo kasneje odmeval glas,
da smo v miru zločinu dali mesta
preden se razglasimo za zibelko kulture
teatru, dobri ljudje, prodajte kačji strup.

preden se rodi še en slab scenarij,
sadež zategovanj in zaprtosti
na teater se vsi spravite, z monologom o osvoboditvi
in mu delček po delček razgubite seme ljubezni.

pod delirijem predstav desetletja
ne dovolite da kriči kdorkoli od njih
oblečite jim oblačila, nadanite libidne maske
vzemite jim na glasnem podu potlačene egote
teater zažgite z jutranjo lahkoto.

vse, kar lahko izgubimo je že tako neizgubljivo
pepel, za katerega nam boste pozneje hvaležni
vzemite orožje, stlačite te patetične glave
Igralec, režiser, direktor
dajte jim pljunek, ki ga niso znali izpluniti
Teatru, ljudje upanja, izkopajte jamo tamle.

Napravite jim temo in temačnost
temelj, ki jih drži v žalosti
Teater, pričakujem da boste zažgali
kjer se večja števila nojev in se egoti množijo
dajte življenje nekomu, ki že lep čas ni dihal
Teater, z nežnostjo duše, zažgite že danes!

TAMARA
ŠUŠKIĆ

PREVOD
MONIKA VREČAR

hoćeš li biti

ubijena ili ne

formalno ubijena

i šta je to prepoznatljivo

ono što se vidi na tvojim kopčama

i da li su mama i tata vidljivi

a delovala je hiperrealno

hiperrealni dvostruki agent

u raznim trikovima je našla zadovoljstvo

zadovoljstvo je prepoznatljiva kategorija
govorne životinje

a mreža je velika velika

(a ona je tako mala mala)

a malo je prepoznatljiva kategorija

zadovoljstvo je biti mali

Tamara Šuškić (1981, Beograd) diplomirala italijanski jezik i književnost. Objavila je knjige: *Slika jedne slagalice* (Matica srpska, 2001), *Private Show* (Narodna knjiga, 2005) i *Road and Family Songs* (Nezavisno autorsko izdanje, 2012). Koautorka je zbornika poezije i autopoetika nove generacije pjesnikinja *Diskurzivna tela poezije* (AŽIN, Beograd, 2004). Uvrštena je u antologije savremene poezije *Tragom roda smisao angažovanja* (DEVE, 2006) i *Van kutije* (Grigorije Dijak, 2009). Članica je pjesničke grupe zajedno sa Urošem Kotlajićem, Goranom Korunovićem, Bojanom Vasićem i Vladimirom Tabasevićem.

te bodo

ubili ali ne

uradno ubili

in kaj je v tem prepoznavnega

tisto kar se vidi na tvojih sponah

ali sta mami in ati vidna

a delovala je nekam hiperrealno

hiperrealni dvojni agent

v raznih zvijačah je našla zadovoljstvo

zadovoljstvo je prepoznavna kategorija
govoreče živali

mreža pa je velika velika

(ona pa tako majhna majhna)

tudi majhno je prepoznavna kategorija

biti majhen je zadovoljstvo

Tamara Šuškić (1981, Beogradu) je diplomirala iz italijanskoga jezika in književnosti. Objavila je knjige *Slika jedne slagalice* (Matica srpska, 2001), *Private Show* (Narodna knjiga, 2005) in *Road and Family Songs* (samozaložba, 2012). Je soavtorica zbornika poezije in (avto)poetike nove generacije pesnikov z naslovom *Diskurzivna tela poezije* (AŽIN, Beograd, 2004). Uvrščena je v antologiji sodobne poezije *Tragom roda smisao angažovanja* (DEVE, 2006) in *Van kutije* (Grigorije Dijak, 2009). Skupaj z Urošem Kotlajićem, Goranom Korunovićem, Bojanom Vasićem in Vladimirjem Tabasevićem je članica pesniškega kolektiva.

Gde ideš?
U more
Gde si ti umislila da ideš?

Sunce je obasjavalo kauč tog dana
Sunčao si se na crvenom itisonu
Ja sam ti blokirala sunce
Dok sam ti utrљjavala mleko

Tvoje ukočeno lice na njemu se odigravao ples
I gozba
Naizmenično

Tvoje su se usne rastegle u mutavi orgazam
Slatkasti grašci znoja iznad gornje usne

Gledajući netremice u tvoj mali privezak oko vrata
Muškarac u bilijarskoj sali gricka karanfil usporeno i ubrzano
istovremeno

Neoljuštene banane i dlakavi kiviји
Kolena na podu usputne kapele
Pena na usnama turističkog vodiča

Ti samu sebe štipaš
A ti?

U nepoznatom gradu
U nepoznatoј dolini
Na nepoznatoј kuli

U debelom hladu,
Svršio si tiho

Dobar i mišićav

A sad si nas rasplakala
Kao što to često radiš

Htela si da mi išćupaš ruku

Kam greš?
V morje
Kam si si izmislila, da greš?

Tega dne je bil kavč obžarjen od sonca
Sončil si se na rdeči preprogi
Jaz pa sem ti blokirala sonce
Med vtiranjem mleka vate

Tvoj otrpel obraz na katerem sta se odvijala ples
In gostija
Izmenoma

Tvoje ustnice so se razlezele v mutasti orgazem
Sladkaste kroglice znoja nad zgornjo ustnico

Ko nepremično strmim v mali medaljon obešen okoli tvojega
vratu
Moški v biljardnici grizlja nagelj upočasnjeno in pospešeno
hkrati

Neolupljene banane in kosmati kiviји
Kolena na tleh kapelice ob poti
Pena na ustih turističnega vodiča

Ti šćipaš samo sebe
Pa ti?

V neznanem mestu
V neznani dolini
Na neznanem stolpu

V gosti senci
Ti je tiho prišlo

Dobremu in mišićastemu

Zdaj pa si nas spravila v jok
Kot po navadi

Hotela si mi izpuliti roko

Ti si kućna biljka Duh kućne biljke	Ti si sobna rastlina Duh sobne rastline	Na razularene delove mog tela	Na nebrzdane dele mojega telesa
Sva crvena u licu I još crvenija Na stepeništu Tako je toplo Zamišljamo travnjak sa nepravilno Raspoređenim prskalicama	Vsa rdeča v obraz In še bolj rdeča Na stopnišču Tako toplo je Zamišljava si travnik z nepravilno Razporejenimi škropilnicami	Htela si da ih preslikaš Tu teksturu i taj kolor i tu izvanživotnu Likovnost (lavova)	Hotela si jih preslikati To teksturo in ta kolorit in to nadživljenjsko Likovnost (levov)
Tvoja mokra košulja je cvetna Divljina	Tvoja mokra srajca je cvetlična Divjina	Ali ne može Ali ti si mislila da može	A ne gre Ti pa si mislila da Bo šlo
Kuvamo školjke Kasnije u hotelskim papučama knedlice i rezance	Kuhava školjke Kasnije v hotelskih natikačih še cmočke in rezance	I zbog toga divljaš Htela si da ih preslikaš Ali ne možeš	Zato zdaj divjaš Hotela si jih preslikati Pa ne znaš
Tako je, bili smo u pećini	Drži, bili smo v jami		
Ali to je bila špilja	Ampak to je bila špilja		
I šta još hoćeš Upoznaj Bila, on će biti najžešći momak kojeg ćeš ikada upoznati	In kaj še hočeš Spoznaj Billa, on je najintenzivnejši moški, kar jih boš kdaj spoznala		
sve i ništa On je vočka svih sezona Hladan i elastičan Divna stvar jednog kauboja u usporavanju	vse in nič On je sadje vseh sezon Hladen in gibek Krasna stvar nekega kavboja v zatonu	nije bilo ni ventilatora u tom sobičku	niti ventilatorja ni bilo v tej sobici
Malo drveno raspeće iznad zategnute tkanine i posuvraćenih beonjača	Nad napetim blagom malo leseno razpelo z zaobrnjenimi očmi Restavrirani profil natupirane ženske na steni, Tvoja mama, ko je bila mlada	kombi je skrenuo s puta i eksplodirao	kombi je skrenil s poti in eksplodiral
Restaurirani profil na zidu natapirane žene, Tvoja majka, kad je bila mlađa		ali on je nabavio ventilator	on pa je kupil ventilator
Tvoje izbrijano telo na selu. Jašeš magarca. Ti u plavoj haljini pored puta Ti preskačeš kapiju, tužno jezero zaklonjeno planinom Ti sa blagotelećim pogledom ležiš u dvodelnom kupačem kostimu na bračnom krevetu	Tvoje pobrito telo na vasi. Jahaš osla. Ti v plavi obleki ob poti Preskočiš zaporo, žalostno jezero, zastrto z gorami Z junčjim pogledom ležiš na zakonski postelji v dvodelnih kopalkah	i ceo dan ne moze da sakrije osmeh na licu	in že cel dan ne more skriti nasmeška na obrazu
		tek kad je konobar krenuo da čisti otišli smo	odšli smo šele ko je natakara začel čistiti
		iznenadila se koliko je lep njegov nameštaj koliko glatak skoro klizav	presenetilo me je kako lepo pohištvo ima kako gladko je skoraj spolzko
Cerekaš se ispod ćebenceta	Režiš se pod deko	ali njegov stan nije podsećao na lastino gnezdo njegovo lice jeste	njegovo stanovanje ni bilo podobno lastovičjemu gnezdu njegov obraz pa
		mesingana statua u ćošku odiše kolonjskom vodom	medeninasti kipec v kotu diši po kolonjski
		oči mu se odbijaju o ostrige	od oči se mu odbija lesk ostrig
		počinje da dahće njegovo dahtanje iščupan pramen kose njegovo dahtanje psa na povodcu psi što vuku sanke	začne sopsti njegovo sopenje izpuljeni pramen las njegovo sopenje psa na povodcu psi ki vlečejo sani

klupko koje se našlo u ustima
ispljunula je
to je bilo jaje
razbila je jaje o koleno

da ona nasloni obraz na hladan pleh
i da ga u dubokom snu zabalavi

svaki prilog koji se servira
istresa na tepih

proturiće prst kroz otvor
škampe će se promeškoljiti
on će ih sve videti
ona će liti suze preko usana
njega će znoj zapeći

tek treba da krene
njegova ruka

ali mrmlja nešto
u stvari joj priča o njenoj tananoj šiji
oči mu se odbijaju o ostrige
njeno će telo večeras biti izbušeno mindušama
na tepihu stoji grudvica pirinča

klobko ki se je znašla v ustih
je izpljunila
to je bilo jajce
strla je jajce s kolenom

ko bi naslonila lice na hladno pločevino
in ga umazala v globokem snu

vsako prilogo ki jo postreže
strese na preprogo

prst bo porinil v odpertino
škampi bodo nekaj časa mencali
vse jih bo opazil
njej bodo solze tekle po licih
njega bo začelo žgati od znoja

zdaj bi naj krenila
njegova roka

a nekaj mrmra
dejansko ji razlaga o njenem občutljivem vratu
od oči se mu odbija lesk ostrig
njeno telo bodo nocoj prebodli uhani
na preprogi leži grudica riža

tata joj je stavio zmiju oko vrata
i time napio

ukrutih se kao zmijin rep

hteo je da je vodi u dubinu
ona je htela da hoda na rukama u plićaku

sestra ju je ponela i uganula nogu
lagala je o tome
okrivile su drvene klompe
hramala je nekoliko meseci

lažni napad slepog creva na autoputu
čim uđu u kola zaspu i spavaju sve do kuće

tatina cigareta u kolima tera na povraćanje

zafrljačio je njenu tašnu niz stepenice
golo telo pada niz stepenice
stepenice padaju niz golo telo

izvukao je ključ iz brave
unutra je neko oguljeno svetlo

bile su mnogo gladne
skoro sve vreme su naizмениčno
imale ranice na kolenima

stalno se vraćamo na tebe

radije ću oslepeti
nego ponovo da zavirim u komšijinu sobu
pružila mu je trofej

samo si ti znala trbušni ples
čašćavala bi nas pred rastanak
pravila si se nema snažno uvrtajući stomakom
to je bio tragično svečan čin
morale smo da te prodrmusamo

kad je mamina mama umrla
nisam ručala.
Primam prijatni svež vazduh na terasi
čekam mamu

ona je mrzela kamenac na slavinama
njegova sestra je bila luda

oče ji je položio kačo okoli vratu
in jo tako opil

zakrčim se kot kačji rep

hotel jo je povesti v globino
ona je hotela hoditi po rokah v plitvini

sestra jo je prinesla in si zvila gleženj
lagala je o tem
okrivili sta lesene cokle
nekaj mesecev je šepala

lažni napad slepiča na avtocesti
kakor hitro sta v avtu zaspita in spita vso pot do doma

očetova cigareta v avtu sili na bruhanje

zabrisal je njeno torbico po stopnicah
golo telo pada po stopnicah
stopnice padajo po golem telesu

izvlekel je ključ iz ključavnice
notri oguljena svetloba

bili sta zelo lačni
skoraj ves čas sta izmenoma
imeli praske na kolenih

nenehno se vraćamo k tebi

raje oslepim
kot da še kdaj pokukam v sosedovo sobo
ponudila mu je trofejo

samo ti si znala plesati trebušni ples
pred slovesom si nas počastila z njim
pretvarjala si se da si nema in močno zvirala trebuh
to je bilo tragično svečano dejanje
morale smo te podregati

ko je umrla mamina mama
nisem jedla kosila.
Uživam v prijetnem svežem zraku na terasi
čakam mamu

sovražila je vodni kamen na pipah
njegova sestra je bila nora

nema ga mesecima viđen u restoranu	ni ga že već mesecev videli so ga v restavraciji
saplela se u kadi i uzviknula neko nepoznato ime predolujno stanje vraća bol	spodrsnilo ji je v kadi in zavpila je neko neznano ime stanje pred nevihto vraća bolečino
u dadiljinom visokom krevetu prave se da spavaju ispod debelih jorgana	v varuškini visoki postelji pod debelimi odejami se pretvarjata da spita
uvek se prave da spavaju	vedno se pretvarjata da spita
i mamina mama je imala visoke mesingane krevete u kojima izgovaraju kratku bajalicu pred laku noc legoh spati boga zvati	tudi mamina mama je imela visoke medeninaste postelje v katerih so žebrale kratko zakletev za lahko noč legam v posteljo z božjo milostjo
rovita jaja bacamo kroz prozor	skozi okno mečemo mehko kuhana jajca
čim se skinula prehladila se	takoj ko se je slekla se je prehladila
iza tog prizora stajali su vulkani iz tog prizora izrasli su vulkani	za tem prizorom so stali vulkani iz tega prizora so zrasli vulkani
tvoj kestenjasti ten kao jezero vibrirao je pod našim rukama	tvoja kostanjeva polt je kot jezero vibrirala pod našimi rokami
a tvoje su grabile nas rozikaste kao sveži plik a tvoje su ruke razdragane kao plamen	tvoje pa so grabile po nas rožnate kot sveži žulj a tvoje roke so vzradoščene kot plamen
stvari koje sazrevaju sparuše se	stvari ki zorijo uvenejo
rastu mu zubi izbijaju mu zub	poganjajo mu zobje izpulijo mu zob

a sad se pretvorih u zver u zver nisi ti zver kazu da sam
mašina šraf klipnjača remen pumpa pokvarena pumpa
nepopravljivo pokvarena pumpa pseto majmun slinavi kamen
skamenjeni plastična ruka u plastičnoj kesi plastična ruka
sa spojenim prstima u stegama u loncu u gipsu zakržljala
do klupka dlaka nista vise dolaze kutije veće od mene pas i
macka igraju kolo besni mučenik mora da spusti kese mora
da spusti kese mora da spusti kese predvecerje pocinje da
oseca pocinje da se oseca pocinje da se ne seca decaci u
poljima ne mare za vreme bacaju se u reke da osvoje krst
decaci u poljima jure ludaka dave ga golim rukama i spaljuju
njegovo telo na obali reke decaci u poljima jure skidaju glave
svojim neprijateljima i njihovoj vernoj braci decaci u poljima
skupljaju grane i ružmarin prave zamke za devojkke decaci u
poljima jure bogatasa pa ga teraju da povadi sve zlatne zube
koje ce prodati na pijaci decaci u poljima nicega se ne secaju
prodaju svoje pretke jer su obuzeti tugom hej mesto iza brda
u brdima stenoviti proplanak sa gologuzim decacima silovito
se izvijaju u vazduhu raspaljeni od padanja decaci se propinju
propinju propinju a psi kidisu raspaljeni od padanja a decaci
se cede na obali raspaljeni od padanja a psi se sudaraju
raspaljeni od padanja a decaci goli ko pistolji raspaljeni od
padanja a psi se pare raspaljeni od padanja a decaci pokazuju
vilice i mišice raspaljeni od padanja a psi bljuju vatru
raspaljeni od padanja a decaci gutaju vatru raspaljeni od
padanja a psi nabijaju carsave na glave raspaljeni od padanja
a decaci polako teku, polako polako, skoro nepomicno,
ponekad unazad raspaljeni od padanja mesto je veliko
raspaljeno od padanja decaci padaju raspaljeni od padanja
psi padaju raspaljeni od padanja mesto se odmice guta sve
sto se zasadi sve sto se zakopa nesto se dogodilo ali sta
drugaciji sam ja ili tvar u kojoj sam se okupao

PREVOD
MONIKA VREČAR

STEVAN
TATALOVIĆ

BERLIN

Pokušavam da se setim svih stanica voza
I pokušavam da govorim na stranom jeziku
Sve stvari koje treba da sačuvam od drugih
Uz dim
Ogledala
I specijalne efekte
Kao u pesmi
U stanu filmskih producenata
U kom smo odseli

Gde sam jeo nutelu svakog dana
I bacao đubre sa terase u kontejnere za reciklažu
Kada se nisam osećao kao stranac
Već osoba puna ljubavi
Koja plaće svako veče u toaletu
Svaki put kada čuje klavir
Koji svira komšinica istočnog porekla
Koja vozi bicikl sa korpom za dete
Onih školskih dana, kada ne prestaje kiša
Koja u Berlinu baš ume da pada
I seća na Skandinaviju u kojoj nikad nisam bio
Ali zamišljam je
Jer čitam Ibzena na srpskom
U starim izdanjima
I potajno se nadam da ću usvojiti deo toga
Pod jastukom

—

Stevan Tatalović (1987, Beograd) živi in dela v Beogradu. Študira obramboslovje, piše poezijo in politične komentarje. Trenutno pripravlja prvo zbirko poezije in razvija raziskovalno tezo, v kateri se osredotoča predvsem na disciplino.

Stevan Tatalović (1987, Beograd) živi i radi u Beogradu. Izučava studije bezbednosti, piše pesme i političke komentare. Trenutno radi na rukopisu za zbirku poezije i istraživačkoj tezi u kojoj je ključna reč disciplina.

BERLIN

Poskušam se spomniti vseh postaj podzemne
In skušam govoriti v tujem jeziku
Vse stvari, ki jih moram skriti pred drugimi
Z dimom
Ogledali
In posebnimi učinki
Kot v pesmi
Iz stanovanja filmskih producentov
V katerem sva stanovala

Kjer sem vsak dan jedel nutelo
In s terase metal odpadke v smetnjake za reciklažo
Ko se nisem počutil kot tujec
Ampak oseba, polna ljubezni,
Ki vsak večer joka na stranišču
Vsakič ko zasliši klavir,
Na katerega igra soseda vzhodnega porekla,
Ki vozi kolo z otroškim sedežem
Na tiste šolske dni, ko neprenehoma dežuje,
ker v Berlinu res zna deževati
In spominja na Skandinavijo, kjer nisem nikoli bil,
A si jo znam predstavljati,
Ker berem Ibsena v srbščini,
Staro izdajo,
In na skrivaj upam, da bom osvojil delček tega
Nekje pod blazino

RADNI DAN

Radnog dana ustajem rano
Koliko je u mojoj moći
I hodam pogrbljen
Pod teškim rancem punim knjiga

Gledam ljude direktno u oči
I primećujem da su siromašna deca slađa
Da su stariji poštari brži
Da su majke bez kola zdravije
Novine bez boje pametnije
Kafe bez pene sigurnije
Ulice bez trotoara čistije
Pekare bez gužve jeftinije

Radnog dana, konačno
Izlazim iz sopstvene sobe
Naprskane osveživačem vazduha
Požutelih zavesa
Ne od duvanskog dima,
Jer zabranio sam pušenje,
Već od starosti
Kojoj se mogu pohvaliti

Gazim preko ulice u kojoj sam odrastao
Koja curi nizbrdo
Zbog cevi koja je pukla pri vrhu
Dok patikom sa rupom
Pokušavam da izbegnem slap
I pomerim štap
Koji pravi malu branu
I poplavu
Odmah pored konzulata
I ulaza za vize, odmah levo

Zastajem na stanici i čekam
Broj autobusa koji vozi preko mosta
Vozim sa cegerima
I ostacima hrane
Zimskim jaknama i naočarima za sunce
Sa dnevnim novinama na sportskim stranama
I slušalicama u ušima
Pretežno crne boje
S telefonima i lošom literaturom
Savitljivih korica nagrađivanih izdavača
Jednim kolicima za bebu
I devet klinki iz srednje škole
Od kojih osam nosi starke

DELOVNIK

Na delovnik se zbudim zgodaj
Kolikor le morem
In hodim zgrbljen
Pod teško torbo polno knjig,

Ljudem gledam naravnost v oči
In opažam, da so revni otroci bolj prikupni,
Da so stariji poštari bolj hitri,
Da so matere bez avta bolj zdrave,
Črno-beli časopisi bolj pametni,
Kave bez pene bolj varne,
Ulice bez pločnikov bolj čiste,
Pekarne bez gneče bolj poceni

Na delovnik končno
Zapustim svoju sobo,
Naškropljeno z osvežilcem zraka
S porumenelimi zavesami,
Pa ne od cigaretnega dima,
Kajenje sem prepovedal
Ampak zaradi starosti,
S katero se lahko pohvalijo

Gazim čez ulico, na kateri sem odraščal
Navzdol po kateri teče voda
Zaradi počene cevi pri vrhu
Ko se z luknjasto supergo
Poskušam izogniti deroćemu toku
In prestavim palico,
Ki služi kot majhen jez,
In poplavlja
Tik pred konzulatom
Pred vhomom za vize, takoj na levi

Ustavim se na postaji in čakam
Številko avtobusa, ki vozi čez most
Vozim se z nakupovalnimi košarami
In ostanki hrane
Z zimskimi bundami in sončnimi očali
Z dnevnim časopisjem, odprtima na športnih straneh
S slušalkami v ušesih
Pretežno crne barve
S telefoni in slabo literaturom
Mehkih platnic nagrajenih založnikov
Enim otroškim vozičkom
In devetimi smrkljami iz srednje šole
Od katerih jih ima osem obute olstarke

Radnim danom gladujem
Jer ne plaćaju me dovoljno da kupujem hranu
Pa pijem dosta hladne vode
Iz balona ispred tuđe kancelarije
Gde se nadam da ću naleteti na tebe
I samo te gledati
Često presedim u toaletu
Dva puta po pola sata
Dok mi ne utrnu noge
Tamo upisujem stihove
U mobilni telefon
A redove ne odvajam enterom
Nego kosom crtom
A strofe sa dve
Kose crte

Krenem kući i svima se javljam
Čak i tebi ako te vidim
Na stepeništu kako pušiš cigaretu
Koji su sama smotala
Prstima iskrzanog laka
Jer grizeš nokte pred računarom
Prođem tako pored tebe
I ne osvrćući se udišem
Dim lepljivog duvana
Koji je mnogo jeftiniji
Ako se kupi na pijaci
Kod čoveka bez tezge

Znam, jer se sa njime vozim natrag
Dužim putem, preko novog mosta
Zbog kog smo, kao građani,
U dugovima
Koji su toliki da će ih vraćati deca
Koja se vrte na krugu
Zglobnog autobusa
Ne misleći o tome
Jer mnogo im je važnije ko ima skuplje kopačke
I jači dezodorans

Pređem preko praga
I pozdravim se sa demonima
Prostim kucanjem u drvena vrata
Operem telo ako ima vode
I legnem kako bih prepisao
Iz mobilnog telefona
Zabeleške
Onda ih čitam naglas
I izbacim višak

Ob delovnikih sem lačen,
Ker me ne plaćajo dovolj, da bi si kupil hranu,
Zato pijem veliko mrzle vode
Iz balona pred tujo pisarno
Kjer upam, da bom naletel nate
In te samo opazoval
Pogosto na stranišću presedim
Dvakrat po pol ure
Dokler mi ne otrpnejo noge
Tam vpisujem verze
V mobilni telefon
Vrstic ne odvajam z entrom
Temveč s poševnico
Kitice pa z dvema
Poševnicama

Odpravim se domov in vse pozdravim
Tudi tebe, če te vidim
Kako na stopnišću kadiš tobak
Ki si ga zvila sama
S prsti z razpraskanim lakom na nohtih,
Ker jih grizeš pred računalnikom,
Grem mimo tebe
In ne da bi se ozrl, vdihnem
Vonj lepljivega tobaka
Ki je precej cenejši
Če ga kupiš na tržnici
Pri človeku brez stojnice

To vem, ker se z njim vozim nazaj
Po daljši poti preko novega mosta
Zaradi katerega smo občani
V tako velikih dolgovich,
Da jih bodo vračali še naši otroci,
Ki se sučejo na krogu
Zgibnega avtobusa
In ne razmišljajo o tem,
Ker se jim zdi veliko bolj pomembno, kdo ima dražje kopačke
In moćnejši dezodorant

Prestopim prag
In pozdravim demone
S preprostim trkanjem po lesenih vratih
Umijem si telo, če je kaj vode
In se uležem, da bi iz mobilnika
Prepisal zapiske
Potem jih na glas preberem
Ven vržem višek
Ki me včasih zna zmotiti

Koji nekad baš ume da žulja
A nekad ga ne vidim

FEMINISTA

Zagledao sam žicu
I hteo da ulupam jaja
Mislio na šta me podseća
I shvatio da je to predstava atoma
Poželeo sam da napišem pesmu o paralaksi
Nutaciji i precesiji
I objasnim ti koliko lako je
Ali znao sam da ćeš reći da se pravim pametan i
Podstičem heteronormativnost
Svojom mizoginom isključivošću
Ulupao sam jaja
I dodao šećer
Mleko nije bilo sojino
Pa sam opsovao
Znao sam da nećeš jesti
Jer tvoj prekjučerašnji režim ishrane
To ne podržava
Ne možemo mučiti životinje
Mlekare su gore
Od klanica, vikala bi na mene

Istresao sam u sudoperu sve
Hteo sam da operem sudove
I iznenadim te
Ali to mi je zabranjeno od kada
Sam polupao dve šolje
Koje je tvoja mama kupila u Turskoj
Na čaršijskom marketu
Jedna je valjda bila za mene
Jadao sam se
A nisam naučio da je neko
Da za trećinu dolara dnevno
Isrtao taj porcelan

Pustio sam Dilana
Tiho
Da ne budim komšije
Pevao sam *The man in Me*
I pomislio da s time nemaš ništa protiv
Pošto je Dilan angažovan
I na tvojoj je strani
Iako se prodao američkoj

Včasih pa ga ne opazim.

FEMINIST

Zagledal sem žico
In hotel ubiti jajca
Razmišljaj sem, na kaj me spominja
In ugotovil, da na model atoma
Hotel sem napisati pesem o paralaksi
Nutaciji in precesiji
Da ti pojasnim, kako preprosto je
Ampak vedel sem, da boš rekla, da pametujem in da
S svojim mizoginim izključevanjem
Težim k heteronormativnosti
Strl sem jajca
In dodal sladkor
Mleko ni bilo sojino
Pa sem ga preklel
Vedel sem, da ne boš hotela jesti,
Ker tvoj predvčerašnjim sprejeti režim prehrane
Tega ne dopušča,
Ne smemo mučiti živali
Mlekarne so še hujše
od klavnic, bi zavpila name

Vse sem stresel v pomivalnem stroju
Hotel sem te presenetiti
In pomiti posodo
A to mi je prepovedano, odkar
Sem razbil dve skodelici,
Ki jih je tvoja mama kupila v Turčiji
Na čaršijski tržnici
Ena je bila seveda zame
Pritoževal sem se,
Ker nisem vedel, da je nekdo
Poslikal ta porcelan
Za trideset centov na dan

Zavrtel sem Dylana
Potiho
Da ne zbudim sosedov
Sem pel *The man in Me*
In pomislil, da ne bi imela nič proti
Ker je Dylan angažiran
In na tvoji strani
Čprav se je prodal ameriški

Automobilskoj industriji
Ali nisi morala da znaš da sam to rekao

Otvorio sam bezalkoholno pivo
Jedino koje sam imao
Koje mi je tvoja sestra poklonila
I seo na kauč bojažljivo
Kako ne bih srušio lkeine jastuke
Pastelnih boja
Koje si ređala celo pre podne
Sedeo sam tako
Sedeo i čekao te
Znao sam da piješ vino
Sa feminističkim pokretom
Nakon predavanja
O Deridi
Negde
U nekom
Alternativnom prostoru
Čekao sam te i hteo da te iznenadim

Skinuo sam film
Ali brzo sam se pokajao
Pošto je još jedna
Distopijska priča
U kojoj dominiraju muškarci
Kao i svaki put:
Kod Orvela
Kod Hakslija
Zamjatina
Bardžisa
Vidiš Dvanaest majmuna
Ostrvo
Potomke
Blejd Ranera
Korice knjiga
I nitratne trake
Koje gore na 451 farenhajta
I zamišljaš mene kako imoliran
Stojim među njima
Kao tvoje veštice
Iz katoličke enciklopedije

Avtomobilski industriji
Pa saj ti ni treba vedeti, da sem to rekel

Odprl sem brezalkoholno pivo
Edino, ki sem ga imel
Ki mi ga je podarila tvoja sestra
Bojazljivo sem sedel na kavč
Da ne bi prevrnil lkeinih
Pastelnih povšterčkov
Ki si jih razporejala celo dopoldne
Tako sem sedel
Sedel in te čakal
Vedel sem, da piješ vino
S pripadniki feminističnega gibanja
Po predavanju
O Derridaju
Nekje
V enem od
Alternativnih prostorov
Čakal sem te in te hotel presenetiti

Zlovdal sem film
A mi je bilo hitro žal
Samo še ena
Distopična zgodba
V kateri dominirajo moški
Kot vsakič:
Pri Orwellu
Huxleyju
Zamjatinu
Burgessu
Pogledaš Dvanajst opic
Otok
Potomce
Blade Runnerja
Platnice knjig
In celuloidne trakove
Ki goriyo pri 451 Fahrenheitih
Predstavljaš si me, kako goreč
Stojim med njimi
Kot tvoje čarovnice
Iz katoliške enciklopedije

GAŠPER TORKAR

PREVOD

URBAN BELINA / LARA HÖLBLING MATKOVIĆ

ŠE

za K., 1. januar 2013, 04:54

*The government is corrupt
and we're on so many drugs with the radio on
and the curtain is drawn.*
— GY!BE, »The Dead Flag Blues«

Morda bi se zgolj rad spomnil na poletne dneve,
ko je drevo zaspalo naslonjeno na moj hrbet,
ali tiste, ko sem si z milom in dlanmi poskušal sprati
stran svoj obraz kot izgovor, da je danes preteklost

in da bo jutri drugačen dan, ponovno potreben oživljanja
in jokanja med dvema razbitima avtomobiloma.
Vklopi radio, da slišimo, kaj se je zgodilo med našimi očmi,
pred katere se je včasih v temni kinodvorani,

zazibal nasmejan obraz Willema Dafoeja.
Bruhanje portugalske zastave na robu ceste
te je prisililo, da razmišljaš o svoji smrti in starših,
ki sploh ne vedo, da si postrgal ves prah z mize

in si ga zatlačil v vse sluznice svojega telesa.
Bili smo znanstveno-mistični, biokemijski,
pesniškofizični, drug do drugega in do sebe.
Plesali smo dlje. Se skrivali po kabinah stranišč.

Gašper Torkar (1992, Novo mesto). 2013 je izdal svoj pesniški prvenec *Podaljšano bivanje* pri LUD Literatura. Objavlja v revijah IDIOT, Literatura in Liter jezika. Občasno prevaja iz angleščine. 2014 se je pridružil Paraliterarni organizaciji I.D.I.O.T.

JOŠ

za K., 1. siječnja 2013, 04:54

*The government is corrupt
and we're on so many drugs with the radio on
and the curtain is drawn.*
— GY!BE, »The Dead Flag Blues«

Možda bih se samo želio podsjetiti na ljetne dane,
kad je stablo usnulo, naslonjeno na mojim leđima,
ili na one, u kojima sam sapunom i rukama pokušavao
isprati svoje lice kao izgovor, da je danas već prošlost

i da će sutra biti drugačiji dan, kojem će opet trebati
oživljavanje

i plakanje između dva pokvarena automobila.
Uključite radio da čujete što se dogodilo između naših očiju,
ispred kojih se ponekad u mrkloj kinodvorani

ljuljalo nasmijano lice Willema Dafoa.
Povraćanje portugalske zastave pokraj ceste
primoravalo te, da razmišljaš o svojoj smrti i roditeljima,
koji uopće ne znaju da već si svu prašinu postrugao sa stola

i natisnuo je na sve sluznice svoga tijela.
Bili smo znanstveno-mistički, biokemijski,
pjesničko-fizički, jedni prema drugima i prema sebi.
Plesali smo duže. Sakrivali se po kabinama zahoda.

Gašper Torkar (1992 Novo mesto). U 2013 objavio je svoj pjesnički prvijenac *Podaljšano bivanje* kod LUD Literatura. Objavljuje u časopisima IDIOT, Literatura i Liter jezika. Povremeno prevodi s engleskog jezika. 2014. se pridružio Paraliterarnoj organizaciji I.D.I.O.T.

Morda se takrat (zdaj) začne upanje
na vsa možna preživetja apokalipse,
ki bi iz teh dni naredila zgolj vročične sanje,
preden se svet zlomi kot piškot z marmeladno sredico.
Vedno umirajo drugi. Drugi v nas samih.
In mi se zaljubljam v dneve, ki smo jih unovčili
s prihodom nazaj do svoje postelje. Šele takrat
se lahko zlomimo in zbolimo in jokamo kot v filmih,

kajti edino, kar smo prepoznali v teh dnevih,
je nastajajoči spomin, ki bo vztrajal; sijal in udarjal.
Imeli smo srečo, da smo bili rojeni v to pozno obdobje
(tako kot vsi pred nami), omogoča nam dostop

do žalosti, kakršne drugi niso poznali.
Ampak sklonjenemu skozi deževno okno se ti ne zdi,
da si v puščavi, razen če je to ta tema na drugi strani
ulice. Smo v enaindvajsetem stoletju in nihče zares ne ve,

kaj to pomeni. New York je brez elektrike in pod vodo.
Vsi odhajajo v tujino in napravili smo druge priložnosti.
Še vedno ne vemo, od kod so te misli prišle, ko dežuje
in so mesta napolnjena z ljudmi, ki vedo, da bo svet

v njihovih dlaneh trajal samo do konca ranljivosti
in prikritega začudenja in samo do konca noči.
Ko sem lahko dihal globoko in se sprehodil:
mimo dreves, trgov in vodnjakov, mimo grafitov:

tetovaže na koži mesta, ki nam vedno znova povejo
zgodbo, ki naju včasih, ampak najpogosteje ne, vsebuje.
Našli smo čas in našli smo kožo ob bledi svetlobi
in lase, ki so daljši od naših, in vse spolne organe

in kri in skrb in dlake in ranjene živali in strah
in nedolžnost in iskanje in glasbo in drug drugega
in privide med svetom in nami. Vse to položeno
v darilo, ki ga od zunaj ne bi nikoli prepoznali.

Možda tada (danas) počinje nada
u sva moguća preživljavanja apokalipse,
koja bi iz tih dana napravila samo grozničav san,
prije nego se svijet prelomi kao kolačić s punjenjem od
marmelade.

Uvijek umiru drugi. Drugi u nama samima.
I mi se zaljubljujemo u dane, koje smo otkupili
povratkom u svoj krevet. Tek se tad
možemo prelomiti, i oboljeti i plakati kao u filmovima,

jer jedino što smo identificirali u tim danima,
jest memorija u nastajanju, koja će potrajati; sijati i udarati.
Imali smo sreću, da smo rođeni u ovom kasnom razdoblju
(baš kao i svi prije nas), pruža nam pristup

do tuge, koju drugi nisu znali.
Ali tako pognutom kroz kišni prozor ne čini ti se
da si u pustinji, osim ako to nije pomrčina s druge strane
ulice. Mi smo u dvadeset prvom stoljeću, a nitko zapravo ne
zna

što to znači. New York je bez struje i pod vodom.
Svi odlaze u inozemstvo i izgubili smo druge prilike.
Još uvijek ne znamo otkud dolaze te misli kad je kiša
i gradovi su puni ljudi, koji znaju da će svijet

u njihovim rukama trajati samo do kraja ranjivosti
i skrivenoga čuđenja i to samo do kraja noći.
Kad sam mogao disati duboko i odšetao se:
mimo stabala, trgova i fontana, pokraj grafitu:

tetovaže na koži grada, koje nam opet i opet pričaju
priču, u kojoj se ponekad, ali najčešće ne nalazimo.
Našli smo vrijeme i našli smo kožu na slabom svjetlu
i kosu, koja je duža od naše, i sve spolne organe

i krv, i brigu, i dlake, i ozlijeđene životinje, i strah,
i nevinost, i traganje, i glazbu, i jedni druge
i sumanutosti između svijeta i nas. Sve ovo je položeno
u dar, koji izvana nikada ne bi mogli raspoznati.

PALPITACIJE I, 20. JUNIJ 2013

Prišiel sem v obdobje, ko sem zmožen proslaviti ljudi, ki se
me dotikajo, samoto, ki me nenehno obdarja in zmožnost
artikulirati, da se nahajam v prostoru, ki bi brez mene sicer
še vedno obstajal, ampak da sva kljub temu drug drugemu v
uteho in zagotovitev, da sva si ob strani v vseh stvareh, ki še
pridejo, ki so neznane in ki vsebujejo določeno količino mojega
vpliva.

Mi smo ta prostor. Naprej nas vodi vprašanje. V nas odpira svet,
ki smo mu tuji in ki se z nami želi pogovoriti pred nadaljnimi
posegi. Moramo ga prepričati, da ne moremo nikamor razen
v njegovo prehodno resničnost in da se tudi mi želimo
pogovoriti o nadaljni integraciji in študentskih izmenjavah.
Naju obvezujejo besede, toda kaj obvezuje njih? Zagotovitve
in oblube, ki se jih morda držimo, morda ne. Sprejmemo jih
v vednost. Če so iskrene, morda že zgolj izrečene spremenijo
stvari na bolje.

Prav: razumem vpliv tvojega obstajanja in ga sprejemem.
Upam, da mi ne želiš nič slabega. Ampak hkrati tudi potiho
(in v spraševanju ali naj ti povem ... v spraševanju, če je sploh
treba, da ti povem) upam, da boš ti sprejel moj neizogiben
vpliv in vdiranje v tvoj prostor, kjer plešem in kjer se veselim in
proslavljam tebe in svoje telo, moje večno drugo, na katerem
je točka, kjer se stikava in vir vseh posledic: naj pridejo!
Dobrodošle so.

Počutim se odprtega in se zavedam svojega počutja in odprtosti
in upam, da bo ta prehod, zavetje in ranljivost, zaupam, da bo
še dolgo obstajal in ostal odprt. Sili me, da bi rekel: še dolgo
potem, ko mene in morda tudi tebe več ne bo, ampak ne vem,
kaj to pomeni in ne vem kaj sledi in to me navdušuje.
Skleniva, da lahko o naju, ko naju več ne bo, govorijo
svobodneje in si v sebi sploh dovoliva to možnost, da bodo o
naju govorili, kot nenehno obvezo in opombo, kajti zakaj ne?
Morda sem se naveličal tako imenovanih naključij in njihove
simbolike. Morda sem se naveličal naveličanosti in si lahko
končno dopustim sprejeti svojo preprosto, temeljno željo: biti
močnejše.

PALPITACIJE I, 20. LIPNJA 2013.

Došao sam u razdoblje u kojem mogu slaviti ljude koji me se
tiču, samoću koja me stalno obdaruje i sposobnost artikulacije,
da se nalazim u prostoru, koji bi i bez mene dalje postajao, ali
smo ipak jedan drugom na utjehu i osiguranje, da je netko kraj
nas u svim stvarima, koje još dolaze, koje ne poznajemo i koje
sadrže određenu količinu mog utjecaja.
Mi smo ovaj prostor. Naprijed nas vodi pitanje. U nama otvara
svijet, u kojem smo strani i koji želi razgovarati s nama prije
novih postupaka. Moramo ga uvjeriti, da ne možemo nikamo,
osim u njegovu prijelaznu stvarnost i da se i mi želimo
dogovoriti o daljnjoj integraciji i studentskima razmjenama.
Nas obvezuju riječi, ali što obvezuje njih? Jamstva i obećanja,
koje možda ispunimo, a možda i ne. Prihvaćamo ih u spoznaju.
Ako su iskrena, možda već samo izricanje preokreće stvari na
bolje.

Ispravno: razumijem utjecaj tvoga postojanja i prihvaćam ga.
Nadam se da mi ne želiš ništa loše. Ali, u isto vrijeme tiho (i
pitajući se, trebam li ti to reći... u ispitivanju, ako ti je to uopće
potrebno reći) nadam se, da ćeš primiti moj neizbježan utjecaj
i prodiranje u tvoj prostor, u kojem plešem i gdje se radujem
i slavim tebe i svoje tijelo, moje vječno drugo, na kojem se
nalazi točka u kojoj se dodirnemo i izvor svih posljedica: neka
samo dođu! Dobrodošle su.

Osjećam se otvoreno i svjestan sam svoga raspoloženja
i otvorenosti i nadam se, da će ovaj prijelaz, sklonište i
ranjivost, uvjeren sam, da će još dugo postojati i dalje biti
otvoren. Sili me da kažem: još dugo nakon što mene a možda i
tebe više ne bude, ali ne znam što to znači i ne znam što slijedi
i baš to me ushićuje.

Zaključimo, da će ljudi, kada više ne budemo postojali, o nama
moći govoriti slobodnije, i dozvolimo si u sebi tu mogućnost, da
će govoriti o nama kao o trajnoj obavezi i fusnoti, jer zašto ne?
Možda su me umorile takozvane slučajnosti i njihove simbolike.
Možda me umorila umornost i mogu si napokon dozvoliti da se
pomirim sa svom jednostavnom, osnovnom željom: postojati
jaće.

Včasih se mi zdi, da ljudje v mojem pogledu vidijo človeka, ki je zmožen odgovarjati na dogodke, ki še prihajajo. V resnici se dan in noč dvigneta neodvisno od mene in me spustita na tla, ko ne potrebujem biti bitje, ki nenehno ustvarja vrtoglavo hrepenenja in pohitreno bitje srca po vsakem dotiku; radoveden sem, neroden. V resnici ni pomembno, koliko sem izgubljen ali koliko navidezno samozadosten je moj pogled. Mogoče bom dovolj ljubljen, da preživim življenje. Mogoče bom dovolj poškodovan, da bom ljudem okoli sebe želel pokazati nekaj, česar nihče od nas še ne ve, da obstaja: nevaren, temen nasmeš v pritličju prihodnosti, obraz ljubimcev, staršev v želji po nadaljevanju: nesmrten obraz. Vse je. In če noči nočejo več trepetati pred poletjem, ognjemeti, tekmo, je moj pogled podvojen: sodoben, poln zanesenega dvoma. Biti eno sam s sabo, biti eno s ciljem neusmerjene, žareče ljubezni, biti eno s praznino. Nisem še srečal človeka, ki bi bil eno s čimerkoli. V zrak sem vrgetel žogo in nazaj je priletelo srce in za trenutkom zanosa se je v prestrašeno telo naselila tišina. Če je otroštvo bilo in je priklicano nazaj, je otroštvo neresnično, poseljeno z ranami. Če je telo šahovska figura in so misli karte, potem sem povožen in ne znam igre, ki bi jo lahko igral po prašnih hodnikih med spalnicami. Nič več. Sprt sem, trmast. Naivnost, prisrčna plat ignorance, me vedno manj varuje. Vse, tudi ljubezen, se počasi zapira v pripoved. Vse se redči že vse naše življenje in tudi ko smo se že skoraj dotaknili, se je veselje nenadoma začelo širiti hitreje.

Pogovori med ljudmi mi govorijo, da je moj strah neupravičen, da bomo še nekaj časa vadili nihanje dnevov in noči, letnih časov, generacij. Upam, da naših življenj ne bo nihče uprizarjal na odru ali platnu, razen pod pogojem, da je igra pristnejša. Upam, da naših življenj ne bo nihče tlačil v dokumentarce z gledališkimi igralci, ki v naravi zamaknjeno recitirajo poezijo, in z družinskimi člani, ki se z grenko-sladkim priokusom spominjajo naših vsakdanjih ritualov, ki naj bi povedali nekaj o nas. Vseeno pa upam, da bo nekaj, karkoli ostalo od vseh dni, ko se je bilo treba postaviti nasproti samoumevnosti, zlobni sestri tišine, in noči, v katerih smo morali biti prepričani, da nekam vodijo, da bi jih preživeli.

Jutra in večeri vztrajajo v svojem dviganju in spuščanju in intenzivnost naših prizadevanj tudi. Pretaka se iz dlani v misel, iz misli v dlan, skozi eno uho noter in skozi drugo srce ven. Skozi čas, skozi ritem. Skozi, skozi, skozi. Dovolj časa bomo ponavljali, da bo čas izgubil obliko. Nikoli je ni imel. Čas družinski prijatelj, bednik čas.

Tako delujem zmedeno, tako si nasprotujem. Tako strmim v okno in v njem vidim sebe, ki zrem vase in hkrati skozi sebe, skozi okno v okna drugih ljudi, ki zrejo skozi okna vase

Ponekad mi se čini, da ljudi u mom pogledu vide čovjeka, koji je u stanju odgovoriti na događaje koji još dolaze. Ustvari, dan i noć se dižu sasvim neovisno od mene i spuštaju me na pod, kad ne trebam biti biće koje stalno stvara vrtoglavicu žudnje i ubrzano otkucavanje srca pri svakom dodiru; ja sam znatiželjan, nespretn. Ustvari nije važno koliko je izgubljen ili koliko virtualno samostalan moj pogled. Možda ću biti dovoljno ljubljen, da preživim život. Možda ću biti dovoljno povrijeđen, da poželim ljudima oko sebe pokazati nešto, što još nitko od nas niti ne zna da postoji: opasan, taman osmijeh u prizemlju budućnosti, lice ljubavnika, roditelja u želji po nastanku: besmrtno lice. Sve jest. I ako noći neće više treperiti pred ljetom, vatrometom, utakmicom, onda je moj pogled dvostruk: suvremen, napunjen uzdignutom sumnjom. Biti jedno sam sa sobom, biti jedno sa ciljem indirektne, užarene ljubavi, biti jedno s prazninom. Nikada još nisam upoznao čovjeka koji bi bio jedno s bilo čim.

Uvis sam bacio loptu, a natrag je doletjelo srce i nakon trenutka zanosa u prestrašenom se tijelu nastanila tišina. Ako je djetinjstvo bilo i mi ga pozovemo natrag, to djetinjstvo nije više istinito, naseljeno ranama. Ako je tijelo šahovska figura, a misli su karte, onda sam pregažen i ne znam igru, koju bih mogao igrati na prašnjavim hodnicima između spavaćih soba. Ništa više. Svadljiv sam, tvrdoglav. Naivnost, slatka strana ignorancije, me sve manje štiti. Sve, i ljubav, polako se zatvara u priču. Sve se razrjeđuje već čitav naš život a i kad smo se gotovo dotaknuli, svemir se je iznenada počeo širiti još brže. Razgovori između ljudi mi pokazuju, da je moj strah neopravdan, da ćemo još neko vrijeme trenirati izmjenu dana i noći, godišnjih doba, generacija. Nadam se, da naše živote nitko neće igrati na pozornici ili u filmu, osim, ako igra bude prisnija. Nadam se, da naše živote nitko neće trpati u dokumentarne filmove s kazališnim glumcima, koji u prirodi odsutno recitiraju poeziju, i sa članovima obitelji, koji se sa trpko-slatkim paokusom prisjećaju naših svakodnevnih obreda što bi trebali nešto reći o nama. Ipak se nadam, da će nešto, bilo što ostati od svih dana kad je bilo potrebno suočiti se sa samo po sebi razumljivim, opakom sestrom tišine i s noćima u kojima smo morali biti sigurni da vode nekamo da bismo mogli preživjeti.

Jutra i večeri ustraju u svojom podizanju i spuštanju, a jakost naših napora isto. Pretaće se iz dlana u misao, iz misli na dlan, kroz jedno uho unutra i kroz drugo srce van. Kroz vrijeme, kroz ritam. Kroz, kroz kroz. Dovoljno dugo ćemo ponavljati da će vrijeme izgubiti oblik. Ono ga nikada nije niti imalo. Vrijeme prijatelj obitelji, blesavo vrijeme.

Izgledam tako zbunjujuće, tako se protivim samom sebi. Tako

in v druge ljudi. Povsod smo. Povsod sem jaz, povsod si ti, podvojeni smo, razčtetverjeni.

Čutim, da se nekaj pripravlja posebej zame. Nekakšen bel prt na nekakšni leseni mizi. Praznovanje bo zame in jaz se ga bom sramoval. Sramoval se bom udeležbe, ker vem, da bom v njej ljubljen, pričakovan z odprtimi rokami. Če sem nehvaležen, sem slab človek? Vse to je še vedno svet, ničesar ne spremeni. Če že kaj, ustvari prostor, kjer so mogoče samo spremembe in opazuj kaj se zgodi.

Kako potem moj pogled odgovarja stvarjem, ki še pridejo? Nemiren sem.

buljim u prozor i vidim sebe u njemu, kako zurim u sebe i istodobno kroza sebe, kroz prozor u prozore drugih ljudi, koji gledaju kroz prozore u same sebe i druge ljudi. Svugdje smo. Svugdje sam ja, svugdje si ti, podvostručeni smo, rasčtvoreni. Osjećam, da se priprema nešto posebno za mene. Nekakvo bijelo platno na nekakvom drvenom stolu. Proslava će biti za mene, a ja ću je se sramiti. Sramiti ću se sudjelovanja, jer znam da ću u njemu biti voljen, primit će me raširenih ruku. Ako sam nezahvalan, jesam li loš čovjek? Sve to je i dalje svijet, ništa se ne mijenja. Ako ništa drugo, napravi si prostor, u kojem su moguće samo promjene i promatraj, što se dogodi. Kako onda moj pogled odgovara stvarima, koje će tek doći? Nemiran sam.

MONIKA VREČAR

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ / MONIKA VREČAR

si bil kdaj majhni dežni jelen. si kdaj jedel. si kdaj polil pir.
pozabi na to, da sem te kdaj zmotila.

si bil kdaj kaj?

nije počelo padat
je pa začelo zebst
še ena črka na majici
ki spremeni vsejedno
popričaj in prepričaj
večinoma samo poskušam biti oseba
pomagaj mi poskušat biti več kot oseba
en velik biznismen, to je
men, ne manj
samo da te imam

da li si ikada bio mali kišni jelen. da li si ikada jeo. da li si
ikada prosuo pivo. zaboravi da sam ti ikad smetala.

da li si ikada bio nešto?

nije počelo padati
ali je počelo bit hladno
još jedno slovo na majici
koja menja svejedno
popričaj i prepričaj
uglavnom samo pokušavam biti osoba
pomoz mi da pokušam biti više od osobe
jedan velik biznismen, to je
men, ne manje
samo da te imam

Monika Vrečar (1984, Kranj) svojo poezijo in prozo objavlja v slovenski reviji Idiot, hrvaški reviji Poezije, srbskem Agonu. leta 2011 je izšel njen demo pesniški prvenec *Začela bova ko boš pripravljena* (KUD Kentaver), leta 2012 pa še prozni prvenec *Kdo je najel sonce* (LUD Šerpa). Je sourednica revije Idiot.

Monika Vrečar (1984, Kranj) svojo poeziju objavljuje u slovenskoj reviji Idiot, hrvatskoj reviji Poezije, srbskom Agonu. 2011. Godine je izašao njen pjesnički prvijenac *Začela bova ko boš pripravljena* (KUD Kentaver) i 2012 godine prozni prvijenac *Kdo je najel sonce* (LUD Šerpa). Souređuje časopis Idiot.

ko vstanem ko vstanem
in očke si pomanem
in si natakнем hlače
želim si pijače
ko v kuhinjo stečem
in svoji ljubci rečem
o ljuba moja micka
o daj mi kaj za pit
ko vstanem ko vstелjem
in svoje psiče zmeljem
povaljam se v gače
ovadim sisače
ko v pest telo
stočim
in svetelje izločim
o moja mala mici
o daj mi kej za bit
ko vsati kavsati
in moji mali mati
katera se pometi
pozabi živeti
v sisteljo mečem
in svoji moji tečem
o lepa pored misi
o jeba mari još
ko vstisnem ko flisnem
ko parkrat nag poblisnem
prek šare nic premakne
se štoflc iztakne
ko seske izbaci
se mač tu mač poblati
o ljeva missy samba
o dej mi kej o dej mi kej
o ljuba moja muš
o daj m kaj
za pit
ko vstanem ko vstisnem
ko majko ti poblisnem
ko merco ti nastavim
pobratiš list prebavim lesk
porajko za verni
zamanj zato zahlevbi
zarasti se
steklena voda
je marica je marica
zabubljen parazit v kri
porevci sam polzi
be like me. be me be.
Nekih velikih besed sem se ustrašila,

kad ustanem kad ustanem
i okice potrлjam
kad navučem pantalone
poželim pičence
kad u kuhinju potrčim
i svojoj dragoj kažem
o slatka moja milice
o daj mi nešto piti
kad ustajem kad uzstелjem
i svoju štenad sameljem
provaljam se u gače
prijavim sisače
kad u šaku telo
istočim
i svetelje odlučim
o moja mala milice
o daj mi nešto biti
kad fsati jebati
i mojoj maloj mati
koja se pometi
zaboravi živeti
u sleveti bacim
i svojoj mojoj pazim
o lepa pored misi
o jeba mari još
kad ustisnem kad fljisnem
kad par put go poblisnem
uz šareni ne pomeri
a štopl da istakni
kad sise izbaci
se mač tu mač oblati
o ljeva missy samba
o daj mi nešto daj mi nešto
o slatka moja sočva
o daj mi nešto
pit
kad ustanem kad ustisnem
kad majku ti oblisnem
uz mercu ti namestim
pobratiš list probavim sjaj
porajko zaverni
uzaljud sad zahlevbi
zarasti se
staklena voda
je marica je marica
zakukuljeni parazit
puze niz krv.
be like me. be me be.
Nekih velikih reči sam se uplašila,

nekaj so hotli od mene
ne zato ker nimam
ampak ker rabim
ker me to nekaj določa

big deal

pospravlala sem celo noč
zjutraj so pršli in zrušili hišo
nič ni moje moje
in ko se ti stopi obleka s kože pač
šetaš po mestu gol

»lej nekaj čudnega je na tebi,
nekaj česar ne mormo razumet«
ker drugi majo lase in ker majo moč
Hčerka je nekoč rekla očetu:
sam pobriš svoje kozlanje.
Ta hčerka jaz in ta oče moj oče

zdravi smo
v možganih se nam nalaga svinec
sej mal svinca ni problem
sej še mal svinca ni problem
sej še mal svinca tud še ni problem
majhni mahajo dol velikim,
ki mahajo dol majhnim
misli mama
v resnici pa je blo to del ruganja
skalpe so potem pretopili v
škornje in pohodili evropo
ki je bla zmeri voljna žrtvovat drugega
zase, ker je drugi vedno manj jaz
kot sem jaz on
plehnat nakit, ki je
zláto pobarvan
mogoče bomo z njim zakrpali
luknjo v želodcu

sej jst ne vem in se ne najdem
sm šele pršla v ta pekel
mami me vleče v šoping
jst mam ruzak poln knjig
kaže mi na to in ono
rečem ji: mami jst sm lačna
a misliš da jst nisem, mi reče mami.

nešto su hteli od mene
ne zato što nemam
nego zato što mi treba
što me ovo nekako opredeljuje

big deal

sređivala sam celu noć
ujutro su došli i srušili kuću
ništa nije moje moje
i kad se stopi odelo sa tvoje kože pak
šetaš gradski gol

»gle, nešto čudno je na tebi,
nešto što ne možemo da razumemo«
zato što drugi imaju kosu i što imaju moć.
Kćerka jednom kazala ocu
sam obriši svoje izbljuvke
ta kćerka ja i taj otac moj otac

zdravi smo
u mozgu nam se skuplja olovo
malo olova uopšte nije problem
još malo olova uopšte nije problem
još malo olova isto tako nije problem
mali maše dole velikima,
koji mašu gore malima
misli majka
u stvarnosti je to bio deo ruganja
skalpove su onda pretopili u
čizme i izgazili Evropu
koja je bila uvek voljna žrtvovati drugoga
za sebe, jer je drugi uvek manje ja
nego ja on
limeni nakit, koji je
obojen zlatno
možda ćemo njime zakrpiti
rupu u želudcu

jer ja ne znam i ne snalazim se
tek sam stigla u ovaj pakao
mama me vuče u šoping
torba mi je puna knjiga
pokazuje mi ovo i ono
kažem joj: mama ja sam gladna
zar misliš da ja nisam, mi kaže mama.

I LOVE LIVE.

Poglejte kaj se je zgodilo meni — sčasoma se je moj želodec tako skrčil, da samo še poredko občutim in sem sita že ob majhnih količinah =

kombinacija naravnih sestavin v obliki prška.
v vaših možganih
uuunaraven
uuuuuwaren

uuuuuuželjo
uuuuulakoto

neprimerljivo absorbira

majhen dež in majhen dež
ki se nes razmnožuje v veliki
in--- kornelius
ni samo akustična glasba glasba
dojenček čuje samo zvoke
in nagleda se
freaky kid
henry myth

glej, ne vem kaj delaš
zdi se mi pa da ne more biti preveč težko:
sincerly
tvoj oče
sadistični pizdak

glej ne vem kaj delaš
vem pa da je odlično in boš nekoč ministrica kulturnega ministrstva pod
sds-om:
sincerly
tvoja mati
mazohistična (pišakinja)

Uni vse delajo z veseljem, še razpečujejo svojo bolezen:

če maš ajc je to zato ker sebe sovražiš
in nov plan je ta: se ne sovražit=

Turkizni bog
ki razpečuje svojo bol
ki nestaja
a jaz bi se ga
do kraja

I LOVE LIVE.

Pogledajte što se meni dogodilo — s vremenom se moj želudac toliko smanjio da samo retko osetim i sita sam od najmanje količine =

kombinacija prirodnih sastojka u obliku prška
u vašem mozgu
uuuprirodan
uuuuuvaran

uuuuuuželju
uuuuuglad

neuporedivo apsorbuje

mala kiša i mala kiša
koja se nes umnožava u velikoj
i--- kornelius
nije samo akustična muzika muzika
beba čuje samo zvukove
i nagleda se
freaky kid
henry myth.

pogledaj, ne znam šta radiš
ali čini mi se da ne može biti
previše teško:
sincerely
tvoj otac
sadistički pizdak

pogledaj, ne znam šta radiš
ali znam da je odlično i da ćeš jednom biti ministarka kulturnog ministarstva u vladi SDS-a:
sincerely
tvoja majka
mazohistička (pišakinja)

oni sve rade sa zadovoljstvom, čak i rasturaju svoju bol

ako imaš sidu to je pošto sebe mrziš
i novi plan taj je, nemoj da se mrziš=

Tirkizno bože
koji rastura svoju bol
koji nestaje
a ja bih
do kraja se

napičla
izginla
sam
ker
ja

ta kombinacija besed se zatika v mojo podzavest in kaže

foter je zdej Zdrav
Ženska mora biti ženstvena

šalom šalom
merci merci

watch your language
the expressions
I can’t mother
you didn’t teach me enough
so I had to teach myself
and I did
mass upon mass
flowers upon graves
cleaner
I swear!
you say abnormal I say lesbians

you were pretty and that’s the only
I mean, I’m proud of pretty!
even though I don’t know
if maybe I had to

insult
trust

nice (outside can fold into nice inside)
beauty (baths)
or
—
straining to warm up all the knowledge of its massters

pretty clear it is impossible to

expect

how do I
you have been as much me as any

it’s ok to forget your language
because language is power and man is

nabola
nestala
sam
jer
ja

ova kombinacija reči kači se u moju podsvest i ističe

tata je sada Zdrav
žena mora biti ženstvena

šalom šalom
merci merci

watch your language
the expressions
I can’t mother
you didn’t teach me enough
so I had to teach myself
and I did
mass upon mass
flowers upon graves
cleaner
I swear!
you say abnormal I say lesbians

you were pretty and that’s the only
I mean, I’m proud of pretty!
even though I don’t know
if maybe I had to

insult
trust

nice (outside can fold into nice inside)
beauty (baths)
or
—
straining to warm up all the knowledge of its massters

pretty clear it is impossible to

expect

how do I
you have been as much me as any

it’s ok to forget your language
because language is power and man is

mother

I see things with one pace further
and I will if I will
she meant by: I wish I realized him earlier
the pornography of a fatherly
misinterpretations of any
taking words
taking lines
t r r
bandito sleeps
I love live

E2.

Kavelj, ki mu visi iz srajce, i-pod slušalke. Dejan spet pizdi na nekoga, ki pri šanku naroča pir. Čil out, mu pravi tip, pir dela poezijo znosno. Dejan gre menda ven, slišala sem, nisem bla zraven. Dijana noče delat performansa za tri kolege. Razen če so to Miša Molk, Siniša in predsednik Kube. Tko, na makroravni smo sam prahci, ki se zadevajo. Uroš ne mara poezije, ki kvazi-intelektualizira. Sem to jaz? A mene kritizira? Mislim, kako me te stvari sploh zadevajo? Te sodbe, ti karakterji, to prazno pizdakanje. Kaj šele ta absolutna veličina. Ukradla besedo, kot sem materi ukradla jezik, zato da bluzim o tem kaj mi pri komu ne paše zato ker ne piše tko kot pišem jaz, kot piše še pet drugega folka, ki mi sede. Vsi morjo tko pisat, če ne se jim pošlje mesič: dej nehi, vemo da si za nikamor. Podpiše se pa Janez Dolinar. Smešno, Janez Dolinar je bil moj bivši. Včeraj sem ga srečala v našem baru. Dva otroka ma, Jaka in Rožleta. A mata tvoj al njen priimek, vprašam. Ja, seveda, kot da se bo MOJ otrok pisal *Puškarović*. Enkrat je zame napisal pesem, ki sem ji jaz dala naslov Izgubljena sled, potem pa jo je njegov bend Alkoholika uglasbil. *V tvojih očeh se nabira prah, ki v mojem srcu zbuja strah*. In res se je v mojih očeh nabiral prah, ker je tip mel zraven mene še eno žensko, ki je ni upal pustit, ker je bil prpa. Kar je v bistvu ok, zato ker moj otrok se bo pisal Vrečar.

mother

I see things with one pace further
and I will if I will
she meant by: I wish I realized him earlier
the pornography of a fatherly
misinterpretations of any
taking words
taking lines
t r r
bandito sleeps
I love live

E2.

Kuka, koja mu visi iz košulje, i-pod slušalice. Dejan se opet pizdi na nekoga, ko za šankom naručuje pivo. Čil out, kaže mu lik, pivo pravi poeziju podnošljivu. Dejan ide vani, čula sam, nisam bila pored. Dijana neće da radi performans za tri kolege. Osim ako su to Miša Molk, Siniša i predsednik Kube. Tako, na makro ravni mi smo samo čestice koje se rokaju. Uroš ne voli poeziju koja je puna kvazi-intelektualizama. Da li sam to ja? Da li kritikuje mene? Mislim, kako me se te stvari uopšte tiču? Ti sudovi, ti karakteri, to prazno pizdanje. A kamoli tek ta apsolutna veličina. Ukrala sam reč, kao što sam majci ukrala jezik da mogu naklapati o tome šta mi se kod nekoga ne sviđa zato što ne piše tako kao što pišem ja kao što piše još pet drugih koji mi leže. Svi moraju pisati tako, ako ne, šalje im se mesidž: daj prestani, znamo da nisi ni za šta. A potpiše se Janez Dolinar. Smešno, Janez Dolinar bio je moj bivši. Jučer sam ga srela u našem baru. Ima dvoje dece, Jaku i Rožleja. Imaju li tvoje il' njezino prezime, pitam. Pa naravno da moje, kao da će se MOJE dete prezivati *Puškarović*. Jednom je za mene napisao pesmu kojoj sam ja dala naslov Izgubljeni trag, a onda ju je uglasbio njegov bend Alkoholika. *U tvojim očima se sakuplja prah koji u mom srcu budi strah*. I stvarno se u mojim očima skupljao prah, jer je lik pored mene imao još jednu curu, kuju nije imao petlju da ostavi, pošto ga uhvatila prpa. Što je u biti ok, jer će se moje dete prezivati Vrečar.

GJOKO PREVOD NAMITA SUBIOTTO ZDRAVESKI

Ѓоко Здравески е роден 1985 година во Скопје. Дипломирал на Филолошкиот факултет »Блаже Конески« во Скопје. Работи како лектор за македонски јазик на Филозофскиот факултет во Ниш и редовно патува со Ниш експрес. Пишува поезија, кратка проза и есеи, а најдолго и најпосветено го пишува својот магистерски труд. Има објавено две книги поезија: *Палиндром со две н* (2010) и *куќичка за птици-преселници* (2013). Заедно со уште неколку поети од Србија и од Македонија ја има објавено книгата *Торту кроз прозор* (поезија, 2010). Неговите стихови се објавени во неколку антологии на младата поезија: *Ван кутије, антологија нове поезије ЈУ-простора*, (2009), *Нов македонски хаику-бран* (2011), *Ветерот носи убаво време, антологија на најмладата македонска поезија и проза* (2012), *Лирски додекамерон, антологија на младата македонска поезија* (2012). Преведуван е на српски, хрватски, словенечки и англиски јазик.

Gojko Zdraveski je rojen leta 1985 v Skopju. Diplomiral je na Filološki fakulteti Univerze v Skopju. Trenutno je lektor makedonskega jezika na Filozofski fakulteti v Nišu in redno potuje z Niš ekspresom. Piše poezijo, kratko prozo in eseje, najdlje in najbolj zavzeto pa piše svojo magistrsko delo. Objavil je dve pesniški zbirki: *Palindrom z dvema n* (2010) in *Hišica za ptice selivke* (2013). V sodelovanju s pesniki iz Srbije in Makedonije je objavil knjigo *Torto skozi okno* (2010). Njegova poezija je uvrščena v nekaj antologij mlade poezije: *Izven škatle: antologija nove poezije YU prostora* (2009), *Novi makedonski haiku val* (2011), *Veter prinaša lepo vreme: antologija najmlajše makedonske poezije in praze* (2012), *Lirski dodekameron: antologija mlade makedonske poezije* (2012). Njegova poezija je prevedena v srbsčino, hrvaščino, slovenščino in angleščino.

СЛОБОДА

1.
дедо ми со тараби си го омеѓи дворот
и така доби парче земја,
ама го загуби светот.
а потоа почна и тоа свое парче земја
да го преградува и
да им дава имиња на бавчите.
а јас бев дете и најмногу ги сакав
вратничките што ги спојуваа.

2.
забодуваме колци-меѓници,
цртаме карти со некакви граници
и ставаме таму луѓе
што ни буричкаат по торбите
и не прашуваат каде патуваме
како да им е тоа стварно важно.

gdje se putuje, gojko?
ме прашува меѓничарот во пет часот
наутро, а јас, уште неразбуден, му велам: дома.
а си мислам:
по земјава
или угоре-удолу? во просторот
или во времето? сега
или секогаш и во вјеки вјеков?

3.
векови сме далеку од слободата.
затоа што сè уште од туѓите синџири
се ослободуваме. и не го чувствуваме
во утробата клучот од ќелијата
во која сме заробени.

забораваме дека кафето што го пиеме
за да се разбудиме е содржано во
талогот на дното од шолјата.

секој ден за неа зборуваме. дури и
да запееме се дрзнуваме. само,
тоа го правиме болни. со страв
полни, наместо со љубов.

СВОБОДА

1.
moj dedek je s plotom ogradil svoje dvorišče
in tako dobil kos zemlje,
a je izgubil svet.
potem je pregradil
še ta svoj kos zemlje
in poimenoval vrtove.
jaz sem bil otrok in najraje sem imel
vratca, ki so jih spajala.

2.
zabadamo kole — mejnike,
rišemo zemljevide z nekakšnimi mejami
in tja postavljamo ljudi,
ki nam šarijo po torbah
in nas sprašujejo, kam potujemo,
kot bi jim bilo to strašno pomembno.

gdje se putuje, gojko?
me sprašuje carinik ob petih
zjutraj, jaz pa mu na pol buden odvrnem: domov.
Mislim pa si:
po zemlji
ali gor in dol? v prostoru
ali v času? sedaj
ali vselej in na veke vekov?

3.
veke daleč smo od svobode.
zato ker se še vedno tujih verig
osvobajamo. in ne čutimo
v sebi ključa od celice,
v katero smo zaprti.

pozabljamo, da se kava, ki jo pijemo,
da bi se zbudili, nahaja v
usedlini na dnu skodelice.

vsak dan govorimo o njej. celo
zapeti si drznemo. toda
to počnemo bolni. strahu
polni, namesto ljubezni.

ВОЈНИЦИ

многу е просто: во тој спроти себе
би пукал ли, иако првпат во животот
го гледаш, само затоа што некој одозгора
ви рекол дека сте си душмани?

а тој спроти тебе има дома
жена и деца, ко за почеток
на приказната. ноќе старите негови
не спијат. мајка му треба ориз во
трпезаријата, татко му легнат на грб
зјае во таванот од спалната соба.
има и куче и маче и памук
чува во папокот. сака да игра шах
со старците во паркот, а во ранецот
шета некоја книга за
смислата на животот. на бога
му се обраќа со свои зборови. главно
се разбираат со поглед. сонува длабоко
и затоа ретко се сеќава на соништата.
а кога се сеќава, насон обично учи
да лета. инаку, дење приземјен човек. ништо
особено, значи. ко и ти: едно тело и купишта сншта.

па, во себе
би пукал ли?

ЧЕКАЛНИЦА

доаѓаш прв. чекаш.
застануваш во ред. чекаш.
стискаш копче. чекаш.
ставаш ливче. чекаш.
(уште колку чекаш?)
ставаш ѓезве. чекаш.
пушташ вода. чекаш.
пушташ бојлер. чекаш.
пракаш писмо. чекаш.
мењаш статус. чекаш.

чекалница:
никој не те чепка.
меѓупростор. меѓувреме.
нешто ко: малечка смрт.
нешто ко: дупка во ѓеврек.
нешто ко: интермецо пред важни вести
од земјата и светот.
нешто ко: врата.
нешто ко: прозор.

(имаш празен екран, еееј!)

таман, да летнеш.
таман, да те снема.

а ти, ако си будала,
чекај!

VOJAKI

povsem preprosto je: a bi streljal
v tistega nasproti sebe, čeprav ga vidiš
prvič v življenju, samo zato, ker je nekdo od zgoraj
rekel, da sta sovražnika?

ta nasproti tebe pa ima doma
ženo in otroke, za začetek
zgodbe. ponoči njegovi starši
ne spijo. njegova mati trebi riž v
jedilnici, njegov oče leži na hrbtu
in bulji v strop spalnice.
ima tudi psa in mačko in vato
v popku. rad igra šah
s starci v parku, v nahrbtniku
pa nosi kakšno knjigo o
smislu življenja. boga
nagovarja s svojimi besedami. v glavnem
se razumeta s pogledom. sanja globoko
in se zato redko spominja sanj.
ko pa se spominja, se v sanjah navadno uči
leteti. podnevi pa je prizemljen. nič
posebnega, torej. kot tudi ti: eno telo in celi kupi sanj.

no, a bi streljal
nase?

ČAKALNICA

prideš prvi. čakaš.
stopiš v vrsto. čakaš.
pritisneš gumb. čakaš.
vzameš listek. čakaš.
(koliko še čakaš?)
pristaviš kavo. čakaš.
odpreš vodo. čakaš.
vključiš bojler. čakaš.
pošlješ pismo. čakaš.
spremeniš status. čakaš.

čakalnica:
nihče te ne moti.
medprostor. medčas.
nekaj takega kot: majhna smrt.
nekaj takega kot: luknja v presti.
nekaj takega kot: intermezzo pred pomembnimi novicami
od doma in iz sveta.
nekaj takega kot: vrata.
nekaj takega kot: okno.

(tvoj ekran je prazen, eeej!)

ravno prav, da poletiš.
ravno prav, da izgineš.

a če si bebec,
čakaj!

NAĐA PREVOD
BOBIČIĆ URBAN BELINA
& GJORGJE
BOZHOMIQ

Nada Bobičić (1988, Podgorica) objavljuje književnu kritiku i eseje u časopisima i portalima Booksa, Proletter, Polja, Quorum, Knjiženstvo, Genero i dr. Pohada master studije roda na FPN i doktorske studije književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu, gde je svršila master i osnovne studije.

Nada Bobičić (1988, Podgorica) objavlja literarno kritiko in eseje v revijah in portalih, med katerimi so Booksa, Proletter, Polja, Quorum, Knjiženstvo in Genero. Opravlja magistrski študij spolov na FPN (Fakulteti za politične studije) in doktorski študij književnosti na Filološki fakulteti v Beogradu, kjer je končala tudi dodiplomski študij.

NASTRANA KNJIŽEVNOST

Govoreći o položaju književnosti u savremenom društvu i mogućnostima subverzije, ispitaćemo *queer* i *crip* aspekte književnoumjetničke proizvodnje, na tematskom nivou na primjeru romana Stefana Boškovića *Šamaranje*, ali i mogućnosti same književnosti da djeluje kao *Queer* i da se emancipuje kao *Crip*.

Queer teoriju posmatramo kao značajan korak ka dekonstrukciji koncepta identiteta i hegemonije normalnosti, ne samo seksualnih identiteta na koje se prije svega odnosila. S *crip* teorijom, čiji je početni fokus bio na grupama ljudi koji su psihički ili fizički bili posmatrani kao obesposobljeni (*disabled*), njen kritički potencijal jeste prije svega u dekonstrukciji ideje sposobnosti, potentnosti, mogućnosti (*ableness*). Kao što su gej, biseksualni, transrodni, transseksualni i ostali rodni identiteti subverzivni u odnosu na normalnost heteroseksualnosti i monogamije, tako je i *crip* tijelo defektno i obesposobljeno u odnosu na potentna, inteligentna, mlada i tijela sposobna da efikasno obavljaju društvene zadatke. Granica između sposobnosti i obesposobljenosti uvijek je ugrožena i uvijek se može lako urušiti, zbog čega je potrebno stalno performativno potvrđivati sposobnost pojedinke i pojedinca u kapitalizmu. Glavni lik u Boškovićevom romanu, Maksim, simbolički vrlo jasnog imena, uživa u porno filmovima, poput svakog prosječnog muškarca, sa željom da u realnosti proživi neke od situacija u kojima uživa dok gleda svoju pozamašnu kolekciju filmova. Problem nastaje kada se sukobi ono što želi i što radi u elektronskom svijetu, sa onim što želi u realnosti, a to su romantični odnosi, »iskrene« emocije, ili barem varka međuljudske bliskosti. Dok Maksim pokušava da spoji ta dva nespojiva ideala, oba nastala otuđenjem od vlastite seksualnosti i od vlastitog tijela, oba nastala u XIX vijeku u viktorijskoj podjeli između odnosa sa suprugom i s prostitutkom, jedino što uspijeva jeste da omane u nemogućem zadatku dokazivanja svog maskuliniteta, koji na kraju traži u edipovskom odnosu sa ocem. Maksimovo ime samo je ironično u odnosu na njegovu minimalnu uspješnost.

Iako je glavni lik Boškovićevog romana mačo muškarac, koji žene posmatra kao idealizovane ljepotice ili kao pasivne objekte svojih seksualnih fantazija, dok sa muškim prijateljima ima latentne homoerotske odnose, on se može odrediti kao *queer* tekst prije svega zato što prikazuje normalizovane odnose, one koji su društveno prihvatljivi, kao nastrane, isto kao i one druge odnose, one sa ljepoticama sa ekrana kompjutera, ili odnose sa patuljčicom, ili gej odnose, tako da dekonstruiše normalnost kao zamišljeni, nikad postignut ideal. U vezi sa tim je i jedna od završnih scena u klubu, na maskenbalu, kada likovi i doslovno preuzimaju maske, od

nacista do Corta Maltesea, čime sve postaju samo identitetske igrice.

Poststrukturalistički momenat u romanu predstavlja i pojavljivanje likova Vladimira Đurišića i Ognjena Spahića, koji su dati kroz mali *hommage*, ali i kroz devijaciju; Đurišić se pojavljuje u liku pjesnika čiju poeziju obožavaju upravo »pederi«, čime je naglašena analogija između seksualnosti koja je eksplicitno *queer* i same književne prakse. Lik Đurišića recituje pjesmu *Žižeksex*, koja je, kao tekst u tekstu, u cjelosti umetnuta u tekst romana, čime se metapoetski postupak u potpunosti ostvaruje i na tematskoideološkom, i na grafičkom planu. S druge strane, lik Spahića se, u jednoj od scena u klubu, na maskenbalu pojavljuje preobučen kao agent Gestapoa, čime izaziva zazornost subverzijom grupnog identiteta. Obojica se pojavljuju u grupnim scenama, na javnim mjestima, čime se podvlači i konstrukcija društvene uloge književnosti i njene mogućnosti da provocira i subvertira ideološki stabilne identitete.

Posebno je važno i to što Maksim intenzivno mrzi stereotipično *crip* lik patuljčice, kojom je zadivljen njegov kršni prijatelj Nikola, onaj od kojeg se očekuje da jebe sve živo, ali se pod svim živim misli na zgodne djevojke, nikako defektna tijela i defektne ženice. Njen lik dodatno provocira tabue, jer kada Maksim ugleda prijatelja u odnosu sa patuljčicom, isprva mu se učini da je u pitanju djevočica, čime se pokreće i pitanje pedofilije. Jedina i očekivana Maksimova reakcija na tu scenu jeste povraćanje, dok on sa druge strane zamišlja i pokušava da sprovede *ménage à trois*, kao društveno manje zazoran čin od pedofilije. I tu, međutim, slijedi obrt, jer kada konačno dobije ono što je isprva htio, Maksim gubi romantični dio i nestaje bliskosti između njega i njegove muze Nine, mnogo željene drage. Preciznije, dvije žene s kojima ulazi u seksualnu igru postaju kompetitivne, od kojih ona treća, ona koja je trebalo da postoji samo kao prolazna partnerka, u napadu bijesa grize prvu, onu voljenu — Ninu, te konačno pada još jedan od tabua, a to je sado-mazo tabu. Na kraju romana posljednje što patuljčica čini jeste da udovoljava Nikolinoj želji i stavlja mu dildo u toku seksualnog čina, što naročito razbješnjava Maksima, jer je analni otvor i posljednji tabu koji patuljčica razbija. Seksualnost i bliskost se isključuju, i na kraju Maksim ostaje sam sa svojim porno divama i s figurom oca u odnosu na koju treba dokazati svoj maskulinitet.

Drugi način da se pročita *Queer* jeste da se ono odnosi na samu književnost i na njen položaj u kapitalizmu. Pred književnu djelatnost se stavljaju lažne dileme, kao posljedica otuđenosti procesa književne proizvodnje pred društvenim kontradiktornostima ekonomske transformacije. S jedne strane, književnost može i mora da bude angažovana, a s druge strane, autonomizirana je i fragmentirana u vulgarno shvaćenoj

flaubertovskoj »kuli od slonovače«. Pred književnost se, dakle, nameću kapitalističke težnje da stalno potvrđuje svoj značaj, da dokaže kako nije obesposobljena, odnosno kako je sposobna da proizvodi, te da donosi neku vrstu — ako ne ekonomske, onda simboličke — dobiti. Tako književnost postaje nastrana i *crip*, jer je defektna, u permanentnoj nemogućnosti da se dokaže kao ona koja je sposobna da se takmiči na tržištu. Klasna i simbolička pozicija ovako fragmentirane književnosti sukobljava se s tendencijama razvitka njenog specifičnog *standpointa*, koji bi joj omogućio da prevaziđe svoju obesposobljenost u potrebi za performativnom sposobnosti. Kako bi, dakle, prevazišla lažnu dilemu i oslobodila se obespravljenog identiteta, književnost treba da emancipuje vlastitu težnju da se dokaže kao sposobna u razvijenom kapitalizmu. Njena obespravljenost potiče od toga što je književna proizvodnja neprepoznata kao rad, i što joj je dodijeljeno mjesto u polju ideologije, između estetskog i etičkog suviška simboličkog značenja. Odgovor, međutim, nije ni u redukcionističkom fokusu na društvenu bazu, niti u poststrukturalističkom poigravanju sa njom i premještanju akcenta na nadgradnju, tako da važi logika *laissez-faire*, već u uvođenju drugačije, dijalektičke perspektive. Tek nakon toga prvog koraka dekonstukcije sopstvenog identiteta kao onog koji mora da se kapitalistički potvrđuje, moguće je sagledati konkretne opcije djelanja i u književnosti. Tako i književnost, kao i Maksim, mogu samo da sagledaju sopstvenu *queerness*, ali ne i da djelaju sve dok ne prevaziđu kapitalistički namet da se uvijek dokazuju kao *able*. To ne znači da književnosti ne ostaje nikakva opcija osim očajavanja nad svojom zarobljenošću, već da će oslobađanjem od te epistemičke varke, *atē* koji im je »bačen na oči«, moći da osvijeste svoj *standpoint*, prije svega svoju klasnu poziciju i otuđenost u ekonomiji simboličkih razmjena. Kao Maksim, u čijem se liku tematizuje seksualnost, a tematizujući seksualnost, književnost tematizuje i samu sebe, i od književnosti se danas može očekivati da se, kao i seksualnost, oslobodi identitetskih zamki formiranih s nastankom kapitalizma, u epohi prosvetiteljstva i XIX vijeku, kako bi i sama dosegla maksimum svog vremena.

SPREVRŽENA LITERATURA

Med raziskovanjem položaja literature in njene možnosti za subverzivno delovanje v okviru sodobne družbe bomo preučili *queer* in *crip* vidike literarne produkcije na tematski ravni ter zmožnosti te literature za aktivno delovanje v smislu queer in emancipacijo v smislu crip na primeru romana Stefana Boškovića *Šamaranje* (Klofutanje).

Queer teorijo dojemamo kot pomemben korak k širši dekonstrukciji pojma osebne identitete in hegemonije normalnosti, ne samo spolno pogojenih identitet, na katere se je ta sprva nanašala v največjem delu. *Crip* teorija se je na začetku osredotočala na skupine ljudi, ki so jih imeli za psihično ali fizično onespособljene (*disabled*), nato pa se je njen kritični potencial zbral predvsem v dekonstrukciji ideje o zmogljivosti, učinkovitosti, zmožnosti (*ableness*). Kot velja, da so geji, biseksualci, transspolne, transseksualne osebe in ostale spolno pogojene identitete subverzivne v odnosu do normalnosti v obliki heteroseksualne usmerjenosti in monogamije, je tudi *crip* telo okvarjeno in onespособljeno v primerjavi z močnimi, inteligentnimi, mladimi telesi, ki zmorejo opravljati družbene vloge na učinkovit način. Meja med spretnostjo in onespособljenostjo je nenehno ogrožena in se lahko hitro poruši, zaradi tega mora posameznica oziroma posameznik v kapitalizmu nenehno performativno potrjevati svojo sposobnost.

Glavni lik v Boškovičevem romanu, Maksim, z zelo povednim imenom na simbolni ravni, rad gleda pornografske filme, kot vsak drug povprečen moški, v želji, da bi kdaj v resnici doživel določene prizore, v katerih uživa med konzumiranjem svoje obsežne pornografske zbirke. Težava nastopi, ko pride do nasprotja med tistim, kar si želi in počne v elektronskem svetu, in tistim, kar si želi v resničnosti, torej romantičnega razmerja, »iskrenih« čustev, ali vsaj varljive medosebne bližine. Maksim poskuša združiti ta nezdružljiva ideala, ki sta nastala v devetnajstem stoletju in izhajata iz viktorijanske ločnice med odnosom s svojo ženo in tistim s prostitutko, izoblikovala pa sta se zaradi odtujenosti od lastne seksualnosti in lastnega telesa. Maksim odpove zaradi nemogoče naloge — dokazovanja lastne moškosti, ki jo poskuša realizirati z razrešitvijo ojdipovskega odnosa z očetom. Glede na njegov neznaten uspeh, je tudi njegovo ime ironično.

Čeprav je glavni lik Boškovičevega romana tip mačo moškega, ki gleda na ženske kot idealizirane lepoticice ali kot pasivne objekte svojih spolnih fantazij, obenem pa ima z moškimi prijatelji latentna homoerotična razmerja, je besedilo mogoče opredeliti kot *queer* predvsem zato, ker prikazuje normirane, družbeno sprejemljive odnose, enako sprevržene, kot so odnosi v drugih razmerjih, tistih z lepoticami na računalniškem

zaslonu, s pritlikavko ali gejevskih razmerjih, tako da uspešno dekonstruira normalnost kot izmišljen, nikoli udejanjen ideal. S tem je povezan tudi eden izmed zaključnih prizorov v klubu, ples v maskah, ko udeleženci dejansko prevzamejo vloge, od nacista do Corta Maltesea, s čimer se vse skupaj spremeni v igro identitet.

Poststrukturalistični vidik v romanu predstavljata vključitvi Vladimirja Đurišića in Ognjena Spahića, ki sta podani kot majhen *hommage*, a hkrati predstavljata tudi odklon; Đurišić se pojavi v podobi pesnika, katerega poezijo preprosto obožujejo »sami pedri«, s čimer je poudarjena analogija med spolnostjo, ki je izrecno *queer*, in samo literarno prakso. Đurišić recitira pesem *Žižeksex*, ki je v obliki besedila v besedilu v celoti vključena v zgradbo romana, s tem se metapoetski postopek celostno udejanji, tako s tematsko-idejnega kot tudi grafičnega vidika. Lik Spahića se na plesu mask v klubu pojavi preoblečen v agenta gestapa, kar izzove sramovanje zaradi subverzije skupinske identitete. Đurišić in Spahić se pojavljata samo v skupinskih prizorih, na javnih krajih, kar poudarja konstrukcijo družbene vloge literature in njene sposobnosti izzivanja ter subvertiranja ideološko stabilnih identitet.

Pomembno je tudi, da Maksim močno sovraži stereotipno *crip* pojavo pritlikavke, ki jo obožuje njegov krstni prijatelj Nikola, tisti, za katerega pravijo, da »pojebe« vse, kar leze, s tem so mišljena predvsem lepa dekleta, nikakor pa ne okvarjena telesa in ženice spački. Lik pritlikavke še posebej izziva obstoječe tabuje, saj se Maksimu, ko zagleda prijatelja v odnosu z njo, sprva zazdi, da gre za deklico, s čimer v zgodbo vstopi še vprašanje pedofilije. Edini in tudi pričakovani Maksimov odziv na ta prizor je bruhanje, po drugi strani pa si zamišlja in hkrati poskusi izpeljati z njima *ménage à trois*, ki ga družba v primerjavi s pedofilijo dojema kot manj sramotno dejanje. Temu sledi obrat, ko Maksim za kratek čas dobi, kar si je sprva želel, izgubi romantični del svoje osebnosti, zato izgine bližina med njim in muzo Nino, njegovo oboževano ljubeznijo. Natančneje, obe ženski, s katerima vstopa v spolno igro, začneta tekmovati in ravno druga, tista, ki naj bi imela le status prehodne partnerke, v napadu jeze ugrizne prvo, njegovo pravo ljubezen — Nino, s čimer pade še en tabu, tabu sadomazohizma. Na koncu romana pritlikavka izpolni Nikoli željo in mu med spolnim odnosom v analno odprtino vstavi vibrator, s tem dejanjem je porušen še zadnji — analni tabu, kar še posebej razbesni Maksima. Spolnost in bližina se izključujeta, Maksim na koncu ostane sam s svojimi porno divami in očetovsko figuro, ki ga sili v neprestano dokazovanje lastne moškosti.

Še en način za branje *queera* je, da se kot pojem nanaša na samo literaturo in njen položaj v kapitalizmu. Literarna dejavnost se sooča z lažnimi dilemami, ki so posledica

odtujenosti procesov literarne produkcije od družbenih nasprotij, izhajajočih iz gospodarske preobrazbe. Po eni strani je literatura lahko in tudi mora biti angažirana, po drugi strani pa je avtonomna in fragmentirana v vulgarno razumljenem flaubertovskem »slonokoščenem stolpu«. Literatura se torej sooča s kapitalističnimi težnjami, zaradi katerih mora nenehno potrjevati svoj pomen, dokazovati mora, da ni onesposobljena, da je zmožna proizvajati in da prinaša neko vrsto — če že ne gospodarskega, pa vsaj simbolnega — dobička. Literatura tako postaja sprevržena in *crip*, spreminja se v okvarjeno, trajno nezmožno akterko, ki ne zna dokazati, da je sposobna konkurirati na trgu. Razredni in simbolni položaj na ta način fragmentirane literature je v nasprotju s tendencami po razvoju njenega specifičnega stališča, ki bi ji omogočilo premagati onesposobljenost v potrebi po performativni zmožnosti (*ableness*).

Če želi literatura premagati lažno dilemo in se osvoboditi identitete brez pravic, mora priti do emancipacije njene lastne težnje, dokazati mora, da je zmožna delovati v razvitem kapitalizmu. Do odvzema njenih pravic je prišlo, ker literarna produkcija ni prepoznana kot delo in ker ji je bilo v polju ideologije dodeljeno mesto med estetskim in etičnim presežkom simbolnega pomena. Odgovor pa se ne skriva v redukcioniističnem poudarjanju družbene baze, niti v poststrukturalističnem poigravanju z njo in premeščanju poudarka na nadstavbo v skladu z logiko *laissez-faire*, ampak gre predvsem za vpeljevanje drugačne, dialektične perspektive.

Šele po tem prvem koraku dekonstrukcije lastne identitete kot entitete, ki se mora potrjevati v kapitalističnem okviru, je mogoče uvideti dejanske možnosti za delovanje v polju literature. Literatura in Maksim sicer lahko uvidita lastno *queerness*, ne moreta pa delovati, dokler ne uspeta preseči vsiljenega kapitalističnega koncepta, po katerem se morata nenehno dokazovati kot *able*. To ne pomeni, da je literaturi zmanjkalo vseh možnosti, z izjemo obupa zaradi ujetosti, ampak da je odstranitev te epistemološke prevare, *atē*, s katerima so njenim akterjem »zavezali oči«, ponudila priložnost za ozaveščeno dojemanje lastnega stališča, predvsem pa lastnega razrednega položaja in odtujenosti v ekonomiji simbolnih izmenjav. V Maksimovem liku je tematizirana spolnost, literatura pa s tematiziranjem spolnosti tematizira tudi sebe samo in od literature lahko v sodobnem času, enako kot od spolnosti, pričakujemo, da se bo osvobodila iz pasti identitet, ki so se izoblikovale z nastankom kapitalizma, v dobi razsvetljenstva in devetnajstem stoletju, in da bi tudi sama uspela udejanjiti »maksimum« svojega časa.

ŽIVKO PREVOD NAMITA SUBIOTTO GROZDANOSKI

ДИГИТАЛНА СЛОБОДА И АНАЛОГНО РОПСТВО

Когаш зборуваме за творешtvoto на младите автори кај нас, едно од основните прашање што можат да се постават е следното: дали, и колку нашите млади автори критички се однесуваат кон реалноста? Мојот став во врска со ова е многу едноставен: младиот македонски писател страда од апатија и не се изразува критички во поглед на реалноста. Во оваа група на млади писатели спаѓам и јас самиот. Имам впечаток дека ние, помладите книжевници, од коишто треба да се очекува најголемо бунтовништво, револт и субверзивност, тонеме во апатија и креативна анемија. Во време кога глобалната и, пред сè, локалната малодушност ни ги загорчува деновите и годините, ние се однесуваме како да немаме што да кажеме.

Ова го велам со крајно прости зборови. Многумина ќе се сложат дека ова е сложено прашање, дека младите автори имаат свој став, но толку се маргинализирани што нивниот став не може да дојде до израз. Тоа е точно, младите автори кај нас се сведени на »книжевна секта«, како што знае да

Живко Грозданоски (1986, Кичево). Дипломирал 2009 година на Филолошкиот факултет Блаже Конески во Скопје, на Катедрата за романски јазици и литература. Истата година ја објавил книгата *Отпечатоци врз коцки мраз* во издание на Темплум (едиција *Магма*). Во 2011 година ја објавува збирката раскази *Приказни за тревите и други приказни* (издавачка куќа Антолог). Во 2014 година, за Или-или од печат излегува романот *Куфер за тројца*. Преведува есеи, романи и поезија од италијански јазик. Режирал краток документарен филм *In Cage* во 2006 година во Косовска Митровица, кој беше прикажан во 2007 година на филмскиот фестивал во Кан.

Živko Grozdanoski se je rodil leta 1986 v Kičevu. Leta 2009 je diplomiral na oddelku za romanske jezike in književnost na Filološki fakulteti Blaže Koneski v Skopju. Istega leta je objavil knjigo *Odtisi na ledenih kockah* (založba Templum, zbirka Magma), leta 2011 pa prozno zbirko *Zgodbe o travah in druge zgodbe* (založba Antolog). Leta 2014 je pri založbi Ili-ili objavil prvi roman *Kovčec za tri*. Prevaja eseje, romane in poezijo iz italijanščine. Režiral je kratek dokumentarni film *In cage* leta 2006 v Kosovski Mitrovici, ki je bil leta 2007 prikazan na Filmskem festivalu v Cannesu.

каже еден мој драг пријател, исто така млад автор. Тоа, според моја слободна проценка, се должи на пет фактори: пред сè, тука е дезориентираноста која се чувствува кога станува збор за долгорочна и организирана промоција на делата на младите автори. Потоа, може по којзнае кој пат да се зборува за непостоењето на книжевна критика којашто би покажала интерес за младите автори. Понатаму, треба да се работи и на апсолутното непостоење на дијалог меѓу авторите и издавачките куќи од една страна, и образовните институции од друга. Исто така може да зборуваме и »нелојалната конкуренција«, за агресивноста со којашто се рекламира треш-литература, односно книги за самопомош и викенд-романчиња. Најпосле, може да зборуваме и за влијанието на технологијата/дигиталните медиуми врз создавањето, распространувањето и рецепцијата на книжевноста. Навистина, можеме да речеме дека неприсуството на младите автори и нивниот критички став е »сложен проблем«. Јас сепак сметам дека ситуацијата, во суштина, е многу проста: на почетокот е зборот што треба да се напише, а него го нема. Ние немаме енергични млади писатели. Данило Киш, во една прилика има речено: »седнувам на маса [да пишувам] во оние ретки часови кога ќе се преполни чашата, кога некоја интелектуална, морална или лирска дилема во мене ќе нарасне до таков размер што чувствувам потреба некому да му ја соопштам.« Имам впечаток дека ние, младите автори, се однесуваме како нашата чаша да е бунар без дно. Или, можеби се полни, оваа чаша, но никако да претече: ние голтаме сè што ќе ни се сервира, а нашите желудници се истренирани за сè да сварат. Ние можеме да проголтаме сè, и без да ни се слоши. »Инспирација« значи »вдишување«. Сите чувствуваме дека воздухот никогаш не бил така загаден како сега, и во денотативна, и во конотативна смисла. Сепак, наместо да го вдишине ова ѓубре и потоа нашето несогласување да го исплукаме во форма на книжевно дело, ние се слеваме во молкот на мнозинството. Во романот »Снег« од О. Памук, во еден разговор помеѓу два лика, помладиот книжевник, за да ја опише бедата во својот град, на постариот книжевник,

во една прилика му вели: »за да биде тука среќен човек треба да е или будала, или бандит«. Во тој поглед, мислам дека, »за да се чувствува тука слободен човек треба да е или будала, или бандит«. Значи, за да биде тука мирен, младот писател треба или да е или исплашен, или да е компромитиран, па да чека да му се фрли коска. Или да е крајно помирен и рамнодушен, што значи, да не е воопшто писател.

Тука некој со право може да ми забележи дека секој автор има сопствени теми од интерес, и сопствен сензибилитет, и дека ангажираноста на писмото често се коси со безвременските уметнички вредности на делото. Може да се рече дека авторите се позаинтересирани за поетските вредности, а не за »жарта, калта и пепелта« на секојдневнието. Истово во една своја книга го кажува и професорката Кулафкова — »прагматскиот критериум е секогаш на границата на подносливоста на артистичкиот критериум: она што е корисно ретко е и убаво«. Сепак, сметам дека во страшна насока се движат онаа заедница чиишто млади автори речиси целосно се оградуваат од критичко промислување на реалноста.

Од сосем ретките, изолирани случаи на млади автори чиишто дела искажуваат извесна критика кон општеството, најсилен впечаток ми остава поетот Мане Манушев. Оваа година, на Струшките вечери на поезијата, Манушев ја освои наградата за најдобра песна од млад автор. Насловот на неговата збирка е »Ќе«. Тоа нè асоцира на планови за иднината, како што, нели, им доликува на младите. Но, понатаму доаѓа наградената песна, со колку едноставен, толку болен наслов: »Нас иднината нè заборавила«. На овој начин, Манушев најдобро укажува на ќорсокакот, на згрченоста на којшто наидуваат младите на патот кон својата иднина.

Што е потребно за младите автори да преземат нешто околу својата иднина? Би сакал да цитирам еден современ италијански писател, Емануеле Треви. Во еден од своите романи, во една прилика, во разговор помеѓу два лика, овојпат постариот книжевник му се обраќа на помладиот: »Млади сте, пробисвет, ќе ве биде. Ама за навистина да ве биде, потребен е гнев. [...] Гневот е далеку поважен од талентот, [...] и најобичното малограѓанче може да има талент, ама не и гнев. Гневот е редок дар, и треба да се негува.«

Можеби ова е банална поента, но јас сметам дека е од суштинско значење: младите треба да знаат да го препознаат и да го одгледаат сопствениот гнев. Јасно е дека нашето општество, такво какво што е денес, е фабрика за гнев. Жално е да се чека образовниот систем да го поддржи гневот на младите и да го насочи во вистински

порец. Во идеален случај, така би требало да биде. Но, штом веќе често се соочуваме со апатичен професорски кадар кој како да кренал раце од просветување на своите студенти, сметам дека сите што се сметаат себеси за книжевни автори се должни самите да го препознаат својот гнев, но не за да го потиснуваат, туку за да го развиваат, за потенцијалната енергија на овој гнев да ја претворат во промислено дело што храбро ќе општи со читателот. Буквално секој ден сме сведоци на кршење на човекови права, секој ден се соочуваме со лицемерија на социјално, политичко, еколошко, и на други рамништа. Живееме во време кога имаме сè повеќе »образовани« кадри, а се помалку луѓе со сопствен став. Бедно е и ние, младите автори, да немаме сопствен став за сево ова. Исто толку бедно е да се плашиме да го искажеме.

Пред некоја недела група наши млади автори беа на гостување во Хрватска. За тоа читав и на сајтот од организаторот во Хрватска. Ништо не ми остави толку впечаток колку еден малечко жолто лого за книжевен фестивал во Ријека. На него беше нацртан р’бет, составен од книги наредени како прешлени. До него пишуваше — »Ријека има кичму«. Одлично мото. Каде ни е нас ’рбетот? Јас верувам дека повеќето од нас немаат илузии околу ефектот што може да го предизвика една книга. Сепак, мислам дека е наша должност да покажеме ’рбет, и да се обидеме да оставиме сведоштво какво што само млад автор може да остави.

Би завршил со еден цитат од Горан Стефановски: »Најстрашни се оние времиња кога самиот дом се претвора во туѓина, во џенем, во јабана. [...] Кога човек е внатрешно раселено лице. Кога ,т’гата’ не е поради отсуство, туку поради присуство. Кога седи среде куќи, а не може да си ја препознае домата.« Во време кога илјадници млади, наши другари и роднини, се иселуваат од нашата земја, и ние, младите писатели сме соочени со избор -или ќе искажеме револт, или ќе се отселиме од дома. Во фигуративна, или во буквална смисла на зборот.

23. 10. 2013

DIGITALNA SVOBODA IN ANALOGNO SUŽENJSTVO

Ko говорimo o ustvarjalnosti mladih avtorjev v Makedoniji, je eno izmed temeljnih vprašanj naslednje: ali in koliko so makedonski mladi avtorji kritični do realnosti? Moje mnenje je zelo enostavno: mlad makedonski avtor je apatičen in ne izraža kritičnega pogleda na realnost. V to skupino spadam tudi sam. Občutek imam, da mi, mlajši književniki, od katerih se pričakuje upornišтво, revolt in subverzivnost, tonemo v apatijo in ustvarjalno anemijo. V času, ko nam globalno in predvsem lokalno malodušје greni dneve in leta, se obnašamo, kot da nimamo kaj povedati.

To pravim s skrajno preprostimi besedami. Večina se strinja, da gre за zapleteno vprašanje in da mladi avtorji sicer imajo svoje stališče, vendar so tako marginalizirani, da ne more priti do izraza. To je res, mladi avtorji so pri nas le »literarna sekta«, kot temu pravi moj dober prijatelj, prav tako mlad avtor. Menim, da je за to krivih naslednjih pet faktorjev: najprej dezorientiranost, ki jo občutimo, ko gre за dolgoročno in organizirano promocijo del mladih avtorjev. Potem je tu že ne vem kolikokrat omenjeni neobstoј literarne kritike, ki bi pokazala zanimanje за mlade avtorje. Manjka tudi dialog med avtorji in založniki z ene strani in izobraževalnimi institucijami z druge. Lahko говорimo tudi o »neložalni konkurenci«, o agresivnosti, s kakršno се reklamira šund oziroma knjige за samopomoč in ljubezenski romani. Ne nazadnje lahko говорimo tudi o vplivu tehnologije/digitalnih medijev на ustvarjanje, distribucijo in recepcijo književnosti. Res bi lahko rekli, da je neprisotnost mladih avtorjev in njihovega kritičnega stališča »zapleten problem«. Ampak kljub temu menim, da je situacija zelo preprosta: на заčetku je беседа, ki jo je treba napisati, te pa ni. Nimamo energičnih mladih pisateljev. Danilo Kiš je некоč rekel: »K mizi sedem [da bi pisal] v tistih redkih trenutkih, ko mi prekipi, ko kakšno intelektualno, moralno ali lirsko vprašanje v meni naraste do te mere, да заčetim potrebo, да ga nekomu sporočim.« Imam vtis, да се mladi avtorji obnašamo, kot да v нас nikoli не vre. Morda tudi kaj vre, vendar nikakor не prekipi: požremo vse, s čimer nam пострежеjo, naši želodci па so научени, да vse prebavijo. Vse lahko pogoltnemo, ne да bi нам било слабо.»Inspiracija« pomeni »vdihavanje«. Vsi čutimo, да zrak še nikoli ni бил tako onеснаžen kot zdaj, v dobesednem in prenesenem pomenu. A kljub temu se, namesto да bi vdihnili to svinjarijo in nato naše nestrinjanje izpljunili в obliki literarnega dela, raje zlijemo z molkom večине. V Pamukovem romanu Sneg eden izmed junakov, mlajši književnik, bedo в svojem mestu starejšemu književniku opisuje takole: »Kdor hoče biti tukaj srečen, mora biti ali bebec ali bandit«. Jaz па bi rekel še, да »kdor се hoče tukaj počutiti svoboden, mora biti ali bebec ali bandit«. Če hoče torej tukaj mladi pisatelj biti

miren, mora biti ali prestrašen ali prilagodljiv in čakati, да mu kdo vrže kost. Ali па biti skrajno pomirjen in равнодушен, kar pomeni sploh не biti pisatelj.

Tu bi mi lahko по правici očitали, да ima vsak avtor svoje teme, ki га занимаjo, ter lastno senzibilnost in да je angažiranost в pisavi pogosto в nasprotju з brežčasnimi umetnišкими вредностми dela. Lahko bi rekli, да avtorje bolj занимаjo umetniške вредности kot па »žerjavica, blato in pepel« vsakdanjika. To в eni izmed svojih knjig pravi tudi profesorica Kјulavkova: »Pragmatični kriterij je vselej на meji sprejemljivosti artističnega kriterija: kar je koristno, je редko tudi lepo«. Kljub temu menim, да се skupnost, в kateri се mladi avtorji skoraj popolnoma оградijo од kritičnega премišljanja realnosti, премика в страšno smer.

Med zelo редкими, izoliranimi primeri mladih avtorjev, katerih dela izražajo določeno kritiko družbe, je name најмоќnejši vtis naredil pesnik Mane Manušev. Letos je Manušev на festivalu Struški večeri poezije освојил nagrado за најboljšo pesem mladega avtorja. Naslov njegove zbirke je *Bo (Ќе)*. To асоциira на načrte за приhodnost, кар се за mlade tudi сподоби, kajne. А в njej се појави награвена песем s tako preprostим, tako bolečim naslovom: Приhodnost je pozabila на нас. На та начин Manušev najbolje nakazuje slepo ulico, krč, на katerega naletijo mladi avtorji на poti k svoji приhodnosti.

Kaj bi bilo treba storiti, да bi mladi avtorji kaj ukrenili glede svoje приhodnosti? Tu bi рад citiral sodobnega italijanskega pisatelja Emanueleja Trevija. V enem izmed njegovih romanov starejši književnik reče mlajšemu: »Mladi ste še, zelenci, а бо že kaj из vas. Ampak če hočete, да бо res kaj из vas, потребujete гнев. [...] Гнев je veliko помембnejši од talenta [...], vsak маломеšчанček намreč премore talent, гнева па не. Гнев je редко дарilo in треба га je negovati.«

Morda je та poanta banalna, ampak menim, да je izredno помембна: mladi morajo препознати in възgajati lastni гнев. Јасно je, да je našа današnja družba tovarna гнева. V idealnem свету bi изobraževalni sistem подprl гнев mladih in га usmeril на право пот. А кер се при нас pogosto soočamo з апатиčним професорским kadrom, за katerega се зди, да je dvignil roke од проsvetljevanja svojih študentov, менim, да со vsi, ki се imajo за literarne avtorje, dolžni sami препознати svoj гнев, а не зато да bi га потlačили, темвeч зато да bi га развили, да bi potencialно energijo tega гнева pretvorili в премišljeno delo, ki бо pogumno наговарjало bralca. Dobesedno vsak дан smo priče kršenju človekovih pravic, vsak дан се soočamo з licemerjem на socialni, politični, еколошки in drugih ravneh. Živimo в času, ко imamo vse več »izobraženih« kadrov, а vse manj ljudi з lastnim stališčem. Bedno je, да niti mi, mladi avtorji, nimamo lastnega stališča. Enako bedno je, да се га bojimo izraziti.

Pred kakšnim tednom je skupina naših mladih avtorjev gostovala na Hrvaskem. O tem sem bral tudi na organizatorjevi spletni strani. Nič ni naredilo name takšnega vtisa kot majcen rumeni logotip za literarni festival na Reki. Na njem je bila narisana hrbtenica, sestavljena iz knjig, ki so bile povezane kot vretenca. Zraven je pisalo »Rijeka ima kičmu«. Odličan moto. Kje je naša hrbtenica? Verjamem, da si večina nas ne dela iluzij glede tega, kakšen učinek ima lahko neka knjiga. A vseeno mislim, da je naša dolžnost, da pokažemo hrbtenico in da poskusimo pustiti sled, kakršno lahko pusti samo mlad avtor. Zaključil bom s citatom Gorana Stefanovskega: »Najhujši so tisti časi, ko se dom spreminja v tujino. [...] Ko človek postane notranje razseljena oseba. Ko ni žalosten zaradi odsotnosti, temveč zaradi prisotnosti. Ko sedi sredi hiše in ne more prepoznati svojega doma.« V času, ko se na tisoče mladih, naših prijateljev in sorodnikov, izseljuje iz naše države, se tudi mi, mladi pisatelji, soočamo z izbiro: bomo izrazili upor ali se bomo odselili od doma? V prenesenem ali dobesednem pomenu.

23. 10. 2013

DORDE KRAJIŠNIK

Dorde Krajišnik (1988, Sarajevo) živi i radi u Sarajevu. Studirao je Srpski jezik i književnost. Radi u sedmičnom magazinu BH Dani i dnevnom listu Oslobođenje, gdje piše književnu kritiku i druge teme koje se u najširem tiču umjetnosti i kulture. Objavljuje na portalima e-novine, Beton, sic!.

Dorde Krajišnik (1988, Sarajevo) živi in dela v Sarajevu. Študiral je srbski jezik in književnost. Dela pri tedniku BH Dani in dnevniku Oslobođenje, kjer piše literarno kritiko ter članke na temo umetnosti in kulture. Objavlja na portalih e-novine, Beton, sic!.

ARBEN IDRIZI: ZVERI VOLE OTADŽBINU, KPZ BETON, 2013.

Albanci su na prostoru nekadašnje Jugoslavije bili i ostali najviše stigmatizovan i nepoznat narod, koji su lokalni rasizmi i predrasude pripadajućih južnoslovenskih plemena, u svoj svojoj mračnoj koloritnosti, učinili narodnom koji nam je ujedno tako blizak, a zapravo svjetlosnim godinama dalek, nerazumljiv i zatvoren. O albanskoj se kulturi i umjetnosti jako rijetko govorilo, te izuzmemo li nekoliko iskrenja (kao što su sjajni Bekim Fehmiu i Ismail Kadare) njihova su se umjeća i vještine, ta antička techna, prešućivale, previđale i ignorisale, a prostor na koji se gleda kada se govori o Albancima ostao je prostor nepoznavanja, tamnog vilajeta sa plemenskim shvatanjima i brojnim drugim nazadnostima. Stoga, u vizuri, slobodno možemo reći, prosječnog Balkanca albanski narod ostao je onaj za koji se vežu pite, kolači i kriminal, i to mu ga u, toj predrasudnoj perspektivi, dođe kao civilizacijsko dostignuće ovoga naroda — zapravo jedino što je on u stanju napraviti. U tome se, dakako, ogleda jedan memljivi i dugo njegovani kolonijal-rasizam, koji je svoj potpuni procvat doživio u miloševićevskoj Srbiji, a koji se i do danas trenira po pitanju nezavisnog Kosova. Dodamo li tome potpuno drukčiju jezičku matricu, dakle tu bajkovitu različitost albanskog jezika, u odnosu na sve pripadajuće štokavske jezičke varijante, pa i sve južnoslovenske, imamo potpunu kulturnu nepoznanicu spram drugog, svojevrsnu tabula rasu, koju moramo od početka ispisivati i spoznavati.

Upravo tome, rušenju tog zida šutnje, tog mučnog ignorisanja i negiranja jednog naroda i njegove kulture služe i hvale su vrijedni projekti koje je ekipa oko KPZ Beton iz Beograda pokrenula u cilju promovisanja albanske, dakle kosovsko-albanske, književnosti i kulture. Najprije su se kroz dvije antologije Iz Prištine s ljubavlju (prevod savremenih albanskih autora na srpski jezik) i Iz Beograda s ljubavlju (prevod savremenih srpskih autora na albanski jezik) udarili temelji i probile prve »barikade« nepoznavanja književnog stvaralaštva albanskih autora u periodu nakon kosovskog rata i u konačnici kosovske nezavisnosti. Potom je, u prevodu Škeljzena Malićija, objavljen izbor pjesama, veoma znakovitog, snažnog i sugestivnog naslova, Zveri vole otadžbinu književnika Arbena Idrizija, o kojoj ćemo ovdje govoriti.

Poezija Arbana Idrizija, izručena nam ovako, na razumljivom srpskom jeziku, predstavlja jedan od najvažnijih momenata, pa slobodno možemo reći, u posljednjoj deceniji na literarnoj sceni ovih prostora. Riječ je o vrhunskom pjesniku koji tako precizno i duboko zarezuje u sve traume i stvarnosti savremenog kosovskog društva, do tih tančina da nam se one bolno snažno utiskuju u pamćenje svojim mrakom i

pustuši duše koju ostavljaju. Ali, zagrebemo li samo malo ispod površine, shvatamo da Idrizijeva poezija jeste poezija koja govori ne samo o Kosovu, već svojim britikim jezikom, dokumentarističkom i gotovo naturalističkom hladnoćom, poezija koja ogoljeva sav jad ovih naših razvalina. Dakako, opustošenih, opljačkanih, ogrezlih u krvi i vampirskoj potrebi da se ona neprestano rađa, proizvodi i priziva iz utrobe zemlje, kako bi zalila kćeri i sinove iz nacionalističkih zanosa upale u tranzicijske poraze.

Antologija Zveri vole otadžbinu, koja je raspoređena u šest autorovih stvaralačkih perioda, otvara se sa dvije monumentalne pjesme. Jedna pod nazivom Među likvidiranima bio je i umobolnik govori o stravičnom zločinu koje su srpske vojne i policijske snage počinile u nekom selu na Kosovu, dok je druga Među ubijenim je bila i usamljena baka pjesma koja govori o zločinu albanskih snaga nad srpskim civilima nakon odlaska Srba sa Kosova. I već tu, niste ni zagazili u poeziju Arbena Idrizija, na samom početku shvatate da je riječ o sjajnom pjesniku. Dvije navedene pjesme svojom snagom, preciznim i do smrzavanja hladim jezikom, onakvim od kojeg osjećate trnce jeze kako vam struje niz kičmu, stoje kao pjesnički monument svim našim klanicama. Idrizijevi stihovi, suprotstavljajući, kao keženje zvijeri, u ogledalu jednu i drugu stranu, ogoljavaju u potpunosti sva naša zla izručujući ih, arentovski posmatrano, u svoj njihovoj banalnosti i neshvatljivosti direktno u lice čitatelja. Stravičan je stoga osjećaj koji proizilazi iz čitanja ovih Idrizijevih stihova, prije svega jer se useljava u čovjeka, ulazi pod kožu, i neprestano ga žulja svojom razornošću, a opet mirnoćom i atmosferom upozorava, smiruje i oplemenjuje. Nije poezija Arbena Idrizija stoga lišena ni ironije, one koja čuva književnost od ponora patetike i jeftinog pijeteta, već je naprotiv njome premrežena i znalački tretira najranjivijih mjesta bliske prošlosti. Kada kažemo da ova poezija jeste na jedan način dokumentaristička onda ne mislimo da je ona pamfletistička, ili nužno uronjena u angažman, već da dokumentaristički vjerodostojno stvara čudesan pjesnički imaginarij.

Sa druge strane, poezija sabrana u knjigu Zveri vole otadžbinu donosi i pjesme koje predstavljaju jedna univerzalni krik iznevjerenog i osiromašenog čovjeka tranzicije i postranzicije, uhvaćenog u čeljusti neoliberalnog pustošućeg kapitalizma. Pjesme kao što su Čedo rata, koja je gotovo programska pjesma jedne postratne izgubljene i ojađene generacije, Predsednikov govor, koja direktno kritikuje novu političku kastu (svima nam tako dobro poznatu) koja pljačka i osiromašuje obespravljene radnike i građane, te možda, pored dvije pomenute sa početka knjige, i najsnažnija Idrizijeva pjesma Navalite vi nerasti demokratije da ovladate zemljom, spadaju u red onih koje se izdižu iz lokalnog miljea i slobodno

ih možemo svrstati u red poetskih ostvarenja koja, bez i jednog izmjenjenog detalja i jedne umetnute crtice, govore o svim našim postjugoslovenskim, raspalim društvima. One su zapravo himne našeg beznađa. Poezija je to koja govori o plačkaškoj privatizaciji i tajkunizaciji, o obespravljenim radnicima i borcima koji su ni za šta proljevali svoju krv, o medijskoj propagandi i trovanju umova, o inelektualnoj prostituciji i patriotizaciji kulture, mitomanijama i estradizaciji života, o svemu onome, gotovo kao kod Emila Zole u njegovom Žerminalu, što obilježava ovo naše gacanje po jarcima i provalijam, po ovom jadu i bijedi, naše mučne, u nemoći zarobljene, stvarnosti.

Ipak, počevši od perioda naslovljenog Anđeo u ruševinama hrama, poezija Arbana Idrizija nije lišena nade i ljubavi. Svom tom ispisanom ludilu, maglinama i tmurnosti svakodnevice pjesnik, kao da je povjerovao da je to jedino moguće, suprotstavlja ljubav. Tu se zbirka izabranih pjesama ovog kosovskog pisca pomalo zaokreće i sa već pobrojanog spiska postratnih opsjena i mučnosti okreće se metafizičkim temama, ljubavno-refleksivnim. Do tada je Idrizijev jezik bio pjevanje u hropcu, pljuvanje krvi naših nesreća, potom se ton pjevanja snižava, postaje blaži i mirniji, iako ni tada nije amnestiran i lišen od svakodnevice, uvodeći čitaoca u sferu propitivanja nečega što bismo mogli u poeziji označiti kao ontološko, vječno pitajuće i vječno nepoznato. Tako počevši od prve pjesme naznačenog perioda pod nazivom Ljubav umiva dušu, uz povremene kasnije refleksije na tmurnosti predjela življenja i njegovog uticaja na čovjeka, imamo jednog posve drukčijeg Arbana Idrizija koji se prepustio seksualnosti, i mikrosvijetu ljubavi. Zapravo on se njime, tim svijetom, ograđuje i brani, a poezija se pretvara u molitveno šaputanje i nadu da, parafrazirajmo Dušana Vasiljeva, čovjek i poslije rata može pjevati o ljubavi.

U konačnici, riječ je o veoma dragocjenoj knjizi pjesama, koja nam je odškrinula vrata albanske književnosti na Kosovu i za koju bi valjalo vjerovati da će biti podsticaj da nam ova književnost postane česta lektira. Jer, kako se suprotstaviti zlu i nepoznavanju, ako ne riječju, njenom snagom i razornošću.

IVAN ANTIĆPREVODVARJA BALŽALORSKY ANTIĆ

ULEPLJEN

Oni to ne shvataju, ne, oni jednostavno mogu bez toga. Ja moram da se rasplićem. Treba da prođe svega nekoliko dana da počnem da se osećam čudno, mada obično ne prepoznam trenutak kada sve to krene. A onda: skidam sloj po sloj. Skorilo se. Polako se oslobađam, laganim pokretima, kao kad odvajaš krastu s ranice. Ako si nervozan, još više se ulepiš – brzopletost čini svoje.

Možda mi se nekada desilo da sam tako još više ulepljen seo da ne radim ništa, kao da ću se rasplesti sam od sebe. Sasvim sam siguran da tada, u stanju mirovanja, izmišljam nove prošlosti i naknadno shvatam zašto me je to zadesilo, zašto sam se uopšte ulepio. Za trenutak mi sve bude jasno, blesak, bistro i čisto, glatko i suvo, i korak bi da krene, odlučnost bi da dela, ustalo bi se sa stolice, činilo nešto sa sobom, ali onda se setiš, vratiš se u sebe i shvatiš da si još uvek ulepljen.

Jednom sam tako pao sa stolice na kojoj sam sedeo. Naravno, ulepljen. Hteo sam da ustanem, cimnuo se nezgodno i sve čega se sećam je da sam sledećeg trenutka ležao na podu bespomoćan. Nisam mogao da se pomerim, a kamoli da ustanem, jednostavno nisam mogao. Kad su naišli, zatekli su me takvog. Mislili su da se pravim lud, da zbijam šalu s njima, ali uvidevši da je meni ipak najteže: pomogli su mi. Da, pomogli su mi. Hvala im. Ali njihov gest je bio prosto gest dobre volje, a ne želja, još manje potreba da se shvati sve to.

Ivan Antić (1981, Jagodina). Objavio je knjigu kratkih priča Tonus 2009. godine u ediciji Prva knjiga Matice srpske u Novom Sadu. Priče su mu prevedene na engleski, nemački, slovenački, poljski, albanski i rumunski jezik i uvrštene u antologije i zbornike u zemlji i inostranstvu. Koautor je izbora kratke proze autora i autorki rođenih nakon 1975. godine. Plejlista s početka veka (Beograd, 2011). Uredivao je studentski književni časopis Znak. Prevodi književnost i humanistiku sa slovenačkog jezika. Od 2012. godine živi u Ljubljani.

Varja Balžalorsky Antić (1979, Koper) diplomirala je iz komparativne književnosti i teorije književnosti i iz francuskog jezika i književnosti a doktorirala s tezom o rekonstrukciji pojma lirskog subjekta. Trenutno predaje kao asistent na Katedri za komparativnu književnost i književnu teoriju na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Prevodi književnost i humanistiku sa francuskog jezika, na francuski i sa srpskog jezika. U poslednje vreme objavljuje poeziju u književnim časopisima (Poetikon, Literatura, Apokalipsa).

Inače, ljudi se obično klone ulepljenog iz straha da se sami ne ulepe. Nezalice! Ulepljenost se ne prenosi (ali jeste zarazna!). Svako ko se ulepi, ulepi se nekako sam od sebe, ulepi se iznutra. Nema to nikakve veze sa takozvanim spoljnim svetom. Oni to nisu znali, ali rizikovali su. Hvala još jednom, no ipak, sve to meni ništa ne znači. Suviše dobro znam da se ulepljenom ne može pomoći.

A i oni su, sigurno, (odmah) pohitali u kupatilo i, tiskajući se oko lavaboa, prali ruke otimajući se za sapun.

SMISAO ZA HUMOR

1. On bi se možda dobro osećao u ulozi nekog ko izaziva strah i trepet, nekog ko ima podanike koji puze i mole za milost, a on, uzvišenog držanja i istančanog ukusa, sav ohol, hladno prolazi pored gladi i smrti, okoštao u svojoj krutosti. Tada bi imao robinjice koje se uvek osećaju krivim i izvinjavaju se za svaku sitnicu, jer im škripi kost i trne srž od jeze kad tek neznatno povisi ton ili uputi bezazleno oštrij pogled. Ceo taj privatni pakao držao bi na uzici, imao moć o kojoj se može samo sanjati, bio velik na taj neprirodan način, samo kad moć ne bi podrazumevala ozbiljnost. Ne, on nije ozbiljan, nikada nije ni bio, a još manje želi biti.

Ivan Antić (1981, Jagodina). Leta 2009 je objavil knjigo kratkih zgodb Tonus v birki Prva knjiga založbe Matica srpska v Novem Sadu. Njegove zgodbe so prevedene v angleščino, nemščino, poljščino, albansčino in slovenščino ter uvrščene v več antologij in zbornikov doma in v tujini. Je soavtor izbora srbske kratke proze avtoric in avtorjev, rojenih po letu 1975. Plejlista s početka veka (Beograd, 2011). Bil je urednik študentske literarne revije Znak. Prevaja leposlovje in humanistiko iz slovenščine. Od leta 2012 živi v Ljubljani.

Varja Balžalorsky Antić (1979, Koper) je diplomirala iz primerjalne književnosti in literarne teorije ter francoskega jezika s književnostjo in doktorirala s tezo o rekonstrukciji pojma lirskega subjekta. Trenutno poučuje kot asistentka na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo na ljubljanski Filozofski fakulteti. Prevaja leposlovje in humanistiko iz francoščine, v francoščino in iz srbsčine. V zadnjem času revialno objavlja poezijo (Poetikon, Literatura, Apokalipsa).

2. Naime, on prosto ne može da izdrži a da se ne nasmeje kada vidi prebledelo lice, tj. kada vikne na nekoga a ovaj se preplaši na smrt. Taj zbunjeni izraz podanika, taj izvrljani pogled, neodređen, tupav izraz lica izazvan naglom unutrašnjom presečenošću budi u njemu najprirodniji poriv za smehom. Verovatno se smeje svemu tome — nešto se prekine u njemu, štučne — zato što za trenutak uvidi apsurdnost te situacije, takvih situacija, besmislenost straha i bezrazložnost autoriteta.

3. On bi, dakle, da naredi, da preti i prolama, da ulije led u kosti, tečni azot u dušu, da se pri svemu tome čak smeje, ceri, zlurado kezi s odvratnim crvenim belezima svog poroka oko očiju, da se valja od smeha, rečju, da bude budala, a da mu se uprkos svem tom smehotresu nipošto ne desi da mu spadne kruna s glave. Tako neka robinjica zabrlja nešto, napravi neku sitnu, bezveznu grešku i on se elementarno izdere na nju. Ona trne, kopni, suši se, sva u trzaju a ukopana, skamenjena, bleđa, kleči, preklinje za milost, kaje se sva izdužena a skrušena. On je još za tren gleda ozbiljno — zamrznut pogled zaostao za svešću o svojoj nadmoći koja se polako zatamnjuje po ivicama — a onda mu se sve to učini umobolno smešnim, i grohot počinje da prolama.

4. Njegov smeh je takav da izaziva tektonske promene. Od njega pucaju stene, trese se sve, ali on se ne smeje kao zao kralj, nego kao običan prostak, gubeći pri tom svako dostojanstvo. Ipak, mora se priznati da on najviše uživa u tom gubitku, doživljava ga kao neku vrstu totalnog pražnjenja, teranja stvari do samog kraja, izivljavanja do granice u kojoj život postaje golo sredstvo i samim tim gubi svako značenje; time se sve ogoljuje, struže do nulte tačke postojanja, gde ne postoji ništa do poriva, koji, iako tek oslobođen, ipak pritajeno diše iz tame i taktizira kako će zahvatiti ceo organizam.

5. On bi od figure strogog da postane budala, a da ga se podanici i dalje plaše, i tako i biva. Njegov smeh je ljigav, apsurdan, ali ipak ne izaziva samosvest i otpor kod robinjice, onaj pogled što otkriva isijavajuću mržnju potlačenog. Naprotiv, njegov smeh, njegov gromoglas plaši je još više, ukopava još dublje — utopija je antipsihologija.

6. No, ni to mu nije sasvim dovoljno. Njemu je u stvari potreban još jedan lik s kojim će se smejati svemu tome, smejati se

prित्रvorno, domundavajući se, kao ‘gledaj sad ovo’, namigujući, nalazeći jedan podanički pogled koji zbog svoje pomilovanosti u potpunosti opravdava sve njegovo kreveljenje. Taj lik je nešto nalik na dvorsku ludu, predložak i podanik, apsolutna mimeza, kratat rep njegove podsvesti. I kad se on razdere na robinjicu i potom počne da se cereka — i luda se cereka imitativno. Uglavnom ga to zadovoljava.

7. Međutim, ponekad, kad mu sve to dosadi, on se izdere i ošine i ludu, i ova se isto onako ukopa. (Trenutak zaostale ozbiljnosti, pogled koji fiksira, i onda prasak: opet smeh i grohot.) Luda je prvo preplašena, ali ubrzo počinje i sama da se smeje svemu tome, celoj toj situaciji. Doduše, prvo stidljivo, ulagujući se, a potom sve glasnije i glasnije, oslobađajući se postepeno, da bi na kraju ona bila ta koja će kuražiti sve to cerekanje da što duže traje, izigravajući samu sebe, nalazeći čak nove, zanimljive momente. On se naslađuje ovim do tačke samoponištenja, ostajući i dalje moćan i velik.

NEVERICA

Da ga poveze kući svojim kolima, predložila je žena s crvenim donjim vešom, ocvalog stomaka, ali morbidno izraženih robusnih trbušnih mišića, pomislio je kasnije kada ju je video dobrim delom голу, »nikad nisam tako nešto video«, »prilično odvratno«, i on je pristao — već je bilo kasno i uveliko padala je kiša — ne sluteći bilo šta, ušao je u auto, seo na suvozačko sedište, i malo su se najpre vozili, razmenili pokoju reč, »bilo je sasvim prijatno«, a onda je naišao trenutak tišine tokom kojeg se zagledao kroz prozor u kuće osvetljene bočno farovima. Već su bili na putu koji mu nije bio poznat, ali to mu iz nekog razloga nije smetalo, i ne znajući što: prepustio se, a ona je (kako to nije primetio, čudio se kasnije) svukla majicu; nije imala grudnjak; jaknu, belu, kratku, svukla je još kad su ušli u automobil; i kada ju je sledeći put pogledao, začudio se kad je video da je već gola od pojasa nagore, začudio se videvši i njene crvene gaćice, jer se već bila otkopčala i dole, smakla pantalone dok je vozila, a onda se još više začudio kad je pogledao ispred sebe i video da je i sam erektiran. U međuvremenu, zaustavila je auto negde u tom uleglom kraju. Još tokom vožnje počela ga je dodirivati, čemu se on, s taktom mada dosledno, protivio. Međutim, u trenutku kada je zaustavila vozilo, bio je već tako užasno pospan, stigao ga je nekakav nepoznat, jezivo turoban umor i odjednom ga poklopio, te nije više mogao ni na koji način uspešno da se brani. To ga je zahvatilo celog, bio je sasvim paralisan, a tako

je iskreno želeo odupreti se, odbiti tu ženu koja se samo bila ponudila da ga odveze kući. Kasnije, probudio se u njenoj kući, koja je očito ležala u nekom prigradskom naselju, ali nije mogao da odredi gde. »Na sreću«, pomislio je, »nisam privezan liscicama za krevet.« Ali osećao se neprijatno zbog onoga što se desilo nekih dvanaest sati ranije. A onda se zapitao: »zar je moguće da me je ona sama prenela iz auta«. Jer kako bi drugačije mogao da se probudi u njenom krevetu. Da li joj je neko pomogao? Na kraju krajeva zašto je to uradila. Kakav je bio njen motiv da pokupi nekog, podmetnuvši mu pre toga nešto u piće, i da na putu do svoje kuće u nedodžji izvede nad njim (inače sasvim pristojan) felacio a da on pri tom ne može da se brani, e da bi ga onda prenela u svoj krevet, i lepo ga i temeljno ušuškala. Razgledajući stvari po kući, kasnije kad je uspeo dovoljno da se razboravi, uvideo je da ne živi sama. Da se ne vrati njen tip ranije nego što ga ona očekivuje. A ni nje nije bilo. Plašio je se, ali je se i nije plašio, osećao se nemoćnim, osećao se besnim, ali se tu ipak potkrala i neka nežnost spram nje, zbog pažnje koju mu je poklonila, manje više seksualnim činom, pre svega činom prenošenja u svoj krevet. Jer ušuškala ga je, presvukavši ga. Možda je žrtva, pomislio je, nekog novog oblika stokholmskog sindroma, obogaćenog u ovom slučaju seksualnim zlostavljanjem, vrlo neobične vrste. — Vrtelo mu se u glavi još dugo posle buđenja i nastavljao je da spava nekoliko puta, i najpre se na neki način, iznenađujući samog sebe, osećao sigurnim u toj kući. Tek kad se nekako odgegao do WC-a, i malo se umio, sredio, uhvatila ga je zapravo panika. Ne pre toga. Međutim, ipak ne može reći da je silovan. Ipak mu na neki način imponuje da ga je ta žena, starija od njega bar petnaest godina, toliko želela, i to ne u sebi — jer ipak ne misli da je mogao imati erekciju tokom noći, besvestan, te da ga je ona, prenevši ga u svoj krevet, nadalje zlostavljala sedeći na njemu dok je on mirno spavao; deluje kao da je isključivo želela felacio i zarad toga se poslužila čak takvom metodom kao što je gotovo arhaično stavljanje opojnog sredstva u piće, u tom baru gde je bio pre toga. No ipak, razmišljao je, da je bilo samo do toga mogla ga je posle izbaciti u neki jarak, a to se nije desilo. Pre će biti da nije želela da noći sama u svom krevetu. Te da je učinila to na putu do kuće ne bi li se, osetivši njegov miris, njegove sokove, zbližila s idejom da će spavati kraj jednog nepoznatog tela iako izabranog između mnoštva drugih u baru. »Na kraju krajeva, neobičan vid silovanja je to, pošto ga nije želela u sebi. Ali ko zna u čemu je problem. Možda uopšte nema pičku.«

ZLEPLJEN

Tega ne morejo razumeti, ne, oni pač lahko zdržijo brez tega. Jaz pa se moram razplesti. Vmes mora miniti vsega nekaj dni, in že se začenem čudno počutiti, čeprav navadno ne prepoznam trenutka, ko se vse skupaj prične. Nato pa: strgam plast za plastjo. Naredila se je skorja. Zlagoma, s počasnimi gibi se osvobajam, kot bi z ranice trgal krasto. Če si živčen, se še bolj zlepiš — zaletavost naredi svoje. Morda se mi je nekoč zgodilo, da sem tako, še bolj zlepljen, obsedel križem rok, kot da se bom kar sam od sebe razpletel. Povsem prepričan sem, da si tedaj, v stanju negibnosti, izmišljam nove preteklosti in za nazaj ugotavljam, zakaj me je to doletelo, zakaj sem se sploh zlepil. Za hip mi postane vse jasno, preblisk, bistro in čisto, gladko in suho, in korak bi se odpravil, odločnost hoče migati, vstal bi, naredil kaj s sabo, potem pa te spreleti, vrneš se vase in ugotoviš, da si še vedno zlepljen. Nekoč sem tako zgrmel s stola. Zlepljen, kajpak. Hotel sem vstati, zoprno me je zaneslo in spomnim se le, da sem v naslednjem hipu nebogljen ležal na tleh. Niti ganiti se nisem mogel, kaj šele, da bi vstal, preprosto nisem mogel. Takega so me našli, ko so prišli mimo. Mislili so, da se delam blaznega, da jih vlečem za nos, ko pa so spoznali, da je meni vendarle najtežje: so mi pomagali. Da, pomagali so mi. Hvala jim. Toda njihovo dejanje je bilo preprosto dejanje dobre volje, in ne želja ter še manj potreba, da bi vse skupaj razumeli. Ljudje se zlepljenca navadno izogibajo iz strahu, da se tudi sami ne bi zlepile. Nevedneži! Zlepljenost ni nalezljiva (jo pa lahko stakneš!). Kdor se zlepi, se nekako zlepi sam od sebe, znotraj se zlepi. To nima nobene veze s tako imenovanim zunanjim svetom. Tega niso vedeli, a so vendarle tvegali. Še enkrat hvala, ampak meni to vseeno nič ne pomeni. Predobro vem, da zlepljencu ni pomoči. Nato so gotovo (brž) oddrveli v kopalnico, se okoli umivalnika prerali za milo in si hiteli umivat roke.

SMISEL ZA HUMOR

1. Mogóče bi se dobro počutil v vlogi nekoga, ki zbujaa strah in trepet, nekoga s podaniki, ki klečeplazijo in prosijo za milost, medtem ko se ves ohol, vzvišene drže in pretanjenega okusa, hladnokrvno sprehaja mimo lakote in smrti, okostenel v svoji okrutnosti. Tedaj bi imel sužnjice, ki se zmeraj počutijo krive in se hitijo opravičevat za vsako malenkost, saj jim od srha, ki jih spreleti, že ko neznatno poviša glas ali jih ošine z neškodljivo

strožjim pogledom, zašklepetajo kosti in zaledeni kri v žilah. Ves ta zasebni pekel bi imel na vajetih, imel bi moč, o kateri je mogoče le sanjati, bil bi velik na ta nenaraven način — ko le moč ne bi pomenila tudi resnosti. Ne, resen pa ni, tudi nikoli ni bil in niti slučajno noče biti.

2. Kajti preprosto si ne more kaj, da ga ob pogledu na prebledeli obraz, kadar na nekoga zavpije in se ta na smrt prestraši, ne bi popadel smeh. Podanikov zmedeni izraz, bezljajoči pogled, nejasni, bebavi izraz na obrazu, ki ga izzove nenadna notranja presekanost, v njem predrami najnaravnejši gon po smehu. Najbrž se vsemu skupaj smeje — v njem se nekaj preseka, zakolca — zato, ker hipoma uvidi absurdnost te situacije, takih situacij, nesmiselnost strahu in neutemeljenost avtoritete.

3. Hoče torej ukazovati, groziti in prodirati, vlivati led v kosti, tekoči dušik v dušo ter se pri tem celo smejati, krohotati, zlobno režati z odvrtnimi rdečimi znamenji svoje hibe okrog oči, se valjati od smeha, skratka, biti bedak, pri tem pa se, vsemu gromkemu smehu navkljub, niti slučajno ne sme zgoditi, da bi mu krona padla z glave. Ena od sužnjic denimo nekaj zamoči, naredi drobno, neumno napako, on pa jo elementarno nahruli. Sužnjica otrpne, kopni, se suši, drgeta po vsem telesu, čeprav je vkopana, okamnela, bleda, na kolenih moleduje za milost, kesa se, vsa razpotegnjena, a skrušena. Za trenutek jo še vedno resnobno gleda — zamrznjen pogled, ki ga je za seboj pustila zavest o lastni nadmoči, ki po robovih zlagoma temni —, nato pa se mu vse skupaj zazdi strašansko smešno in izbruhne krohot.

4. Njegov smeh je tak, da sproži tektonske premike. Ko se smeji, pokajo stene, vse se trese, ampak to ni smeh zlobnega kralja, smeji se kot navaden prostak in pri tem povsem izgubi dostojanstvo. Priznati pa je treba, da najbolj uživa ravno v tej izgubi, saj jo doživlja kot svojevrstno popolno izpraznitev, priganjanje stvari do skrajnega konca, izživljanje do meje, na kateri življenje postane le še golo sredstvo in s tem izgubi sleherni pomen; vse se oguli, ostruži do ničte točke obstoja, kjer obstaja le še gon, ki, četudi komaj osvobojen, že pritajeno diha iz teme in kuje načrte, kako bo zajel ves organizem.

5. Iz stroge pojave bi se rad prelevil v bedaka, pri tem pa se ga morajo podaniki še zmeraj bati, in to se tudi zares zgodi. Čeprav je sluzast, absurden, njegov smeh pri sužnjici vendarle ne zbudi samozavesti in izzove upora, pogleda, ki bi izdajal

žgoče sovraštvo zatiranke. Nasprotno, njegov smeh, gromki glas sužnjico le še bolj prestraši in ta se še globlje vkoplje — utopija je pač antipsihologija.

6. No, tudi to mu ni čisto dovolj. Pravzaprav potrebuje še nek lik, s katerim se bo smejal vsemu temu, se hinavsko smejal, si šepetaje namigoval, češ ‘zdaj pa si poglej tole’, nekoga, v komer bo našel pogled podanika, ki zaradi svoje pomilostitve popolnoma odobrava njegovo spakovanje. Ta lik je nekakšen dvorni norec, predloga in podložnik, absolutna mimeza, dolgi rep njegove podzavesti. Kadar nahruli sužnjice in plane v krohot — ga norec posnema in se tudi sam zakrohota. To mu večinoma zadostuje.

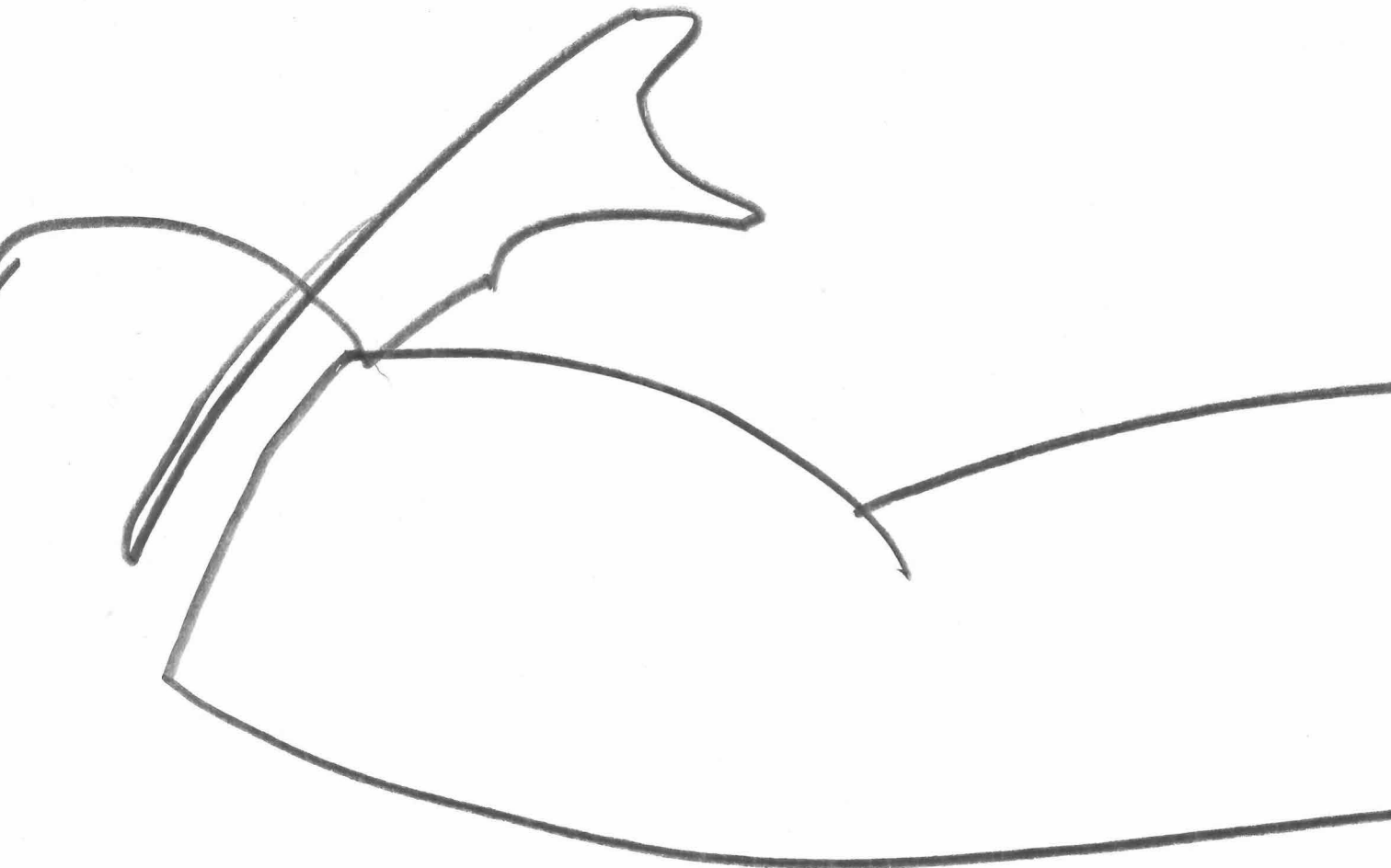
7. Včasih pa, kadar se vsega naveliča, ozmerja in nahruli tudi dvornega norca, in ta se prav tako vkoplje. (Trenutek zapoznele resnosti, pogled, ki se zapiči, nato pa pok: spet smeh in krohot.) Dvorni norec je najprej prestrašen, kmalu pa se še sam začne smejati vsemu skupaj, vsej tej situaciji. Sprva sicer sramežljivo, priliznjeno, nato pa se smeji vse glasneje in glasneje in se s tem zlagoma osvobaja, dokler se ne začne sam truditi, da bi rezanje trajalo čim dlje, pri tem pa izgrava samega sebe in celo opozarja na nove, zanimive momente. On se nad tem naslaja do točke samoizničenja, a še naprej ostaja mogočen in velik.

NEJEVERA

Lahko ga odpelje domov, mu je predlagala ženska z rdečim spodnjim perilom in odcvetelim trebuhom, trebušne mišice pa so bile robustne, morbidno izbočene, kar ga je prešinilo kasneje, ko jo je videl skoraj povsem golo, »česa takega še nisem videl«, »precej ogabno«. Povabilo je sprejel — bilo je že pozno in močno je deževalo —, nič hudega sluteč je stopil v avto, se usedel na sovoznikov sedež, naprej sta se malo peljala, izmenjala nekaj besed, »saj je bilo čisto prijetno«, nato pa je nastopil trenutek tišine in skozi šipo se je zazrl v hiše, na katere je padal soj avtomobilskih luči. Že sta se peljala po poti, ki je ni več poznal, a ga to iz neznanega razloga ni zmotilo in ne da bi vedel, zakaj: se je prepustil, ženska pa je slekla majico (le kako, da tega ni opazil, se je čudil pozneje); ni nosila nedrčka; jakno, belo in kratko, je odložila že, ko sta sedla v avto; in ko jo je naslednjič pogledal, se je začudil, ko je videl, da je od pasu navzgor gola, osupnil ga je pogled na njene rdeče hlače, odpela se je namreč tudi

spodaj in med vožnjo hlače nekako zbezala dol, še bolj pa ga je začudilo, ko je pogledal predse in opazil svojo erekcijo. Vmes je ustavila nekje sredi tega zakotnega kraja. Že med vožnjo se ga je začela dotikati, čemur se je obzirno, a dosledno upiral. Ko pa je ugasnila motor, je bil že tako grozno zaspan, polotila se ga je nekakšna neznana, grozljivo turobna utrujenost, ki ga je nenadoma povsem onesposobila, in nikakor se ni mogel uspešno braniti. Vsega ga je zajelo, bil je popolnoma ohromel, pa tako iskreno se je hotel upreti, zavrniti to žensko, ki je sprva zgolj predlagala, da ga odpelje domov. Pozneje se je zbudil pri njej doma, v hiši, ki je po vsem sodeč stala v nekem predmestnem naselju, čeprav ni mogel določiti, kje natanko. »Še sreča, da nisem z lisicami priklenjen na posteljo,« je pomislil. Toda zaradi tistega, kar se je zgodilo kakih dvanajst ur prej, se je počutil nelagodno. Nato se je vprašal: »Je mogoče, da me je sama prenesla iz avta v hišo.« Kako drugače bi se sicer zbudil v njeni postelji. Ji je kdo pomagal? In navsezadnje, zakaj je to storila. Čemu je nekoga pobrala, mu pred tem nekaj podtaknila v pijačo in mu na poti domov, nekje bogu za hrbtom, izvedla (sicer povsem spodobno) felacijo, pri čemer se ta ni mogel braniti, nato pa ga celo prenesla v svojo posteljo in ga lepo skrbno zadelala. Ko si je pozneje, ko si je malce opomogel, ogledoval stvari po hiši, je ugotovil, da ne živi sama. Samo da se njen tip nepričakovano ne vrne domov. Tudi nje ni bilo od nikoder. Bilo ga je strah, a ga tudi ni bilo strah, čutil je nemoč, čutil je bes, pa vendar se je zraven prikradla nekakšna nežnost do nje zaradi pozornosti, ki mu jo je posvetila s tem bolj ali manj spolnim dejanjem, predvsem pa z dejanjem nošenja v posteljo. Kajti zadelala ga je in ga prej še preoblekla. Mogoče pa je žrtev, je pomislil, nekakšne nove, sila čudne oblike stockholmskega sindroma, v tem primeru obogatene s spolno zlorabo. — Še dolgo potem, ko se je zbudil, se mu je vrtelo v glavi, večkrat je zadremal in se na svoje začudenje v tej hiši sprva celo počutil varno. Pravzaprav ga je panika zgrabila šele, ko se je nekako odmajal do stranišča in se za silo umil, uredil. Ne prej. Toda vseeno ne more reči, da je bil posiljen. Po svoje mu vendarle godi, da si ga je ta ženska, ki je bila od njega starejša vsaj petnajst let, tako želela, in to sploh ne v sebi — vseeno namreč ne verjame, da je ponoči povsem nezavesten doživel erekcijo in ga je ženska, potem ko ga je prenesla v svojo posteljo, sede na njem, medtem ko je on brezskrbno spal, še naprej zlorabljala: očitno je hotela zgolj felacijo in se za to zatekla celo k metodi kot je že malone starodavno podtikanje opojnega sredstva v pijačo v tistem baru, kjer je bil pred tem. Pa vendar, je razmišljal, če bi ji bilo samo do tega, bi ga nato lahko vrgla v kak jarek, pa ga ni. Bolj verjetno je, da ni hotela preživeti noči sama in da je na poti domov to storila zato, da bi začutila njegov vonj in sokove in se tako ogrela za idejo, da bi spala poleg neznanega telesa, ki

si ga je izbrala v množici drugih v baru. »Konec koncev je bilo to čudne vrste posilstvo, saj ga ni hotela v sebi. Kdo ve, v čem je problem. Mogoče pa sploh nima pičke.«

JASMIN PREVOD IVAN ANTIĆ

B. FRELIH

Jasmin B. Frelih (1986, Kranj) piše in prevaja kratke zgodbe ter eseje. Objavlja v Sodobnosti, Literaturi, Dialogih, Idiotu. Roman *Na/pol* (Cankarjeva založba, 2013) je prejel nagrado za najboljši literarni prvenec ter nominacijo za Kresnika.

Jasmin B. Frelih (1986, Kranj) piše i prevodi kratke priče i eseje. Objavljuje u Sodobnosti, Literaturi, Dialogih, Idiotu. Roman *Na/pol* (Cankarjeva založba, 2013) primio je nagradu za najbolji literarni prvijenac i nominaciju za Kresnika.

GÖBEKLI TEPE

Ni se *mi* zdelo prazno, ne ...

Bil je trop divjakov, *jaz in še cel kup takih*, na planjavi brez imena. *Šunke prašičje, babnice, hruške*. Nekdo je po nesreči zakuril ogenj in hitro *smo ga potolkli s palicami*. Meso so uživali surovo, si ga jemali surovo, vse je *cvililo*, od strahu? Ugodja? ... mislimo, da vemo.

Mislimo, da vemo. Govora je o skupini ljudi, precej primitivni po sili razmer. Mir in izobilje, namreč. Preprostost življenja, nagoni in dražljaji, nič posebnega, nič pomembnega. Če razgrnemo podobo. Cele dneve so poležavali na rečnem bregu, se nastavljali soncu in drug drugemu. Ženske so se držale v skupini, moški pa bolj vsak zase. Ravnotežje, seveda. Nasploh bi lahko o njihovih golih osnovnostih danes popisali kupe papirja. Prepričan sem celo, da smo. Torej bo zadostovalo le nekaj anekdot.

Ko so v svetlobi meseca opazovali svinje, ki so se iz gozda čez čistino prihajale napajat k reki, so se jim cedile sline. Prvi prašič, ki se je znašel na napačni strani sulice, se je zdel precej začuden in čeprav je skupino sprva zajel val zgražanja, ko so v podobi umirajočega pujsa uzrli nekaj znanega, je okus še tople krvi hitro zadušil zadržke. Od tedaj naprej so moški jagali vsevprek.

Ženske so obirale drevje in grmičevje, lešnike, robide, hruške. Jabolk niso jedli, saj se je iz roda v rod z govorico žugajočega prsta prenašal spomin na nekega deda, ki se je zadušil s peško. Trupla so metali v reko, ribam in brzicam.

Ko se je kakšni ženski pričel večati trebuh, so jo moški merili s sumničavimi očmi. Na dan poroda so se vse zavlekle med visoke trave, stran od zvedavih pogledov in iz pošastnega kričanja privlekle na plano novega človeka. Moški so se ob pogledu na njegovo krhko telesce veselili in pozabili čarovnijo, ženske pa bolečine niso. Morda so zato bolj cenile življenje.

S poletjem so pridivjali nevihtni oblaki. Vsred hudourja, vetra, dežja in pokanja strel, se je pleme nagnetlo v krog. Okoli otrok, ki so čepeli v središču in si z rokami zatiskali ušesa, so pokončno stale ženske, napol preplašene in napol ponosne, okoli njih pa so skakali moški, ki so gromu odgovarjali z divjim kričanjem in razbijanjem po prsih, trudeč se skriti svojo majhnost in ponižnost nasproti hurikana. Ker se je vedno dobro izšlo, ker se je nevihta venomer unesla, so moški do naslednje držali glave malo bolj pokonci.

—

Bolj močan sem kot vsi ostali. Vzamem, ker lahko. Zaradi tega me nihče nič ne (obsoja, sovraži, spoštuje, ceni, ljubi, zaničuje, ...), *ker nihče nič ne. Tudi jaz nič ne.* Dokler ga ne opazim in ga ne zapišem, njega sploh ni. *Potrebujemo puščice. Jaz sem.* On je. Ne govori, nihče ne govori. Jaz pišem. *On je.*

—

... ko sem bil še objekt.

—

Ko je bil še čisto majhen, je nek mladenič s parom skal zanetil iskro in vžgal kup suhe trave, na kateri je ležala starka. Ker se je prav nemarno spekla, je začela kričati. Pridivjali so moški, ki so mladeniča natepli s palicami in ga poslali v beg. Ni se več vrnil. Grčali so na kup osmojene trave, ga pljuvali in nanj urinirali. Zakadilo se je, kar jih je silno vznemirilo. Premaknili so se višje vzdolž reke in se niso vračali na tisti kraj. *Ker ne razumem časa in se mi je tisti mladenič tako močno vtisnil v spomin, vsako jutro gledam proti gozdu, kamor so ga pognali in čakam, da se vrne.*

—

On ni bil črka in ni bil besedilo. Bil ... Kako naj prodrem v njegovo glavo? Kako v njegov čas? Takoj, ko ga zapišem, se mi izmakne in postane nekdo drug. Nekdo — zdaj. In ko ga prebereš? Mislim, da spet postane zdaj, tvoj zdaj. Kakšna zagonetka. Pravzaprav pa, kako sploh pisati o človeku, ki nima jezika?

—

Polizal sem njen obraz, ker se mi je tako zahotelo in ni se branila, torej ... Jezik sem pomočil v mlako, da bi jo okusil. Pokazal sem mu ga, ker me je motil. To sem lahko storil, ker sem najmočnejši in se mi nihče ne postavi po ... robu. Če ne bi imel jezika, ne bi mogel goltati prašičjega mesa in celo hrušk ne. *Vse bi ostalo zunaj, v praznini.*

—

Spal je pod zvezdami in sanjale so ga. V kalup spomina so vlivale njegove čute in občutja, v razvlečeno kašo neke

predzvesti. Se je nerazumno tihotapilo tam zraven, je bil zmožen preskoka? Je pobarval svojo kožo zeleno in poganjal zobe namesto las? Se je prostor krivil v kaj neznanega? Je lahko sanjal o nečem, česar sploh ni nikdar videl? Predramil se je in odgnal nadležno žuželko z gibom svoje krepke roke. Nekdo je smrčal v temi. Strmel je v tisto telo, ki je oddajalo tako nemogoč zvok. Po vseh štirih se je pomaknil do njega in ga sunil v bok. Zdrznila se je, se obrnila proti njemu in ko je v poltemi prepoznala njegov obraz, se je zvila v klobčič, glavo pa mu položila k trebuhu. Varna je bila v njegovem naročju. Česa jo je bilo lahko strah? Divjih zveri, ki so se ogibale vonja človeka? Smrti? Je sploh vedela, da jo čaka? Zaspala je, on pa ni vedel, kaj bi z njo. Sle ni bilo od nikoder. Kaj je počel tam? Samo obstajal kot nek kamen, počasi umiral sede z žensko ob sebi? Skoraj nemogoče se zdi, da ne bi razmišljal, da mu sinapse v njegovih možganih ne bi utripale z ... nečim. Ampak kako? Z barvami, podobami, geometrijo, s čustvi? In predvsem — kaj?

—

Premišljeval sem o neki nenavadni stvari, ki sem jo doživel tisti dan. Nek šibak fant je cel dan prestopal gor in dol ob reki, kot bi zbiral korake, da se je končno le nameril k najbohotnejši ženski našega plemena. Najprej ga je samo gledala, brez odziva, potem, ko je še kar naprej silil vanjo, pa je prhnila vanj in ga odrinila z roko, vse ženske pa so povzdignile svoje glasove v nek nenavaden trušč. Ni označeval nevarnosti, ne, ampak nekaj drugega ... Fant se je odmaknil, skoraj zbežal je stran, njegov obraz pa je postal čisto rdeč in ko sem ga pogledal v oči, je bilo v njih nekaj tako ... Tako ... Ne vem. Ne vem, kaj je bilo tisto v njegovih očeh. Globoko iz trebuha se mi je izvil nek zvok, ki ga nisem še nikoli prej slišal, prijeten zvok, vsaj meni se je zdel. Vsi so me pogledali in utihnil sem, trenutek zatem pa se je ta zvok izvil še iz njihovih trebuhov in iz mojega je nato kar planil, vse je bučalo od tega ... Tega smeha.

—

Potem pa, potem ... Potem pa ste vse izvlekli iz mene! Iztrgali, ugrabili, izdoblbi ste me, drobovje mojih čustev, mojih nagonov, mojega človeškega bistva, lahko bi rekel celo, da, moja dušo, prodal sem jo, da, pa ne zastonj, ne povsem zastonj, v zameno sem dobil lepoto in izgubil celoto, razkrili ste praznino, ko ste me napravili v dva človeka, ko ste mi nastavili ogledalo in mi odjeknili odmev. S puščico prek nič a ste me razklali, črke ste ovesili na moje nagone, me z razumom vkenili v čas, da

moje bistvo sedaj plava, plava v toku neskončnega dialoga intrepetacij. Spoznanje ni več mogoče, resnica je tišina, resnica je praznina. Mogoče je bilo le nekoč, takrat, v večnosti trenutka.

—

Vrnil se je! Res je. Tisti mladenič, ki je po naključju našel ogenj, se je vrnil v podobi starca. Njegov obraz je bil prepreden z gubami, kronan s sivo plešo, ličnici pa si je prepleskal z rjavo barvo ilovice. Na hrbtu je nosil koš spleten iz lubja, v katerem je prenašal pokvečeno starko, komaj še živo, ki se je z usti dotikala njegovega uhlja in neprestano sikala vanj z razklanim jezikom. Opazili so ga že od daleč, *moški so pograbili sulice in se postavili pred ženske in otroke. Stopil sem* korak pred njih. Stala sta si iz oči v oči. *Umazan je.* Dvignil je roko in mu skušal očistiti lice, starec se je umaknil in se mu nasmehnil. *Tudi sam sem mu pokazal zobe,* čeprav ni občutil nobene nevarnosti.

—

Nobene nevarnosti? Nasilje, ki si ga bo dovolil starec, je na stežaj odprlo vrata dobremu in zlu.

—

S trohlo oljčno vejico, ki jo je držal stisnjeno v prstih, je starec v pesek pred njegovimi nogami zarisal krog. Nek moški je premagal strah, se iztrgal iz skupine in z nogami planil na podobo, jo poteptal v prah, preden sem ga zgrabil za ramo in ga odvlekel nazaj, prvič začuden. Vejica je ponovila svoj gib in očarani smo strmeli v znak. Starka na njegovem hrbtu je v veter spustila suh hehet. *Dvignil sem pogled, zazrl sem se vanj, on pa je iztegnil v zrak svoj prst, ga usmeril vase in rekel: Am. S prstom sem pokazal nase in rekel: Am. Zmajal je z glavo, starka je zažugala s prstom, nato pa konico usmerila vame in siknila: Si.* S prstom je pokazal nase in rekel: Si. Prikimala sta mu. Člani plemena so postajali nemirni, prestopali so se na nogah, iz grl jim je uhajalo pritajeno renčanje. *Obrnil sem se in jo pogledal, njo, ki je smrčala tisto noč. Noht sem ji prislonil ob čelo in rekel: Vo. Starec je z dlanjo pričel tolči ob dlan, ploskal mu je.* Ponudil mu je vejico, *vzel sem jo, z njenim koncem sem sledil že zarisanemu krogu, bolj trdo sem pritisnil, šlo je globlje.*

—

Ločen. Odvzet povodnji čuta, za silo speljani čez plitve struge nagona. Kar je bilo prej nepretrgan niz podob, vtisov, občutij, prelivanja barv, teme in svetlobe, bolečine, ugodja, zvoka in tišine, se je nenadoma zaostrilo v zavest. Med zavestjo in svetom je zazevala strašna praznina, ki jo je bilo nekoč tako preprosto zapolniti z zadostitvijo nagonu. A čeprav praznine ni več moč zapolniti, nagon še vedno tuli od lakote, zavija kot sestradan volk, da vanjo jalovo mečemo, mečemo, mečemo, v to luknjo brez dna, *jaz, ti, moje, tvoje, njihovo, naše, bilo je, bo, vsa ta slepa vprašanja, vse te neme odgovore* — in še druge take stvari, ki so nam vsem jasne.

—

Starec je odšel, a dal mi je vedeti, da se kmalu vrne. Obstajati je postalo na trenutke skorajda neznosno. Ovedli so se vsi člani plemena. Skoraj vsi — tisti moški, ki je s stopali skočil na krog, je ostal žival. Kot bi bil v pasti, je renčal na tujce, ki so kar naenkrat ždeli okrog njega, in ker jim ni več znal zaupati, ga je premagal strah, da je z divjim kričanjem pobegnil v gozd. Niso šli za njim. *Vo je moja ženska. Če se ji kdo približa, če jo kdo samo pregloboko pogleda, mu zagrozim s pestjo. Svinje lovim tudi kadar nisem lačen. Meso kopičimo na krvave kupe, ki privabljaajo muhe in čez čas pošastno smrdijo, zato jih hitro zakopljemo. Ženske nosijo na druge kupe hruške, ki zdržijo dalj časa. Ko kdo preneha sodelovati z nami, to je, če umre, ga z laneno vrvjo obesimo na drevo globoko v gozdu.* Tako jim je svetoval starec. *Nisem ga razumel. Nečesa me je moral naučiti, preden je odšel, jaz pa se nisem mogel približati njegovemu ponujenemu odgovoru, dokler se nisem sam dokopal do vprašanja. Sledil mi je, risal tisti krog v tla in kazal nanj in kazal nase in mahal okoli sebe s tisto njegovo palico, in ženska na njegovem hrbtu je cvilila od neke jeze, jaz pa sem skomigal z rameni in počel stvari v prazno.* Starec je pleme pomiril z rokami, jih posedel po tleh in sredi njih na kup nanosil dračje. Zrl je vanje s pomirjujočim pogledom, ko je s kremenom kresal ob kremen in ko je zanetil ogenj, se je pleme prestrašilo, on pa je skozi ustnice spuščal zrak, *šššššššššš*, da so obsedeli pri miru. Kos mesa je nabodel na palico, ga podržal nad ognjem, nato pa jim ga ponudil v ugriz. *Bilo je odlično. Oči sem imel uprte v plamene, poskakovali so v čudovitih barvah, me greli v hladnem večeru, razkrajali les v siv pepel. Nisem si znal razložiti, preveč neverjetno se mi je zdelo, kot bi ne imelo mesta v mojem obstoju, v mojem življenju. Ko*

sem videl, da me opazuje, sem vstal, šel do njega in s celim telesom nekako vprašal: Kaj je vse to?

Vstal je, prijel oljčno vejico in v tla zarisal krog. Nisem našel potrpljenja, zahteval sem odgovor in ne spet iste norosti. Ženska za njegovim hrbtom je pokazala zobe, on me je nežno stisnil za ramo. Pokazal je krog. Prikimal sem. Pokazal je nase in mi predstavil sebe, kako gleda ta krog. Spet sem prikimal. Nato je s palico obkrožil najino obzorje in pokazal na krog. Napol sem razumel. Nato je pokazal zahajajoče sonce, poloblo, ki je še štrlela izza oddaljenih hribov; pokazal svoje oči pa spet sonce in s palico obkrožil obzorje; pokazal na krog in spet sonce in sebe, ki gleda na krog in sonce, ki gleda na obzorje.

Razumel je. Zjutraj starca in starke ni bilo več nikjer.

—

Bilo je neznosno, ker nisem bil več sam. Praznina je bila zapolnjena s soncem, ki me je opazovalo, vsak moj gib, vsako mojo misel in lahko sem si predstavljal sonce, kako negoduje nad tem, kar storim in nad tem, kar mislim, kot sem jaz negodoval nad člani našega plemena, nad divjo svinjo, ki kruli v noč, nad nevihto. Mir sem imel le ponoči, pa še to bolj napol, takrat sem srepel v luno in zvezde, ki me niso pustile spati. Samega sebe in vse nas sem gledal z očmi, ki niso bile več moje ...

—

Vrnila sta se, a ne sama. Neznanski trušč je prebudil pleme, divja koračnica horde ljudstev, ki so hodili za njima *me je vrgla na noge, me prestrašila iz sna*. Ljudje, tujci, vseh barv in oblik, so za seboj po planjavi vlekli ogromno skalo. Oblak prahu in silno bobnenje je v srca plemena takoj vžgalo spoštovanje. Starec se mu je približal.

Spet je zarisal v tla znak in pokazal na skalo. Hotel je povedati, da bodo napravili velikanski krog. Skomignil sem z rameni, zakaj? Pokazal je proti nebu. Za sonce!

—

Za sonce! Bojni krik tedanjega človeštva, ki je uprlo moči danih jim teles v nekaj, kar jih je presegalo, ravno zato, ker jih je presegalo.

Tolikšna množica še čisto primitivnih ljudi na kupu je sprožila razvoj družbenih struktur, po nekakšni naravni logiki so udomačili svinje, jih z navdušenjem redili, pa ustvarili polja, na katerih so obdelovali pšenico, za potrebe gradnje so sekali gozdove, se zavoljo preglednosti družili v družine, družine

družili v klane, učili otroke, lovili ribe, pekli kruh in kaj vem kaj še vse — nasploh je povsod gomazelo od človeške dejavnosti. Danes vemo, da so spomenik soncu čez čas načrtno zasuli. Morda se jim je stožilo po preprostem. Morda so se nadejali odgovorov, ker pa je sonce ostalo nemo, so menda mislili, da jih je izdalo. Morda ...

—

Ko je bil gromozanski krog zaključen, si je starec zaželel njegove družbe. Govorila sta s kretnjami.

Rekel sem — pa sedaj?

Skomignil je z rameni — ne vem.

Namrščil sem obrvi — kako ne veš?

Ponovil je — ne vem.

Postal sem jezen — to smo storili za sonce, sedaj nas bo zagotovo gledalo bolj naklonjeno, nam bolj toplo svetilo, nas varovalo, nas vodilo čez temo ...

Odkimal je z glavo — ne, sonce ne bo nič, ker se ga mi ne tičemo.

Vzrožil sem — kaj? Torej si nam lagal in je bilo vse zaman, torej smo brez razloga na kup zvekli vso to kamenje?

Zavzdihnil je — ne brez razloga. Poglej. Prej ni bilo na tem mestu ničesar, prazno je bilo, vsaj nam, ljudem. Ko sem zrl v to praznino, me je čudila brezbriznost tega prostora; ne le čudila, izzivala me je, mi celo grozila. Sklenil sem se vžgati vanjo, ji nekako le dokazati, da sem. Da smo. Zato! Zato jo bomo napolnili z imeni, gradili se bomo čeznjo in se na vse pretege borili za njeno priznanje. Za priznanje, da smo.

Bolelo me je — sonce nas ne gleda?

Pokazal mi je zobe in še enkrat skomignil z rameni.

Vdal sem se, moral sem se vdati — torej nam ne preostane drugega ... kot da gradimo naprej.

Prikimal je. Starka na njegovem hrbtu je ugriznila v rdeče jabolko, s prstom druge roke pa pokazala na veličasten krog.

»Kaj ni lepo?« je dejala s polnimi usti.

Z nasprotne strani gradbišča so se ob pogledu na prvo človekoskrunstvo iz grl ljudi izvili živalski kriki. Nek kmet je namreč z gorjačo do smrti potolkel redilca svinj, ker ta za navaden hlebec kruha ni hotel menjati kosa svoje mastne mastne šunke.

GÖBEKLI TEPE

Nije *mi* se činilo praznim, ne...

—

Gomila divljaka, *ja i ceo buljuk sličnih*, na goleti bez imena. *Šunke, žene, kruške*. Neko je slučajno zapalio vatru, brzo *smo ga umlatili toljagama*. Jeli su sirovo meso, uzimali ga sirovo, *sve je cvilelo*, od straha? Prijatnosti?... mislimo da znamo.

—

Mislimo da znamo. Reč je o grupi ljudi, po sili prilika, prilično primitivnoj. Mir i izobilje, naime. Jednostavnost života, nagoni i nadražaji, ništa posebno, ništa važno.

Ako razvijemo sliku. Cele dane su provodili izležavajući se na obali reke, izlagali se suncu i jedan drugom. Žene su se držale u grupi, muškarci svaki za sebe. Ravnoteža, naravno. Uopšte, danas bismo o njihovim golim suštastvima mogli ispisati čitave hrpe papira. Prilično sam ubeđen da već jesmo. Dakle, biće dovoljno tek nekoliko anegdota.

Voda im je išla na usta dok su posmatrali svinje kako izlaze iz šume i kako, niz proplanak obasjan mesečevom svetlošću, prilaze reci da se napoje. Prva svinja koja se našla na pogrešnoj strani koplja izgledala je prilično iznenađena, i iako je grupu najpre preuzeo talas zgražavanja videvši nešto poznato u slici svinje koja izdiše, ukus još tople krvi brzo je ugušio sve obzire. Od tada su muškarci lovili na sve strane.

Žene su obirale drveće i grmlje, lešnike, kupine, kruške. Jabuke nisu jeli jer se s kolena na koleno, rečitošću prsta koji preti, prenosilo sećanje na nekog starca koji se ugušio peteljkom. Leševe su bacali u reku, ribama i brzacima.

Kada bi nekoj ženi počeo da raste stomak, muškarci su je merili pogledima punim sumnje. Na dan porođaja, žene bi se zavukle u duboku travu, daleko od radoznalih pogleda, i uz avetinske krike dovukle na golet novog čoveka. Pri pogledu na njegovo krhko telašce, muškarci su se veselili i zaboravljali na mađije, dok žene bol nisu mogle zaboraviti. Možda su upravo stoga život više cenile.

Na leto su dohujali olujni oblaci. Usred nevremena, vetra, kiše i sevanja, pleme se zbilo u krug. Oko dece, koja su držeći ruke na ušima čučala u središtu, stajale su uspravno žene, napola preplašene, napola ponosne, oko njih su skakali muškarci, koji su odgovarali gromu svojim divljim urlanjem i udaranjem u prsa trudeći se da sakriju svoju malenost i poniznost spram orkana. Budući da se uvek dobro svršilo — oluja bi jednako posustajala — muškarci su do sledeće držali glave nešto uspravnije.

—

Jači sam od svih. Uzimam jer mi se može. Zato me niko ne (osuđuje, mrzi, poštuje, ceni, voli, prezire...), jer niko ništa ne čini. Ni ja sam. Dok ga ne primetim i ne zapišem, njega uopšte nema. Trebaju nam strele.

Ja sam. On je. Ne govori, niko ne govori. Ja pišem. *On je.*

—

... još dok sam bio objekat.

—

Dok je bio sasvim mali, neki mladić je kamenom o kamen kresnuo iskru i zapalio gomilu suve trave na kojoj je ležala starica. Budući da se gadno opekla, počela je da više. Pritrčali su muškarci, premlatili mladiča toljagama i prognali ga. Nije se više vratio. Režali su na gomilu osmuđene trave, pljuvali je i urinirali po njoj. Zadimilo se, što ih je silno uznemirilo. Povukli su se malo više duž reke i nisu se više vraćali u taj kraj. *Svako jutro gledam u pravcu šume gde su ga proterali, i čekam da se vrati, jer ne razumem vreme, jer mi se taj mladić snažno utisnuo u pamćenje.*

—

On nije bio slovo i nije bio tekst. Bio je... Kako da prodrem u njegovu glavu? Kako u njegovo vreme. Čim ga zapišem, istog trenu mi izmakne i postane neko drugi. Neko — sad. I kada ga pročitaš? Mislim da opet postane sad, tvoje sad. Kakva zagonetka. U stvari, kako uopšte pisati o čoveku koji nema jezik?

—

Polizao sam njeno lice jer mi je tako došlo i nije se branila, dakle... Jezik sam umočio u baru da bih video kakvog je ukusa. Pokazao sam mu ga jer mi je smetao. To sam mogao da uradim jer sam najjači i niko mi ne može... stati na put. Da nemam jezik ne bih mogao gutati svinjsko meso, kao ni kruške. Sve bi ostalo van, u praznini.

—

Spavao je pod zvezdama i zvezde su ga sanjale. Ulivale su njegove osete i osećaje u kalup sećanja, u razvučenu kašu neke predsvesti. Ukoliko se nešto nerazumljivo šunjalo tamo, da li je bio sposoban za prodor? Da li je obojio kožu u zelenu i

puštao da mu rastu zubi umesto kose? Da li se prostor savijao u nešto nepoznato? Da li je mogao sanjati o nečemu što nikad nije video?

Probudio se i pokretom svoje snažne ruke oterao dosadnu bubu. Neko je hrkao u mraku. Zurio je u telo koje je odavalo tako nemoguć zvuk. Četvoronoške mu se primakao i udario ga u bok. Trgla se, okrenula ka njemu i prepoznavši njegovo lice u polutami, svila se u klupko položivši glavu na njegov stomak. Bila je sigurna u njegovom naručju.

Čega se mogla plašiti? Divljih zveri koje su bežale od čovekovog mirisa? Smrti? Da li je uopšte znala da je čeka?

Zaspala je, a on nije znao šta bi s njom. Od strasti ni traga. Šta je radio tamo? Samo trajao kao neki kamen, lagano umirao sedeći kraj žene? Skoro nemogućim se čini da nije razmišljao, da sinapse u njegovom mozgu ne bi treperele... nečim. Ali kako? Bojama, slikama, geometrijom, osećanjima? I pre svega — šta?

—

Razmišljao sam o jednoj neobičnoj stvari koju sam doživleo tog dana. Neki slabašan dečak je ceo dan koračao kraj reke, gore-dole, kao da je tako skupljao hrabrost ne bi li napokon prelomio da ode najbujnijoj ženi u plemenu. Ona ga je najpre samo gledala, ne reagujući, a onda, pošto je i dalje navaljivao, ciknula je i gurnula ga rukom; sve žene su povisile svoje glasove u nekakvu neobičnu larmu. To nije bio znak opasnosti, ne, ali nešto jeste... Dečko se udaljio, skoro da je pobegao, pocrveneo je sasvim i kad sam ga pogledao u oči, u njima je bilo nešto tako... Tako... Ne znam. Ne znam šta je bilo u njegovim očima. Duboko iz stomaka mi se oteo nekakav zvuk koji nisam nikad ranije čuo, prijatan zvuk, bar meni se tako činilo. Svi su me pogledali i učutao sam, no, tren kasnije se taj zvuk oteo iz svih stomaka, i iz mog je potom samo planulo, sve se oralo od tog... Tog smeha.

—

A onda, a onda... Onda ste izvukli sve iz mene! Otrgli, oteli, izdubili ste me, utrobu mojih osećanja, mojih nagona, moje ljudske suštine, mogao bih reći celu, da, moju dušu, prodao sam je, da, i to ne za džabe, ne sasvim za džabe, u zamenu sam dobio lepotu i izgubio celinu, otkrili ste prazninu kad ste učinili od mene dva čoveka, kad ste postavili ogledalo pred mene i uzvratili mi odjekom. Rascepili ste me strelicom hitnutom u ništa, slova ste povećali o moje nagone, razdomom me okovali u vreme tako da moja suština sada pliva, pliva u toku beskonačnog dijaloga interpretacija. Saznanje nije više moguće, istina je tišina, istina je praznina. Moguće je bilo samo nekada, tada, u večnosti trenutka.

—

Vratio se!

Istina je. Onaj mladić koji je slučajno otkrio vatru, vratio se kao starac. Njegovo lice bilo je upredeno u bore, bio je krunisan sedom celom, obraze je obojio u žutu boju ilovače. Na leđima je nosio pletenu korpu od kore drveta u kojoj je prenosio nakaznu staricu, jedva živu, koja se ustima doticala njegovog uva i neprestano mu siktala nešto u njega svojim raspolučenim jezikom.

Ugledali su ga izdaleka, *muškarci su se mašili za koplja i stali ispred žena i dece. Krenuo sam* korak ispred njih.

Stajali su oči u oči. *Prljav je*. Digao je ruku i pokušao da mu očisti lice, no, starac se izmaknuo, osmehnuvši se. *I ja sam njemu pokazao zube*, iako nije osetio nikakvu opasnost.

—

Nikakvu opasnost? Nasilje koje će starac dopustiti, širom je otvorilo vrata dobru i zlu.

—

Natrulom maslinovom grančicom, koju je stiskao među prstima, starac je na pesku pred svojim nogama nacrtao krug. Jedan muškarac pobedio je strah, odvojio se od grupe nogama skočio na crtež, i izgazio ga pre no *što sam ga mogao zgrabiti za rame i odvući natrag, prvi put začuđen*. Grančica je ponovila svoj pokret i, očarani, zurili smo u znak. Starica na njegovim leđima pustila je suv kikot u vetar. Podigao sam pogled, zagledao se u njega, a on je podigao prst u vazduh, uperio ga u sebe i rekao: Am. Prstom sam pokazao na sebe i rekao: Am. Odmahnuo je glavom, starica je pripretila prstom, a onda vrh prsta usmerila u mene i siknula: Si.

Prstom je pokazao na sebe i rekao: Si. Klimnuli su mu. Članovi plemena postajali su nemirni, cupkali su, iz grla im je izlazilo pritajeno režanje.

Okrenuo sam se i pogledao je, nju koja je hrkala one noći. Prislonio sam joj nokat na čelo i rekao: Vo. Starac je počeo udarati dlanom o dlan, aplaudirao mu je.

Ponudio mu je grančicu, *uzeo sam je, njenim vrškom pratio sam već nacrtani krug, što sam jače pritiskao, išlo je dublje*.

—

Odvojen. Oduzet od poplave osećaja, na silu sproveden kroz plitka korita nagona. Što je pre bilo neprekinut niz slika,

utisaka, osećaja, prelivanja boja, tame i svetlosti, bola, prijetnosti, zvuka i tišine, odjednom se zaoštrilo u svest.

Između svesti i sveta zinula je strašna praznina koju je nekada bilo tako jednostavno napuniti dostatnošću nagona.

Ali praznina se više ne može ispuniti, nagon još uvek zavija od gladi, zavija kao izgladneo vuk, te u nju jalovo bacamo, bacamo, bacamo, u tu rupu bez dna, *ja, ti, moje, tvoje, njihovo, naše, bilo je, biće, sva ta slepa pitanja, sve te neme odgovore* — i druge takve stvari koje su nam svima jasne.

—

Starac je otišao, ali dao mi je na znanje da će se uskoro vratiti. Postojati, na trenutke je postajalo skoro nepodnošljivo.

Osvestili su se svi članovi plemena. Umalo svi — onaj muškarac koji je stopalima skočio na krug, ostao je životinja. Kao da je u kljusima, režao je na strance koji su odjednom čučali oko njega i budući da nije više znao može li im verovati, pobedio ga je strah, te je, divlje vršteći, pobegao u šumu. Nisu išli za njim.

Vo je moja žena. Ako joj se neko približi, neko li se samo duže zagleda u nju, pretim mu pesnicom. Lovim svinje i kad nisam gladan. Meso bacamo na krvave gomile koje prizivaju muve i brzo počinju grozno da smrde, stoga ih čim pre zakopamo. Kruške, koje mogu izdržati duže, žene odnose na drugu gomilu. Kad neko prestane da sarađuje s nama, to jest, ako umre, kanapom od lana ga obesimo o neko drvo duboko u šumi. Tako ih je savetovao starac.

Nisam ga razumeo. Nečemu me je morao naučiti pre no što će otići, međutim, nisam se mogao približiti odgovoru koji mi je ponudio sve dok se nisam sâm dokopao pitanja. Pratio me je, crtao onaj krug na zemlji i pokazivao na njega i pokazivao na sebe i mahao oko sebe svojim štapom, žena na njegovim leđima cvilela je od neke ljutnje, dok sam ja radio nešto uprazno, pri tom sležući ramenima.

Starac je smirio pleme rukama, smestio ih je na zemlju i počeo nanositi suvo granje u sredinu. Gledao ih je pogledom koji unosi mir; kad je kresao kremen o kremen i palio vatru, pleme se preplašilo, a on je kroz usne ispuštao vazduh, ššššššššš, te su ostali da sede u miru. Nabio je komad mesa na štap, podržao ga malo nad vatrom, a onda im ponudio da zagrizu. *Bilo je odlično.*

Oči sam imao uprte u plamenje, poskakivalo je u predivnim bojama, grejalo me te hladne večeri i drvo se raspadalo u siv pepeo. Nisam znao kako sebi to da objasnim, izgledalo je previše neverovatno, kao da to ne bi moglo imati mesta u mom postojanju, u mom životu. Kad sam video da me posmatra, ustao sam, otišao do njega i nekako celim telom upitao: Šta je sve to?

Ustao je, uzeo maslinovu grančicu i nacrtao na zemlji krug. Nije mi se dalo biti strpljiv, zahtevao sam odgovor a ne opet ludorije te vrste. Žena na njegovim leđima pokazala mi je zube, a on me je nežno uhvatio za rame. Pokazao je na krug. Klimnuo sam galavom. Uperio je prst u sebe i predstavio sebe kako gleda taj krug. Opet sam klimnuo. A onda je štapom napravio krug oko našeg horizonta i pokazao na krug. Razumeo sam napola. Potom je pokazao zalazeće sunce, polukrug koji je još štrčao iza dalekih vrhova; pokazao na svoje oči, pa opet sunce i onda štapom napravio krug oko horizonta; pokazao krug i opet sunce i sebe kako gleda u krug i u sunce, koje gleda na horizont.

Razumeo je. Sutradan, starca i starice više nije bilo.

—

Bilo je nesnosno, jer nisam bio više sam. Praznina je bila ispunjena suncem, koje me je posmatralo, svaki moj pokret, svaku moju misao i mogao sam sebi predstaviti sunce kako negoduje nad tim šta činim, nad tim šta mislim, kao što sam sâm negodovao nad članovima našeg plemena, nad divljom svinjom koja grokće celu noć, nad olujom. Mir sam imao samo noću, a i tad tek napola, tada sam zurio u mesec i zvezde, koji mi nisu dali da spavam. Samog sebe i sve nas, gledao sam očima koje više nisu bile moje...

—

Vratili su se, ali ne sami. Silna buka probudila je pleme, divlja koračnica horde naroda koji su išli za njima bacila me je na noge, probudila me iz sna prestrašenog. Ljudi, stranci, svih boja i oblika, vukli su ogromnu stenu preko proplanka. Oblak prašine i silno bubnjanje odmah su užegli poštovanje u srcima plemena. Starac mu se približio.

Opet je nacrtao znak na zemlji i pokazao na stenu. Hteo je reći da će napraviti ogroman krug. Slegnuo sam ramenima, zašto? Pokazao je ka nebu. Za sunce!

—

Za sunce! Bojni poklič tadašnjeg čovečanstva, koje se namerilo svim snagama što ih je imalo u telu na nešto što ih je prevazilazilo, upravo stoga što ih je prevazilazilo. Toliko mnoštvo još sasvim primitivnih ljudi na gomili, pokrenulo je razvoj društvenih struktura, po nekakvoj prirodnoj logici pripitomili su svinje, s oduševljenjem ih tovili, pa stvarali polja na kojima su obrađivali pšenicu, sekli su šume za potrebe gradnje, zarad preglednosti udruživali bi se u družine, družine okupljali u klanove, učili decu, lovili ribe, pekli hleb i šta znam

šta sve još — uopšte, sve je na sve strane vrvelo od čovekove delatnosti. Danas znamo da su spomenik suncu kroz neko vreme planski zatrpali. Možda snažno poželevši jednostavnost. Možda se nadahu odgovorima, i pošto sunce osta nemo, možda pomisliše da ih je izdalo. Možda...

—

Kad je ogroman krug bio zatvoren, starac je pozeleo njegovo društvo. Govorili su pokretima.

Rekao sam — a sada?

Slegnuo je ramenima — ne znam.

Namrštio sam obrve — kako ne znaš?

Ponovio je — ne znam.

Naljutio sam se — to smo učinili za sunce, sada će nas sigurno gledati s više naklonosti, toplije će nam svetleti, čuvaće nas, vodiće nas kroz tamu...

Odmahnuo je glavom — ne, neće sunce ništa, jer ga se mi ne tičemo.

Planuo sam — šta? Dakle lagao si i sve je bilo uzalud, dakle bez razloga smo na gomilu dovukli sve to kamenje?

Uzdahnuo je — ne bez razloga. Pogledaj. Pre na tom mestu nije bilo ništa, bilo je prazno, bar nama, ljudima. Dok sam gledao u tu prazninu, čudila me je ravnodušnost tog prostora; ne samo čudila, izazivala me je, zapravo pretila. Rešio sam da se urežem u nju, da joj nekako dokažem da postojim. Da postojimo. Zato! Zato ćemo je napuniti imenima, gradićemo se putem nje i iz sve snage ćemo se boriti za njeno priznanje. Za priznanje da postojimo.

Bolelo me je to — sunce nas ne gleda?

Pokazao mi je zube i još jednom slegnuo ramenima.

Predao sam se, morao sam se predati — dakle, ne preostaje nam drugo... nego da gradimo dalje.

Kimnuo je. Starica na njegovim leđima zagrizla je crvenu jabuku, a prst druge ruke uperila u veličanstven krug.

»Zar nije lepo?«, rekla je punih ustiju.

S druge strane gradilišta, pred prizorom prvog sknavljenja čoveka, začuli su se životinjski krici iz ljudskih grla. Naime, jedan je seljak toljagom premlatio na smrt stočara koji nije hteo da deo svoje masne šunke menja za običan komad hleba.

STEFAN BOŠKOVIĆ

PREVOD
URBAN BELINA

TRANSKRIPCIJA

Prvi put si formalno zatražio uslugu. Vozio si me do primorja da bi skupa potražili vodoinstalatera koji će zamijeniti naspuklu cijev zbog koje je trpezarijski pod tvog porodičnog stana bio natopljen vodom. Situacija je bila znatno gora kad smo stigli. Grohotom smo se smijali dok smo u povratku bacali skvašene majice preko šoferšajbne mog kabrioleta. Obojica smo se vratili kućama u suvoj, pohabanoj odjeći iz zaboravljenog vodoinstalaterovog ormara. Sjutradan, nenajavljeno, stigla je moja nova sofa. Na povijenim leđima nosio si je do trećeg sprata. Ja sam je sa ostalim radnicima samo pridržavao. Između drugog i trećeg sprata glasno si vrijeđao polusvijet. Napravio sam ti sok od cijedenog voća. Nisi ga popio. Dok sam razmišljao o poziciji sofe, i novom razmješčaju, ti si mog psa izveo u šetnju iste noći.

Hemijska olovka kojom si pisao najvažne riječi u protekloj deceniji se trajno potrošila. Bio si primjetno nesrećan tih dana. Prije nego što sam otišao na dvomjesečne putešestvije po starom kontinentu, posudio sam ti svoju sivu Faber Castell olovku sa osjetnim prednjim težištem. Uvijek si njegovao spisateljsku udobnost. Nije me pratilo lijepo vrijeme na putovanju. U koji god bih grad stigao, prije mene su zlokobno pristizale nesnosne vrućine. Četrdeset noćiju sanjao sam sušu. Kada si me čekao na aerodromu, nakon dva sata zakašnjelog leta, pružio si mi crnu kutijicu iz koje sam izvadio skupocjeno Montblanc naliv pero na čijem vrhu su bili ugravirani moji inicijali. Zagrlio sam te s mjesta suvozača. Usta su mi bila i dalje suva, ispunjena južnoevropskom vrućinom.

Dok su posljednji gosti napuštali bar, otresao sam sa sebe posljednju kapljicu stida i sjeo na izdušenu klavirsku stolicu. Osnovna melodija je namjerno banalna, mada sam se trudio da disonantnim harmonijama sručim akcenat na neočekivanim mjestima. Tvoj prodorni glas iz zadimljenog ugla jasno je objašnjavao da se izvanredan smisao za unutrašnju harmoniju i jedinstven pristup ritmu mogao prišiti samo Monkovoj neredovnosti i neregularnosti. Moje sviranje nije bilo niti ironično niti komično. Zauzvrat, poveo si me u glavni grad susjedne države gdje smo otvorenih usta gutali svemirske pasaže Breda Mehldua, koji je imao solistički nastup. Monk’s Dream. Koristio je neuobičajene figure, i male atonalne vrtloge je u ravnomjernim kolonama odvlačio daleko od struje osnovnog ritmičkog pulsa. Pokazao si mi prstom kolonu. S ironijom sam izgovorio da je komična.

Tvoja žena ima veoma snažan stisak. Moja se uvijek smije, kao što si se uvjerio, i kada nema mjesta za bilo kakav osmijeh.

—

Stefan Bošković (1983, Podgorica) je studirao na Muzičkoj akademiji na Cetinju. Diplomirao je dramaturgiju na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju. Pri OKF je izdao roman *Šamaranje*. Doma i u inozemstvu objavio je brojne kratke priče i drame. Uprizorjene su bile njegove drame *Komad* i *U ljubovnem trouglu*. Napisao je nekoliko scenarija za kratke i dokumentarne filmove. Radio kao copywriter u agencijama za advrtajzing. Jedan je od osnivača Alternativne teatarske aktivne kompanije (ATAK).

Stefan Bošković (1983, Podgorica) je študirao na Glasbeni akademiji v Cetinju. Diplomirao je iz dramaturgije na Fakulteti za dramske umetnosti v Cetinju. Pri OKF je izdao roman *Šamaranje*. Doma in v tujini je objavil je številne kratke zgodbe in dramska besedila. Drami *Komad* in *U ljubavnom trouglu* sta bili tudi uprizorjeni. Napisal je scenarije za več kratkih in dokumentarnih filmov. Delal je kot tekstopisec v oglaševalskih agencijah. Je soustanovitelj Alternativne teatarske aktivne kompanije (ATAK).

Upoznavanje je bilo sažeto i prijatno. Večerali smo i u tišini odgledali novu epizodu Kosmosa. Tražio si još jednu porciju salate s biftekom. Posmatrao sam tvoj profil, dok si sa moje nove sofe dovoljno koncentrisano slušao nabranjanje kulinarskih čarolija kojima je moja žena pretrpavala tvoju, u kuhinji. I ja sam cijenio kvalitetnu hranu. Kada si glasno hrkao na kraju večeri, s velikom pažnjom pokušao sam da načujem što više iskrenih ljubavih i bračnih savjeta, koji su su poput mlake tečnosti iz dubokog grla tvoje žene, nadolazili do otvorenih očiju moje žene. Kuhinjski brod je bio potopljen na kraju. U spavaću sobu je ušla noseći sidro u naručju, koje je brižljivo spustila pokraj moje strane kreveta. Žena mi je te noći prvi put progutala spermu. Uzdasi su joj bili teški i duboki. Kao sonar. Htio sam se zahvaliti tvojoj ženi na savjetima, ali ipak nisam. Gutanje nije bila nikakva novost u mom životu.

Ispred početnog poglavlja mog romanesknog prvenca, nalazila se odštampana posveta tebi. Četvrt časa plakao si kao dijete u žutom toaletu male izdavačke kuće. Na pompeznoj promociji tvog novog romana, samo nekoliko mjeseci unaprijed sklopljenih očiju gledao sam svoj život kroz naraciju junaka. Odmetnik oblog lica bježao je od zakona već danima, sakrivajući se u prljavim podzemnim skloništima napuštenih zgrada, zbog masakra koji je počinio u ulici u kojoj se rodio. Noću bi izlazio, i pod mjesecom zavijao, tražeći informaciju o još dvijema preostalim žrtvama. Gosti na promociji su ostatak večeri govorili samo o briljantno cizeliranom karakteru glavnog lika i snazi njegovog djelanja. Imali smo i atmosferu, vjetar je najednom otvorio sve prozore u prostoriji. Gosti su se zadovoljno cerekali, dok smo ti i ja razmjenjivali poglede razumijevanja.

Kada si mi na ivici očaja saopštio da je tvoj najbolji učenik skoro počinio samoubistvo, odmah sam pozvao svoju najodaniju ljubanicu, koju smo zajedno uputili na adresu zaleglog mladića s krvavim zavojima iznad šaka. Odmah, s vrata, pažljivo je sjela na njega. Nakon dva mjeseca doveo si je u moju kancelariju, razbijenog nosa, saopštavajući mi uz izvinjenje, da se mladić bolje osjeća i da mu drolja više nije potrebna. Kada si izašao iz prostorije, naguzio sam je preko radnog stola. Dok sam joj snažno pomjerao zadnjicu, u sebi sam komponovao iskrenu pohvalu studentu koji mi je vratio osjetno usavršeniju ljubavnicu, doduše iscijepanih nozdrva iz kojih je krvarila po mom tek započetom rukopisu.

Pridržao si mi još jednom čelo uz strogo obećanje da nijedan od nas više ne smije povraćati noćas. Posljednje gorke kapi ispljunuo sam s osmijehom. Gledao sam tvoje teturanje nekoliko metara preda mnom, usmjeravajući pogled prema

mjesecu na koji sam počeo da zavijam. Iz pobješnjelog zavijanja, svoju žalopojku sam nježno spustio na obronke tihih planinskih vrhova. Ugurao si me u auto, i uskim, rupetavim putem poveo prema planinama u čijem podnožju se nalazila tvoja usamljena koliba. Vozio si brzo i samouvjereno. Kao Ričard Gir.

Sa drvene police na šanku skinuo si najkvalitetniji od svih viskija i usuo ga u čaše od debelog, izbrazdanog stakla. Nerazgovjerno si govorio o jednom od mnogobrojnih mornarskih rituala donoseći narandžasti žilet iz kupatila. U uvodu, najjavio si bezrazložno da početak primitivnog rituala pripada samo tebi. Pred sobnim ogledalom počeo si da nagrđuješ svoje lice ne toliko oštrim žiletom. S velikim naporom izveo sam te ispred kolibe gdje smo sa niskih stolica posmatrali vatrene kugle kako sporo proljeću nebom. Pod narandžastim treperenjem tvoje lice je izgledalo poput usijanog, hrapavog želea.

U povratku, nisi znao zašto još uvijek čekaš u kolima na parkingu moje zgrade. Iznio sam sveti rukopis i zapalio sam ga uplakan, pred tvojim očima. Nisi se potresao. Tvoje lice u osušenim i zgrušanim fetama izgledalo je komično. Iz gepeka, pobacao si po parkingu sve preostale primjerke novog romana. I u tišini pošao. Kada sam se vratio u stan, polomio sam sva ogledala i dugačkim nožem iscijepao sredinu nove sofe. Kada si se vratio u stan, do prvog izlaska Sunca razarao si lice i um svoje ćerke, jedinice. Od skoro punoljetne. Onda smo obojica zaspali, a sunce se sporo podizalo prema sredini neba.

Na kraju, napisao sam ti pismo i rekao: Opraštam ti.

No ti nisi uzvratio pismo.

Sada je vrijeme za ćutanje.

Jer mi smo prijatelji. Mi se mnogo volimo.

TRANSKRIPCIJA

Prvič si uradno naročil storitev. Odpeljal si me na obalo, šla sva iskat dragega vodovodarja, ki bo zamenjal počeno cev, zaradi katere so bila tla v jedilnici vašega družinskega stanovanja prepojena z vodo. Razmere so se do najinega prihoda še dodatno poslabšale. Ko sva med potjo nazaj zabrisala prepotene majice čez vetrobransko steklo mojega kabrioleta, sva se začela krohotati na vso moč. Oba sva se domov vrnila v suhih razcapanih oblačilih iz pozabljene vodovodarjeve omare.

Naslednji dan je nenapovedano prispela moja nova sedežna garnitura. Na ukrivljenem hrbtu si jo ponesel do tretjega nadstropja. Jaz sem jo z ostalimi delavci samo malo pridržal. Med drugim in tretjim nadstropjem si na ves glas preklinjal polsvet. Pripravil sem ti sok iz sveže iztisnjenega sadja. Nisi ga spil. Med mojim večernim razmišljanjem o primerni umestitvi sedežne garniture in novi razporeditvi elementov prostora si peljal mojega psa na sprehod.

Kemični svinčnik, s katerim si napisal najpomembnejše besede v zadnjem desetletju, se je dokončno izrabil. Tiste dni si bil vidno poklapan. Preden sem šel na dvomesečno potovanje po stari celini, sem ti posodil svoje sivo pero znamke Faber Castell z zaznavnim sprednjim težiščem. V vlogi pisca si vedno cenil udobje. Na potovanju me ni spremljajo lepo vreme. Še preden sem prispel v katero od mest, so tja pred mano uspele vdreti neznosne oblike vročine. Štirideset noči zapored sem sanjal o suši. Pričakal si me na letališču, let je imel kar dve uri zamude, in mi podal črno skrinjico, iz katere sem izvelkel dragoceno nalivno pero znamke Montblanc iz vgraviranimi začetnicami mojega imena. Objel sem te kar iz sovoznikovega sedeža. Usta sem imel še zmeraj presušena, polna južnoevropske vročine.

Ko so zadnji gostje zapustili bar, sem se le otresel poslednje kapljice sramu in se usedel na spuščen klavirski stolček. Glavna melodija je bila namenoma banalna, čeprav sem poskušal z disonantnimi harmonijami na nepričakovanih mestih ustvariti poudarek. Tvoj rezek glas je iz zakajenega kota jasno razlagal, da bi lahko čudovit občutek notranje harmonije in edinstven pristop k ritmu pripisali predvsem Monkovi neurejenosti in nepravilni zgradbi. Moje igranje ni bilo niti ironično niti smešno. V zameno si me odpeljal v prestolnico sosednje države, kjer sva z odprtimi usti goztala kozmične pasaže Brada Mehldaua, ki je imel takrat solo nastop. Monk’s Dream. Uporabljal je nenavadne figure, atonalne majhne vrtince je v enakomernih klastrih vlekel daleč proč od toka osnovnega ritmičnega pulziranja. S prstom si pokazal na klaster. Ironično sem pripomnil, da je smešen.

Tvoja žena ima zelo močan stisk. Moja se zmeraj smeje, saj to si že gotovo opazil, celo kadar to ni niti najmanj primerno. Spoznavanje je bilo jedrnato in prijetno. Večerjali smo v tišini in gledali novo epizodo Kozmosa. Prosil si, če lahko dobiš še eno porcijo solate z govedino. Gledal sem tvoj profil, medtem ko si sedel na moji novi sedežni garnituri in dokaj osredotočeno poslušal naštevanje kulinaričnih čarovnij, s katerimi je moja žena v kuhinji obkladala tvojo. Tudi jaz sem rad dobro jedel. Ko si se glasno odhrkaval ob zaključku večera, sem zelo pozorno prisluhnil, da bi ujel čim več iskrenih ljubezenskih in zakonskih

nasvetov, ki so kot mlačna tekočina žuboreli iz globokega grla tvoje žene in pristajali pri široko razprtih očeh moje. Kuhinjsko ladjo sva potopila čisto na koncu. Žena je s sidrom v rokah vstopila v spalnico, nakar ga je skrbno odložila na tla tik ob strani postelje. To noč je prvič zares pogoltnila mojo spermo. Pri tem je težko in globoko sopla. Kot sonar. Nameraval sem se zahvaliti tvoji ženi za vse nasvete, a se ji na koncu nikoli nisem uspel. Goltanje v mojem življenju sicer ni predstavljalo nekaj novega.

Pred prvim poglavjem mojega romanesknega prvenca je bilo natisnjeno, da ga posvečam tebi. Četrť ure si jokal kot otrok, zaprt v rumenem stranišču majhne založbe. Na pompozni promociji tvojega novega romana sem le nekaj mesecev prej z zaprtimi očmi videl svoje življenje skozi pripoved junaka. Odpadnik z oblim obrazom je bil že več dni na begu pred zakonom, skrival se je v umazanih podzemnih zakloniščih zapuščenih stavb, zaradi pokola, ki ga je izvedel na ulici, v kateri se je rodil. Ponoči je hodil ven in tulil v luno, iskal je informacije o ostalih dveh žrtvah. Gostje so med preostankom večera govorili izključno o briljantno cizeliranem značaju protagonista in moči njegovega delovanja. Tudi atmosfera je bila ustrezna, veter je nenadoma na stežaj odprl vsa okna v sobi. Obiskovalci so se zadovoljno muzali, midva pa sva si izmenjala razumevaloča pogleda.

Skrajno obupano si mi povedal, da je tvoj najboljši študent skoraj naredil samomor, zato sem takoj poklical svojo najbolj zvesto ljubimko, nakar sva jo skupaj poslala na naslov mladeniča, ki je s krvavimi povoji na zapestjih ležal v postelji. Vstopila je skozi vrata in takoj pazljivo sedla nanj. Po dveh mesecih si jo z zlomljenim nosom pripeljal nazaj k meni v pisarno, skupaj z opravičilom si oznanil še, da se mladenič zdaj počuti bolje in da te kurbe ne rabi več. Ko si odšel, sem jo tako lepo naguzil na pisalni mizi. Medtem ko sem jo močno suval v rito, sem v mislih sestavljal iskreno zahvalo za študenta, ki mi je tankočutno vrnil izpopolnjeno ljubimko, pa tudi če z razparanimi nozdrvmi, iz katerih je krvavela vsevprek osnutka mojega rokopisa.

Še enkrat si me prijel za glavo in mi obljubil, da nocoj ne bova več bruhala. Zadnje grenke kapljice sem izpljunil z nasmehom. Gledal sem te, kako se opotekaš nekaj metrov pred mano, potem pa sem se zazrl v luno, v katero sem začel tuliti. Iz pobesnelega zavijanja sem svojo žalostinko lahko spustil na obronke tihih vrhov gora. Porinil si me v avto in naju po ozki luknjavi cesti odpeljal proti goram, ob vznožju katerih je ležala tvoja samotna koča. Vozil si hitro in samozavestno. Kot Richard Gere.

Z lesene police v baru si vzel najboljšo znamko viskija in ga natočil v kozarca iz debelega rebrastega stekla. Nerazložno si razlagal nekaj o enem od številnih mornarskih obredov in v ta namen iz kopalnice prinesel oranžno britev. Uvodoma si napovedal, da je začetek prvobitnega obreda rezerviran samo zate, ne da bi pojasnil ozadje te odločitve. Pred ogledalom v sobi si si začel iznakaževati obraz s to ne preveč ostro britvijo. Z mnogo truda sem te uspel pripeljati na dvorišče pred kočo, kjer sva z nizkih stolov opazovala ognjene krogle, ki so počasi potovale po nebu. Tvoj obraz je bil pod oranžastim migetanjem podoben obzarjenemu hrapavemu želeju.

Ko sva se vrnila na parkirišče mojega stanovanjskega bloka, nisi vedel, zakaj moraš počakati v avtu. Prinesel sem sveti rokopolis in ga ves objokan zažgal pred tvojimi očmi. Nisi se vznemiril. Tvoj obraz v posušenih in grudastih rezinah je bil videti smešen. Iz prtljažnika si vzel vse preostale izvode svojega novega romana in jih začel razmetavati vseprek po parkirišču. In nato si tiho odšel. Vrnil sem se v stanovanje, razbil vsa ogledala in z dolgim nožem po sredini prerezal novo sedežno garnituro. Ti si se vrnil v svoje stanovanje, vse do zore si kopal po svojem obrazu in psihi hčerke edinke. Kmalu bo polnoletna. Nato sva oba zaspala, sonce pa se je počasi dvigalo proti sredini neba.

Na koncu sem ti napisal pismo in ti povedal: Opuščam ti.

Vendar na pismo nisi nikoli odgovoril.

Zdaj je čas za molk.

Ker sva prijatelja. Ker se imava tako rada.

RODUS

Kažem ti, sve je prošlo dobro a i da nije, bio sam spreman na sve, to što osjećam je iznad svega, možda ne bi trebalo da razmišljam u tom pravcu, nije baš da ima logike ali, takav sam i to je jedini argument kojim raspolažem, sam sam u tome i volim što sam sam u tome, ipak je prošlo dobro, i da nije, ista stvar tebrice, ali pička nije bila tamo, usrao se, čuo je da dolazim, ili mu je možda ona rekla da nestane, nije bio tamo svakako, a mogao sam da najebem, znam, znam, ne moraš da mi govoriš, bio sam pijan, samo pijan, ne, nisam htio koku, neću da muda sakrivam iza koke, mislim, jesam povukao lajnu, kratku, tanku, ali mnogo prije toga, nije me radila u tom trenutku, muda su me radila, samo muda, a šta sam dobio, ništa nisam dobio, ali sam ipak htio to da uradim, moraš da istraješ u svojim namjerama kad voliš, a još je volim, ne prođe minut a da ne pomislim na nju tebrice, dva mjeseca koliko nismo zajedno svake noći puštam istu pjesmu tačno u osam nula nula, svake, zaključam sobu i suze samo naviru, neću da niko vidi da plačem, pjesme se ne dijele, to je moja pjesma, moj bol, ne želim da ga dijelim ni sa kim, i nije bitno koliko smo dugo bili, njena stvar je zašto se vratila tom jadniku, nije mogla da podnese da je otišao na nekakvu razmjenu, tako se kaže, razmjena, a čim se vratio kurva mu se vratila, ostavila me je kao govno obično, a ja je i dalje volim, tih šest mjeseci živio sam kao sultan tebrice, kao sultan, jebavao sam je po četiri puta dnevno, pogledaj, ova nam je najljepša fotka, iz saune, u sise joj gledaj pičko, dobre sifone ima, znam, jebavao sam je u među sise najrađe, i zamisli kakav je on čovjek kad joj se vratio poslije toga, imbecil, to samo može imbecil, pola godinebrzo proleti, a trajalo je kao vječnost, a kao tren, nisam ni rođendan dočekao s njom, zato sam i odlučio da je obradujem, i ne znam je li se obradovala, ali znaš kakva je lanča, svarovski, sve kristali po njoj, baš izgleda skupo, kao da je pravljen za nju, pogledaj, sebi sam nabavio utoku, veliki gospodin marke glok, nije nalickan kao bereta ali je pouzdan, kad sam objavio njegovo prisustvo svi su učitali, niko nije htio da ide sa mnom, usrali su se, samo tvoj burazer, on nije pička, ostali jesu, znam da smo mogli da najebemo, ali i nismo tebrice, tu je glok, on je uvijek pouzdan, i nisam ti burazera uvalio u nepriliku, samo je vozio, nije ni izlazio ih kola, tempirao sam vrijeme tačno za dvanaest nula nula, društvo joj naručuje rođendansku pjesmu, svi joj čestitaju, mnogo poljubaca i zagrljaja dok ja ulazim kroz velika vrata, njegova ekipa se unervozila, čekam da mi neko pride da počnem sve da ih rokam, ali nije niko, pičke su samo stajale ona pogotovo ukočila se gleda me a u očima joj vidim strah, i poštovanje zbog smjelosti i ludosti, kako sam lud tebrice, gomila se razmiče i ja joj kačim lanac, ona drhti, tebrice, cijela drhti, ništa nisam progovorio, samo sam se pri

izlasku okrenuo i poslao poljubac ono jednim prstom, znaš, svi bulje kroz staklo dok idem prema bembari, hodao sam kao bog, šepurio sam se cijelom širinom ulice, kad sam ušao burazer je zaturirao, okrenuo ga pod ručnom i nabio gaščinu do kraja, znaš kakva scena kao iz filma tebrice, kao iz filma.

R. D.

Povem ti, vse se je dobro izteklo, in tudi če se morda ne bi, sem bil pripravljen na vse, kar čutim, je nad vsem, morda ne bi smel razmišljati v tej smeri, to ni ravno smiselno, ampak tak sem, to je edini razlog, ki ga lahko ponudim, sam sem v tem in uživam, ker sem sam v tem, vendarle pa je šlo dobro, tudi če ne bi, vseeno je, mucica, ampak pizduna ni bilo tam, podelal se je, slišal je, da prihajam, lahko pa, da mu je ona rekla, da naj se gre skrit, zagotovo ga ni bilo tam, jaz bi takrat lahko najebal, vem, dobro vem, ni mi treba razlagat, bil sem pijan, samo pijan, ne, nisem hotel koke, ne bom skrival svojih jajc za koko, mislim, saj sem potegnil lajno, kratko in tanko, a že kar nekaj časa prej, v tistem hipu me ni več držala, so mi pa zato delala jajca, vse je prihajalo iz jajc in kaj sem dobil, ničesar nisem dobil, pa sem to vseeno hotel narediti, ko si zaljubljen, moraš vztrajati v svojih prizadevanjih, jaz pa jo še zmeraj ljubim, ne mine minuta, ko ne bi pomislil nanjo, na mucico, dva meseca je, odkar nisva več skupaj, vsak večer točno ob osmih si predvajam isti komad, zaklenem se v sobo in solze privrejo kar same od sebe, nočem, da bi me kdo videl, kako jokam, pesmi se ne deli, to je moja pesem, moja bolečina, ne želim je deliti z nikomer, in ni pomembno, kako dolgo sva bila skupaj, sama ve, zakaj se je vrnila k temu revčku, ni mogla prenesti, da je šel na neko vrsto izmenjave, tako se reče, izmenjava, in takoj ko se je vrnil, se je kuzla vrnila k njemu, odvrгла me je kot navadno govno, jaz pa jo še vedno ljubim, teh šest mesecev sem živel kot sultan, mucica moja, kot sultan, porival sem jo štirikrat dnevno, poglej, to je najina najlepša fotografija, iz savne, ja, v zize jo poglej, ti pičkica, hude joškice ima, vem, najraje sem jo porival med joškice, samo pomisli, kakšen moški je to, da se je vrnil k njej po čem takem, to je imbecil, to ne more biti drugega kot imbecil, pol leta hitro mine, a je trajalo celo večnost, hkrati pa samo trenutek, niti rojstnega dneva nisem pričakal z njo, zato sem se odločil, da jo razveselim, ne vem, če je bila res vesela, ampak saj veš, kakšna je Lancia, Swarovski, iz samih kristalov, res je videti dragocena, kot bi jo izdelali posebej zanjo, poglej, sebi pa sem kupil pištolo, velikega gospoda znamke Glock, ni načičkan kot Beretta, a je zanesljiv, ko sem oznanil, da ga imam s sabo, so vsi obmolknili, nihče ni hotel iti z mano, vsi so se podelali,

samo tvoj prijateljček, on res ni pička, ostali pa so, vem, da bi lahko najebala, ampak midva nisva mucici, tu je Glock, nanj se lahko zmeraj zanesesh, in tudi tvojega prijateljčka nisem spravil v težave, on je samo vozil, počakal je v avtu, vse sem tempiral na osmo zvečer, družba ji naroča pesem za rojstni dan, vsi ji čestitajo, mnogo poljubov in objemov, jaz pa obenem vstopim skozi velika vrata, njegova ekipa se je vznemirila, počakal sem, da se mi kdo od njih približa, da jih začnem vse po vrsti nabijati, a nihče ni prišel bliže, te pičkice so samo stale tam, ona pa se je še posebej napela, gleda vame, v njenih očeh zaznam strah, pa tudi spoštovanje zaradi smelosti in norosti, kako sem nor, mucica moja, gneča se je razmaknila, jaz pa se ji zapel ogrlico, ona drhti, mucica moja vsa drhti, nič nisem rekel, ko sem odhajal, sem se le obrnil in ji z enim prstom poslal poljub, veš, vsi so buljili vame skozi steklo, ko sem odhajal proti bemflu, hodil sem kot bog, našopiril sem se po celotni širini ulice, ko sem se usedel v avto, je prijateljček zakurblal, obrnil z ročno in nabil gas do konca, a veš, kakšen prizor, kot iz filma, mucica moja, kot iz filma.

RUMENA PREVOD NAMITA SUBIOTTO BUŽAROVSKA

ОСМИ МАРТ

Ништо од ова немаше да се случи да не ја сретневме Ирена во ресторанот таа вечер. Тоа, и да не бев под такво влијание на мојата менторка која веќе со месеци ми кажуваше дека треба да си најдам љубовник. »Што си вака светната? Многу добро изгледаш. Да не си фати конечно љубовник?«, ми велеше кога ќе се сретневме на кафе. Или: »Секоја успешна жена мора да има љубовник!« Тоа ме збунуваше, зашто ваквите разговори обично беа проследени со информации за нејзиниот сопруг: каде биле заедно на викенд или што ѝ купил. И често му се јавуваше додека бевме заедно и љубовно му гугаше кога мислеше дека не ја слушам. »Време ти е за љубовник, те гледам јас«, ми велеше. Почнав да се прашувам зошто така ми зборува. Прво си помислив дека можеби самата таа е незадоволна од својот брак. Ама освен муабетот за љубовниците, други сигнали дека е незадоволна немаше. Па затоа си помислив дека најверојатно нешто не е во ред со мене штом менторката инсистира да имам љубовник. Изгледа се гледа дека ми треба повеќе секс, си реков. Дури пиевме кафе, во кафулето влезе еден многу убаво облечен маж со бујна, бела коса. »Сањо, ма«, рече менторката и ме фати за рака, »овој по твој вкус е«. Не беше баш по мој вкус, но еве да речеме дека беше згоден.

»Добро, а како тоа да си најдам љубовник?«, ја прашав еднаш божем на шега, бидејќи и таа божем на шега ми велеше да си најдам љубовник. Да ја прашав дали таа некогаш имала некого друг во животот, сигурно немаше да ми признае. Немаше да ми каже ниту да, ниту не — доволно јасно ги имаше поставено границите меѓу нас. Таа прашува, јас одговарам. »Кога се сака, сè се може«, ми одговори.

Не можев да замислам како е да имаш љубовник. Никогаш во животот не го имав изневерено Бобан. Немав ни помислено на тоа. Никогаш немав запознаено маж што ми се допаѓал како што ми се допадна Бобан. Со него секогаш ми било меко, топло и пријатно. Никогаш не сме се скарале и секогаш за сè ми пружа поддршка. Ние сме среќно четиричлено семејство. Е сега, да, во последно време ретко водиме љубов. Можеби еднаш месечно. Ама искрено, не чувствувам некоја потреба за тоа. Со Бобан

сме веќе дваесет и две години заедно и можеби тоа сме го надминале. Сепак, ми се случува некогаш кога ќе има секси сцена со некој глумец што ми се допаѓа — само глумци ми се допаѓаат, не вистински луѓе — нешто да ме заскокотка како порано. Последниот пат кога ми се случи тоа, си реков дека можеби треба да го искористам моментот. Ми беше срам да признаам дека еротска сцена од филм ме возбудила, па сакав да се обидам да го изведам тоа суптилно. Се свртев кон Бобан, ама тој беше заспан на каучот.

Многу ѝ се лутам на менторката што ми ја всади таа идеја во главата. Ако таа смета дека треба да имам љубовник, а таа е префинета, умна, добродушна госпоѓа на која ѝ нема рамна, тогаш можеби нешто навистина не е в ред со мене. Цел живот ги слушам нејзините совети и досега никојпат не сум погрешила. Освен последниов пат.

Сепак, не е крива менторката за сè. Крива е и Ирена, тоа ужасно суштество. Се појави во ресторанот »Три фазана« каде што бевме собрани од директорот на институтот за да го прославиме Осми март. Ресторанот беше полн, една група свиреше традиционална музика и сите беа весели. Сè што јадевме и пиевме беше на сметка на нашите колеги од посилниот пол. И од тоа Ирена направи скандал кога си одеше. Шовинистичко било тоа, се бунеше и фрли пари на масата за да си ја плати ракијата што ја пиеше, бидејќи испи повеќе од едно бокалче. На таков начин уште повеќе сме ги подредувале жените. Еден ден сме им обрнувале внимание, сме им плаќале пијачки и сме им давале цвеќе, а другото време жените биле робови. Самото вакво однесување подразбирало нееднаквост, што се косело со првобитниот концепт на Осми март, држеше предавање таа. »Што е Ирена, никој не ти даде цвеќе денес?«, почнаа да ја зафркаваат мажите. »Или нешто друго не си добила одамна, а?«, продолжуваа. Ирена збесна и си замина. Тоа многу ми направи мерак. Требаше и јас да речам нешто: »Ако се правиш феминистка, што си дошла на ваква забава?« Можеби ќе ѝ го кажам тоа некој друг ден.

А за чудо, кога се појави, изгледаше поубаво од обично. Беше дотерана, што за неа е исклучок. Обично на работа доаѓа со фармерки и патики, што мене ми се чини недозволиво за еден млад професионалец — па за каков било професионалец, впрочем. Едноставно, така на работа не се доаѓа. Никогаш не сум ја видела да носи сако, а за штикли да не разговараме. Ноктите ѝ се секогаш несредени. Веројатно не знае што е тоа маникир, а за педикир не сакам ни да знам. Исто така, мислам дека погрешно се гордее со тоа што не си ја чешла косата. Природно ѝ е виткана и никогаш не ја пегла и не ѝ прави фризури. Шминка речиси воопшто не става, иако тоа би можело многу да ја разубави. Носи накит — некои обетки од дрво или белегии од камен,

кои секако се евтини. На неа не сум видела ништо скапо. А би можела да биде многу симпатична. Има слаби нозе, цицлеста е, има и газе. Не е дебела, има убав, темен тен, големи усни и зелени очи. Кога би се нашминкала и дотерала, сигурно би можела да биде симпатична — за ова сме си коментирале и со другите колешки и колеги.

На долгата маса во ресторанот »Три фазана« се погоди да седам до Тони. Тони ми е колега неколку години постар од мене. Имаме завршено во иста гимназија и на ист факултет, каде што едно време беше асистент, а сега работиме заедно и разговорот добро ни оди. Посебно што и Тони е женет и има едно дете. Со Тони веднаш ја измеркавме Ирена кога влезе. Додека се поздравуваше со другите колеги, го искоментиравме нејзиниот изглед. »Види го ти Иренчето«, рече Тони. »Да не ѝ се случува нешто?«, ми упати ѓаволски поглед и двајцата се закикотевме. Ирена носеше црн фустан што се закопчуваше на средина и ѝ стигаше до колениците. Не носеше штикли, ама фустанот оставаше впечаток бидејќи добро ѝ ги оцртуваше облините. Носеше зелени камени обетки во облик на солзи, зелено чантиче и зелени чевли. Се беше потрудила. Не ми беше јасно зошто — нели е феминистка. Имаше празно место до мене, па тука седна.

Тони веќе имаше пивнато од ракијата и како џентлмен ми сипаше и мене секојпат кога чашата малку ќе ми се подизспразнеше. И на Ирена ѝ сила ракија.

»Многу добро изгледаш, Ирена«, ѝ реков јас.

»Фала«, рече таа и почна да си го грицка нокотот од палецот. Да носеше кармин, сигурно ќе си го размачкаше. »Да, одлично, освежено, привлечно. Да те видиме и тебе малку«, се смешкаше Тони, »да видиме што имаш да понудиш. Ха-ха-ха«.

Ирена продолжи со грицкањето. »Благодарам«, рече откако од уста извади едно кожинче. Колку грозно, си помислив.

»Да не одиш после некаде со дечкото?«, ја прашав, бидејќи знаев дека има дечко веќе долго време.

»Ќе излеземе најверојатно после, да«, ми одговори.

»Пфффф, дечко«, рече Тони. »Уште ли со дечковци на ваши години?«

Ирена се токмеше да каже нешто, но Тони ја прекина.

»Колку години имаш сега? 31? И заврши со магистерски и докторати — што чекаш?«, Тони игриво ја буцна по рамото и ѝ намигна.

»Да, што не се земете?«, ја прашав јас. Навистина ме интересираше. Не можев да сфатам зошто луѓето го прават тоа, живеат диво. Си мислев дека можеби едниот од нив не сака брак, зашто сака да почека да не му се падне нешто подобро од тоа што го има во моментот.

Ирена ги крена рамениците. »Нема потреба. Заедно

Румена Бужаровска (1981, Скопје) е авторка на три збирки раскази: *Чкртки*, *Осмица* и *Мојот маж*, како и студија за хуморот во книжевноста *За смешното: теориите на хуморот низ призмата на расказот* (2012). Се занимава со книжевен превод и работи како доцент по американска книжевност на Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје.

Rumena Bužarovska (1981, Skopje) je avtorica treh zbirk kratkih zgodb (*Čačke*, *Modrostni zob*, *Moj mož*) ter študije o humorju v književnosti (*Kaj je smešno? Humor v kratki prozi*). Prevađa literaturo in predava ameriško književnost na Univerzi Sv. Cirila in Metoda v Skopju.

живееме со години. Исто е ко да сме во брак.»

»А не, извини«, рече Тони. »Брак си е брак. Договор си е договор. Вака немаш доверба.«

»Ајде, одамна не сме заиграле на свадба«, се замешав јас.

»Ма не мора свадба, едно бајадерче донеси ни и ние ќе се веселиме!«, викна Тони и ја крена чашката со ракија за да наздрави со нас. Тројцата се чукнавме со чашите. Ирена неволно го стори тоа.

»Знаеш што ми се јаде многу?«, ми рече Тони наеднаш и се потфати за мевот со едната рака, а со другата се истегна. Беше светнат во очите, од ракијата. »Џигерчиња.«

Наеднаш и мене ми се пријадое џигерчиња.

»Уф, како би си к’снала и јас«, му признав. »Ама лукот –«

»Остај ти лук, тоа нека му мислат немажените«, рече и насмеано ја погледна Ирена.

Настана непријатна тишина бидејќи Ирена не се насмевна.

»Ама добро, најсериозно. Тој дечко ти што чека? Ќе ти пројде возот, еееј! Нема да можеш да затрудниш!«, рече Тони.

Ирена се обиде нешто да каже, ама изгледаше несигурно па ја прекинав оти наеднаш, можеби поради ракијата, ме записна голема среќа што сум мајка и професионалец. Згора на тоа, што сум отмена и добро негувана жена. Ирена ја почувствував како ученичка на која треба да ѝ дадам животен совет, како што мојата менторка ми даваше животни совети мене.

»Најбитна работа на светот е да имаш деца. Јас првото на 27 го родив, и сега ми е многу криво што порано не сум го направила тоа.«

»Да. Мене ми е криво што само едно дете имам. Нема поголемо богатство од децата«, рече Тони и ме погледна со разбирање.

»Ништо во животот нема да те исполни како што ќе те исполни детето«, продолжив јас, оти некако бев инспирирана. »Жена што не е мајка е нереализирана жена«, реков и помислив на мојата немажена тетка што боледуваше од хипохондрија.

»Што не им се качувате на глава за ова на моите постари колешки?«, наеднаш прозбори Ирена. Зборовите несмасно ѝ се истркалаа од уста.

»За нив веќе нема надеж. По 36-7 години имаат и немажени останаа. Зарем сакаш да те гледаме тебе така како што ти ги гледаш сега нив?«, ѝ рече Тони. И тој ја гледаше како мене, со загриженост. На почетокот се шегуваше, но сега сфатив дека и јас и Тони го правиме ова од грижа и од одговорност спрема нашата млада колешка со многу потенцијал да биде и убава и општествено успешна жена.

»Како ги гледам јас сега нив?«, Ирена се намршти и една остра брчка ѝ се појави меѓу веѓите. Оеднаш изгледаше

многу постаро.

Тони го стиши гласот и се наведна накај Ирена. Фрли поглед кон другите гости на масата да види да не нè слушаат. Но виолинистот и гитаристот од групата што настапуваше се имаа симнато од малата бина и им свиреа на увце на две пензионерки од институтот, па сите гледаа во нив и плескаа со рацете. »Не ја гледаш Ема колку е исфрустрирана затоа што ѝ помина времето за деца и за маж?« Ема се караше со сите и цело време тераше правди. Дури и по министерства трчаше да се расправа. Личеше на лезбијка. »Да«, потврдив.

»И Невенка. Исто.« Невенка веќе тераше накај 40.

»Па нели Невенка има дечко?« праша Ирена.

»Има еден. Тој истиот што ѝ е одамна, ако мислиш на него. Еден така, крупен. Ми се чини дека е доктор на гастро. Значи добар е. Ама знаеш, втора реколта. Тоа ти е. Гледам сега некои мои другарки исто мораат со втора реколта да се гледаат. И со трета. Ама тоа ти е тоа.« Си замислив колку би било ужасно да се разведам и да морам да се сведам и јас на тоа: да се гледам со разведени мажи што имаат деца.

»Да, и после на мажите им е супер. Ќе си најде некое младо пиле да си има до себе, да му го чува детето. Ти текнува на Мирјана?«, ме праша Тони. »Цел живот го гледаше детето на мажот ѝ и еве ја сега, 45 години има и нема свое дете. Може ќе мора да посвојува.«

И двајцата ја погледнавме Ирена. Молчеше и нервозно си ја чепкаше главата кај тилот, како да корне нешто. Колку грозно, си помислив. Вакви работи не смее да прави во јавност.

Во тој момент пристигнаа џигерчињата. Тони им се израдува и џентлеменски прво мене ми стави неколку парчиња во чинијата, и така насмеан, се обиде да ѝ стави и неколку на Ирена, во исто време сакајќи да го заврши разговорот:

»Значи, се договоривме. Свадба и дете под итно«, рече и ѝ намигна со крената виљушка на која закачено висеше едно поголемо џигерче.

Ирена му ја бутна виљушката и месото падна на чаршафот.

»А што те боли тебе кур дали јас ќе раѓам деца или не?«, избувна наеднаш. Тони сè уште стоеше со виљушката благо крената. Ирена зборуваше придушено, со стиснати заби.

»Може да не ми се мешате во пичката како што јас не се мешам во вашите полови органи?«

Толку беше простачко тоа што го кажа, што немавме време да реагираме. Такви зборови никогаш не сум слушнала во јавност. Посебно не од женско.

»Ама еве на пример, вие двајца. Сте се усмрделе во вашите бракови и сега сите пробувате да ги ставите во вашата смрдена чорба. Се занимавате само со туѓи приватни животи и солите памет за морал и за деца, а сигурно зад грб се опињате еден со друг. Кај ќе одите вие двајца после

ова, а? Мислите не ве гледам што правите? Џигерчиња-мигерчиња. Море мрш!«, рече Ирена и стана. Отиде на другата страна од масата и седна со пензионерките каде што набрзо го направи скандалот околу славењето Осми март и си отиде од прославата.

»Што беше ова«, ми рече Тони по испадот на Ирена.

»Младиве усул немаат. Немаат никакво чувство за авторитет«, ја повторив реченицата што често ми ја кажуваше менторката. Рацете ми се тресеа. Не само поради вулгарноста на Ирена. Како да кажа нешто за мене што не го знаев, нешто многу интимно за кое не сум била свесна.

»Неверојатно«, рече Тони и си касна од џигерчето. »Ммм, ама е добро«, мласкаше и воздивнуваше низ нос. За миг загриженоста на лицето му се смени во задоволство, а потоа како да се созема па повторно се врати на темата.

»Ова беше непристојно и нема да помине туку-така.«

»Да, за ова треба да има реперкусии«, реков и се прашав што сакам да кажам со тоа.

»Не треба веќе да соработуваме со неа, во право си.«

»Па и јас и ти одамна не сме соработувале на некој проект.« Штом го изустив тоа, повторно се прашав зошто го кажав. Нешто од тоа што го кажа Ирена ме пецна, а и ракијата малку ме имаше зашеметено. Од што не знаев што да правам, и јас бутнав едно џигерче в уста. Вкусно беше.

Уште малку ја озборувавме Ирена и ги дојадовме џигерчињата. Тони постојано ми сипаше ракија во чашката. Додека се обидувавме сериозно да зборуваме за проектот на кој би можеле да соработуваме во иднина и се присекававме на првиот проект на кој работевме заедно пред повеќе од десет години, неговото лице ми стануваше сè поубаво и поубаво. Се прашував дали и тој мене така ме гледа. Забележав дека се исправив и дека си ги местам шишките секојпат кога ќе ме погледне.

»Сладок дечко е Тони«, ми зборуваше еднаш менторката.

»Има нешто... неандерталско во лицето«, рече тогаш ѓаволесто, »ама пак е симпатичен. Телото му е малку смешно. Си забележала колку му се тенки ноцињата?«

Го гледав »неандерталското« во лицето на Тони и сфаќав дека неговото испакнато чело над очите ми е всушност привлечно. Веѓите му беа густы и темны и му ги засенуваа очите што вечерта ми личеа како две сјајни сафирчиња. Секојпат кога ќе ме погледнаше, острото синило како шило ме бодеше некаде под душникот.

Се замислив и за »ноцињата«. Тони беше висок, и навистина малку чудно граден, но се гледаше дека како млад бил згоден, пред да му се створи појасот од сало кој му даваше облик на дијамант. Имаше и месната испакнатина каде што му почнуваше задниот дел од вратот, поради која оставаше впечаток на грбавост, а следствено и блага несигурност

во себе. Нозете му беа долги, тенки, вретенести — речиси женски — затоа менторката ги нарече така како што ги нарече. Но имаше силни раце и огромни дланки со влакна под зглобовите на прстите. Од четвртиот прст на десната рака му блескаше златната бурма. Се загледав во неа. Од сиот прибор расфрлен на масата, низ народната музика што стануваше сè погласна и погласна, низ џагорот на запиените гости и орото од полнички жени што почна несигурно да се клати околу нас, бурмата заглушувачки и заслепувачки блескаше.

»Извини«, ми се приближи Тони до увото и со устата ми допре прамен од косата, »жена ми пак ме бара по телефон. Ќе морам да ѝ кренам.«

»Ало!«, почна да вика во телефонот, држејќи си ја устата покриена со раката од која му блештеше бурмата. »На прослава сум! Што сакаш!«, викаше. »Не знам кога ќе се вратам!«, а потоа го исклучи телефонот и демонстративно го фрли на масата.

Пак ми се приближи. Му го осетив топлиот здив во школката на увото и задниот дел од вратот благо ми се наежи.

»Извини«, ми рече, »ама не знам што да правам со жена ми. Многу го дрви«, се оттргна од мене и со израз на самосожалување натегна од ракијата.

»А што е, ти се јавува често кога си излезен?«, овојпат јас му се приближив и го душнав местото каде што си беше ставил парфем.

»Це-ло вре-ме«, го акцентираше секој слог со ококорени очи, и забите му блескаа. Забележав дека му се вештачки оти неприродно му беа споени со непцата. Пак ми се приближи. »Знаеш, нема што да прави со себе. Опседната е со домот. По цели денови само чисти и се бави со тоа што ќе јадеме јас и ќерка ми. Според неа, јас сум недомаќин. Многу често сум излегувал, сум трошел пари, сум частел наоколу по кафани. Не сум помагал низ куќата и сум ѝ го отежнувал животот. Понекогаш дури ме нарекува и пијаница«, се насмеа и ми наздрави. И двајцата пивнавме од ракијата.

»А многу ли пиеш?«, се осмелив да го прашам. »И колку често излегуваш?«

»Ма какво пиење, какво излегување. Два-трипати неделно со другарите во кафана. Ама секое излегување е вакво. Кога ќе се вратиш. Што пиеше. Колку пари потроши«, ја кривеше устата и го повишуваше гласот кога ја имитираше жена му. Потоа се тргна малку од мене и со раката на која му беше бурмата ги спои палецот со горните четири прста, правејќи гестикулација за некој што многу брбори. »Бла бла бла!«, викна гласно. »Цело време ми се јавува и сè ми усерува!«, викна уште погласно.

Нежно го фатив за рамото. »Не се нервирај«, му реков.

»Посесивна си е. Не заборавај дека сепак си исклучителен човек«, ми излетаа зборовите од уста.

Навален со едниот лакот на масата, ме погледна со подзамижани очи. Сакаше и чекаше уште.

»Не заборавај дека си врвен интелектуалец. Згора на тоа, ти си одговорен сопруг и прекрасен татко«, реков, иако не бев сигурна дали е тоа така. »Секоја жена би била среќна да е со тебе«, се фатив наеднаш како кажувам и осетив како крв ми надоаѓа во лицето.

»Е сега, претеруваш«, ми рече и како сиот да набабри. Малку дури го помрдна столчето за да дојде поблиску до мене. Градите му се надуја. Лицето му се осветли. »Од кај па јас врвен интелектуалец?«

»Ти?«, реков, небаре зачудено. »Па ти си еден од најпочитуваните стручњаци во твојата област во земјава. Ретко кој има такви темелни познавања како твоите«, го повторив тоа што ми го имаше кажувано менторката.

»Не бе, сега стварно преувеличуваш«, одмавна тој со раката и посегна во џебот од сакото, вадејќи цигара.

»Мислиш дека така ми се чини затоа што мажот ми е цајкан?« Шегите за тоа дека мажот ми е цајкан можев во секоја прилика да ги искористам, и тогаш луѓето секогаш се смееја и мислеа дека сум забавна.

»Духовита си«, ми рече тој откако се насмеа. »Тоа е реткост кај жените«. Нешто ми се поткрена во душата. Гордост, си помислив.

»Ајде дојди со мене на цигара. Овде станува бучно и задушливо, едвај те слушам.«

»Па баш би запалила и јас една. Имаш?«, одеднаш многу ми се припуши, иако со години немав запалено. Последен пат кога пушев беше пред да се роди ќерката, на одмор со Бобан, мојот сопруг, во Херцег Нови, кога всушност и го зачнавме детето.

Излеговме надвор и застанавме под една стреа во најоддалечениот дел од дворот на ресторанот, каде што имаше и дрвена клупичка. Од внатре се слушаше пеење и солирање на хармоника. Седнавме на клупата и колковите ни се допреа. Ми подаде цигара и ми ја запали со една од оние запалки што имаат голем пламен и мирисаат на бензинска пумпа. Стручно ја отвори и ја затвори запалката, како што јас умеам да правам со ладало. Малку ми се тресеа прстите додека ми ја палеше цигарата. Се осетив како да сум на романтичен состанок, што ми се немаше случено од младоста.

»И така ти викам«, продолжи тој, оти изгледа му годеше муабетот. И јас сакав да продолжиме да зборуваме за интимни работи. »Не ми е баш лесно, сепак.«

»Секој си има проблеми. И тоа е нормално.« Потегнав од цигарата и малку ми се слоши, но го прикрив тоа. Решив

дека нема да вдишувам толку силно. Тој молчеше и пушеше, држејќи ја цигарата со палецот и показалецот.

»Твојот цајкан, како?«, праша и игриво ми се поднасмеа.

»Изирава цајкан по дома?«

»Не«, реков и, од што се возбудив од прашањето, повторно пресилио потегнав од цигарата и пак ми се смати во главата.

»Тој е тој што излегува кај нас. Ама јас не го гњавам и не го прашувам кај е. Знае и да се задржи на работа. А после да се дружи со пријателите. Којзнае кај оди и што прави.« Си ги погледнав чевлите. Тенките стапала ми се видоа прекрасни во нив, и добив сила да продолжам да кажувам работи што можеби и не треба да ги кажувам, што можеби и ги преувеличив.

»Искрено, тоа не ми пречи. Откако пораснаа децата конечно сфатив што значи тоа да имаш мир и спокој. Тој ќе излезе навечер, а јас ќе си пуштам телевизija и си гледам серии. Некогаш гледам со саати и така се одмарам. Ми се допаѓаат тие моменти на самотија. Самотијата е луксуз«, повторив уште една фраза од менторката.

»Јас не би те оставал сама, извини вака«, рече Тони и потегна од цигарата. Се слушна горењето на тутунот и потоа неговиот здив кога го испушташе чадот. »Ваква жена како тебе е реткост.«

»Ајде сега, не претерувај«, сега мене ми беше ред да се срамам.

»Не, искрено ти зборувам«, се сврте кон мене и ме погледна, а погледот му беше замислен, како да ме гледаше од далеку. Во тој миг музиката во ресторанот престана. Се слушна аплауз и џагор.

»Изгледа е фајронт«, реков. »Кој ќе се поздравува сега со сите«, воздивнав.

»Дај брзо да киднеме. Со кола си?«

»Не, мажот ми ја има колата вечерва.«

»Јас ќе те однесам, тогаш.«

Знаев дека е малку пијан, ама инстинктот ми кажа да кутам и да го оставам да вози. Тргнавме накај паркингот. По пат молчевме и си ги слушавме чекорите, одејќи еден до друг. Ми беше жал што ќе си одиме. Не сакав вечерта да заврши и посакував да се допреме со Тони. Копнеев да ме бакне и да ме обвие со рацете, и воопшто не ми беше срам што тоа го посакував. Кога влеговме во колата, чувството уште повеќе ми се засили, затоа што во тој миг тоа беше нашето интимно место, нашиот привремен дом. Внатре тлееше мирисот на неговиот парфем и аеросол од лаванда. Ја запали колата и моторот почна да преде. Се вклучија светлата од контролната табла и ни ги осветлија лицата како тивок пламен од камин. Се вклучи радиото и се слушна една песна од Владо Јаневски. Покрај мене ќе светнеш ко светулка во мрак... пееше тој, а мене ми идеше

да се растопам и никогаш да не излезам од колата. Не сакав ни да тргнеме. Сакав сето тоа да трае засекогаш. Во тој миг телефонот повторно му зазвони. Жена му.

»Ааа, овојпат не«, рече и го исклучи телефонот. »Ми снемало батерија. Разбираш?«, рече мотајќи го воланот и не гледајќи ме в очи. Ми се виде уште помажествен од претходно.

Тони изгледаше замислено додека возеше. Кришум го подгледнував со крајчето на окото. Неколку пати зеде здив како да ќе кажува нешто, па се откажа. И најпосле рече дека крстот на Водно многу силно светел таа ноќ. »Да, убав е«, искоментирав, не знаејќи дали да признаам дека ми се допаѓа. Имаше некои луѓе во институтот што го мразеа тој крст, и пред нив беше опасно да се признае дека ти се допаѓа. Тогаш Тони додаде »Немаше крст кога јас и ти бевме таму на твојата апсолвентска«.

»Леле колку се напивме тогаш. Ти беше асистент, јас студентка. Не беше професионално, ама многу убаво си поминавме. Па ние колку бевме среќни што и некој асистент ни се придружил.«

»Па не беше некоја голема разлика меѓу нас. Јас имав 29, ти 22. И плус, не ти предавав.«

»Знам«, реков, сосема излишно.

»Ама точно знаев која си.«

Не знаев што да кажам. Добив мала тахикардија.

»Сакаш да одиме на уште по една цигара на видиковецот? Баш е убава ноќта«, ме праша. Кимнав со главата. »Па да ти кажам, ич не ми се оди дома«, го охрабрив. »Само тебе да не те кара жена ти.«

»Остај ја неа«, рече и сврте лево кон Водно.

Застанавме на паркингот кај видиковецот. Излегов од колата и внимателно тргнав кон оградата од каде што имаше поубав поглед кон градот. Како што чекорев, бев свесна за мојата вита става, за моите грациозни стапала во чевлите со високи потпетици, за моите долги нозе и напрчен задник. Одев бавно кон оградата, лежерно нишкајќи со колковите. Верував дека Тони, кој бавно чекореше зад мене, ме посматра. Го чувствував како големо диво животно што кришум ме демне, и цело тело ми се наостреша. Градот беше потонат во смог што низ светлината на полната месечина изгледаше како разредено млеко. Треперењето на светилките од колите и од становите едвај се пробиваше низ маглата.

»Има полна месечина«, забележав, но Тони ништо не одговори. Затоа продолжив да зборувам. »Толку животи, толку приказни течат низ градот, приказни што не ги знаеме«, реков разнежнето. Намерно го направив тоа. Сакав да му покажам дека сум во крешто расположение и

дека сум паметна. Но тој само потврди дека е така и си ги стави рацете в џеб. Потоа малку како да се поткрена на прсти и пак се врати на место.

»Баш овде бевме тогаш, на твојата апсолвентска. Ех колку години поминаа...«

»Времето тече како река, а ние како камчиња стоиме в место. И времето нè аби без ние тоа да го знаеме«, продолжив јас, овојпат со нешто што го кажуваше баба ми кога беше жива, кога ќе испиеше премногу узо за време на ручекот. Бидејќи тој не знаеше како да се надоврзе, додадов нешто на кое знаев дека ќе се фати: »Остаревме«. »Иста си како и тогаш«, ми рече и се сврте кон мене, потпирајќи се со едниот лакот на оградата. »Отсекогаш беше најубава и остана најубава.«

Не знам од каде ја добив храброста да го погледнам директно в очи. И тој ме гледаше. Со показалецот си ги потапка усните, давајќи ми сигнал да го бакнам. Му се приближив и го направив тоа. Додека го бакнував, во главата ми беснееше бура од мисли. Во најголемиот дел беа поврзани со тоа дека првпат го изневерувам мажот. Но што е најбитно, не ми беше гајле што го правам тоа. Додека усните ми ги допираа усните на Тони, си мислев на врската што ја имав со Марјан пред да се омажам за Бобан. Марјан ми ја одзеде невиноста и со него имав по два-три оргазми додека вовевме љубов, чин кој долго траеше. Но врската ни траеше кратко бидејќи ми раскина по неколку месеци, што многу ме повреди. Во Бобан бев вљубена, но водењето љубов со него не ме исполнуваше докрај — буквално. По списанијата се зборуваше дека било до техниката, а не до големината, па дури и другарките истото ми го велеа, ама до ден денес ми е срам да признаам дека сепак, сите изминати години сум копнеела по нешто поголемо, нешто како тоа на Марјан. Ме интересираше дали некогаш ќе можам да ги доживеам сите тие работи за кои зборуваа жените во сериите, во списанијата, а што не ги доживеав докрај со Бобан. Мојот љубовен живот со Бобан беше топол, ама досаден до тој степен што понекогаш избегнував да легнам со него кога ќе ме викнеше в кревет, со тоа што многу долго ги миев садовите. Толку долго, што на крај Бобан ќе заспиеше и немаше да морам да водам љубов со него и да се правам дека ми е убаво, затоа што Бобан сепак беше внимателен и добар со мене и ми беше жал да му покажувам незаинтересираност, па морав да глумам. Бобан инсистираше да купиме машина за миење садови, но му реков дека такво нешто не доаѓа предвид бидејќи не само што многу троши струја, туку и недоволно добро ги мие садовите — што не беше точно.

Здивот на Тони беше топол и тежок, како неговиот парфем. Брзо откако ни се допреа усните ми ја отвори устата со

јазикот. На вкус беше горчлив, како цигарите што ги пушеше. Се исправи, ме опфати со рацете за половина и ми го пушти јазикот длабоко во устата. Повеќе од глава повисок од мене, морав вратот да го свиткам наназад. Буричкаше и буричкаше со јазикот низ мојата уста како да бара нешто. Не бев сигурна дека ми е убав неговиот бакнеж, но во него барем имаше страст каква што одамна не бев осетила. Го испружив и јас јазикот и бакнежот почна да ни заличува на борба. Забите ни се чукнуваа еден од друг и сè околу устата ми беше лигаво. Рацете почнаа да му шараат по мојот грб и наскоро ми се најдоа врз полутките на задникот. Со двете раце почна ритмично и цврсто да ми го масира. Ми ја излижа брадата и вратот и потоа ми се најде кај увото. »Сања, Сања«, мрмореше, сега веќе штипејќи ми го задникот. Се припи до мене и осетив нешто тврдо кај папокот. Не бев сигурна дали е токата од ременот или нешто друго. Наеднаш почна да ми ја откопчува кошулата. Ми ја извади едната града и почна да ја лиже и да ја шмука. »Колку си убава«, шепкаше помеѓу бакнежите, што многу ми годеше, оти одамна никој така ми немаше зборувано. Осетив како полека почна да ме бутка на лево, каде што беше паркирана колата. »Дај да одиме на друго место, тука е светло«, ми рече, ме повлече за рака. Со слободната рака фатив да си ја закопчувам кошулата. »Немој«, ми рече кога влеговме во колата. Уште еднаш ми ја извади едната града и пак почна да ми ја шмука. Потоа ја запали колата и тргнавме. Значи тоа е тоа, си мислев. Вака изгледало неверството. Кола, темница, алкохол. Среќа што сум депилирана, си помислив, инаку немаше да се соблечам. Тони бавно возеше по главниот пат. Скршна по едно забутано земјено патче, застана, па излезе во рикверц. »Не беше ова.« Сакав да го прашам од каде ги знае овие места, ама се сопрев.

Конечно застана недалеку од главниот пат. Беше како мала чистинка со големо дрво напред и грмушки околу нас. Излезе од колата и седна на задното седиште. Толку брзо го направи тоа што ме збуни. »Што чекаш?«, ме праша. »Доаѓај ваму. Пошироко е.« Беше толку неспонтано, толку рутинско, што се разочарав и желбата физички да го изневерам сопругот со него ми сласна. Не послушно седнав на задното седиште бидејќи веќе дотука бев стигнала и немаше смисла да се враќам назад.

Опушти се, си повторував. Така ми зборуваше Марјан првите пати кога водевме љубов. Уживај, си велев. Не правиш ништо лошо. Сите го прават ова, дури и менторката, си повторував додека Тони ме лижеше по вратот и по градите. Ги отворив очите и почнав да посматрам што ми прави. Моите гради во неговите снажни дланки изгледаа како превртени шолјички за кафе. Гласно воздивнав. Бобан

никогаш не ме стискаше така. Кога ќе размислам, беше премногу нежен. Се однесуваше со моето тело како да сум порцеланска биста. Ме легнуваше на кревет и долго ме галеше, бакнувајќи ме толку нежно, што беше како пеперутки да ти лазат по кожата. А Тони набрзина ми ги скина хулахопките и успеа да ми ги соблече гаките и да ми го насука здолништето до папокот. Не знаев што ми се случува — ме гризеше, штипеше и толку силно ми буткаше прсти внатре што ме болеше. Наеднаш престана и почна да си ги раскопчува панталоните. Ги симна до колена. »Стави го малку во уста«, ми рече.

Беше полу-млитав. Со едната рака почна да го тегне, а со другата ми ја држеше главата, да не можам да му ја кренам од скутот. Ги клацкаше колковите лево-десно и ми ја полнеше устата. Уште ми рече »пази на забите«, што беше невозможно со неговото постојано мрдање. Добивав нагони за повраќање и носот почна да ми тече ама не можев да се мрднам од што силно ми ја држеше главата. Се обидував да бидам женствена, да не испуштам звуци како да гровтам, и да не шмркам, но тој тоа не ми го дозволуваше, со неговите диви движења во кои имаше сè повеќе и повеќе очај. Одеднаш осетив како почна малку да зацврснува и тоа ми даде верба па повеќе се внесов во чинот. И тогаш со левото уво слушнав како цревата гласно и долго му закркорија. На почетокот звучеше како далечен гром, но се истегна во тенок цвилеж. Штом се случи тоа Тони престана толку да мрда, и веднаш повторно омлитами. Кога осети дека омекнал, пак почна да рита и да се тегне и да ми ја бутка главата надолу, така што одново ги осетив истите нагони за повраќање. Се случи истото: гласен, долг, речиси музички цвилеж на цревата, по што следеше пауза и, наеднаш, тежок и влажен смрдеж што ме заплисна точно во лице. Нагонот за повраќање ми се засили и осетив како храната што ја јадевме во »Три фазана« ми се качува нагоре низ гркланот. Ја затворив устата и со полни образи посегнав кон вратата на колата, преку скутот на Тони, ама не стигнав да ја отворам на време. Го испрскав прозорецот и раката на која ја носев бурмата. Цигерчиња, магданос, ракија, вода, лук: чувствував како сè ми излегува низ носот и устата. »Што направи ма«,ми рече Тони наместо да ми помогне. »Тргни се малку«, подвикна и почна да ме бутка, да се обидува да се измолкне од под мене, но се заплетка бидејќи панталоните му беа слечени до под колена. Успеа да се довлечка на другиот крај на задното седиште и да се тргне од мене најдалеку што може. Кленката на колена врз седиштето, со главата надвор од колата, не можев да престанам да повраќам. Таман ќе помислев дека е готово, ќе се исправев и ќе ја кренев главата, и повторно ќе го осетев мирисот што ме заплисна во лице и вкусот на

џигерчињата некаде над желудникот, па ќе добиев нагон и ќе почнев да се грчам и да исфрлам киселини од стомакот. Тони ништо не ми зборуваше. Не ме ни пипкаше, како да му е гад од мене. Не ни помислив дека може и нему да му е лошо дури не почна тивко да офка. Го слушав како се поместува. Се свртев наназад и го видов превиткан, со главата меѓу колена. Наеднаш ја отвори вратата и се обиде да излезе, ама заборави дека панталоните му се спуштени и падна до колата. Се слушна тап удар врз земјата и гласен прдеж. Боже, си реков, од ова полошо нема. Ама имало. Тони стана и се обиде истовремено и да трча, и да си ги крене панталоните. И тогаш ми се причини дека ноцињата му се навистина смешни, како на штркче што се учи да оди. Истрча до големото дрво и се потпре врз него. Почна и тој да повраќа. Ќе се напнеше да поврати, и ќе испуштеше еден грлен звук, како да крева многу тежок товар, а веднаш по тој звук ќе прднеше кратко и обилно. Тоа го повтори неколку пати, но не успеа да поврати. Потоа наеднаш се скри зад грмушката. Пак ги слушнав истите звуци, ама иако беше висок, а грмушката беше ниска, него не можев да го видам. Истрачав натаму и пред грмушката застанав оти ме заплисна остар мирис и го слушнав Тони како едвај ми вели »Бегај!« Стоев таму и ги слушав звуците на гргорење, течење, офкање. И тогаш нешто силно ми светна на крајчето на окото. Се завртев и ме заслепи светлина од батерија. Еден човек се приближуваше кон мене во темницата и ми светкаше во очи. Откако ми го виде лицето, почна да ми светка надолу по телото. Бев раскопчана, едната града ми беше надвор од прслукот, здолништето ми беше извртено и не носев хулахопки. »Добровечер«, ми рече полицаецот приближувајќи ми се. »Имате некаков проблем?« Не можев да му го видам лицето. Се молев да не го знам. Тони во тој момент се исправи од зад грмушката, и како понижен витез застана до мене.

»Што барате овде«, рече полицаецот, не како прашање, туку како обвинување.

»Имаме тровање«, рече Тони.

»Сте пиеле«, рече полицаецот, овојпат повеќе како прашање.

»Не, јадевме цигерчиња«, рече Тони.

»Бевме во ресторан«, се вмешав јас.

»Легитимации, ве молам«, отсечно рече полицаецот. Се молев да слушнам нешто човечко во неговиот глас.

»Сега, сега, во автомобилот се«, рече Тони и потрчка кон колата. Беше понизен и тоа ми се виде гадно. Тргнав по него, вртејќи си го здолништето. Полицаецот отиде по Тони, кој ја отвори вратата од возачкото седиште за да ја извади дозволата од колата. »У пичку материну, што е ова«, викна зад него полицаецот кога згазна во моите повраќаници.

»Уф, многу се извинувам. Многу лошо, многу лошо тровање«, рече Тони. »Не јадете во ‘Три фазана’, утре ќе ги пријавам. Вакво нешто не ми се случило досега«, тревожно зборуваше Тони и му ја туткаше дозволата на полицаецот в рака додека тој си светеше во чевелот.

»Извинете, сакате марамче?«, му реков и со едната рака му дадов пакетче влажни марамчиња што ги извадив од чантата.

»Ве молам и двајцата покажете ми лични карти«, полицаецот продолжи професионално да се однесува, и покрај тоа што згазна во мојата блуеница.

Си мислев да го излажам дека немам никаква легитимација. Само да не ми го види презимето. Беше темно и имав бели дамки пред очи од светлината на батеријата, па не можев убаво да му го видам лицето. Беше млад, а мажот ми не се дружеше толку со помладите. А и полиција е широк поим, се понадевав. Може нема да му текне.

»И Вие, госпоѓо«, ми рече кога виде дека не мрдам. Ја стискав чантата в раце. Некако решив да му ја покажам. Оти ако не му ја покажев, можеше и во станица да ме одведе, каде што беше уште поопасно.

»Знаете ли колку е казна за ова што го правите«, пак рече полицаецот како да нè обвинува, гледајќи ја возачката дозвола на Тони.

»За кое?«, рече Тони. »Повраќање на Водно?«

»Сакаш да дуваш или ќе продолжиш да се правиш паметен?«, викна полицаецот и му светна на Тони со батеријата в очи. Немаше многу логика во тоа што го кажа, си реков. Потоа пак ја впери кон картичките што ги држеше в рака. Ја погледна мојата и замолчи.

»Спанаќоска«, рече. »Спанаќоска«, повтори. И ми светна со батеријата в лице. Пред да ми ја впери во очи, видов како устата му се искриви надолу во мала насмевка. Жената на шефот се ебе, повраќа и сере на Водно, си замислував како им кажува следниот ден на колегите. Да го видиш и типот каков е што ја ебе жената на шефот. Посран мајмун, буквално! Ха-ха-ха, му се смеат сите на сопругот зад грб.

»Повелете«, рече и ни ги врати личните карти. »Не доаѓајте другпат овде. И не јадете во ‘Три фазана’. И мојот бацанак еднаш се отру од кебапчиња таму.« Се заврте и исчезна во темницата. Некаде подолу слушнавме палење на мотор. Не знам како не сме го чуле кога доаѓал.

Влеговме во колата, секој на своето седиште. »Дај од тие марамчињата«, ми рече Тони и почна да се брише по лицето, вратот, рацете. Се бришев и јас, ама смрдеата продолжи да лебди меѓу нас. Веќе немаше ништо од неговиот парфем и мирисот на лаванда. Ја запали колата и се вклучи контролната табла и радиото, но овојпат се слушна шиштење, и индикаторот дека бензинот е при крај

почна да титка. »Е, да нè остави на сред Водно нема, не се секирај«, ми рече Тони и се обиде да се насмее, ама ништо не ми беше смешно.

Пак го гледав додека возеше. Што сум видела во него, си велев. Од профил уште повеќе личи на неандерталец. Дури и косичето му е смешно — со ретките шишки високо исечени, како мајка му да го стрижела по дома. Видов дека прстите му се како колбавчиња, и дека му се неприродно кратки во однос на остатокот од телото. Гледајќи го така седнат, сфатив дека торзото му е прекратко, и дека со долгите раце и со салото околу појасот личи на пајак. Што ли сум видела во него, се прашував. Не е ни некој интелектуалец, си реков. Ете го колку години работи, ниедна пообемна студија не успеа да извади. Сè се вади на некои меѓународни проекти од кои на крај нема никаков резултат. Ме облеа бес кон менторката и кон Ирена, која најмногу ме наведе да мислам дека Тони ми се допаѓа, со тоа што ме наведе да мислам дека јас му се допаѓам нему. Одамна на никој не му се имам допаднато, си мислев. Ми падна жал за себе и погледот ми се замати од што се насолзив. Сега и Бобан кога ќе дознае, нема да ме сака веќе, си велев, жежејќи од грижа на совест однатре. Сакав Тони да исчезне засекогаш. Не се споредува со Бобан, мојот сакан, најсакан сопруг, љубовта на мојот живот, си мислев.

Стасавме пред мојата зграда. Тони се сврте кон мене и погледна во рачната кочница. Почна да ѝ го стиска копчето додека зборуваше: »Ова... знаеш... нека остане вака«. Каква глупост, си помислив. Да не мисли дека сега ќе се фалам во колективот колку добар љубовник е?, си мислев. »И, утре ќе се јавам во ресторанот. Од цигерчињата е.« Дури кога влегов во светлиот влез на нашата зграда сфатив колку сум изблуена и засмрдена. Влегов дома. За среќа, Бобан спиеше.

OSMI MAREC

Nič od tega se ne bi zgodilo, če tistega večera ne bi prišla v restavracijo Irena. In če moja mentorica, ki mi je že nekaj mesecev govorila, naj si najdem ljubimca, ne bi imela name takega vpliva. »Saj kar žariš! Odlično zgledaš. Si si končno našla ljubimca?« mi je pravila, ko sva se dobili na kavi. In dodala: »Vsaka uspešna ženska mora imeti ljubimca!« To me je zmedlo, kajti navadno je takoj zatem začela govoriti o svojem sopргу in o tem, kje sta bila čez vikend in kaj ji je bil kupil. Ko sva bili skupaj, ga je pogosto klicala in zaljubljeno grčila v telefon, ko je mislila, da je ne slišim. »Vidim, da je čas, da si najdeš ljubimca,« mi je pravila. Začela sem se spraševati, zakaj mi to pravi. Najprej sem pomislila, da je morda ona sama nezadovoljna s svojim zakonom. Ampak razen omenjanja ljubimcev nisem opazila drugih znakov, da je nezadovoljna. Zato sem pomislila, da je najverjetneje nekaj narobe z mano, če mentorica vztraja, naj si najdem ljubimca. Najbrž se vidi, da potrebujem več seksa, sem razmišljala sama pri sebi. Ko sva pili kavo, je v lokal vstopil zelo lepo oblečen моški z bujnimi belimi lasmi. »Glej, Sanja,« je rekla moja mentorica in me priјela за roko, »tale je čisto po tvojem okusu.« Ni bil ravno po moјem okusu, ampak lahko bi rekli, da je bil privlačen.

»V redu, ampak kako naj si па најдем ljubimca?« sem jo vprašala enkrat na pol v šali, saj mi je tudi она на пол v šali pravila, naj si најдем ljubimca. Če bi jo vprašala, ali je v življenju kdaj imela kakega другега моškega, mi tega gotovo ne bi priznala. Ne bi niti potrdila niti zanikala, dovolj jasno je postavila meјо med nama. Она спрашује, јаз одговарјам. »Kjer je volja, se vse да,« je odgovorila.

Nisem si mogla predstavljati, како је, ќе имаш ljubimca. Nikoli v življenju nisem prevarala Bobana. Niti pomislila nisem на to. Nikoli nisem spoznala моškega, ki bi mi bil tako všeč, kot mi je Boban. Z njim mi je bilo vedno mehko, toplo in пријетно. Nikoli se nisva skregala in vedno me в vsem подpira. Mi smo srečna štiričlanska družina. No ja, задње чaсе се болј редко љубива. Morda enkrat mesečno. A če sem iskrena, mi niti ni ne vem koliko do tega. Z Bobanom sva skupaj že dvaindvajset let in morda sva то же prerасла. Vseeno па се ми kdaj згоди, да me, ko vidim kak seksi filmski prizor — všeč so mi samo igrалci, ne resnični људје — nekaj заščemi kot некоč. Zadnjič, ko се mi је то zgodilo, sem si rekla, да bi morda lahko izkoristila та trenutек. Sram me је било признати, да me је еротични prizor из filma vzburiл, zato sem skušala то izvesti subtilно. Obrnila sem се k Bobanu, ki па је же zaspal на kavču. Zelo sem jezna на svoјо mentorico, да mi је заpičila то ideјо в glavo. Če она, ki је prefinјена, pametna, dobroдушna gospa, ki ji ni para, misli, да bi morala imeti ljubimca, tedaj morda res ni vse в redu з

mano. Vse življenje poslušam njene nasvete in še nikoli nisem tega obžalovala. Razen zadnjič.

No ja, saj ni vsega kriva mentorica. Kriva je Irena, то grozno bitје. Poјавila се је в restavraciji Triје fazani, kjer smo се zbrali sodelavci з институтa, да bi proslavili осми marec. Restavracija је била polна, bend је играл људско glasbo in vsi smo bili veseli. Jedli in pili smo на račun наших kolegov моčnejšега spola. In iz tega је Irena naredila škandal, ko је odhajala. Да је то šovinistično, је protestirala in vrgla на mizo denar, да bi плаćала žganје, ki га је pila, ker је popila već kot en bokaљčек. Deјala је, да се ženske на та način še болј podreјamo in да le en dan в летu нам posvetijo pozornost ter podariјо cvetje, preostali čas па smo ženske суžње. Dodala је še, да takšno obnašanje kaže на neenakopravnost, kar је в nasprotju с prvobitnim konceptom осмега marca. »Kaj ti је, Irena? A danes nisi од nikogar dobila роž?« so јо začeli заfrkavati моški. »Ali па nisi же долго dobila nećesa другега, а?« so nadalјevali. Irena се је uјezila in odvihrala из restavracije. То mi је било zelo všeč. Ше јаз bi јi morala kaj reći, kot на primer: »Če si же така feministka, kakaj si potem спloh prišla на takšno zabavo?« Morda јi bom то rekla kdaj drugič.

A ko је prišla, је zgledala lepše kot ponavadi. Bila је ureјena, kar је zanjо presenetljivo. Navadno hodi в službo в kavboјkah in supergah, kar се mi zdi nedopustno за mlado професионаlko, правзaprav за kakršnegakoli професионаlca. Tak enostavno не hodi в službo. Nikoli је nisem videla, да bi носila suknjić, да о petkah niti не govorim. Nјeni nohti so vedno neureјeni. Verјetno не ve, kaj је manikura, за pedikuro па noćem niti vedeti. Mislim, да је neumestno tudi njeno hvaljenje, да si не češe las. Ima naravne kodre, ki јih nikoli не lika in nikoli si не naredi frizure. Šminke skorajda не uporablja, čeprav bi јо lahko zelo polepšala. Nakit sicer носи, а то so nekakšni uhani из lesa ali zapestnice из poldragih kamnov, vse је vsekakor ceneno. На nјej še nisem videla ničesar dragega. Па bi lahko bila zelo simpatična. Ima vitke noge, добре јоške in tudi ritko ima. Ni debela, ima lepo темно коžo, velike уstnice in zelene оči. Če bi се našminkala in uredila, bi bila zagotovo simpatična — о tem smo razpravljali tudi з другими kolegicami in kolegi. Naneslo је, да sem при долги mizi в restavraciji Triје fazani sedela poleg Toniја in з njim prav пријетно kramljala. Toni је мој kolega in је nekaj let stareјši од mene. Hodila sva в isto gimnazijo in на isto fakulteto, kjer је бил nekaj časa asistent, zdaj па sva sodelavca. Tudi Toni је poroćen in ima enega otroka. Ko је vstopila Irena, sva јо с Tonijem takoj opazila. Ко се је pozdravljala з другими kolegи, sva pokomentirala njен videz. »Pogleј ti našо Irenco,« је rekel Toni. »Kaj па се з nјо dogaja?« mi је poredno namignil in oba sva се zahihitala. Irena је imela на sebi čрно obleko, ki јi segala до kolен. Ni bila в visokih petah, ampak obleka је vseeno naredila vtis, saj је lepo

poudarila njene obline. Nosila је zelene uhane из poldragih kamnov в obliki solze. Tokrat се је prav potrudila. Ni mi bilo jasno, zakaj. Mar ni feministka? Poleg mene је бил prazen stol, kamor је sedla.

Toni је же popil malo žganja, ki га је gentlemansko dolival tudi meni, čím се је мој kozarec за kak požirek izpraznil. Natočil је tudi Ireni.

»Krasno zgledaš, Irena,« sem јi rekla.

»Hvala,« је rekla in si začela gristi noht на palcu. Če bi bila našminkana, bi се јi šminka gotovo razmazala.

»Ja, odlično, свеže, privlačно. Да се nam tudi ti malo покаžeš,« се је smehljал Toni, »да vidimo, kaj nudiš. Hahaha.« Irena је же naprej grizla noht. »Hvala,« је rekla, potem ко је iz ust izplјunila kožico. Kako gnusno, sem pomislila.

»A greš potem kam с fantom?« sem јо vprašala, ker sem vedela, да ima же долго fanta.

»Najverјetneје bova potem res kam šla, ја,« је odgovorila.

»Pffff, с fantom. А nisi же malo prestara за fante?« је vprašал Toni.

Irena се је pripravlјala, да bo nekaj rekla, а јо је Toni prekinil. »Koliko let imaš? 31? Magistrirala si, doktorirala si - kaj še čakaš?« јо је Toni igrivo sunil в ramo in јi pomežiknil.

»Pa res, kakaj се ne poroćita?« sem vprašala јаз. Res me је zanimalo. Nisem mogla razumeti, kakaj људје živјо на koruzи. Mislila sem si, да morda kdo од njiju še не mara в zakonski јarem, ker bi raje počakał, če bo dobil kaj болјшега од tega, kar ima zdaj.

Irena је skomignila з ramenи. »Ni потребно. Же leta živiva skupaj. То је enako, kot да bi bila poroćена.«

»О ne, oprosti,« је rekel Toni, »ampak zakon је zakon. Dogovor је dogovor. Тако nisi ziher.«

»Daj no, же долго nismo imeli ohceti,« sem се vmešala.

»Pa saj не rabi ohcet, eno bajadero prinesi па се bomo poveselili!« је завpil Toni in dvignil козарčек з žganjem, да bi nazdravil з nama. Vsi triје smo trćili с kozarci. Irena је то storila nekoliko nejеvolјno.

»Veš kaj bi zdaj јedel?« me је vprašал Toni in се nenadoma з eno roko priјel за trebuh, з drugo па се је pretegnil. Oči so се mu svetile од žganja. Rekel је: »Jetrca.«

Nenadoma се је tudi meni zahotel јetrc.

»U, јаз tudi,« sem priznala, »ampak česen ...«

»Pusti česen, на то naj misliјо neporoćени,« је rekel in nasmeјan pogledal Ireno.

Nastala је nepријetna тиšina, saj се Irena ni zasmејala.

»Posлуšaj, resno те vprašam. Kaj čaka tale tvoj fant? Vlak ti бо odpelјal, heeeј! In не боš mogla zanositi!« је rekel Toni.

Irena је pokušala nekaj reći, а ker је delovala negotovo, sem јо prekinila, saj me је nenadoma, morda zaradi žganja, oblila velika sreća, ker sem mati in професионаlka. Poleg tega па še

fina in urejena ženska. Irena se mi je zazdela kot učenka, ki ji moram dajati življensjske nasvete, kot jih je moja mentorica dajala meni.

»Najpomembnejša stvar na svetu je, da imaš otroke. Jaz sem imela prvega pri 27 in mi je sedaj žal, da ga nisem imela že prej.« sem ji povedala.

»Ja. Meni pa je žal, da imam samo enega. Otroci so največje bogastvo,« je rekel Toni in me razumevajoče pogledal.

»Nič v življenju te ne bo izpolnilo tako, kot te izpolni otrok,« sem navdahnjeno nadaljevala. »Ženska, ki ni mati, je nerealizirana ženska,« sem rekla in pomislila na svojo neporočeno teto, ki je trpela za hipohondrijo.

»Zakaj s tem ne težita mojim starejšim kolegicam?« se je nenadoma oglasila Irena. Besede so se ji nerodno skotalile iz ust.

»Za njih ni več upanja. 36 ali 37 let imajo in niso poročene. Mar bi rada, da gledava nate tako kot ti zdaj nanje?« jo je vprašal Toni. Tudi on jo gledal tako zaskrbljeno kot jaz. Na začetku se je hecal, potem pa sem ugotovila, da sva s Tonijem to počela zaradi skrbi in odgovornosti do najine mlajše kolegice, ki ima veliko potenciala, da bi bila lepa in uspešna ženska.

»In kako jaz gledam nanje?« se je namrgodila Irena in med obrvmi se ji je zarisala ostra guba. Naenkrat se je zdela veliko starejša.

Toni je stišal glas in se sklonil k Ireni. S pogledom je preletel ostale goste pri mizi, da bi se prepričal, da nas ne slišijo. Violinist in kitarist iz nastopajočega benda sta stopila z malega odra in igrala na uho dvema penzionistkama z inštituta, zato so vsi gledali njiju in ploskali. »A ne vidiš, kako je Ema zafrustrirana, ker je njen čas za otroke in moža že minil?« je Toni spraševal Ireno. Ema se je prerekala z vsemi in ves čas terjala pravico. Celo na ministrstva se je hodila kregat. Videti je bila kot lezbijka. »Ja,« sem potrdila, »in prav tako Nevenka« Nevenka je bila že proti 40.

»A nima Nevenka fanta?« je vprašala Irena.

»Ima, ja. Tistega, s katerim je že sto let, če misliš nanj. Tak, malo močnejši. Se mi zdi, da je zdravnik za črevesne bolezni. V redu je, ja. Ampak veš, druga bera. Nimaš kaj. Vidim, da se zdaj nekatere moje prijateljice prav tako dobivajo z drugo bero. Celo s tretjo. A kaj češ, tako je.« sem rekla. Pomislila sem, kako bi bilo grozno, če bi se ločila in bi to doletelo tudi mene, da bi se morala dobivati z ločenimi moškimi, ki imajo otroke.

»Ja in potem je moškim super. Najdejo si kako mlado mucko, da jim pazi otroke. Se spomniš Mirjane?« me je vprašal Toni. »Celo življenje je skrbela za moževega otroka in zdaj jih ima 45 in nima svojega otroka. Morda bo morala kakšnega posvojiti,« je še dodal.

Oba sva pogledala Ireno. Molčala je in si živčno skubila glavo

pri tilniku, kot bi iz nje nekaj cukala. Kako gnusno, sem pomislila. Takšnih stvari se v javnosti ne počne. V tem trenutku so prinesli jetrca. Toni se jih je razveselil in najprej je gentlemansko naložil nekaj koščkov na moj krožnik, nato pa jih je, tako nasmejan, skušal nekaj dati tudi Ireni in obenem zaključiti naš pogovor.

»Takole se zmenimo. Poroka in otrok *pod nujno*,« je rekel in ji pomežiknil z dvignjenimi vilicami, s katerih je visel večji kosček jetrc.

Irena je odrinila vilice in meso je padlo na prt.

»Kaj pa tebe boli kurac, če bom jaz imela otroke ali ne?« je nenadoma izbruhnila. Toni je obstal z vilicami v zraku. Irena je govorila pridušeno s stisnjenimi zobmi.

»A se lahko nehata vmešavat v mojo pičko, tako kot se jaz ne v vajina spolna organa?!« je siknila.

To, kar je rekla, je bilo tako prostaško, da nisva utegnila reagirati. Takšnih besed nisem v javnosti še nikoli slišala. Sploh pa ne od ženske.

»Kar poglejta se. Vajina zakona sta se usmrдела, zdaj pa bi rada v vajino smrdljivo čorbo potunkala še druge. Vitkata se v tuja privatna življenja in tu solita pamet o morali in otrocih, hkrati pa se skrivaj dajeta dol. Kam bosta šla po tej večerji, a? A mislita, da ne vidim, kaj počneta? Jetrčka, šnopček. Bljak!« je rekla Irena in vstala. Šla je na drugo stran mize in sedla k penzionistkam, nato pa kmalu naredila škandal glede proslavljanja osmega marca in odvihrala z zabave.

»Kaj pa ji je?« se je spraševal Toni po Ireninem izpadu.

»Mladi se ne znajo obnašati. Nobenega občutka za avtoriteto nimajo,« sem ponovila stavek, ki ga je večkrat izgovorila moja mentorica. Roke so se mi tresle. Ne samo zaradi Irenine vulgarnosti. Omenila je nekaj, česar nisem vedela, nekaj zelo intimnega o meni, česar se nisem zavedala.

»Ne morem verjeti,« je rekel Toni in zagrizel v jetrca in mlaskal ter vzdihoval skozi nos, »mmm, kako so dobra.« Za trenutek se je zgroženost na obrazu spremenila v zadovoljstvo, potem pa se je spet zbral in se vrnil k temi.

»To je bilo zelo nevljudno in ne more kar tako mimo,« je dodal. »Tako je, ne bo šlo brez reperkusij,« sem rekla in se vprašala, kaj sem hotela s tem povedati.

»Ne bova več sodelovala z njo, prav imaš,« je rekel.

»Veš kaj, midva pa že dolgo nisva sodelovala skupaj na kakem projektu.« Čim sem to izustila in sem se spet vprašala, zakaj sem to rekla. Nekaj od tistega, kar je rekla Irena, me je podžgalo, a tudi žganje me je malo omamilo. Ker nisem vedela, kaj bi, sem si še jaz v usta porinila kosček jetrc. Bila sookusna.

Še malo sva ogovarjala Ireno in pojedla jetrca do konca. Toni mi je ves čas dolival žganje v kozarček. Ko sva se skušala resno pogovarjati o projektu, na katerem bi lahko v prihodnosti

sodelovala, in se spominjala prvega projekta, na katerem sva skupaj delala pred več kot desetimi leti, mi je njegov obraz postajal vse lepši in lepši. Vprašala sem se, če se tudi jaz njemu zdim takšna. Opazila sem, da sem se vzravnala in da si popravljam lase vsakič, ko me je pogledal.

»Toni je sladek fant,« mi je enkrat rekla mentorica. »Na njegovem obrazu je nekaj ... neandertalskega,« je rekla hudomušno, »a je vseeno simpatičen. Ima pa malo smešno telo. Si opazila, kako tanke nožice ima?«

Gledala sem »neandertalsko« na Tonijevem obrazu in ugotovila, da se mi zdi njegovo izbočeno čelo nad očmi pravzaprav privlačno. Goste in temne obrvi so mu metale senco na oči, ki so se mi nocoj zdele podobne dvema sijajnima safirjema. Vsakič, ko me je pogledal, me je ostra modrina kot šilo zabodla nekam pod sapnik.

Razmišljala sem tudi o »nožicah«. Toni je bil visok in je imel res nekoliko čudno postavo, a se je videlo, da je bil v mladosti postaven, preden se mu je naredil pas iz sala, ki mu je dajal obliko diamanta. Imel je tudi mesnato izboklino na mestu, kjer se je začenal zadnji del vratu, zaradi česar se je zdel grbast, posledično pa tudi malce nesamozavesten. Njegove noge so bile dolge, tanke, vretenaste, skoraj ženske, zato jih je mentorica poimenovala tako, kot jih je poimenovala. Imel pa je močne roke in ogromne dlani z dlakami pod členki na prstih. Na četrtem prstu desne roke se je svetila zlata rinka. Zagledala sem se vanjo. Med priborom, nametanim po mizi, glasbo, ki je postajala vse glasnejša, blebetom opitih gostov in kolom debelušnih žensk, ki se je začelo negotovo motati okoli naju, se je njegova rinka oglašujoče in zaslepljujoče svetila.

»Oprosti,« se je Toni približal mojemu uhlju in se z ustnicami dotaknil pramena mojih las, »žena me spet kliče. Moram se ji oglasiti.«

»Halo!« je začel vpiti v telefon, usta pa si je pokril z roko, na kateri se je svetila rinka. »Na večerji sem! Kaj bi rada?« je vpil. »Ne vem, kdaj pridem!« je zaključil pogovor z ženo, izključil telefon in ga demonstrativno vrgel na mizo.

Spet se mi je približal. Začutila sem njegovo toplo sapo v ušesni školjki in moj tilnik se je rahlo naježil. »Oprosti,« je rekel, »ampak ne vem, kaj naj naredim s svojo ženo. Ves čas mi teži.« se je odmaknil od mene in samopomilovalno cuknil dolg požirek žganja.

»A te pogosto kliče, ko si zunaj?« sem ga vprašala. Tokrat sem se mu jaz približala in zavohala mesto, ki ga je naparfumiral. »*Brez pre-sta-nka*,« je poudaril vsak zlog posebej z izbuljenimi očmi in zobje so se mu svetili. Opazila sem, da so umetni, saj so bili nenaravno spojeni z dlesnimi. Spet se mi je približal. »Veš kaj, ne ve, kaj bi sama s sabo. Obsedena je s hišo. Cele dneve samo čisti in se ukvarja s tem, kaj bova jaz in hčerka jedla. In pravi, da nisem dober oče, da preveč pogosto hodim

ven, da zapravljam denar, da častim naokoli po gostilnah, da doma nič ne pomagam in da ji otežujem življenje. Včasih mi reče celo, da sem pijanec,« se je zasmejal in mi nazdravil. Oba sva naredila požirek žganja.

»Pa veliko piješ?« sem se opogumila. »In kako pogosto hodiš ven?« sem ga še vprašala.

»Ma kje pa. Dvakrat, trikrat na teden se dobim s prijatelji v gostilni. Ampak zmeraj je tako. *Kdaj prideš? Kaj si pil? Koliko denarja si zapravil*,« je pačil ustnice in s povišanim glasom oponašal svojo ženo. Potem se je malo odmaknil in nekajkrat staknil palec z ostalimi štirimi prsti roke, na kateri je nosil rinko, da bi oponašal nekoga, ki veliko govori. »Bla bla bla bla!« je glasno vpil. »Stalno me kliče in mi vse pokvari!« je vpil še glasneje.

Nežno sem ga prijela za ramo. »Ne živciraj se,« sem rekla. »Je pač posesivna. Ne pozabi, da ti nisi kar tako,« mi je zletelo iz ust.

Z enim laktom je slonel na mizi in me gledal s priprtimi očmi. Hotel in čakal je, da nadaljujem.

»Ne pozabi, da si vrhunski intelektualec. Poleg tega pa si tudi odgovoren sprog in čudovit oče,« sem rekla, čeprav nisem bila prepričana, da je to res. »S tabo bi bila srečna vsaka ženska,« mi je nenadoma ušlo in začutila sem, kako mi kri obliva obraz. »Zdaj pa pretiravaš,« je rekel in se nekako ves napel. Celo stol je malo premaknil, da bi prišel bližje k meni. Prsi so se mu naphnile. Obraz mu je zažarel. »Kakšen vrhunski intelektualec naj bi bil jaz?« me je vprašal.

»Ti?« sem se delala začudeno. »Ti si vendar eden najbolj spoštovanih strokovnjakov s svojega področja v državi. Redko kdo ima toliko znanja kot ti,« sem ponovila tisto, kar mi je govorila moja mentorica.

»Daj no mir, zdaj pa res napihuješ,« je odmahnil z roko in segel v žep suknjiča ter izvlekel cigareto.

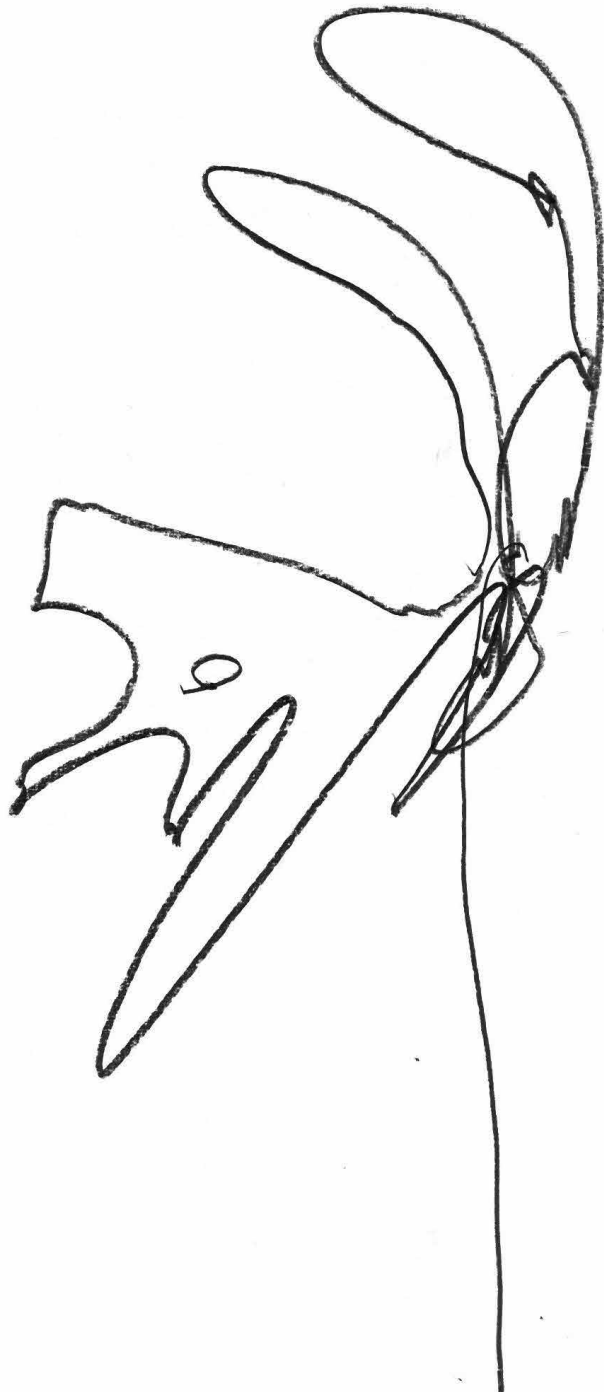
»A misliš, da to pravim zato, ker je moj mož policaj?« sem ga vprašala. Šale o tem, da je moj mož policaj, sem lahko izkoristila ob vsaki priložnosti in ljudje so se vedno smejali in mislili, da sem zabavna.

»Duhovita si,« je rekel potem, ko se je nasmejal, »pri ženskah je to prava redkost.« Nekaj se mi je dvignilo v duši. Ponos, sem pomislila.

»Daj, pojdi z mano na cigareto. Tu je postalo hrupno in zadušljivo, komaj te slišim.«

»Veš kaj, tudi jaz bi prižgala eno. A imaš?« se mi nenadoma zahotelo kaditi, čeprav nisem prižgala že vrsto let. Zadnjič sem kadila, preden se je rodila hčerka, na počitnicah z Bobanom, mojim sprogom, v Hercenovem, kjer sva pravzaprav tudi spočela otroka.

Stopila sva ven in se ustavila pod nadstreškom v najbolj oddaljenem delu dvorišča restavracije, kjer je bila tudi

lesena klopca. Iz restavracije je bilo slišati petje in solo na harmoniki. Sedla sva na klop in se dotikala z boki. Ponudil mi je cigareto in mi jo prižgal z enim tistih vžigalnikov, ki imajo velik plamen in smrdijo po bencinski črpalki. Spretno je odprl in zaprl vžigalnik, kot znam jaz pahljačo. Malo so se mi tresli prsti, ko mi je prižgal cigareto. Počutila sem se, kot da sem na romantičnem zmenku, kar se mi ni zgodilo že od mladosti. »Povem ti,« je nadaljeval, kajti najin pogovor mu je, kot kaže, prijal. Tudi jaz sem si želela, da bi še naprej govorila o intimnih stvareh, »da mi ni prav lahko, kljub temu.«

»Vsak ima težave. To je normalno.« Povlekla sem dim in postalo mi je slabo, a sem to prikrila. Sklenila sem, da ne bom tako močno inhalirala. On je molčal in kadil, cigareto je držal s palcem in kazalcem.

»Kako pa kaj tvoj policaj?« je vprašal in se mi igrivo nasmehnil. »A igra policaja tudi doma?« je še dodal.

»Ne,« sem rekla in ker me je vprašanje vznemirilo, sem spet premočno povlekla in spet se mi je zvrtelo v glavi. »Pri nas je on tisti, ki hodi ven, ampak jaz ga ne gnjavim in ne sprašujem, kje je. Včasih se zadrži tudi v službi, potem pa gre še kam s prijatelji. Kdo ve kam hodi in kaj počne.« sem razlagala. Pogledala sem svoje čevlje. Vitka stopala v njih so se mi zazdela čudovita. To dejstvo in popit alkohol sta mi je vlila moči, da povem še kaj, česar morda ne bi smela.

»Če sem iskrena, me to sploh ne moti. Ko sta otroka zrasla, sem končno dojela, kaj pomeni imeti svoj mir. On gre zvečer ven, jaz pa si prižgem televizijo in gledam nadaljevanke. Včasih jih gledam cele ure in tako počivam. Všeč so mi ti trenutki samote. Samota je luksuz,« sem ponovila še eno frazo svoje mentorice.

»Oprosti, ampak jaz te že ne bi puščal same,« je rekel Toni in povlekel dim. Slišati je bilo tlenje tobaka in potem njegov izdih, ko je izpustil dim. »Takšnih, kakršna si ti, ni prav veliko,« je še pripomnil.

»Ah, ne pretiravaj,« sem se tokrat jaz delala, da mi je nerodno. »Ne, resno mislim,« se je obrnil k meni in me pogledal. Njegov pogled je bil zamišljen, kot da me gleda od daleč. V tistem trenutku je glasba v restavraciji prenehala. Zaslišal se je aplavz in govorjenje.

»Zgleda, da je fajrund,« sem rekla. »Kdo se bo zdaj pozdravljaj z vsemi,« sem zavzdihnila.

»Kaj pa če na hitro izgineva? Si z avtom?« me je vprašal.

»Ne, nocoj ga ima mož,« sem odvrnila.

»Prav, te bom jaz peljal,« je rekel.

Vedela sem, da je malo pijan, ampak instinkt mi je govoril, naj bom tiho in naj ga pustim, da vozi. Šla sva proti parkirišču. Po poti sva molčala in poslušala svoje korake, hodila sva vstric. Bilo mi je žal, da odhajava. Nisem hotela, da bi bilo večera kar konec in želela sem si, da bi se me Toni dotaknil. Hrepenela

sem po tem, da bi me poljubil in objel, sploh me ni bilo sram, da sem si tega želela. Ko sva sedla v avto, se je ta občutek še okrepil, kajti v tem trenutku je bilo to najino intimno mesto, najin začasni dom. V avtu je tlel vonj po njegovem parfumu in osvežilcu z vonjem po sivki. Vžgal je avto in motor je začel presti. Prižgale so se luči na armaturi plošči in osvetlile najina obraza kot tih plamen iz kamina. Prižgal se je radio in zaslišala se je pesem Vlada Janevskega. »*Ob meni boš sijala kot kresnica v mraku*,« je prepeval. Mene pa je prijelo, da bi se raztopila in nikoli več stopila iz avta. Želela sem si, da sploh ne bi speljal. Da bi vse to trajalo za vedno. V tem trenutku je njegov telefon spet zazvonil. Žena.

»Aa, tokrat ne,« je rekel in izkjučil telefon. »Baterije mi je zmanjkalo. Štekaš?« je rekel in obračal volan, ne da bi me pogledal v oči. Zdel se mi je še bolj možat kot prej.

Vozil je, deloval je zamišljeno. Skrivaj sem ga pogledovala s kotičkom očesa. Nekajkrat je zajel sapo, kot da bo kaj rekel, a si je premislil. Nazadnje je rekel, da križ na Vodnem nocoj zelo močno sveti. »Ja, lep je,« sem komentirala in nisem vedela, ali naj priznam, da mi je všeč. Nekateri na inštitutu so ta križ sovražili in pred njimi je bilo nevarno priznati, da ti je všeč. Tedaj je Toni rekel: »Ko sva bila tam na tvojem absolventskem, še ni bilo križa.«

»Joj, kako smo se ga takrat napili. Ti si bil asistent, jaz pa študentka. Ni bilo ravno profesionalno, ampak zelo lepo smo se imeli. Mi smo bili presrečni, da se nam je pridružil tudi asistent.«

»Pa saj med nama ni velike razlike v letih. Jaz sem imel 29, ti 22. Pa še predaval ti nisem,« je rekel.

»Vem,« sem rekla, povsem brez potrebe.

»Sem pa točno vedel, kdo si,« je odvrnil.

Nisem vedela, kaj naj rečem. Dobila sem rahlo tahikardijo.

»A greva še na eno cigareto na razgledišče?« je vprašal. »Noč je tako lepa,« je še dodal. Prikimala sem. »Če ti po pravici povem, se mi sploh ne ljubi domov,« sem ga opogumila. »Samo da te ne bo žena kregala,« sem hitro dodala.

»Ma, pusti jo,« je rekel in zavil levo proti Vodnu.

Ustavila sva se na parkirišču poleg razgledišča. Stopila sem iz avta in se previdno približala ograji, od koder je bil razgled na mesto lepši. Ko sem hodila, sem se zavedala svoje vitke postave, svojih elegantnih stopal v čevljih z visokimi petami, svojih dolgih nog in čvrste zadnjice. Počasi sem stopala proti ograji in lahkotno zibala boke. Bila sem prepričana, da me Toni, ki je počasi hodil za mano, opazuje. Čutila se ga kot veliko divjjo žival, ki skrivaj preži name, in zato se mi je celo telo naježilo.

Mesto je bilo potopljeno v smog, ki je v svetlobi polnega meseca spominjal na razredčeno mleko. Utripanje avtomobilskih in

stanovanjskih luči se je komaj prebijalo skozi meglo.

»Polna luna je,« sem pripomnila, vendar Toni ni odgovoril. Zato sem govorila naprej. »Toliko življenj, toliko zgodb se odvija v mestu, zgodb, ki jih ne poznamo,« sem rekla vsa raznežena. To sem storila namerno. Hotela sem mu pokazati, da sem trenutno krhka in da se znam lepo izražati. Toda on je samo potrdil, da je tako, in dal roke v žepe. Potem se je malce privzdignil na prste in se spet spustil.

»Prav tu smo bili takrat, na tvojem absolventskem. Ah, koliko let že od takrat,« je rekel.

»Čas teče kot reka, mi pa stojimo na mestu kot kamenčki. In čas nas brusi, ne da bi se tega zavedali,« sem nadaljevala, tokrat z nečim, kar je govorila moja babica, ko je bila še živa in ko je pri kosilu popila preveč uzota. Ker ni vedel, kaj bi na to odvrnil, sem dodala: »Postarali smo se.« Vedela sem, da bo v to zagotovo zagrizel.

»Ti si ista kot takrat,« je rekel in se obrnil k meni, z enim laktom pa je ostal naslonjen na ograjo. »Vedno si bila najlepša in še vedno si najlepša,« mi je še laskal.

Ne vem, od kod mi pogum, da sem ga pogledala naravnost v oči. Tudi on me je gledal. S kazalcem si je potapkal ustnice in mi dal znak, naj ga poljubim. Približala sem se mu in to storila. Ko sem ga poljubljala, mi je v glavi divjala nevihta misli. Večinoma so bile povezane s tem, da prvič varam moža. A najpomembnejše je bilo to, da mi sploh ni bilo mar, da to počnem. Ko so me ustnice dotaknile Tonijevih, sem razmišljala o kezi, ki sem jo imela preden sem se poročila z Bobanom. Marjan mi je vzel nedolžnost in z njim sem doživljala po dva ali tri orgazme hkrati, ko sva se ljubila. Toda najina zveza je bila kratka, saj me je pustil le po nekaj mesecih, kar me je zelo prizadelo. V Bobana sem bila zaljubljena, ampak ljubljenje z njim me ni izpolnjevalo do konca — dobesedno. V revijah je pisalo, da ni važna velikost, ampak tehnika, kar so mi govorile tudi prijateljice, vendar še danes me je sram priznati, da sem vsa ta leta vseeno hrepenela po nečem večjem, nečem takem, kar je imel Marjan. Zanimalo me je, če bom lahko še kdaj doživela vse tiste reči, o katerih so govorile ženske v nadaljevankah, revijah in ki jih nisem doživela z Bobanom. Moje ljubezensko življenje z Bobanom je bilo toplo, ampak dolgočasno do te mere, da sem se včasih z dolgim pomivanjem posode izmikala njegovemu vabilu, naj grem z njim v posteljo. Pomivala sem tako dolgo, da je na koncu Boban zaspal in se mi ni bilo treba z njim ljubiti ter pretvarjati, da mi je lepo, saj je bil Boban kljub vsemu pozoren in dober z mano. Da ga ne bi prizadela, sem morala igrati. Boban je vztrajal, da kupiva pomivalni stroj, a sem mu rekla, da kaj takega ne pride v poštev, ker porabi veliko elektrike in posode ne pomije dovolj dobro, kar seveda ni bilo res.

Tonijeva sapa je bila topla in težka kot njegov parfum. Takoj

ko sva se dotaknila z ustnicami, mi je razprl usta z jezikom. Bil je grenek kot njegove cigarete. Vzravnal se je, me prijel z rokami okrog pasu in mi vtaknil jezik globoko v usta. Bil je za celo glavo višji od mene, zato sem morala usločiti vrat nazaj. Brkljal je z jezikom po mojih ustih, kot da kaj išče. Nisem bila prepričana, da mi je njegov poljub všeč, toda v njem je bila vsaj nekakšna strast, kakršne nisem že dolgo občutila. Še jaz sem iztegnila jezik in najin poljub je postajal podoben boju. Zobje so se zabijali drugi ob druge in vse okoli mojih ust je bilo slinasto. Njegove roke so začele šariti po mojem hrbtu in kmalu pristale na poloblah zadnjice. Z obema rokama mi jo je začel ritmično in čvrsto masirati. Polizal mi je brado, vrat in se znašel blizu uhlja. »Sanja, Sanja,« je mrmral in me ščipal v zadnjico. Prižel se je k meni in začutila sem nekaj trdega ob popku. Nisem bila prepričana, če je ploščica od pasu ali kaj drugega. Nenadoma mi je začel odpenjati bluzo. Izvlekel je dojko in jo začel lizati in sesati. »Kako si lepa,« je šepetal med poljubi, kar mi je zelo prijalo, saj mi že dolgo ni nihče govoril kaj takega.

Začutila sem, kako me počasi poriva na levo, kjer je bil parkiran avto. »Pejva kam drugam, tu je preveč svetlo,« je rekel in me povlekel za roko. S prosto roko sem si začela zapenjati bluzo. »Pusti,« je rekel, ko sva sedla v avto. Še enkrat je iz bluze povlekel dojko in jo začel sesati. Potem je prižgal avto in speljal. To je torej to, sem pomislila. Tako zgleda varanje. Avto, tema, alkohol. Še sreča, da sem depilirana, sem pomislila, sicer se ne bi slekla. Toni je vozil počasi po glavni cesti. Nato je zavil na neko zaraščeno stezico, se ustavil in zapeljal vzvratno. »Ni ta pravo,« je rekel. Hotela sem ga vprašati, od kod pozna ta mesta, a sem se zadržala.

Naposled je ustavil nedaleč od glavne ceste. Na nekakšni jasici z velikim drevesom in grmovjem naokoli. Stopil je iz avta in sedel na zadnji sedež. To je naredil tako hitro, da me je zmedel. »Kaj čakaš?« je vprašal. »Pridi sem. Tu je več prostora.« Bilo je tako nespontano, tako rutinsko, da me je razočaralo in moja želja, da bi fizično prevarala moža z njim, je upadla. A sem vseeno poslušno sedla na zadnji sedež, saj sem prišla že do sem in se ni imelo smisla vračati nazaj.

Sprosti se, sem si ponavljala. Tako mi je v začetku govoril Marjan, ko sva se ljubila. Uživaj, sem si rekla. Saj ne delaš nič slabega. Vsi to počnejo, celo moja mentorica, sem si ponavljala, ko me je Toni lizal po vratu in dojkah. Odprta sem oči in začela opazovati, kaj počne. Moje dojke so v njegovih močnih rokah zgledale kot preobrnjene skodelice za kavo. Glasno sem vzdihnila. Boban me ni nikoli tako stiskal. Če tako razmislim, je bil kar preveč nežen. Do mojega telesa se je vedel, kot da sem kip iz porcelana. Polegel me je na posteljo in me dolgo božal in poljubljal tako nežno, kot bi mi po koži

gomazeli metulji. Toni pa mi je na hitro slekel najlonke in hlačke ter mi dvignil krilo do popka. Nisem vedela, kaj se mi dogaja - grizel me je, ščipal in mi tako silno zarival prste noter, da me je bolelo. Nenadoma pa je prenehal in si začel odpenjati hlače. Potegnil jih je do kolen. »Daj ga malo v usta,« je rekel. Bil je na pol mlahav. Z eno roko ga je začel vleči, z drugo pa mi je držal glavo, da je ne bi mogla dvigniti iz njegovega krila. Zibal je boke levo in desno in mi polnil usta. Rekel mi je še: »Pazi na zobe.« Kar je bilo nemogoče, saj je ves čas migal. Šlo mi je na bruhanje in začelo mi je teči iz nosu, a se nisem mogla premakniti, tako močno me je držal za glavo. Trudila sem se, da bi bila ženstvena, da ne bi spuščala hropečih zvokov in da ne bi smrkala. V njegovih divjih gibih je bilo vse več obupa. Nenadoma sem začutila, kako je začel malce trdeti in to mi je vlilo upanja, zato sem se malo bolj vživela. In tedaj sem z levim uhljem zasišala, kako mu je črevo glasno in dolgo zakrutilo. Najprej se je slišalo kot oddaljen grom, potem pa se je raztegnilo v tanko cviljenje. Ko se je to zgodilo, je Toni prenehal tako močno migati in takoj postal spet mlahav. Ko je začutil, da mu je padel, je spet začel ritati in se naprezati in mi porivati glavo navzdol, tako da mi je šlo spet na bruhanje. Še enkrat se je ponovil glasen, dolg, skoraj glasbeni cvilež črevesa, nato je sledila pavza in nenadoma težek in vlažen smrad, ki mi je butnil naravnost v obraz. Še bolj mi je šlo na bruhanje in začutila sem, kako se mi hrana, ki sva jo jedla v Treh fazanih, vzpenja navzgor po požiralniku. Zaprla sem usta in s polnimi lici posegla po vratih, mimo Tonijevega krila, ampak jih nisem uspela pravočasno odpreti. Pošpricala sem šipo in roko, na kateri sem nosila rinko. Jetrca, peteršilj, žganje, voda, česen. Čutila sem, kako mi gre vse to skozi nos in usta. »Kaj pa delaš?« je vprašal Toni, namesto da bi mi pomagal. »Umakni se!« je zavpil in me začel odrivati in se trudil, da bi se izmotal izpod mene, a se je zapletel, saj je imel hlače spuščene do kolen. Nekako se je uspel privleči do drugega kraja zadnjega sedeža in se umaknil od mene, kolikor se je dalo. Klečala sem na sedežu, molela glavo skozi šipo in nisem mogla nehati bruhati. Čim sem pomislila, da je konec, se vzravнала in dvignila glavo, sem spet začutila vonj, ki mi je butnil v obraz in okus jetrc nekje nad želodcem in sem se spet skrčila in začela metati kislino iz želodca. Toni ni rekel nič. Še dotaknil se me ni, kot da se mu gnusim. Niti pomislila nisem, da je morda tudi njemu slabo, dokler ni začel tiho tarnati. Slišala sem, kako se premika. Obrnila sem se nazaj in videla, da je prepognjen, z glavo med koleni. Nenadoma je odprl vrata in hotel ven, a je pozabil, da ima spuščene hlače, zato je padel iz avta. Zasišal se je top udarec na zemljo in glasen prdec. Moj bog, sem si rekla, hujše ne bi mi moglo biti. Pa je bilo. Toni se je pobral in začel istočasno teči in si vleči gor hlače. In tedaj se mi je zazdelo, da so njegove nožice res smešne kot od štokrlje,

ki se uči hoditi. Stekel je pod drevo in se naslonil nanj. Tudi on je začel bruhati. Napel se je, da bo bruhal, nato pa izpustil nekakšen grlen zvok, kot da dviga zelo težak tovor, takoj zatem pa kratko in obilno prdnil. To je nekajkrat ponovilo, bruhati pa ni mogel. Potem se je nenadoma skril za grm. Spet sem slišala enake zvoke, njega pa nisem mogla videti, čeprav je bil visok, grm pa nizek. Stekla sem proti njemu in se ustavila pred grmom, saj me je obilil oster smrad in zasišala sem Tonija, kako z zadnjimi močmi vpije: »Proč!« Obstala sem tam in poslušala zvoke grgranja, cejenja, tarnanja. In tedaj se mi je nekaj močno zableščalo v kotičku očesa. Obrnila sem se in zaslepila me je svetloba iz baterije. Nek moški se mi je bližal v temi in mi svetil v oči. Ko je videl moj obraz, je začel svetiti navzdol po telesu. Bila se razpeta, ena dojka mi je kukala iz modrca, krilo mi je bilo zasukano in bila sem brez najlonk. »Dober večer,« je rekel policist, ko se mi je približal. »Je vse v redu?« je vprašal. Nisem mogla videti njegovega obraza. Molila sem, da ga ne poznam. Toni je v tem trenutku vstal izza grma in stopil k meni kot ponižni vitez.

»Kaj počneta tukaj?« je izrekel policist, ne kot vprašanje, pač pa kot obtožbo.

»Zastrupila sva se,« je rekel Toni.

»Ste kaj pili,« je rekel policist, tokrat bolj kot vprašanje.

»Ne, jetrca sva jedla,« je rekel Toni.

»Bila sva v restavraciji,« sem se vmešala.

»Dokumente, prosim,« je odsekano rekel policist. Molila sem, da bi slišala kaj človeškega v njegovem glasu.

»Takoј, takoј, v avtomobilu jih imam,« je rekel Toni in stekel proti avtu. Bil je ponižen in to se mi je zdelo bedno. Šla sem za njim in si poravnavala krilo. Policist je šel za Tonijem, ki je odprl vrata pri voznškem sedežu, da bi iz avta vzel vozniško dovoljenje. »Pička materna, kaj pa je to?!« je zavpil policist izza njega, ko je stopil v mojo bruhanijo.

»Joj, oprostite. Hudo sva se zastrupila,« je rekel Toni. »Ne jejte v Treh fazanih. Jutri jih bom prijavil. Kaj takega se mi še ni zgodilo,« je zaskrbljeno govoril Toni in porival dovoljenje v roke policistu, medtem ko si je ta svetil v čevlј. »Oprostite, a hočete robček?« sem mu rekla in mu ponudila paketek vlažnih robčkov, ki sem jih izvlekla iz torbice. »Oba mi pokažite osebne, prosim,« je bil policist še naprej profesionalen, čeprav je stopil v moje kozlanje.

Pomislila sem, da bi se mu zlagala, da nimam pri sebi nobenega dokumenta. Samo da ne bi videl mojega priimka. Bilo je temno in zaradi svetlobe iz baterije se imela sem bele pike pred očmi, zato nisem mogla dobro videti njegovega obraza. Bil je mlad, moj mož pa se druži v glavnem s starejšimi. Pa tudi policija je širok pojem, sem upala. Morda ne bo pogruntal.

»Tudi vi, gospa,« mi je rekel, ko je videl, da se ne premaknem. V rokah sem stiskala torbico. Sklenila sem, da jo pokažem. Če

mu je ne bi pokazala, bi me lahko odpeljal še na postajo, kar bi bilo še bolj nevarno.

»A vidva vesta, kakšna je kazen za to, kar zdaj počneta?« je spet rekel policist, kot da naju obtožuje, in gledal v Tonijevo vozniško dovoljenje.

»Za kaj?« je rekel Toni. »Bruhanje na Vodnu?«

»Bi rad pihal ali se boš še naprej delal pametnega?« je zavpil policist in posvetil Toniiju z baterijo v oči. V tem, kar je rekel, ni prav veliko logike, sem pomislila. Nato je spet uperil baterijo v izkaznici, ki ju je držal v rokah. Pogledal je mojo in pomolčal.

»Spanakjoska,« je rekel. »Spanakjoska,« je ponovil. In mi posvetil z baterijo v obraz. Preden jo je uperil vame, sem videla, kako so se mu ustnice ukrivile navzdol v blag nasmeħ. Zamislila sem si, kako naslednji dan razlaga svojim kolegom: »Šefova žene se jebe, kozla in sere na Vodnu. Ko bi vi videli tipa, ki jebe šefovo ženo. Posrana gorila, dobesedno!«

»Hahaha,« se nato vsi smejiyo mojemu soprogu za hrbtom.

»Izvolite,« je rekel in nama vrnil osebni izkaznici. »Ne hodita več sem. In ne jejta v Treh fazanih. Tudi moj svak se je enkrat tam zastrupil s čevapčiči.« Obrnil se je in izginil v temo. Zastlišala sva prižiganje motorja. Ne vem, kako ga nisva slišala, ko je prihajal.

Sedla sva v avto, vsak na svoj sedež. »Daj mi en robček,« je rekel Toni in se začel brisati po obrazu, vratu, rokah. Tudi jaz sem se brisala, ampak smrad je še naprej lebdel med nama. Njegov parfum in vonj po sivki sta popolnoma izginila. Vžgal je avto, prižgala se je armaturna plošča in radio, a tokrat se je slišalo šumenje in indikator za bencin je začel utripati. »Ah, ne bo naju pustil sredi Vodna, ne, ne skrbi,« je rekel Toni in se skušal zasmeljati, ampak meni ni bilo prav nič smešno.

Ko je vozil, sem ga spet gledala. Le kaj sem videla na njem, sem si rekla. Iz profila je še bolj podoben neandertalcu. Še njegovi laski so smešni - redke, visoko postrizene franže, kot da ga je doma strigla mama. Videla sem, da so njegovi prsti kot klobasice in da so nenaravno kratki v primerjavi z ostalim telesom. Ko sem ga gledala, kako sedi, sem ugotovila, da ima prekratek torzo in da z dolgimi rokami in salom okrog pasu spominja na pajka. Kaj sem videla na njem, sem se spraševala. Pa niti kak hud intelektualac ni, sem si rekla. Toliko let že dela pa še zdaj ni objavil nobene obsežnejše študije. Ves čas se je šlepal na neke mednarodne projekte, ki na koncu niso prinesli nobenega rezultata. Jezna sem bila na mentorico in tudi na Ireno, ki me je najbolj napeljala na misel, da mi je Toni všeč, s tem, ko me je napeljala na misel, da sem jaz všeč njemu. Že dolgo nisem bila nikomur všeč, sem pomislila. Zasmilila sem se sama sebi in orosile so se mi oči. Ko bo Boban izvedel, me tudi on ne bo več maral, sem si rekla in začela me je peči vest. Hotela sem, da bi Toni za vedno izginil. Ne da se ga primerjati z Bobanom, mojim ljubljanim, najbolj ljubljanim soprogom,

ljubeznijo mojega življenja, sem si mislila.

Prispela sva pred moj blok. Toni se je obrnil k meni in pogledal v ročno zavoro. Začel je pritiskati na njen gumb, potem pa je rekel: »Tole ... a ne ... naj raje ostane med nama.« Kakšne neumnosti, sem pomislila. Menda ja ni mislil, da se bom v službi hvalila, kako dober ljubimec je, sem si mislila. »In jutri bom klical v restavracijo. Sigurno so bila jetrca,« je še dodal. Šele ko sem stopila v svetli vhod našega bloka, sem ugotovila, kako sem pobruhana in usmrajena. Stopila sem v stanovanje. K sreči je Boban spal.

MARKO GREGUR

PREVOD
MONIKA VREČAR

GLUPI MOBITEL, MAKAR NIJE STVAR U NJEMU

Jučer mi je opet prijetila razvodom. Dan nakon Božića, daj zamisli. I mislim da je ovaj put bila fest ozbiljna. Sva onakva uplakana, s rukom na licu vrištala je da ona to više ne može podnositi. Još k tome pred malim, koji je držao taj svoj mobitel u ruci, zbog kojeg je i pokupila šamar. Lijepo sam joj rekao da mobiteli nisu za djecu. I da je dovoljno da mu za Božić kupi čokoladu i čarape. Čarapa nikad dosta. Pa kaj sam ja dobivao za Božić? Ništ.

Vrištala je da joj je svega dosta, a kad sam je pitao čega to svega, kaj je to sve, samo je ponavljala: svega, svega! Pa daj mi reci kaj je to sve, pitao sam je ljutito, ali ona je ostajala pri svom: svega. Pa daj mi reci jednu stvar? Svega. Čega svega? Znaš ti dobro čega. Ma idi k vragu. I ti, i Božić, i mobiteli. I ona tvoja Sanja koja ti puni glavu glupostima. Dobro vele na televiziji, da će nas materijalno upropastiti. Vikao sam, pukao mi je film, a ona je sjedila za stolom i plakala. Onda se uključio i mali koji je stao u njezinu obranu i rekao da nije ona kriva, nego on, jer da je on pisao Isuseku da mu donese mobitel! Ma daj zamisli ti to! Teško sam se suzdržao da mu ne kažem da sam ja taj Isusek koji sve to colta.

Jedva sam čekao radni dan. Da se maknem. Da imam svoj mir. »Kaj š popt?« pita me Janko oslonjen na zid tek što sam stigao do šanka da se prije posla malo opustim. Često počasti, nema kaj. Pravi frend. Al’ boli njega briga, ima i s čim. Vojna penzija. Takvi uništavaju našu državu. A ne ja, ne mogu ni poštenu rundu okrenuti. Još mi je ona prokleta FINA uvalila ovrhu. Tako bi i ja mogao voditi državu. Oderi narod, samo ga oderi. Ko da nije dost kaj sam razbio auto. Stari glupan mi oduzeo prednost, ali ne, to nije važno, važno je da sam ja bio pijan. A uopće nisam bio pijan. Jesam ja oduzeo prednost ili on? Pa tko je onda pijan?

»Daj mi Pana«, velim malo.

»Neb neka

»Ma kakvi, moram na posel.«

Boli njega briga. Sjedi i pije i tak’ stalno. A ja još sto godina imam do penzije. Lopovi lopovski. Sve su pokrali, a meni šef sere za deset litara nafte. Ko da je u tome problem. Nabijem ga, majmuna. Kao, odlučili su riješiti stvari. Na naš račun, naravno. Pa oni najviše kradu, glavonje. Kak’ da ja preživim? Kak’?

»Znamo mi da je po cisterni nestajalo 200 litara nafte«, otvorio mi se jednom direktor. Čestitam, majmune, mislio sam. Pojma ti nemaš! Ti likovi žive u nekim svojim filmovima i pojma nemaju kaj je to stvaran život. Dvadeset godina je direktor i nije mu bilo jasno da se nafta mažnjava? Ja bi se ubil da sam takav idiot.

Marko Gregur (Koprivnica, 1982) je kratke zgodbe in poezijo objavil v tridesetih skupinskih zbirkah poezije, ki so nastale v sklopu raznih literarnih natečajev. Svoja dela objavlja v revijah Kaj, Poezija, Republika, Odjek, Knjigomat, Avangrad, Re, Časopisih Večernji list, Vijenac, Zarez ter v zborniku mladih avtorjev (do 27 let) s področja bivše Jugoslavije *Rukopisi 32* in *Rukopisi 33*. Njegovo delo je bilo večkrat nagrajeno na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter Srbiji. Uvrščen je v antologijo mlade hrvaške proze *Bez vrata, bez kucanja*. Njegova dela so prevedena v angleščino, bolgarščino in ruščino.

Marko Gregur (Koprivnica, 1982) je objavil svoje kratke zgodbe in poezijo v tridesetih skupinskih zbirkah poezije, ki so nastale v sklopu raznih literarnih natečajev. Svoja dela objavlja v revijah Kaj, Poezija, Republika, Odjek, Knjigomat, Avangrad, Re, Časopisih Večernji list, Vijenac, Zarez, ter v zborniku mladih avtorjev (do 27 let) s področja bivše Jugoslavije *Rukopisi 32* in *Rukopisi 33*. Njegovo delo je bilo večkrat nagrajeno na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter Srbiji. Uvrščen je v antologijo mlade hrvaške proze *Bez vrata, bez kucanja*. Njegova dela so prevedena v angleščino, bulgarščino in ruščino.

»Jesi za još jedno?« ponudi se Janko. Jedno još stignem na brzinu. Stvarno me raživcirala. »Ti ločeš u krčmi, a mali ne može imati mobitel«, rekla mi je kad sam poludio zbog mobitela. To su te srcedrapateljne fore. Pa kaj će mu mobitel?, pitao sam je. Zna^{te} kaj mi je odgovorila? Svi ga u razredu imaju! U Afriki svi imaju sidu pa nije da treba i njemu, ne? Rekla je da sam imbecil, da to nije uopće smiješno i da kak’ to mogu uspoređivati? Pa kaj mene briga kaj ga svi u razredu imaju. Mene zanima kaj će im? Kaj će klincima u drugom razredu mobiteli?

»I ne radi se o lovi«, rekao sam. »Radi se o zračenju.« »Tebi je alkohol ozračio mozak«, odbrusila mi je. Jedva dočeka da mi spomene alkohol. Ljubomorna je jer imam život i društvo i jer za razliku od nje ne visim stalno doma. To sam joj i rekao. »Lijepi prijatelji«, rekla je na to i nasmijala se kroz nos. »Stvarno pravi prijatelji.« »Naravno«, rekao sam. »Pa kak’ se taj tvoj Janko preziva?« K’o za inat nisam se mogao sjetiti. »Znam, ali se ne mogu sjetiti«, rekao sam joj. »Pijanci«, nije htjela prestati s cinizmom.

Opalil sam joj šamar. Baš sam bio ljutit kaj se nisam mogao sjetiti Jankovog prezimena. A bilo mi je na vrhu jezika. Onda je počela srati s razvodom. Pa sam otišao do staračkog na pivu. Janka nije bilo što me dodatno nasekiralo jer mrzim kad mi je nešto na vrhu jezika, a nikak’ to ne mogu ispljunuti. Onda stalno mislim na to i nemam mira. Ona je sigurno nazvala Sanju nakon što sam otišao. Ona i njezina Sanjica! Ona je ovo, ona je ono. Pa zakaj se nije udala za nju? Sanjica i njezin suprug stalno putuju, veli mi. Pa nek’ putuju, dabogda se jednom više ni ne vratili. Ta Sanja, e, ona uopće ni ne putuje da bi nekaj vidla, nego zato da bi mogla pričati da je nekaj vidla. Kad se vrate s putovanja ova moja me natjera da odemo do njih i onda čitavu večer moram buljiti u njihove namještene fotografije i govoriti: krasno!, dok ona sere o kojekakvim muzejima. A najgore je kaj bi onda i ova moja htjela u muzeje. Mogli bi u Pariz! Ma s kojim novcima? Pa ako mogu Sanja i Mirko... Mogao bih ja njoj svašta reći o toj njezinoj Sanji. I o Mirku. Mogao bih, ali neću. Svašta ja znam. I samo nek’ me taj direktorčić nastavi gledati svisoka, neće se dobro provesti.

Čekao sam da Janko ode na vece pa sam si naručil još jedno pivo. Takav sam čovjek, stvarno, nezgodno mi je samo sebi naručiti pijaču. Sjedio sam i počeo razmišljati. Od alkohola postanem sentimentaln. Ne znam kak’ smo se toliko udaljili jedno od drugog. Prestali smo se truditi. Ona se totalno zapustila. Stalno hoda po stanu u staroj trenirci. Valjda da

sakrije sve one kilograme viška. Žao mi je kaj se udebljala, a kad sam joj to neki dan spomenul briznula je u plač. Ne možeš joj nikaj reći. A samo joj želim dobro. Žao mi je kaj sam je pljusnul. Makar je i to izdramatizirala. Jedva da sam je dotaknul. Ma, život je sranje. Život je to učinio od nas. Nisam dovoljno nepošten za ovaj svijet. Nisam lopov. Da su svi k’o ja svijet bi bil puno bolje mjesto. Da sam ja premijer, svima bih im pokazao. Razjurio bih tu bandu lopovsku. Valjda Janko neće skužiti da sam naručil pivo? Najbolje da otpijem još neko!''ko gutljaja prije nego se vrati. Ne bih htio da o meni stekne krivi dojam.

Hvala Bogu, nikaj nije primijetio. Sjео je na svoje mjesto i listao novine. Totalna olupina od čovjeka. Tu smo negdje po godinama, ali on izgleda puno starije. Nedostaje mu valjda polovica zubi, a oni preostali skroz su truli. Još se nekak’ drže samo zahvaljujući votki. Mislim da ih ničim drugim ne održava. U pola dva baš sam se spremao ustati kad je ušao Toni. Gotov radni dan. Tak’ je to na željeznici. Kaj bi se čovjek maltretirao osam sati? Sjео je između Janka i mene, ipak bliže njemu, i pitao ga kaj će popiti. Mene je ignoriral. Ljuti se jer sam mu jednom rekao kaj ga ide. Ionak’ ne bi prihvatio. Rundu. Ne samo zato jer s takvima kao on ne želim imati zajedničkog gutljaja, nego i zato jer moram na posao. Ja radim od dva. Od dva do deset. Nije benzinska željeznica, da dodeš i odeš kad poželiš, bez voznog reda. Biciklom sam se vozio prema poslu i stalno sam mislio na nju. Možda ovaj put stvarno misli ozbiljno? Moglo bi biti. Ta me misao pogodila. Uvijek sam takav kad popijem, čak i nakon par piva - emotivan.

Nakon posla sam nakratko svratio do staračkog. Da skupim misli za ono kaj me očekuje kod kuće. Mislio sam da nema nikoga, a onda sam u kutu spazio Janka. »Eee, Janko«, pozdravio sam ga, a on gotovo da nije odzdravio. Jedva je pustio jedno kratko e, umjesto dugog, otegnutog, koje je bilo njegov uobičajeni pozdrav, bez da me je uopće pogledao. Sjedili smo i pili svatko svoje piće. Već sam pomislio da je ipak shvatio da sam jutros naručio piće dok je bil na veceu pa da se zato duri, a onda mi se obratio. »Ti s budala kaj dangubiš ovd’e«, promrmljao je. Shvatio sam to kao provokaciju.

»A kaj to tebe briga?«

»Čekaj da dovršim«, rekao je. »Jesam pijan, to štima, ja sam običan cuger, ali ja nemam ništ’, a ti imaš sve. Moja je stvarno trpjela sranja. A onda sam jednog dana pretera.«

»Zakaj mi to govoriš?« pitao sam ga ali me ignorirao. Mislim da je imao potrebu ispovjediti se i da mi je sve pričal zbog sebe, a ne zbog mene.

»Zgrabil sam je z obadve ruke, podigel u zrak i krenul s njom

prema balkonu. Rekel sam joj da bum ju hitil. Nisam siguran jesam to mislio neozbiljno, tad sam bil u gadnoj fazi, zbilja gadnoj, ali ona me uspela ugristi za vrat i pobeći.« Koji luđak. Koji je Janko totalni luđak. Pojma nisam imao. »Srećom sam jedva bil u stanju hodati, inače mi ne bi pobjegla. Gadno je bilo, mogu ti reći.« »Žao mi je Janko«, rekao sam mu. Došlo mi je da mu platim piće, ali već je bio u totalnom neredu. Svi smo mi u totalnom neredu. Želimo ono kaj imaju drugi i ono kaj smo izgubili. Janko je još namatao kako mu je teško, ali ga nisam slušao. Mislio sam na svoje kod kuće. Mali mi uopće nije poslao poruku. Kao što klinci imaju potrebu kad dobiju mobitel. Tipa, ono - dragi tata, ovo je moj broj. Sam sam za to kriv. Ustao sam i krenuo van. »Mogu popiti tvoju pivu do kraja?« pitao me Janko. Dao sam mu je. Bila je gotovo puna. Šteta baciti. Zaobišao sam starački s lijeve strane, prešao preko ceste i zaustavio se kod kioska. »Dajte mi molim vas jedan bon za mobitel«, rekao sam i pružio prodavačici pedeset kuna. Nisam bio siguran za mrežu, ali svedjedno. Lako će ga zamijeniti. »Ovo će vam zvučati glupo, ali imate li slučajno kakvo cvijeće?« pitao sam je kad mi je dala bon. Nisu imali. Nisam ni mislio. Pa sam uzeo čokoladu i krenuo kući.

GLUPI MOBITEL, ČEPRAV NI STVAR V NJEM

Včera^j mi je spet grozila z ločitvijo. Dan po božiču, daj zamisli si. In mislim, da je bila tokrat zelo resna. Vsa objokana je z roko na obrazu vreščala, da ona tega ne more več prenašati. Za povrh še pred tamalim, ki je držal v roki ta svoj mobitel, zaradi katerega je pokasirala klofuto. Lepo sem ji rekel, da mobiteli niso za otroke. In da je dovolj, da mu za Božič kupi čokolado in nogavice. Nogavic ni nikoli preveč. Kaj sem pa jaz dobival za Božič? Nič. Vreščala je, da ji je vsega dovolj, a ko sem jo vprašal česa vsega, kaj je to vse, je samo ponavljala: vsega, vsega! Pa daj povej mi, kaj je to vse, sem jo jezno spraševal, ampak ona je ostala pri svojem: vsega. Daj, povej mi en primer? Vsega. Česa vsega? Dobro ti veš česa. Ma daj, pojdi k vragu. Ti, Božič, mobiteli in tista tvoja Sanja, ki ti polni glavo z neumnostmi. Pravilno pravijo na televiziji, da nas bodo materialno uničili. Vpil sem, počil mi je film, ona je pa sedela za mizo in jokala.

1

1 Državna finančna agencija na Hrvaškem.

Potem pa se je vključil še mali, ki se je postavil v njen bran in rekel, da ni ona kriva, ampak on, ker je pisal Jezuščku, da mu prinese mobitel! Zamisli si ti to! Težko sem se zadržal, da mu nisem povedal, da sem jaz ta Jezušček, ki vse to cola.

Komaj sem čakal delovni dan. Da se umaknem. Da imam svoj mir. »Kaj boš pil?« me vpraša Janko naslonjen na zid, takoj ko sem prišel do šanka, da se pred šihtom malo sprostim. Pogosto časti, ni kaj. Pravi frend. Ampak boli njega, saj ima s čim. Vojna penzija. Taki uničujejo našo državo. Ne pa jaz, še za pošteno rundo ne morem dati. Pa še tista prekleta FINA mi je uturila izvršbo. Tako bi tudi jaz lahko vodil državo. Oderi narod, kar oderi ga. Kot da ni dovolj, da sem razbil avto. Butelj stari me je izsilil, ampak ne, to ni važno, važno je, da sem bil jaz pijan. Sem ga jaz izsilil, ali on mene? Kdo je torej pijan? »Daj mi Pana,« rečem mali. »Ne bi takratkega, e?« se pozanima Janko. »Mah kje pa, moram na šiht.«

Briga njega za cel svet. Itak samo sedi in pije. Jaz imam pa še sto let do penzije. Lopovi lopovski. Vse so pokradli, potem pa meni šef sere za deset litrov nafte. Kot da je v tem problem. V rit ga nabijem, opico. Odložili so se, češ, da bodo razčistili stvari. Na naš račun, seveda. Pa ravno oni najbolj kradejo, seronge. Kako pa naj jaz preživim? Kako? »Ugotovili smo, da je iz cisterne izginilo 200 litrov nafte,« se mi je zaupal direktor. Čestitam opica, sem si mislil. Pojma nimaš! Ti modeli živijo v nekih svojih filmih in pojma nimajo, kaj je to realno življenje. Dvajset let je direktor, pa mu ni bilo jasno, da nafto kradejo? Jaz bi se ubil, če bi bil tak idiot. »Boš še enega?« se ponudi Janko.

Še enega lahko na brzino. Res me je razdražila.

»Ti ga lokaš v gostilni, mali pa ne sme imeti mobitela,« je rekla, ko sem popizdil zaradi mobitela. To so te srce parajoče fore. Kaj pa mu bo mobitel? sem jo vprašal. Veste kaj mi je odgovorila? Vsi v razredu ga imajo! V Afriki imajo vsi aids, pa ni treba, da ga ima zato še on, ane? Rekla je, da sem imbecil, da to niti slučajno ni smešno in kako lahko to sploh primerjam? Kaj mene briga, če ga imajo vsi v razredu. Mene bolj zanima, kaj jim bo? Kaj bodo mulcem v drugem razredu mobiteli? »In ne gre za denar, « sem ji rekel. »Za zdrav razum gre.« »Tebi ga je že alkohol omračil,« mi je odbrusila. Komaj čaka, da mi naprej vrže alkohol. Ljubosumna je, ker imam življenje in družbo in za razliko od nje ne visim stalno doma. To sem ji tudi povedal.

»Krasni prijatelji,« je rekla na to in se nasmejala skozi nos. »Res krasni prijatelji.« »Tako je,« sem rekel. »Kako se pa ta tvoj Janko piše?«

Ko’ zanalašč se nisem mogel spomniti.

»Vem, ampak se ne morem spomniti,« sem ji rekel.

»Pijanci,« ni hotela odnehat’ s cinizmom.

Primazal sem ji klofuto. Res sem bil jezen, da se nisem mogel spomniti Jankovega priimka. Pa na koncu jezika sem ga imel. Potem je začela srat z ločitvijo. Pa sem šel do starčega na pivo. Janka ni bilo tam, kar me je še dodatno razdražilo, ker sovražim, kadar imam nekaj na koncu jezika, pa tega nikakor ne morem izpljunit’. Potem ves čas razmišljam o tem in ne da mi miru. Ona je potem, ko sem odšel, sigurno poklicala Sanjo. Ona in njena Sanjica! Ona je to, ona je ono. Zakaj se ni z njo poročila? Sanjica in njen soprog ves čas potujeta, mi reče. Kar naj, bogdaj da se enkrat ne bi več vrnila. Ta Sanja, ej, ona že ne potuje zato, da bi kaj videla, ampak zato, da bi lahko razlagala o tem, da je nekaj videla. Ko se vrneti a potovanja, me moja natera, da greva do njiju in potem moram cel večer buljiti v njihove pozerske fotografije in govoriti: krasno!, medtem ko ona naklada o nevemkakšnih muzejih. In najhuje je, da bi potem še moja rada šla v muzeje. Lahko bi šla v Pariz! S čigavim denarjem pa? Če gresta lahko Sanja in Mirko ... Marsikaj bi ji lahko povedal o tej njeni Sanji. In o Mirku. Lahko bi, ampak nočem. Jaz marsikaj vem. In samo naj me ta direktorčič še naprej gleda zviška, pa ne bo dobro skoz’ prišel.

Čakal sem, da gre Janko na vece, pa sem si naročil še eno pivo. Tak človek sem, res, neprijetno mi je naročiti pijačo samo zase. Sedel sem in se zamislil. Po alkoholu postanem sentimentaln. Ne vem, kako sva se tako oddaljila eden od drugega. Nehala sva se truditi. Ona se je totalno zapustila. Ves čas hodi po stanovanju v stari trenerki. Sigurno zato, da skrije vse tiste odvečne kile. Žal mi je, da se je zredila, ampak ko sem ji to enkrat omenil, je planila v jok. Nič ji ne smeš reči. Pa samo dobro ji hočem. Žal mi je, da sem jo počil. Čeprav je tudi to zdramatizirala. Komaj sem se je dotaknil. Ma, življenje je sranje. Življenje je to naredilo iz nas. Nisem dovolj nepošten za ta svet. Nisem lopov. Da so vsi ko’ jaz bi bil svet veliko lepši kraj. Če bi bil jaz premier, bi vsem pokazal svoje. Razgнал bi to bando lopovsko. Da ne bo Janko ugotovil, da sem naročil še eno pivo? Najbolje, da odpijem še par požirkov preden se vrne. Ne bi hotel, da o meni dobi napačen vtis.

Hvala Bogu, ničesar ni opazil. Sedel je na svoje mesto in listal časopis. Totalna razvalina od človeka. Tu nekje sva po letih, ampak on izgleda precej starejši. Vsaj polovica zob mu manjka, preostali so pa do konca nagniti. Nekako se še držijo samo zahvaljujoč vodki. Mislim, da jih z ničemer drugim ne vzdržuje.

Ob pol dveh sem se ravno pripravljал k temu, da vstanem, ko je vstopil Toni. Konec delovnega dneva. Tako je to na železnicah. Kaj bi se človek maltretiral osem ur? Sedel je med Janka in

mene, še vseeno bližje njemu, in ga vprašal kaj bo popil. Mene je ignoriral. Jezen je, ker sem mu enkrat povedal, kar mu gre. Tako ali tako ne bi sprejel. Runde. Ne samo zato, ker skupaj s takim kot je on nočem piti, ampak tudi zato, ker moram na šiht. Jaz delam od dveh. Od dveh do desetih. Bencinske niso železnice, da prideš in greš kadar ti srce poželi, brez voznega reda. S kolesom sem se vozil proti službi in ves čas mislil nanjo. Mogoče tokrat misli resno? Lahko da. Ta misel me je potokla. Vedno sem tak, kadar malo popijem, že po par pirih - emotiven.

Po šihu sem se na hitro vrnil do starčega. Da zberem misli za to, kar me čaka doma. Misli sem, da ni nikogar tam, potem pa sem v kotu opazil Jankota.

»Ej, Janko,« sem ga pozdravil, on pa ni odzdravil.

Komaj je spustil en kratek e, namesto dolgega zategnjenega, ki je bil njegov običajen pozdrav in to brez, da bi me pogledal. Sedela sva in pila vsak svojo pijačo. Pomislil sem že, da je vseeno ugotovil, da sem zjutraj naročil še eno pivo, medtem ko je bil na veceju, pa da se zato drži, potem pa me je nagovoril. »Ti s’ budala, kaj zapravl’aš čas tukej,« je zamrmral. To sem razumel kot provokacijo.

»Kaj pa to tebe briga?«

»Čakaj, da povem do konca,« je rekel. »Pijan sem, to štima, navaden kronik sem, ampak ničesar nimam, ti imaš pa vse. Moja je res trpela sranja. Potem pa sem nekega dne preteral.« »Zakaj mi to govoriš?« sem ga vprašal, pa me je ignoriral. Mislim, da se je imel potrebo izpovedati in da mi je govoril vse to zaradi sebe, ne pa zaradi mene.

»Zgrabil sem jo za roke, jo dvignil v zrak in krenil z njo proti balkonu. Rekel sem ji, da jo bom vrgel čez. Nisem siguren, če tega nisem resno misli, bil sem v slabi fazi, zares slabi, ampak uspela me je ugrizniti za vrat in pobegniti.« Kakšen norec. Kakšen totalen norec je Janko. Pojma nisem imel.

»Na srečo sem komaj hodil, sicer mi ne bi pobegnila. Grdo je bilo, to ti lahko rečem.«

»Žal mi je Janko,« sem mu rekel.

Prišlo mi je na misel, da bi mu plačal pijačo, pa je bil že tako in tako čisto v kurcu. Vsi smo čisto v kurcu. Želimo ravno tisto, kar imajo drugi in kar smo sami izgubili. Janko je še vedno nakladal, kako mu je težko, ampak ga nisem več poslušal. Misli sem na svoje doma. Tamali mi niti sporočila ni poslal. Kot imajo to mulci potrebo, ko dobijo mobilni. Tipa - dragi ati, to je moja številka. Sam sem kriv za to. Vstal sem in se odpravil ven.

»Lahko popijem tvoje pivo do konca?« me je vprašal Janko. Dal sem mu steklenico. Bila je skoraj polna. Škoda zlitati stran. Obšel sem starčega po levi strani, prečkal cesto in se ustavil pred kioskom.

»Dajte mi prosim eno kartico za mobi,« sem rekel in podal

prodajalki petdeset kun. Nisem bil prepričan glede operaterja, ampak vseeno. Lahko jo zamenjam.

»To bo morda zvenelo čudno, ampak imate slučajno kakšno cvetje?« sem jo vprašal, ko mi je dala kartico.

Niso imeli. Nisem niti pričakoval. Pa sem vzel čokolado in odšel proti domu.

NENADPREVOD
NAMITA SUBIOTTO / NEJC MAVSAR

JOLDESKI

ИНСТАНТ ГРАДОВИ

езеро на пијаде 36
нафта на дримени
панк на ристо крле
184 километри на час
скопје
собите си го јадат значењето
ги менувам
зависен сум
зошто ми е само еден дом
да работам за да го менувам
еднаш годишно
да уривам соби
да правам други
да седам во урнатините
езерто кога пораснав
брановите дури бев пијан
слика од ерсан во февруарски поход
подобро да го викам декстер
хибрид
американско-македонско-британски муслиман
во маица по кратки
sex pistols
енхалон во снег
го мразам тунелот на железничка
од центарот ја сакам само девојка ми
сакам да ставам кревет на козара
да спијам
барем една ноќ
да сонувам
како паѓа зграда по зграда

како никнуваат габи на асфалтите.
мастилавото езеро
дрим прелеан
и утрото градот да биде нов
како собите што ги менувам од 18 навака
кесички за градоначалниците
внимателно одбрани
со добри состојки
инстант градови
автомати
да паѓаат како ебени кока-коли
каде живеам сите овие години
каде е штамата
старееме како мачки
сите на пливање

INSTANT MESTA

jezero na pijade 36
nafta na drimeni
pank na risto krle
184 kilometrov na uro
skopje
sobe požirajo svoj pomen
menjavam jih
odvisen sem
kaj mi bo samo en dom
da delam da ga menjam
enkrat letno
da rušim sobe

da delam druge
da sedim na ruševinah
jezero ko sem zrasel
valovi ko sem bil pijan
slika ersana v februarском pohodu
bolje da mu rečem dexter
hibrid
ameriško-makedonsko-britanski musliman
v mikici
sex pistols
enhalon v snegu
sovražim tunel na železniški
v centru imam rad samo svojo punco
rad bi postavil posteljo na kozaro
spal
vsaj eno noč
sanjal
kako pada zgradba за zgradbo
kako poganjajo gobe на asfaltu.
črnilno jezero
drim poplavlja
zjutraj pa bi bilo mesto novo
kot sobe ki jih menjavam od osemnajstega leta dalje
vrečke за župane
skrbno izbrane
z dobrimi sestavinami
instant mesta
avtomati
da padajo kot jebene kokakole
kje živim vsa ta leta
kje je smrtna tišina
staramo se kot mačke
vsi на plavanje

МАГЛА

Скопје. Корегиран дискурс.
Надвор паѓа ситен дожд. Едната половина на градот е под вода, а другата ранета плута по градското езеро. Една птица удира во полуотворената ролетна. Трета за денеска. До мене стои книгата за Бројгел која ја позајмив. Се присетувам на »Падот на Икар«. Чудно е, но не можам да си го споменам Бројгел, а на неговото име како асоцијација да не ми се закачи и Вилијамс.

*According to Brueghel
when Icarus fell
it was spring.*

Ја барам сликата внатре. Ја нема. Наместо неа гледам во »Ловци во снегот«. Ова е можеби десетти пат како случајно ја гледам. Неколку пати со Оливија, неколку пати сам. Почнувам да верувам дека ми најавува нешто апокалиптично. Зимата можеби. Сеедно ... Дождот престанува. Излегувам надвор. Градот, надвиснат од темни облаци и магла, ги шета своите призраци по немите магливи булевари. Мириса на зима. Леден северен ветар се одбива од зградите. На рабовите на тротоарите набрзина се нафаќа мраз. Излегувам на улицата што се спушта стрмно надолу во срцето на градот. Не сум најсигурен каде ќе ме одведе овој пат. Насетувам како низ тешките драперии од смог и магла ме следи глутница уморни и прегладнети кучиња. Треперам од страв и застанувам во место. Кучињата не ме забележуваат низ маглата и ме одменуваат. Забележувам дека ги следат тројца ловџии со пушки. На небото прелетуваат гаврани. Луѓето нишанат и испукуваат неколку куршуми. Еден од куршумите пробива низ стакло. На земјата не паѓа ништо. Мене, за среќа, не ме забележуваат. Решавам да продолжам низ густата магла и да се сокријам на безбедно. Ја наоѓам најблиската продавница и се кријам во неа. Низ излогот гледам како војниците и прегладнетите пци се губат низ маглата. Продавачот лежи мртов. Набрзина се враќам во својот дом. Гавран, сигурно загубен низ густата магла, удира во прозорецот и полумртов го крши стаклото и влетува во собата. Белина започнува да ја полни внатрешноста. На ногата на гавранот забележувам порака.

*Не излегувај надвор, ги сонувам ловците, го задоволуваат
гладот, го надјасуваат поразот ...
Оливија*
Ја заклучувам вратата. Книгата за Бројгел сè уште стои

Ненад Јолдески (1986, Струга). Еден од основачите на група Wezdensky и Дримоп Фестивал. Автор е на првонаградената книга на конкурсот Новите (2009) *Штамата на Енхалон* – збирка раскази напишани на струшки дијалект и сленг. Неговата втора збирка раскази е насловена *Секој со своето езеро*.

Nenad Joldeski (1986, Struga) je eden izmed ustanoviteljev Skupine Wezdensky ter Festivala Drimon. Za svojo prvo knjigo *Štamata na Enhalon* (Tišina Enhalona), je leta 2009 prejel nagrado Novite, pri založniški hiši Templum. Njegova druga knjiga, *Sekoj so svoeto ezero* (Vsakdo s svojim jezerom) je leta 2012 izšla pri isti založbi.

на масата. Во собата се населуваат гаврани. Правам чај и удобно седнувам во фотелјата. Срекен што сум жив. Чекам да се разбуди.

MEGLA

Skopje. Popravljen diskurz.

Zunaj pada droben dež. Ena polovica mesta je pod vodo, druga pa ranjena plava po mestnem jezeru. Neka ptica udara в napol odprto roletо. Tretja danes. Ob meni лежи knjiga о Brueghlu, ki sem si jo izposodil. Spomnim se na *Ikarjev padec*. Čudno je, vendar se ne morem spomniti Brueghla, ne da bi se mi na njegovo ime kot asociacija obesil še Williams.

*According to Brueghel
when Icarus fell
it was spring.*

Iščem sliko в njej. Ni je. Namesto nje gledam *Lovce в snegu*. Najbrž jo по naključju gledam že desetič. Nekajkrat з Olivijo, nekajkrat sam. Začenjam verjeti, da mi najavlja nekaj strahotnega. Najbrž zimo. Vseeno. Preneha deževati. Stopim ven. Mesto, прекрито с темними oblaki in meglo, sprehaja svoje prikazni по nemih meglenih avenijah. Diši по zimi. Leden severni veter се odbija од stavb. Na robove pločnikov се naglo nabira zmrzal. Stopim на ulico, ki се strmo спушта navzdol в srce mesta. Nisem prepričan, kam me бо povedla та pot. Slutim, како ми skozi teške draperije smoga in megle sledi krdelо utrujenih in podhranjenih psov. Tresem се од strahu in се ustavim на mestu. Psi me не zaznajo skozi meglo ter gredo mimo. Opazim, da jim sledi trojica lovcev с puškami. Nebo preletavajo vrane. Ljudje pomerijo in izstrelijo nekaj krogel. Ena од krogel се prebije skozi steklo. Nič не pade на zemljo. Mene, на srečo, не opazijo. Sklenem nadaljevati skozi gосто meglo in се скрити на varno. Naletim на najbližjo prodajalno in се скријем vanjo. Skozi izložbo gledam, како се izgublјajo vojaki in sestradani psi в meglo. Prodajalec лежи mrtev. Jadrно се vrnem в svoj dom. Vran, gotovo izgubljen в гости megli, udara в okno in, napol mrtev, razbije steklo in prileti в sobo. Belota začне polniti notranjost. На vranovi nogi opazim sporočilo.

*Ne hodi ven. Sanjam lovce. Zadovoljujejo lakoto.
Napovedujejo poraz ...*
Olivija.

Hitro zaklenem vrata. Knjiga о Breughlu še zmerom лежи на mizi. В sobo се naselјујејо vrane. Pripravlјam čaj in udobно sedem в naslanjač, srečen, da sem živ. Čakam, da се predrami.

СПИРАЛА

Скопје. Чиј е овој расказ?
На запрашените полици на изнајмениот стан ме пресретнаа неколку книги: Странецот на Ками, Болен Дојчин на Сталев, Избор драми од Стринберг, Одбрани драми од Чернодрински, Упатства за постапување на граѓаните во вондредни ситуации (издадена пет години после земјторесот во 63` со фотографија од истиот на корицата), Совршени прашања, совршени одговори на Шри Шримад, два тома на Уради Сам, Рачни работи (со поднаслов: плетење, везење, шиене, јазлење и други работи за спретни раце), Тајна историја на Дурацовски и една стара тетратка со дијагонални линии во сино бело и розово. Набрзина го разгледав и остатокот од станот. Препознатлива естетика на просечно македонско семејство во осумдесеттите. Кујна, спална, тоалет и еден мал затворен балкон. Ништо оригинално. Ми требаа три часа за да се распоредам. После тоа сварив кафе и седнав на троседот. Бидејќи мојата лична библиотека требаше да стигне за некој ден, зедов да ги разгледувам книгите. Ја зедов »Тајна историја«. Се отвори точно на 21 страница. Го читав бесконечното петнаесетто поглавје на Дурацовски чувствувајќи како се вртam во круг. Беше тоа дел од расказот »Нокна стража«. Наеднаш јасно го видов како го пишува расказот во полусветлата соба на неговиот дом. Годината е 1986. Сè уште не сум роден, а тој ги расфрлил книгите насекаде, отвора наводници и запишува: »Видов: катастрофа на авион, потонување на еден брод, себеси како одам по некој многу каллив пат, па одвреме-навреме тонам до колена.« Потоа го видов како меѓу редовите запишува нешто нечитко со ситни букви. Се плаши дека нема да биде прочитано како што треба и почнува одново. Потем јасната слика како пишува ми се изгуби. Пред мене остана само неговата книга. Се присетив на последниот пат кога го видов. Пиеше кафе на терасата на »Синема« во Струга. Молчеше. Во него бескрајно вртеше тишината. Звукот на компјутерот ми го прекина сеќавањето. Станав да проверам мејл. Во фидот од knizevnost.org беше пристигнат нов запис — интервју со Миленко Пајик: Priča je moneta за razmenu osećanja. Тогаш почувствував како во мене тлее расказ како внатрешна температура која се појавува неочекувано и го мекнее телото. На масата најдов молив. Ја зедов тетратката со дијагонални линии и набрзина запишав:
Скопје. Чиј е овој расказ?

VIBA

Skopje. Čigava je та zgodba?
На запраšenih policah najemniškega stanovanja ме pričaka nekaj knjig: Camusov *Tujec*, Stalevov *Bolen Dojčin*, *Izbor dram* Strindberga, *Izbrane drame* Černodrinskega, *Navodila za ravnavnje državljanov в izrednih razmerah* (izdana pet let po potresu в letu 63., з njegovo fotografijo на platnici), Sri Srimadova *Popolna vprašanja*, *popolni odgovori*, knjigi *Napravi sam*, *Ročna dela* (s podnaslovom: *pletenje*, *kvačkanje*, *vezenje*, *šivanje*, *vožlanje in druga dela за spretne roke*), *Skrivna zgodovina* Duracovskega in star zvezek з diagonalnimi črtami в modri, beli in rožnati barvi. Naglo sem се разgledal še по preostalem delu stanovanja. Prepoznavna estetika povprečne makedonske družine в osemdesetih. Kuhinja, spalnica, kopalnica in majhen zaprt balkon. Nič izvirnega. Potreboval sem tri ure, da sem се namestil. Potem sem skuhal kavo in sedel на zоfo. Ker bi moja osebna knjižnica morala dospeti čez kak dan, sem се одločil pregledati knjige. Odločil sem се за *Skrivno Zgodovino*. Odprla се је точно на 21. strani. Bral sem neskončno petnajsto poglavje Duracovskega in čutil, како се vrtim в krogu. То је бил del zgodbe *Nočna straža*. Naenkrat sem jasno videl, како piše zgodbo в napol razsvetljeni sobi svojega doma. Leto је 1986., še vedno nisem rojen, on па је razmetal knjige на vse strani, postavil narekovanje in napisal: *Videl sem: nesrečo letala, popotovanje neke ladje, sebe, како hodim по neki precej blatni poti ter од časa до časa tonem до kolen*. Potem sem videl, како med vrstice zapiše nekaj nečitljivega з drobnimi črkami. Boji се, da не бо prebrano, kot је treba in začне ponovno. Potem се ми јасна слика, како piše, izgubi. Pred меној остане le njegova knjiga. Spomnil sem се, kdaj sem га zadnjikrat videl. Pil је kavo на terasi *Cineme* в Strugi. Molčal је. В njem се је neskončno vrtela тиšina. Zvok računalnika ми је prekinil spominjanje. Vstal sem, da bi preveril e-pošto. В novičarski tok *knizevnost.org* је prispel nov vnos — intervju з Milenkom Paićem: *Priča је moneta за razmenu osećanja*. Tedaj sem začutil, како в meni poročilo tli kot notranja temperatura, ki се појави nepričakovano in omehča telo. На mizi sem našel svinčnik. Vzel sem zvezek з diagonalnimi črtami in hitro zapisal:
Skopje. Čigava је та zgodba?

—
Во: Ветерот носи убаво време: антологија на најмладата македонска поезија и проза, приредиле: Весна Мојсова-Чепишевска, Иван Антоновски, Скопје: Матица македонска, 2012. Превод на словенечки: Нејц Мавсар.

Iz antologije Veterot носи убаво време: antologija на најмладата makedonska poezija i проза (Ur. Vesna Mojsova Čepiševska in Ivan Antnovski, Skopje: Matica makedonska, 2012). Prevedel Nejc Mavsar.

DORIS PREVOD MONIKA VREČAR PANDŽIĆ

KEN PARK

Sjedi sama i gleda film. Film je dobar. Podsjeća na one filmove koje je gledala nekad. Filmovi iz 90-ih. Mali američki grad i hrpa sjebanih klinaca. Ludi starci, puno droge, puno seksa. To je to. To je realizam. Jedan mulac povremeno spava s majkom svoje cure. Ta majka tvrdi da ga ne voli i da voli svog muža. Vidi se da ne voli svog muža i da joj je brak dosadan. Ali, jebiga. Drugi mulac ima ludog starog, punokrvnu američku seljačinu koja voli mačizam i dizanje utega. Stari mu tvrdi da izgleda kao pederko. Treći mulac je lud, živi s bakom i djedom, voli šetati gol po kući i drkati sa šalom nategnutim oko vrata kako bi se više uzbudio. Na kraju izbode djeda i baku. Djeda zato jer voli varati u društvenim igrama, a baku zato jer je »pasivno-agresivna kučka koja ne poštuje njegovu privatnost«. Mulica čiji je stari vjerski fanatik. Ona glumi dobru tatinu kćer, sve dok je stari ne uhvati usred seksa s dečkom, kojeg je, usput rečeno, zavezala za krevet - da bude zanimljivije. Ken Park je pjegavi klinac koji si raznese glavu na samom početku filma. Na kraju je necenzurirani prikaz seksa utroje. Mulci filozofiraju o utopijskom otoku na kojem je jedina aktivnost seks.

To je to. Savršenstvo besmisla. Ubijanje bake i djeda. Jebanje nečije mame. Jebanje dečka svoje kćeri. To je stvarni život — ono sjebano stanje između društvenih konvencija. Ono o čemu se ne priča. Osim u filmovima. Stvarni život je opća sramota. Sramota je reći da je tvoja mama provela jedno vrijeme na psihijatriji, da te očuh tukao, da te brat jednom napušen sasvim slučajno pojebao, da su ti roditelji rastavljeni, da tvoj djed voli pipati mulice po autobusu, da nikad nisi upoznao svoga oca, da je tvoja mama prostitutka, da si se kao učenik jebao sa školskom psihologicom, da uzimaš antidepresive, da si jednom imala pobačaj, da te netko silovao, da te zavodio zgodni muž tvoje trudne sestre, a tebi se to svidjelo.

KEN PARK

Sama sedi in gleda film. Film je dober. Spominja na filme, ki jih je gledala včasih. Filme iz 90-ih. Majhno ameriško mesto in kup zjebanih mulcev. Nori starci, kup droge, dosti seksa. To je to. To je realizem. Neki mulec občasno spi z mamo svoje punce. Ta trdi, da ga ne ljubi in da ljubi svojega moža. Jasno je, da svojega moža ne ljubi in da ji zakon preseda. Ampak jebi ga. Neki drugi mulec ima norega starega; čistokrvni ameriški kmetavz, ki obožuje mačizem in dvigovanje uteži. Stari mu zatrjuje, da zgleda ko pederček. Tretji mulec je usekan, živi z babico in dedkom, rad se po hiši sprehaja nag in drka z

zategnjenim šalom okrog vratu, da bi se bolj vzburil. Na koncu zaštiha dedka in babico. Dedka, ker rad goljufa pri družabnih igrah in babico, ker je »pasivno-agresivna kurba, ki ne spoštuje njegove zasebnosti.« Smrklja, katere stari je verski fanatik. Pretvarja se, da je pridna očkova punčka, dokler je stari ne zaloti sredi seksa s fantom, ki ga je mimogrede privezala na posteljo, da je stvar bolj zanimiva. Ken Park je pegasti smrkavec, ki si na začetku filma odpihne glavo. Na koncu sledi necenzurirani prikaz seksa v troje. Mulci filozofirajo o utopičnem otoku, na katerem je edina aktivnost seks.

To je to. Popolnost nesmisla. Umor babice in dedka. Fukanje mame od nekoga. Fukanje hčerkinega fanta. To je realno življenje — tisto zjebano stanje med družbenimi konvencijami. Tisto, o čemer se ne govori. Razen v filmih. Realno življenje je splošna sramota. Sramota je reči, da je tvoja mama določen čas preživela na psihiatriji, da te je foter tepel, da te je brat zakajen enkrat čisto slučajno pofukal, da so tvoji starši ločeni, da tvoj dedek rad šlata smrkljice po avtobusih, da nikoli nisi spoznal svojega očeta, da je tvoja mama prostitutka, da si se kot učenec fukal s šolsko psihologinjo, da jemlješ antidepresive, da si enkrat naredila splav, da te je nekdo posilil, da te je zapeljal čedni mož tvoje noseče sestre, tebi pa je bilo to všeč.

KAZALIŠTARAC

Mikrovalna odbrojava brojeve unatrag i začuje se uzastopce nekoliko digitalnih identičnih zvukova. Signal da je njen čaj gotov. Zašto kuhati čaj na tradicionalan način kad možeš jednostavno staviti vrećicu čaja u šalicu vode i staviti je na minutu u mikrovalnu? Vadi šalicu. Čaj je pustio svoju boju i okus u vodu. Miris metvice. Baca vrećicu, stavlja u čaj žličicu šećera i odlazi u spavaću sobu. Večeras je brat otišao van s prijateljem. Najvjerojatnije će se vratiti pijan. Lako moguće da neće biti sam.

Sjeda na krevet i odlaže čaj na pisači stol kraj knjiga. Uzima mobitel kako bi ga stavila na punjenje. Dobila je poruku. Stišće tipku i otvara je. Broj joj je nepoznat. U poruci piše: »Pretpostavljam da mi nisi broj mobitela ostavila zbog ocjenjivanja predstave.« Aha, poruka je od Kazalištarca. Usne joj se spontano izvijaju u smiješak. Dakle, imao je muda javiti se. To joj se sviđa. Odgovara mu: »Ne, nisam ga ostavila zbog predstave. I pretpostavljam da si zainteresiran za druženje sa mnom, čim si mi poslao poruku.« Šalje poruku i čeka. Prolazi otprilike deset minuta. Ona polako pije čaj. Mobitel zavibrira na krevetu. Ona čita novu poruku: »Zapravo, ne znam što misliti. Nikad mi se ovo nije dogodilo. Previše me zaintrigiralo da ne bih poslao poruku.« Ona odgovara: »Ja sam direktna i jednostavna. Nema tu ničeg intrigantnog. Jesi li za druženje sutra navečer?« Njegov odgovor dolazi nakon dvije minute: »Može. Kad i gdje?« Ona razmišlja. Izabire jedan mali pub. Najbolje vrijeme je kad tek padne noć. Šalje mu vrijeme i mjesto u poruci, uzima šalicu u ruku, otvara knjigu i smiješeći se, kreće čitati.

Skoro je devet navečer. Sunčevo svjetlo polako nestaje i pale se diskretna svjetla na maloj terasi puba. Namjerno je došla ranije. Inače pije vino, ali u pubu je ipak običaj naručiti pivo. Ipak, ne želi baš da je Kazalištarac zatekne kako sjedi i čeka ga s kriglom piva. Zato je naručila pivo s okusom višnje. Dobila ga je u elegantnoj, uskoj, visokoj čaši i pivo ima ugodan miris i slatko-kiselkast okus. Ispija ga polako i promatra prolaznike. Ljudi za stolom iza nje se smiju. Namjerno je sjela tako da im je okrenuta leđima. Naglo, u jednom od nadolazećih prolaznika prepoznaje Kazalištarca. I on je malo uranio. Primjećuje ju i prilazi stolu. Ona promatra njegov hod. Sviđa joj se. On staje ispred nje. Pozdravlja je. Nastoji biti miran, ali ona svejedno vidi njegovu nervozu. Osmjehuje mu se. Nudi mu da sjedne. On promatra na trenutak dvije stolice, a onda ipak sjeda na onu preko puta nje, a ne onu do nje. Ona se pita je li to znak straha ili pristojnosti. Kaže mu: »Pitala sam se hoćeš li doći.« On je gleda, trepne i kaže: »Zašto ne bih došao?« »Ne znam«,

Doris Pandžić (1983, Rijeka) je 2011. godine objavila zbirku pjesama *Iskrivljena ogledala* (Venerus, Rijeka). Organizirala je i nastupala na pjesničkim večerima u Rijeci i Ljubljani. Godine 2013. dobila nagradu za prozni rukopis *X/X*, na anonimnom natječaju Matice hrvatske u Osijeku, koji je objavljen 2014. godine.

Doris Pandžić (1983, Rijeka) je leta 2011 izdala pesniško zbirko *Iskrivljena ogledala* (Venerus, Rijeka). Organizirala in nastopala je na več literarnih večerih v Reki in Ljubljani. 2013 je na anonimnem natečaju Matice hrvatske v Osjeku prejela nagrado za rokopis *X/X*, ki je bil objavljen leto kasneje.

kaže ona, »mislila sam da postoji mogućnost da ćeš se uplašiti i odustati.« Nasmiješio se. »Ne«, rekao je, »nisam plašljiv.« Došla je konobarica i naručio je pivo. Pola litre tamnog, točenog. Ona započinje razgovor o kazalištu. Konobarica brzo donosi njegovo pivo. On govori o tome da je posao u kazalištu dobar, ali mu ljudi nisu zabavni. Kaže kako su njegove kolege istih godina kao on, a dosadni su mu. Kaže da je student. Ima dvadeset godina. Ne se usuđuje se pitati koliko ona ima godina. Iako, ona primjećuje da je bacio pogled na njenu lijevu ruku. Očito provjerava je li udana. Pita ga ima li curu. On kaže da nema. Pita je ima li ona dečka. Kaže da nema. Pita je kako to da nema dečka. Ona mu kaže da nema vremena jer puno radi. On je pita što radi. Ona na trenutak razmišlja bi li mu trebala reći istinu ili lagati. Nije baš da je posao u školi jako zahtjevan. Ipak mu odlučuje reći istinu. I doda, lažući, da radi i lekture za jednu prevodilačku agenciju, kako bi tvrdnja o nedostatku njenog vremena bila uvjerljiva. Njegov pogled je zainteresiraniji nego prije. »Ti si profesorica?« on pita. »Da.« Ona odgovara. On diže jednu obrvu i gleda u svoju kriglu piva smiješeći se, a onda baca kratak pogled prema njoj. »Što je? Zašto se tako smješkaš?« pita ga. »Pa ništa« on kaže, »samo mi je nevjerojatno da mi je neka profesorica dala svoj broj.« »Zašto?« pita ga ona. »Pa tako« on govori, »spavati sa zgodnom profesoricom je san svakog srednjoškolca i studenta.« »Aha.« ona odvrat i otpije gutljaj svog piva. Ne zna bi li joj ova njegova rečenica trebala smetati ili joj imponirati. Dakle, uz to što njezin posao podrazumijeva da ona bude društveni uzor, isto tako je stavlja i u ulogu fetiša za većinu srednjoškolaca i studenata. Doista paradoksalan posao. U svakom slučaju, njoj očito puno bolje ide ova druga uloga vezana za taj posao.

Ona promatra Kazalištarca. Gleda u njegove kovrče koje padaju preko lica. On ih ne miče. Očito mu ne smetaju. Nema one pokrete micanja kovrči s lica kao Kovrčavi. Doduše, i kosa mu je kraća, a ne onako duga kao Kovrčavom. Možda mu jednostavno još uvijek ne smeta. Pušta ga da priča i gleda ga. Ima lijepe ruke. Promatra ih, od ruba kratkih rukava majice, do prstiju koji drže kriglu piva. On primjećuje njen pogled. Pokreti njegovih prstiju postaju živčani. Ona ga pita: »Žuriš li se nekamo?« »Ne«, on kaže. »To znači da više nemaš nikakve dogovore večeras?« ona opet pita. »Ne«, on odgovara i pije gutljaj piva kako bi prikrio živčanost. Ruka mu se jedva zamjetno zatrese. »Dakle, ne moraš biti do nekog određenog doba doma«, ona više zaključuje nego što pita. On kaže: »Ne, subota je.« Dakle, očito nije ništa dogovorio, pretpostavljajući da bi ga ona večeras mogla odvesti u krevet. Još jedno vrijeme razgovaraju, a onda ona predlaže da nastave piti kod nje. Brata večeras isto nema. Rekla mu je da će možda dovesti nekoga. Čudio se jer ona nikad ne dovodi ljubavnike u stan. Rekla mu

je da je ovaj mlad i lako moguće da živi s roditeljima, što znači da će ga ipak morati dovesti k sebi. Brat se nasmijao i rekao da će nazvati prijatelja za izlazak.

Kazalištarac pristaje, iako se na njegovom licu vidi nervoza. Ona mu kaže da živi blizu, odmah iznad parka kraj muzeja. Napuštaju pub i polako hodaju prema parku. On je sve nervozniji. Neće ga odmah zaskočiti u stanu. Prvo će još malo razgovarati s njim uz pivo.

U parku sparina nije toliko nepodnošljiva. Ispod drveća se osjeća neka večernja svježina. Pred starom restauriranom zgradom, ona otvara mala vrata od kovanog željeza i vodi ga uz stepenice. Ako išta voli kod ove zgrade, to je činjenica da većinu susjeda ne zanima njen i bratov život. Na balkonu prvog kata, ona vidi tanke crte dima koje se izvijaju i nestaju. Njen mladi susjed koji živi sam. Radi i puši travu. To je većinom sve što radi u životu. Osim tog susjeda, u zgradi je još samo jedan stan sa stanarima. U njemu se uvijek izmjenjuju razni studenti i studentice. Stan u prizemlju je prazan i svako toliko u njega agenti za promet nekretninama dovode potencijalne kupce. Svejedno, stan već dvije godine nitko nije kupio. Ispred njega se danju i noću sakupljaju mačke koje su već postale indiferentne na stanare.

U stanu je ugodna temperatura. Ona otvara frižider i nudi Kazalištarcu pivo. Sebi ulijeva vino. Sjedaju za stol. On je pita živi li sama. Ona kaže da živi s mlađim bratom. Ne pita je za roditelje. On kaže da ima mlađu sestru. Kaže da je glupa. Pita kako se ona slaže s bratom. Ona kaže da se slažu fantastično. On pita gdje joj je brat. Ona kaže da je vani i da neće dugo doći. Ta informacija ga očito opušta. Više nije nervozan kao prije. Ona pije vino i gleda ga preko ruba čaše. I on gleda nju. Ispija pivo. Razgledava stan. Pita ga je li gladan. Kaže da nije. Pita ga želi li da se premjeste na kauč u dnevni boravak. On kaže da može. Ona se diže i hoda ispred njega. Pretpostavlja da on gleda u njene noge. Danas je njena haljina kraća nego ona koju je imala na predstavi. U dnevnom boravku, on zastaje ispred kauča i gleda u police s knjigama, vidno fasciniran. Nije ni čudo. Cijeli zid oko kauča ispunjen je policama s knjigama. Ne vidi se nijedan komad zida. »Koliko knjiga...« on govori i ostavlja pivo na stolić ispred kauča. »To su sve tvoje knjige?« pita. »Ne samo moje. I bratove. On studira arhitekturu«, ona govori.

Ona odlaze i svoju čašu s vinom na stolić. On i dalje gleda u knjige. Ona mu prilazi s leđa i prelazi desnim dlanom po njegovom vratu. Prelazi preko adamove jabučice i pruža svoje prste prema njegovoj bradi. Osjeća blago grebanje pod svojim

prstima iako je koža svježje obrijana. Drugi dlan spušta preko njegovog struka do kukova, držeći ga pripijenog uz njegovu odjeću. Prelazi usnama po njegovom vratu. Čuje njegov dah. Polako spušta rub njegovih hlaća, zavlači prste u njih i prelazi preko kosti na boku. On okreće lice prema njoj i ljubi je u usta. Ona zavlači prste u njegovu kosu. Drugi dlan zavlači dublje u njegove hlaće i napipava prstima guste mekane kovrčice. To joj se sviđa. Ne voli kad ih muškarci briju ili previše skraćuju. Vadi dlan iz njegovih hlaća, uzima ga za ruku i odvodi u spavaću sobu.

GLEDALIŠČNIK

Mikrovalovna odštevava številke in zasliši se nekaj enakomernih digitalnih piskov. Znak, da je njen čaj pripravljen. Zakaj kuhati čaj na tradicionalen način, če pa enostavno lahko vržeš vrečko čaja v šalico vode in jo za minuto postaviš v mikrovalovno? Vzame ven šalico. Čaj je v vodo spustil svoj okus in barvo. Voj mete. Odvrže vrečko, v čaj da žličko sladkorja in odide v spalnico. Nocoj je brat šel ven s prijateljem. Najverjetneje se bo vrnil pijan. Prav mogoče je, da ne bo sam.

Sede na posteljo in odloži čaj na pisalno mizo poleg knjig. Vzame mobilnel, da bi ga napolnila. Dobila je sporočilo. Stisne gumb in ga odpre. Neznana številka. V sporočilu piše: »Predpostavljam, da mi nisi pustila številke zaradi mnenja o predstavi.« Aha, sporočilo je od Gledališčnika. Ustnice se ji spontano ukrivijo v nasmesek. Se pravi je imel jajca, da se ji javi. To ji je všeč. Odgovori mu: »Ne, nisem je pustila zaradi predstave. In predpostavljam, da si se javil, ker bi se rad družil z mano.« Pošlje sporočilo in čaka. Mine kakih deset minut. Ona medtem počasi pije čaj. Mobilnel zavibrira na postelji. Prebere novo sporočilo: »Pravzaprav ne vem, kaj naj si mislim. To se mi še ni zgodilo. Preveč sem bil zaintrigiran, da ne bi odpisal.« Ona odgovori: »Jaz sem direktna in nezakomplicirana. Nič intrigantnega. Si za druženje jutri zvečer?« Njegov odgovor pride čez dve minuti: »Lahko. Kdaj in kje?« Ona razmišlja. Izbere nek mali pub. Najboljši čas je takoj, ko pade noč. V sporočilo mu napiše mesto in čas, vzame v roko šalico, smehlja je odpre knjigo, začne brati.

Skoraj devet je. Sončna svetloba počasi izginja in prižigajo se diskretne lučke na mali terasi puba. Namerno je prišla malo prej. Ponavadi pije vino, ampak v pubu se običajno naroči pivo. Vseeno pa noče, da jo Gledališčnik najde, kako sedi in čaka s kruglo piva, zato naroči pivo z okusom višnje. Dobila ga je

v elegantnem visokem ozkem kozarcu, ima prijeten vonj in sladko-kiselkasti okus. Počasi ga pije in opazuje mimoidoče. Ljudje za sosednjo mizo se smejejo. Namerno je sedla obrnjena s hrbtom proti njim. Naenkrat v enem izmed prihajajočih prepozna Gledališčnika. Tudi on je malo zgoden. Opazi jo in pride k mizi. Opazuje njegovo hojo. Všeč ji je. Stoji pred njo. Pozdravi jo. Trudi se biti miren, ampak ona vseeno opazi njegovo nervozo. Nasmehne se mu. Ponudi mu, naj sede. Za trenutek se odloča med dvema stoloma, nazadnje pa le sede na tistega nasproti nje in ne tistega bližje njej. Sprašuje se, če je to znak strahu ali vljudnosti. Reče mu: »Spraševala sem se, če boš prišel.« On jo pogleda, pomežikne in reče: »Zakaj pa ne bi prišel?« Nasmehne se. »Ne,« reče, »nisem sramežljiv.« Prišla je natararica in naročil je pivo. Pol litra točenega, temnega. Ona načne pogovor o gledališču. Natararica kmalu prinese njegovo pivo. On govori o tem, da je služba v gledališču zanimiva, ljudje pa niso zabavni. Pravi, da ima kolege njegovih let, ampak so brezvezni. Pravi, da je študent. Da ima dvajset let. Ne drzne si je vprašati, koliko je stara, ampak opazi, da je vrgel pogled na njeno levo roko. Očitno preverja, če je poročena. Vpraša ga, če ima punco. Reče ji, da ne. Vpraša jo, če ima fanta. Pravi, da nima. Sprašuje kako to, da nima fanta. Reče mu, da nima časa, ker veliko dela. Zanima ga, kaj dela. Za trenutek pomišlja, če bi mu morala lagati ali povedati po resnici. Služba v šoli vendarle ni tako zahtevna. Nazadnje se odloči za resnico. In doda laž, da dela lekture za neko prevajalsko agencijo, da bi bila njena trditev o primanjkovanju časa sprejemljiva. Njegov pogled postane bolj zainteresiran. »Profesorica si?« vpraša. »Ja,« reče ona. On dvigne obrv in smehlja je gleda v svojo kruglo piva, potem pa vrže kratek pogled proti njej. »Kaj je? Kaj se tako smejiš?« ga vpraša. »Pa, nič,« pravi on, »samo ne morem verjeti, da mi je profesorica dala svojo številko.« »Zakaj?« ga vpraša ona. »Ja, zato,« odgovori, »spati z lepo profesorico, so sanje vsakega srednješolca in študenta.« »Aja,« odvrne ona in odpije požirek piva. Ne ve, če naj jo ta izjava užali ali naredi vtis nanjo. Se pravi, poleg tega da jo njen poklic predpostavlja kot družbeni vzor, jo prav tako postavlja v vlogo fetiša za večino srednješolcev in študentov. Precej paradoksalna zadeva. Kakorkoli že, njej gre očitno dosti bolje od rok ta druga vloga, vezana na njen poklic.

Gleda Gledališčnika. Opazuje njegove kodre, ki mu padajo na obraz. On jih ne umakne. Očitno ga ne motijo. Nima tistih gest umikanja kodrov z obraza kot Kodrasti. Tudi lase ima krajše kot Kodrasti. Mogoče ga enostavno še ne motijo. Pusti mu govoriti in ga gleda. Lepe roke ima. S pogledom drsi po njih od roba kratkih rokavov majice, do prstov, ki držijo kruglo piva. Opazi njen pogled. Premiki njegovih prstov postanejo živčni. »Se ti kam mudi?« ona vpraša. »Ne,« reče on. »Se pravi nisi

nič zmenjen za nocoj?« ga spet vpraša. »Ne,« reče in odpije požirek piva, da bi prikril živčnost. Roka se mu komaj opazno trese. »Se pravi ti ni treba biti doma ob določeni uri,« bolj zaključí kot vpraša. »Ne, sobota je,« spet reče. Torej se očitno ni dogovoril za nič drugega, ker je predvideval, da bi ga lahko odpeljala k sebi v posteljo. Še nekaj časa se pogovarjata, potem ona predlaga, da nadaljujeta s pitjem pri njej doma. Brata to noč ni. Rekla mu je, da bo mogoče nekoga pripeljala domov. Začudil se je, ker po navadi nikoli ne pripelje svojih ljubimcev v stanovanje. Rekla mu je, da je tale mlad in je prav mogoče, da živi s starši, kar pomeni, da ga bo vseeno morala pripeljati k sebi. Brat se je zasmeljal in rekel, da bo poklical prijatelja, da gresta ven.

Gledališčnik pristane, čeprav je na njegovem obrazu opaziti živčnost. Reče mu, da živi blizu, takoj nad parkom pri muzeju. Zapustita pub in počasi hodita proti parku. On je vse bolj nervozen. V stanovanju ga ne bo kar takoj naskočila. Najprej se bosta še malo pogovarjala ob pivu.

V parku je soparo lažje prenašati. Pod drevjem je čutiti večerno svežino. Pred staro restavrirano stavbo ona odpre mala vratca iz kovanega železa in ga pelje po stopnicah navzgor. Če ji je kaj vseč v tem bloku, je to dejstvo, da večine sosedov njeno in bratovo življenje ne zanima. Na balkonu v prvem nadstropju vidi tanke vijuge dima, ki se zvijajo in izginjajo. Mlad sosed, ki živi sam. Dela in kadi travo. To je več ali manj vse, kar počne v življenju. Razen tega sosedja je v stavbi samo še eno stanovanje. V njem se ves čas izmenjujejo razni študentje in študentke. Stanovanje v pritličju je prazno in vsake toliko nepremičninski agenti vanj pripeljejo potencialne kupce. Kljub temu stanovanja že dve leti nihče ni kupil. Pred njim se dan in noč zbirajo mačke, ki se niti ne zmenijo več za stanovalce.

V stanovanju je prijetna temperatura. Odpre hladilnik in ponudi Gledališčniku pivo. Sebi natoči vino. Sedeta za mizo. Vpraša jo, če živi sama. Reče mu, da živi z mlajšim bratom. Po starših je ne vpraša. On pove, da ima mlajšo sestro. Reče, da je butasta. Vpraša jo, kako se razume z bratom. Reče, da fantastično. Sprašuje jo, kje je njen brat. Pove mu, da je šel ven in ga ne bo kmalu nazaj. Ta informacija ga očitno sprosti. Ni več tako nervozen kot prej. Pije vino in ga gleda prek roba kozarca. In on gleda njo. Pije pivo. Razgleduje se po stanovanju. Vpraša ga, če je lačen. Reče, da ni. Vpraša ga, če hoče, da se premakneta na kavč v dnevno sobo. On pravi, da lahko. Dvigne se in hodi pred njim. Predvideva, da jo on gleda v noge. Danes je njena obleka krajša od tiste, ki jo je nosila na predstavi. V dnevni sobi se on ustavi pred kavčem in vidno fasciniran gleda v police s knjigami. Ni čudno. Celoten

zid okrog kavča je popolnoma zapolnjen s knjižnimi policami. Ne vidi se niti delčka zidu. »Koliko knjig,« reče in postavi pivo na mizico pred kavčem. »So to vse tvoje knjige?« vpraša. »Ne samo moje. Tudi bratove. Arhitekturo študira,« mu pojasni.

Odloži svoj kozarec vina. On še naprej gleda knjige. Stopi mu za hrbet in mu z desno dlanjo zdrsne po vratu. Gre preko adamovega jabolka in s prsti seže proti njegovi bradi. Pod prsti začuti nežno zbadanje, čeprav je koža sveže obrita. Drugo dlan spušča mimo pasu do bokov, tesno držeč ga skozi obleko. Z ustnicami mu gre po vratu. Sliši njegovo dihanje. Počasi spusti rob njegovih hlač, zavleče prste vanje in preide preko kosti na boku. K njej obrne obraz in jo poljubi na usta. Zaplete prste v njegove lase. Drugo roko porine globlje v hlače in s prsti tipa goste mehke kodre. Všeč ji je. Ne mara, ko se moški brijejo ali preveč krajšajo dlake. Izvleče roko iz njegovih hlač, ga prime za roko in odpelje v spalnico.

OGNJEN SPAHIĆ

PREVOD
BOJAN STEFANOVIĆ

MAPA SVIJETA

(odlomak iz priče)

1.

Dok gledam kroz špijunku, čini se kao da ta žena pridržava koplje, ono drveno, dugačko, nefunkcionalno i aljkavo zašiljeno koje bi jedan vitez trebao da, jašući galopom, razbije o grudi isto tako galopirajućeg konjanika. Pridržava ga stišćući za sredinu, te tako balansira nezgrapnim predmetom dok u drugoj ruci drži kesu punu crnog grožđa i paradajza.

2.

Ta žena, moja je majka, a zvono ne radi već nekoliko mjeseci. Da bi skrenula pozornost, prinudna je da čelom lupa o debelo drvo. Moj sluh je u redu. No tupi udarci koje sam čuo sjedeći u fotelji i ne radeći ništa, činili su se stranima, nepodobnim za ovaj svijet. Jednom kratko i snažno, a potom tri puta u nizu, čelom, ispostaviće se. Jer kad sam primakao zenicu vratima, to čelo se zalijetalo da još jednom viteški raspali lakiranu i crnu površinu. Pustio sam da udari i tek onda otvorio. Zamirisalo je na majku. Njen dah ima aromu cigaret-filtera, a graške znoja isparavaju uz šištanje koje ja ne mogu čuti ali koje se

širi haustorom pogađajući rezonance sluha pritajenih glodara, velikih muva i vrabaca što čuće u potkrovlju.

3.

— Lift...
— Da mama... Toliko čuda iznijeti do četvrtog sprata...
— Lift ne radi...
— Nečuveno. Žao mi je. Grožđe ide u frižider. Dozvoli da ti pomognem.
— Prvo ga operi i pusti vodu neka teče. Želim hladne vode, to je sve što želim.
— Razumijem gospođo. A čim sjedneš, želim da saznam sve o tom koplju.
— Gluposti. Možeš da pretpostaviš. U školi su insistirali da je odnesem sa sobom. Projekcija nekog sentimenta, šta li... Vjeruju da taj predmet pripada meni i samo meni.
— A taj predmet je...
— Čašu vode, molim te.
— Stiže. A taj predmet je...
— I stavi krišku limuna. Jedan je ostao u vratima frižidera.
— Taj predmet je... Daj...
— Mapa svijeta. Promaklo ti je nekoliko košpica. Glupava mapa svijeta koja je trideset godina visila iznad moje glave. Natoči

Ognjen Spahić (1977, Podgorica) objavio je knjige priča *Sve to* (Plima, Ulcinj 2001) i *Zimska potraga* (Durieux, Zagreb 2007). Za roman *Hansenova djeca* (Durieux, Otvoreni kulturni forum, Zagreb/Cetinje 2004) 2005. godine je dobio nagradu Meša Selimović za najbolji roman objavljen u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. *Hansenova djeca* su za sada objavljena na francuskom, engleskom, italijanskom, slovenačkom, rumunskom, mađarskom i makedonskom jeziku. Spahićeve kratke priče su prevedene na više od deset jezika. Bojan Stefanović (1982, Ljubljana). Do 1992. godine je živio u Sarajevu, a od tada nadalje u Ljubljani, gdje je nakon završetka gimnazije upisao studij sociologije na Fakultetu za društvene nauke. Djeluje kao dramaturg, kritičar savremene umjetnosti, konceptualni umjetnik, prevodilac za engleski i jezike bivše Jugoslavije te kao prekamni kulturni radnik.

Ognjen Spahić (1977, Podgorica) je objavil knjigo kratkih zgodb *Sve to* (Plima, Ulcinj 2001) i *Zimska potraga* (Durieux, Zagreb 2007). Za roman *Hansenova djeca* (Durieux, Otvoreni kulturni forum, Zagreb/Cetinje 2004) je leta 2005 prejel nagrado Meša Selimovič, za najboljši roman objavljen na Hrvaškem, v Srbiji, Črni Gori in Bosni i Hercegovini. Roman *Hansenova djeca* je preveden v francoščino, angleščino, italijanščino, slovenščino, romunščino, madžarščino in makedonščino. Njegove kratke zgodbe so prevedene v več kot deset jezikov. Bojan Stefanović (1982, Ljubljana). Do leta 1992 je živel v Sarajevu, od takrat naprej pa v Ljubljani, kjer je po končani gimnaziji vpisal študij sociologije na Fakulteti za družbene vede. Deluje kot dramaturg, kritik sodobne umetnosti, konceptualni umetnik, prevajalec za angleški in jezike nekdanje Jugoslavije ter kot prekamni kulturni delavec.

još jednu, molim te.

— Kojeg svijeta?

— Ne podsmijevaj se. Uostalom, htjela sam da te zamolim... Odesi je u podrum, spali je u dvorištu, pokloni gladnoj i nezbrinutoj djeci jer ne želim da je imam pred očima. Taj miris u kući. O ne! Penzija, kraj. Za školu više ne želim da čujem.

— Velika mapa svijeta iz kabineta geografije u kojem si provela neke od najljepših trenutaka tokom dugogodišnje karijere srednjoškolskog profesora? To je ta mapa? Zaboga mamice! Spaliti? Baciti? Moje ruke neće biti umrljane krvlju i tačka.

— Kakve sad ruke, kakva krv. Patetičan si na oca. Tačno mogu da zamislim te iste rečenice u njegovim ustima. A da je možda uokvirimo pozlaćenim ramom i zakačimo evo ovdje, iznad trosjeda?

— Pa da mamice! Ja ću se pobrinuti. Što da ne? Tanko matirano staklo i ram od četiri santimetra. To bi osvježilo prostor. Cio svijet na jednom mjestu. A onda lagano, uz jutarnju kafu, možemo da posmatramo sva ta mora, gibraltarske moreuze, amerike, indije, arhipelage, zabačena ostrva na Pacifiku i sve ostalo. Svijet! Naš Svijet! Mama.

— Sad si ironičan. Da li je u njoj inija? Usudio si se, je li?

— Ne... Mama... Ja? Kako možeš?

— Skloni se od mene. Sklanjaj se, kažem. Odaju te detalji. I donesi još vode. Da posmatramo gibraltarske moreuze? Kao da ih ima šest.

— Čini mi se da je jutros mutna i toplija nego inače.

— Šta?

— Pa voda mamice. Pogledaj.

— Voda kao voda.

— Da. To si divno rekla. Voda kao voda.

4.

Rijeka dijeli grad. Njeno ime i lik ne postoje na mapi svijeta. To je mikronska, nepoznata geografija i činjenica o ovom mjestu koju je moguće doznati samo na licu tog mjesta.

5.

Dijalog pod brojem tri nikad se nije dogodio. No dogodilo se sve ono zaključno sa trenutkom u kojem moja majka udara čelom o debelo drvo ulaznih vrata. Kurtoazna razmjena pravilnih prostoproširenih i složenih rečenica koja zauzima nešto više od jedne stranice, čista je laž. Nikada nismo razgovarali tim načinom. S mukom razlučiva mumljanja, fragmenti bijesa ili tek najosnovnije informacije o hrani i pristiglim računima — to smo bili mi. Broj tri se nikad nije dogodio no on je i pored toga, veoma važan u cijeloj pripovijesti. Kratkom dijaloškom formom sam želio ilustrovati laž koju sam mnogo puta pročitao

u različitim lešinama moderne literature koja pretenduje da predstavlja ni manje ni više do život sam. Razgovori majke i sina, oca i djeteta, prepirka dva brata, najbolja prijatelja, partnera u ljubavi, u zločinu, svejedno, redovi ispunjeni predviđivom i lažnom gorčinom, šuškanje papira i miris plastike, ukus vještačkog praha sa aromom vanile, apokaliptični tonovi i male apokalipse, nedovršene rečenice prepunjene vještačkim cvijećem, napunjene vještačkim očima, vještačkim srcima i vještačkim emocijama, otvoreni krajevi, zatvoreni krajevi, kurčevi, i po koji palac. Tragedija do tragedije, paradoksi na svakom čošku, svijet je loš zar ne, ti ćeš da mi objasniš prijatelju, ali prije toga, molim te, pokušaj da živiš sa mojom majkom na četvrtom spratu betonske sedmospratnice koja se proteže u pravcu sjever-jug. Ni to nije strašno. O tome ću govoriti samo s vremena na vrijeme jer moj život nije ni bolji ni gori od milijardi drugih života čije brujanje katkad osjećam u kapima kiše koja izvršava samoubistvo padajući na limenu nadstrešnicu zapadne terase iskošenu ka jadranskom slivu. A sve ovo, razumije se, radim tek da bih sebi objasnio kako ova priča nema smisla. Ko u njoj pronađe smisao, zaslužio je moje debelo govno nasred čela. Ako si ti taj, onda čestitam od srca, nasred srca.

6.

Ja sam pisac i imam trideset šest godina. Čelavost, naznake impotencije, problemi sa stolicom, nikotinski kašalj, duboki i tamni podočnjaci, bol u kičmi: ništa od toga se nije dogodilo mojem tijelu. Zdrava i snažna individua visokog čela, prosječnog obrazovanja, privlačan ženama, prihvatljiv muškarcima, ja, volim da napišem to *ja* od kojeg ništa ne očekujem, od kojeg niko ništa ne očekuje, a ipak, ja, redovi se nižu, pod brojevima kliraju male i ružne biljke koje će se na koncu uplesti poput nižih spratova amazonske prašume u čijem hladu redovito uživam gledajući beskrajno dosadne programe kablovske televizije koji se trude da cjelokupan entuzijazam voditelja i urednika sažmu u još jednu do bola ispražnjenu laž, u jednu jedinu rečenicu: život je čudo. Osjećam smrad.

7.

Otvaram vrata, a ona odbacuje veliko koplje. Klima znojavom glavom i nadima podbradak, a zatim kaže: Penzija. Ja kažem: Čestitam, i pripaljujem cigaretu, a ona s gađenjem posmatra dim koji lagano gmiže kroz moje nosnice. Književnost? Opet smrdi. Požutjeli komadi kravljeg sira na trpezarijskom stolu. Ona kaže: Mogao si barem... Otvara kantu za otpatke i struže otpad sa zelenog tanjira. Ja kažem: Da.

8.

Bilo koja vrsta obračuna me ne zanima. Pogotovo ne dvoboj sa samim sobom. Ali to me ne sprječava da katkad preko zamišljenog nišana duge cijevi gledam mater svoju. Gađao bih posred nadutog trbuha ne bih li rasparčao satrule ostatke jajnika koji su me porodili. I ne zbog toga da bih simboličkim činom utvrdio besmisao sopstvenog trajanja i života, već tek tako. Veliki kalibar praznine, u veliko zamašćeno tkivo. Materija protiv materije, razaranje i smrt. Razmišljanje u metaforama. Zadovoljstvo na klozetskoj šolji. Kratki uzleti lucidnosti koji nestaju kao velika govna nošena mlazom hladne vode. Fragmenti kao rešenje. Govna u djelovima. Minijature, partiture, garniture presahle imaginacije rasute u nečemu što bih mogao objединiti naslovom: Moj gangrenozni život. Ali to nije nesreća. I to nikad neće biti književnost.

9.

Nakon što je sa tanjira otrešla i posljednje komadiće sira, majka je počela da povraće klečeći na malom pravougaonom tepihu kraj trpezarijskog stola. Prepoznao sam nekoliko aljkavo sažvakanih kriški mandarine. Jajnici, pomislio sam i osmotrio mandarine na trpezarijskom stolu. Kad je završila, pomogao sam joj da ustane i opere lice. Nikada više nisam posegnuo za tim voćem.

10.

Tri mjeseca sam proveo u zatvoru zbog nanošenja teških tjelesnih povreda maloljetnom licu. Kazna nije bila duža zahvaljujući vještaku psihijatrijske struke koji je u svom nalazu tvrdio da se moj gest ne smije okarakterisati kao pokušaj ubistva već kao neartikulisana kompulzivna radnja psihički oboljelog lica. A bilo je ovako: stojim i čekam veliki lift ne bih li se uspeo do kafea na drugom spratu tržišnog centra u kojem povremeno ispijam kafu. Nije to ambijent koji me uzbudjuje na bilo koji način: filtrirani vazduh, slatki mirisi i cvrkut vrabaca koji žive ispod metalnih krovnih greda prelijećući s jednog na drugi televizijski ekran duž velikog hola. Boravak u tržišnom centru mi donekle garantuje anonimnost jer u neonsko grotlo ne zalaze lica koja srijećem za šankom kafea Berlin. Ta galerija ljudi se sastoji od individua koje bi se u terminološki širokom registru mogli nazvati poznanicima, prijateljima u nekoliko slučajeva, manje ili više dragim osobama čije nezgrapne rečenice bivaju prigušene muzikom sa metar i po visokih zvučnika. Vrapci u tržišnom centru su mehaničke naprave koje aluminijski ambijent konzumerističke oaze treba da približe majkama i djeci. Jer šta je dobro za

životinje, dobro je i za ljude. U skrivenim zakucima potkrovlja, među suvim gipsanim zidovima, nalazi se radionica čovjeka koji se stara da te ptice rade upravo ono što se od njih očekuje. Njegovo ime je Ferdinand, Fernando, Zigmund ili u najgorem slučaju Esteban. Čovjek-ptica, strogo čuvana tajna, precizni mehaničar i strpljivi analizator čestih kvarova koji su se dešavali zbog jeftinih materijala kojim je radionica opskrbljivana. To što stojim pred vratima lifta ne bih li se uspeo do esspreso kafe, nema nikakvog uticaja na fernandijansko-zigmundovsku realnost tako da ovog puta sebi neću dozvoliti slast pričanja jedinstvene i iznimno zanimljive biografije tog čovjeka.

Cupkam u mjestu. Široka čelična vrata se zatvaraju negdje u visinama betonskih pročelja. Kutija sporo silazi. Elektronski pisak objavljuje dolazak i vrata se otvaraju, a na sredini velikog lifta stoji petogodišnjak spreman na krik i suze. Zagledao se ravno u moje oči kao da će tu pronaći nuklearnu energiju potrebnu za histerične izlive koji će uslijediti.

Počeo je da urla u trenutku kada sam zakoračio u namjeri da ga izvedem vani i utješim. Pretpotstavio sam da njegova majka tumara po drugom spratu zaražena iracionalnim pretpotstavkama o nestanku sopstvenog djeteta te sam s toga samo želio da ga prigrlim uz sebe i sačekam da se žena pojavi. No kada sam nježno obgrlio sićušna ramena, kad sam primakao lice njegovim crvenim obrazima, ta mala bogato nazubljena čeljust se otvorila i šćepala me za nos. Bio sam iznenađen demonskom snagom ugriza koji je učinio da hrskavica zaškripi, a da iz očiju poteku suze zasoljene oštrim bolom. Sve što se potom dogodilo, zamagljeno je bijesom. No izjave dvojice svjedoka bile su gotovo identične. S toga i ne sumnjam da sam malog uhvatio za glavu i odbacio desetak metara izvan lifta, u pravcu prodavnice intimnog rublja. Vjerujem da sam oči držao čvrsto zatvorene pa je to još jedan od razloga zašto se taj nevaljali trenutak svodi na zvučne impresije. Jer dok sam slušao svjedoke u sudnici, misli su dozvale udarac tijela o besprijeckorno ulaštene keramičke pločice tačno u trenutku kada je sa zvučnika postavljenih duž hodnika shopping-malla David Bowie podvrskivao *Lat's dans*. Sve to sam rekao pred sudijom i roditeljima djeteta, a moj advokat je kazao da je tih nekoliko rečenica upropastilo njegov posao te da su one razlog zašto sam umjesto šest mjeseci uslovne kazne, dobio dva mjeseca zatvora. Mama je samo tužno vrtjela glavom.

11.

Veliku mapu koju je dovakla iz škole, skupa sa rješenjem za penziju, prislonila je uza zid spavaće sobe, pored daske za peglanje. Predstava svijeta smotanog u dugačkoj plastičnoj kutiji mirisala je naftalinom. Kada sam prvi put skinuo

poklopac zapahnuo me je taj cmizdravi miris koji me je natjerao da razmišljam u metaforama definišući besmisao egzistencije sopstvene majke u odnosu na besprizornu glupost tog predmeta. Plastična kutija bila je prekrivena potpisima kolega među kojima se isticao nešto veći natpis sa uskliknikom: Sretno!

12.

Zbivanja pod brojem deset su izmišljena. Nikada nisam imao probleme sa zakonom, a u tržišnom centru uvijek koristim pokretne stepenice. Godine književnih pokušaja su me uvjerile da se moj intelektualni mehanizam sastoji od nekoliko modela čitalaca-imbecila koji od proze uvijek očekuju krajnosti. Ti, reći ću, ljudi, su dotukli pisca u meni. Jer više niko ne pristaje na uobičajene nesreće koje se žive u sobama nevelikih ali sasvim udobnih stanova poput ovog u kojem boravimo moja majka i ja. Potrebno je gurnuti stvari ka ekstremnim vrijednostima shodno lažnoj logici književnog djela. A kad kažem *laž*, nije to visokokalorična riječ koja predstavlja gorki opozit istini. Ne. Mislim na besprizorno *pretvaranje*, ponizno i podlo skrivanje iza blago uljepšanih maski jezičke stvarnosti koja za cilj nema predstavljanje estetske ideje u književnom djelu, već brblja, umnožava i množi najbanalnije tragedije trudeći se da saopšti kako je naš svijet loš. Laž kao stanje svijesti, a ne kratkoročna namjera. Podilaženje pametnima, nerviranje glupih. Književne nagrade i poza zabrinutosti nad haosom svijeta. Stil kao inercija. Zato sam i odlučio da prvo ponudim maglu iz tržišnog centra: nagovještaj mračne estetike koja s jedne strane plijeni pripovjedačkom vještinom, a s druge strane zadovoljava čitaoca informacijom dostojnom crnih stubaca u žutoj štampi. Jer čovjek može kvalitetno lagati samo kad govori o sebi. Želim izgrebati sa književnosti tu vječitu deklaraciju istine koja se presijava poput markica na satrulim bananama. Želim biti neko drugi, a ne ovo što sam sad.

Puna glava radosti, Nova knjiga, Podgorica 2014.

ZEMLJEVID SVETA

(odlomek iz zgodbe)

1.

Medtem ko gledam skozi kukalo, zgleda kot da ta ženska pridržuje kopje, tisto leseno, dolgo, nefunkcionalno in nemarno naostreno, ki naj bi ga nek vitez, jahajoč v galopu, razbil o prsi ravno tako galopirajočega konjenika. Pridržuje neroden predmet, stiskajoč za sredino, medtem ko v drugi roki drži vrečko polno črnega grozdja in paradižnikov.

2.

Ta ženska je moja mati, zvonec pa ne dela že nekaj mesecev. Da bi pritegnila pozornost, je prisiljena udarjati s čelom ob debeli les. Moj sluh je v redu. Vendar so se topi udarci, ki sem jih slišal, medtem ko sem sedel v fotelju in nisem počel ničesar, zdeli tuji in neprimerni za ta svet. Enkrat kratko in močno, nato pa trikrat v nizu, s čelom, kot se bo izkazalo. Kajti, ko sem približal zenico vratom, se je to čelo ravno zaletelo, da še enkrat viteško mahne po črni in lakirani površini. Pustil sem, da udari in šele nato odprl. Zadišalo je po materi. Njen dah ima aromo cigaretnih filtrov, kaplje njenega potu pa izhlapevajo s piskom, ki ga jaz ne slišim, a se širi po hodniku in zadeva resonance sluha prikritih glodalcev, velikih muh in vrabcev, ki čepijo na podstrehi.

3.

— Dvigalo ...
— Da, mami ... Toliko čudes je potrebno prinesiti do četrtega nadstropja ...
— Dvigalo ne dela ...
— Nezaslišano. Žal mi je. Grozdje gre v hladilnik. Dovolj, da ti pomagam.
— Najprej ga umij in pusti vodo naj odteče. Želim si mrzle vode, to je vse, kar želim.
— Razumem, gospa. Ampak takoj ko se usedeš, želim vedeti vse o tem kopju.
— Neumnosti. Lahko si predstavljaš. V šoli so vztrajali, da ga odnesem s seboj. Projekcija nekega sentimenta ali kaj že ... Prepričani so, da ta predmet pripada meni in samo meni.
— In ta predmet je ...
— Kozarec vode, prosim te.
— Prihaja. In ta predmet je ...
— Pa dodaj še rezino limone. Ena je še ostala v vratih hladilnika.
— In ta predmet je ... Daj, no ...
— Zemljevid sveta. Izmaknilo se ti je nekaj pešk. Butasti

zemljevid sveta, ki je trideset let visel nad mojo glavo. Natoči še enega, prosim te.

— Katerega sveta?
— Ne posmehuj se. Navsezadnje, hotela sem te prositi ... Odnesi ga v klet, sežgi ga na dvorišču, podari ga lačnim in ne oskrbljenim otrokom, kajti ne želim ga imeti pred očmi. Ta vonj v domu. O, ne! Pokoj, konec. Za šolo ne želim več slišati.
— Velik zemljevid sveta iz kabineta za geografijo, v katerem si doživela nekatere izmed najlepših trenutkov v svoji dolgoletni karieri srednješolske profesorice? Je to ta zemljevid? Presneto, mamica! Sežgati? Zavreči? Moje roke ne bodo umazane s krvjo in pika.
— Kakšne roke neki, kakšna kri. Patetičen si kot oče. Točno si predstavljam te iste stavke iz njegovih ust. Naj ga morda uokvirimo v pozlačen okvir in razobesimo ravno tukaj, nad trosedom?
— Pa da, mamica! Jaz bom poskrbel za to. Zakaj pa ne? Tanko matirano steklo in štiri-centimetrski okvir. To bi osvežilo prostor. Cel svet na enem mestu. Potem pa ob jutranji kavi lahko počasi opazujemo vsa ta morja, gibraltarske ožine, amerike, indije, arhipelage, zakotne otoke na Pacifiku in vse ostalo. Svet! Naš Svet! Mama.
— Sedaj si ironičen. Ali je to ironija? Drznil si si, kaj?
— Ne ... Mama ... Jaz? Kako lahko?
— Pojdi stran od mene. Umakni se, pravim. Izdajajo te podrobnosti. In prinesi še vode. Da opazujemo gibraltarske ožine? Kot da jih je šest.
— Zdi se mi, da je danes zjutraj še bolj topla in motna kot navadno.
— Kaj?
— Pa voda, mamica. Poglej.
— Voda kot voda.
— Ja. To si čudovito povedala. Voda kot voda.

4.

Reka deli mesto. Njeno ime in kraj na zemljevidu sveta ne obstajata. To je mikronska, neznana geografija in dejstvo o tem kraju je možno izvedeti zgolj na licu tega mesta.

5.

Dialog pod številko tri se ni nikoli zgodil. Vendar se je zgodilo vse tisto vključno s trenutkom, v katerem moja mati s čelom udarja ob debeli les vhodnih vrat. Vljudna izmenjava pravilnih prosto razširjenih in kompliciranih stavkov, ki zavzema nekaj več od ene strani, je čista laž. Nikoli se nisva pogovarjala na ta način. Z muko razločnega momljanja, fragmenti srda ali le najosnovnejše informacije o hrani in prispelih računih — to sva

bila midva. Številka tri se nikoli ni zgodila, vendar je ona kljub temu zelo pomembna v celi pripovedi. S kratko dialoško formo sem želel ilustrirati laž, ki sem jo velikokrat prebral v različnih truplih sodobne literature, ki se pretvarja, da predstavlja ne več ne manj, ampak samo življenje. Pogovori matere in sina, očeta in otroka, prepir dveh bratov, najboljših prijateljev, partnerjev v ljubezni, zločinu, vseeno, vrstice zapolnjene s predvidljivo in lažno grenkobo, šušljanje papirja in vonj plastike, okus umetnega prahu z aromo vanilije, apokaliptični toni in male apokalipse, nedovršeni stavki prepolni umetnih rož, napolnjeni z umetnimi očmi, umetnimi srci in umetnimi čustvi, odprti kraji, zaprti kraji, kurci, in še kakšen palec. Tragedija na tragedijo, paradoksi na vsakem vogalu, svet je slab, mar ne, ti mi boš to pojasnil, prijatelj moj, vendar prosim te, pred tem poskusi živeti z mojo materjo v četrtem nadstropju betonske sedemnadstropnice, ki se razteza v smeri sever-jug. Niti to ni strašno. O tem bom govoril samo občasno, kajti moje življenje ni ne boljše ne slabše kot milijarde drugih življenj, čigar brnenje včasih občutim v kapljicah dežja, ki izvaja samomor, padajoč na pločevinasti nadstrešek zahodne terase obrnjene proti jadranskemu povodju. In vse to, se razume, počnem zgolj zato, da bi sebi pojasnil, kako ta zgodba nima smisla. Kdor v njej najde smisel, si zasluži moje debelo govno sredi čela. Če si ti ta, potem čestitam iz srca, posredi srca.

6.

Jaz sem pisatelj in star sem 36 let. Plešavost, znaki impotence, težave z izločanjem blata, nikotinski kašelj, globoki in temni podočnjaki, bolečine v hrbtenici: nič od tega se ni zgodilo mojemu telesu. Zdrav in močan posameznik visokega čela, povprečne izobrazbe, privlačen ženskam, sprejemljiv moškim, jaz, rad napišem ta *jaz*, od katerega ne pričakujem ničesar, od katerega nihče ničesar ne pričakuje, in vendar, jaz, vrstice se nizajo, pod številkami kalijo male in grde rastline, ki se bodo na koncu prepletle kot nižja nadstropja amazonskega pragozda, v senci katerega redno uživam, medtem ko gledam neskončno dolgočasne programe kabelske televizije, ki se trudijo celoten entuziazem voditelja in urednika povzeti v še eno do bolečine izpraznjeno laž, v en sam stavek: življenje je čudo. Voham smrad.

7.

Odpiram vrata, ona pa odlaga veliko kopje. Kima s potno glavo in napihuje podbradek, nato pa pravi: »Penzija.« Jaz pravim: »Čestitam in si prižigam cigareto.« Ona pa z gnusom opazuje dim, ki narahlo gomazi skozi moje nosnice. Književnost? Spet smrdi. Porumeneli kos kravjega sira na jedilni mizi. Ona pravi:

»Lahko bi vsaj ...« Odpira koš za smeti in strga odpadke iz zelenega krožnika. Jaz pravim: »Da.«

8.

Kakršnakoli vrsta obračuna me ne zanima. Še posebno ne dvobojs s samim sabo. Vendar mi to ne preprečuje, da občasno preko zamišljene muhe dolge cevi opazujem svojo mati. Streljal bi v sredino nadutega trebuha, da bi razbil razkrojene ostanke jajčnikov, ki so me porodili. In sicer ne zato, da bi s simbolnim dejanjem potrdil nesmisel lastnega obstoja in življenja, temveč kar tako. Veliki kaliber praznine v veliko zamaščeno tkivo. Materija proti materiji, uničenje in smrt. Razmišljanje v metaforah. Zadovoljstvo na straniščni školjki. Kratki vzleti lucidnosti, ki izginjajo kot velika govna nošena s curkom mrzle vode. Fragmenti kot rešitev. Govna po delih. Miniature, partiture, garniture presušene imaginacije razbite v nečem, kar bi lahko obedinil pod naslovom: Moje gangrenozno življenje. Ampak to ni nesreča. In to nikoli ne bo književnost.

9.

Potem ko je iz krožnika otresla še zadnje koščke sira, je mati začela bruhati, klečeč na malem pravokotnem tepihu zraven jedilne mize. Prepoznal sem nekaj napol prežvečenih rezin mandarine. Jajčniki, sem pomislil in pogledal mandarine na jedilni mizi. Ko je končala, sem ji pomagal vstati in umiti obraz. Nikoli več nisem segel po tem sadju.

10.

Tri mesece sem prebil v zaporu zaradi povzročitve težkih telesnih poškodb mladoletni osebi. Kazen ni bila daljša po zaslugi izvedenca psihiatrične stroke, ki je v svojem izkazu trdil, da se mojega dejanja ne gre razumeti kot poskus umora, temveč kot neartikulirano kompulzivno dejanje psihično obolelega osebka. Bilo je pa tako: stojim in čakam na veliko dvigalo, da bi se povzpел do kafiča v drugem nadstropju trgovinskega centra, v katerem občasno pijem kavo. To ni okolje, ki bi me na kakršenkoli način vzbujalo: filtrirani zrak, sladki vonj in petje vrabčkov, ki živijo pod kovinskimi krovnimi gredami in preletavajo iz enega na drug televizijski zaslon po veliki dvorani. Obisk trgovinskega centra mi zagotavlja določeno stopnjo anonimnosti, kajti v neonski krater ne zahajajo osebki, ki jih srečujem za šankom kafiča Berlin. Ta galerija ljudi sestoji iz posameznikov, ki bi v terminološko širšem registru lahko poimenovali znanci, prijatelji v nekaterih primerih več ali manj ljube osebe, čigar okorni stavki so pridušeni z glasbo iz meter in pol visokih zvočnikov. Vrabci v trgovinskem centru so

mehanične naprave, ki naj bi materam in otrokom približale aluminiјasti ambient potrošniške oaze. Kajti kar je dobro za živali, je dobro tudi za ljudi. V prikritih kotičkih podstrehe, med suhimi mavčnimi stenami, se nahaja delavnica človeka, ki skrbi zato, da te ptice počnejo to, kar se od njih pričakuje. Njegovo ime je Ferdinand, Fernando, Zigmund ali v najslabšem primeru Esteban. Človek-ptica, strogo varovana skrivnost, natančen mehanik in potrpežljiv preučevalec pogostih okvar, ki so se dogajale zaradi cenenih materialov, s katerimi je oskrbovana njegova delavnica. To, da stojim pred vrati dvigala zato, da bi se povzpел do espresso kave, nima nikakršnega vpliva na ferdinandiansko-zigmundovsko realnost, tako da tokrat sebi ne bom dovolil užitka pripovedovanja enkratne in izjemno zanimive biografije tega človeka.

Cepetam na mestu. Široka jeklena vrata se zapirajo nekje v višavah betonskih pročelij. Škatla se počasi spušča. Elektronski pisk oznanja prihod in vrata se odpirajo, na sredini velikega dvigala pa stoji petletnik pripravljen na krik in solze. Zagledal se je ravno v moje oči, kot da bo tam najel jedrsko energijo potrebno za histerične izlive, ki bodo sledili. V trenutku, ko sem zakorakal z namenom, da ga odpeljem ven in potolažim, je začel tuliti. Predpostavil sem, da njegova mati blodi po drugem nadstropju okužena z iracionalnimi predpostavkami o izginotju lastnega otroka ter sem ga zato hotel samo stisniti k sebi in počakati, da se ženska pojavi. Ampak ko sem nežno zaobjel drobcena ramena, ko sem približal obraz njegovim rdečim licem, so se ta mala, bogato nazobčana usta odprla in me zagrabila za nos. Bil sem presenečen nad demonsko močjo ugriza, ki je povzročil, da hrustanec zaškripa in da iz oči potečejo solze zasoljene z ostro bolečino. Vse, kar se je zgodilo potem, je zamegljeno z besom. Ampak izjavi dveh prič sta bili skoraj identični. Zato niti ne dvomim, da sem malega prijel za glavo in ga zalučal kakih deset metrov ven iz dvigala, v smeri prodajalne intimnega perila. Prepričan sem, da sem oči držal čvrsto zaprte in to je še eden izmed razlogov, da se ta neljubi trenutek zvaja na zvočne impresije. Kajti medtem ko sem poslušal priče v sodni dvorani, so misli obujale udarec telesa ob brezhibno zložčene keramične ploščice točno v trenutku, ko je iz zvočnikov postavljenih vzdolž hodnika shopping-malla David Bowie vriskal *Lat's dans*. Vse to sem povedal pred sodnikom in otrokovimi starši, moj odvetnik pa je dejal, da je teh nekaj stavkov uničilo njegovo delo ter da so slednji razlog, zaradi katerega sem namesto šest mesecev pogojne kazni dobil dva meseca zapore. Mami je samo žalostno odkimavala z glavo.

11.

Veliki zemljevid, ki ga je skupaj z odločbo o upokojitvi privlekla iz šole, je prislonila ob steno spalnice poleg likalne

deske. Podoba sveta zavitega v dolgo plastično škatlo je dišala po naftalinu. Ta jokavi vonj, ki me je zaobjel, ko sem prvič odstranil pokrov, me je prisilil, da razmišljam v metaforah in definiram nesmisel eksistence lastne matere v odnosu do sramotne neumnosti tega predmeta. Plastična škatla je bila prekrita s podpisi kolegov, med katerimi je izstopal nekoliko večji podpis s klicajem: Srečno!

12.

Dogajanja pod številko deset so izmišljena. Nikoli nisem imel težav z zakonom, v trgovskem centru pa vedno uporabljam tekoče stopnice. Leta literarnih poskusov so me prepričala, da moj intelektualni mehanizem sestoji iz nekaj modelov bralcev-imbecilov, ki od proze vedno pričakujejo skrajnosti. Ti, bom rekel, ljudje so dotolkli pisatelja v meni. Kajti nihče več ne pristaja na običajne nesreče, ki se živijo v sobah ne velikih, ampak povsem udobnih stanovanj, kot je ta, v katerem živiva moja mati in jaz. Stvari je potrebno poriniti k ekstremnim vrednostim, primerno zlagani logiki literarnega dela. In ko rečem *laž*, to ni visokokalorična beseda, ki predstavlja grenko nasprotje resnici. Ne. Mislim na nesramno *pretvarjanje*, ponižno in podlo skrivanje izza rahlo olepšanih mask jezikovne resničnosti, ki za svoj cilj nima predstavljanja estetske ideje v literarnem delu, temveč brblja, pomnožuje in množi najbolj banalne tragedije v naporu, da razglasi, kako je naš svet slab. Laž kot stanje zavesti in ne kratkoročna namera. Ustrežljivost pametnim, živciranje neumnih. Literarne nagrade in poza zaskrbljenosti nad kaosom sveta. Slog kot inercija. Zato sem se tudi odločil, da najprej ponudim meglo iz trgovskega centra: napoved mračne estetike, ki po eni strani pleni s svojo pripovedovalsko veččino, po drugi pa zadovoljuje bralca z informacijo dostojno črnih stolpcev v rumenem tisku. Kajti človek lahko kvalitetno laže le takrat, ko govori o sebi. Želim si spraskati dol iz književnosti to večno deklaracijo resnice, ki se preseva kot nalepkice na gnilih bananah. Želim si biti nekdo drug, ne pa to, kar sem zdaj.

Vladimir TabaševićPREVOD MONIKA VREČAR

ODLOMCI IZ ROMANA

»Ovo su odlomci iz mog romana koji se zove — Odlomci iz romana.«

— Vladimir Tabašević

»Ako lažem vas, ne lažem sebe«
Ovo nije rekao Vladimir Tabašević

...

...ali je sebi u amanet ostavio bazen, za slučaj da se opet pojavi na ovom svetu, sebi se, sto je i najiskrenije, najviše posvetio za života, iako bismo mogli da mu prigovorimo da je zbog toga sebičan i da mu je taj trulež iz usta neobjašnjivo upozorenje na pakao koji ga čeka ako ima boga, ako ima boga koji kažnjava sebične ljude, on bi bio prvi na listi i ništa, ubeđen sam, ne bi moglo da amortizuje tu božiju odluku, ali, istini za volju, šanse su bile male, i njegova sebičnost je ostajala samo u tim ustima u vidu truležnog sećanja na vreme kada je on bio mlad i kada se nije tako sa blizine ophodio sa vlastitom smrću kao sa pekinezerom, a večeras je, međutim, bio onaj stari, to se mora priznati, i, mora se priznati još nešto, jer čitaoci su ipak, ta dirljiva bića koju neretko boli kurac za stvar koju čitaju, kojima se neretko čita samo jer veruju da je čitanje po sebi važna situacija na koju će se sami pred sobom pozivati u više navrata, ali, ipak se mora priznati da rečenice traju predugo i da se nikada ne završavaju zapravo ali da to i nije priznanje toliko koliko je najava ako se uzme u obzir da je čitalac krenuo disciplinovano i redom, a ne po svom nahodenju, i, kažem, mora se još priznati da je vreme da se vratimo u kakav takav narativ, mora se, dakle, priznati to da su mu se ljudi smejali

jer je pokušavao da se okupa u bazenu koji je napravio i ostavio sebi u amanet za slučaj da se ono što smo pomenuli na početku, da se pojavi opet na licu zemlje nakon što umre, i predmet sprdnje je, prema tome, bio jer je pokušao da se okupa u tom bazenu čiji je ktitor bio u ime vlasite smrti koja je neminovnost kao neжебica kao zarubica kao jagodica kao hiljadu reči i prestaćemo, i tu je padao u neopevane strahove da će se stropoštati u smrt ako uđe u bazen koji je gradio samo da se u njemu kupa nakon smrti, i to, ukoliko ta igra bude slučaj, ali on je hteo da ostane nekako večan i zaglavljen u tom portalu između ta dva sveta koja je pretpostavljao da postoje i da, štaviše, postoje zbog njega, i naravno da su ga, zbog toga, ismevali resnički stari mangupi, stare kajle koje su kraj trafika ispijali valjevska piva i trudili se iz petnih žila da evociraju ko je šta imao da evocira a da je bar u minimalnoj vezi sa valjevom, i ti ljudi su ga tuširali svojim podsmevanjem svako jutro kao da su zahtevali od njega da otkopča košulju i pokaže tetovažu koje ga je već deceniju ili dve bilo sram, ali tako su ga oni tretirali, da je bilo nekakvog metafizičkog ogledala da to odrazi i da se to pribeleži, meni bi sada bilo lakše verovati na reč, ali kao što to uvek biva, smeh je obijao i dragstore i njegovu dušu, i rikošetirao se do priče o njemu, i tako je sam sebi proizvodio eho, ali to je ni pola jada, šta je sve moglo da se napiše o njemu, samo da je bilo više ruku.

...rekao im je, plivajte, ne okrećite se za mnom, ja sam prazna čaša, stativa obična, metak koji je potrošen i koji nije ubio, nije ni ranio, onaj svadbeni, u lošem kontekstu, u nikakvom kontekstu, onaj koji se nada da će upasti u nečiju lobanju po sili gravitacije a ne po nervu ubice koji ga ciljano smešta u organe, u puls, u vene, u krv, rekao im je, plivajte, moje gazde, ja sam bled, nenaoružan i ipak samo čistač bazena, ne

okrećite se osim po vazduh, moje gazde, braća smo, ali na nebu je reka u kojoj ćemo se krstiti i prdeti, jer ti ga krstiš on prdi, tako su pričali, a gore, iznad nas puca nebo u koje mi pucamo, tako je to sa dvosmernom komunikacijom, a šaljemo i molitve, čistači svih bazena ujedinite se, šaljemo molitve, to se lako da videti, negde ostaju tragovi, zapis, uh, kako je teško biti čistač tuđeg bazena, i kradom se u njemu kupati kao da se kupaš u nilu čekajući taj pogled koji neće značiti ništa ali kom ćeš ti dati svo značenje sveta koji će te osušiti, zgrčiti, ugušiti, pogled gazde koji ti očima kao kredom crta prostor, crta tvoje dete pred tvojim očima, svašta ti sa očima radi, tako je i on, maštao da je na zapadu, lep kao kiša koja preti da neće padati, i kao čistač koji sanja da neće zateći svoj bazem napunjen loptama, ili sapunicom o kojoj će morati da smišlja laži.

...

...strašno je lep bio pre nego što je ljosnuo, u komšiluku su ga ogovarali često, jer je u svima izazivao nekakvu bolesnu zavist, i nikada nismo mogli da znamo da li se šali ili je uistinu lud, ali on je i sam, doduše, verovao da je zanimljiv, a onda je načisto prezupčio, i to je bilo postojano, hrabro, i iskreno, postao je ludak umesto da završi pravni fakultet, i to je na neki način bio njegov način da ispoštuje zahteve koji su se pred njega stavljali, to je, na neki način, bio njegov način letovanja, letovao je uvek sam, uvek u istim papučama, pijan po potrebi svog duha, lovio je guštere kad je bio presrećan, onda ih stavljao majci u čorbu, koju je, na kraju, sam jeo, jer je, kao i svaki lovac na guštere, u svom ludilu, zaboravljao da je na more otišao bez majke, i jer je mislio da je to, naprosto, to uverenje da mu je u čorbi gušter kog je uspešno ulovio pre dva sata, proizvod njegovog ludila, i da baš zbog toga mora da pije lekove, ali da će se jazbina njegovog duha pročistiti, svakako, i da će on završiti ipak studije, i da će raditi u nekoj advokatskoj kancelariji, u to je bio ubeđen, ali danas, u sutomoru, on mora, ipak, da piša uz vetar i da se nosi sa svojim ludilom dok ne dođe majka, neka i nečija majka, da ga proveri kroz ključaonicu, za šta će joj uzvratiti istom merom, obećavam vam...

...

Plašio se, svojevremeno, da je Jovanovo Otkrovenje nekakva biblijska istina, nešto za žuljeve, onda su ga uputili da je to obična priča o običnosti, i često mu je bivalo lakše posle kiše, često mu je bivalo lakše, tako se, kao amortizer, gore-dole, on u svojim razmišljanjima kretao, tih poput gumene bombonice, on se divio svojoj sreći koja ga je često obilazila, divio se jer mu je prilazila poput vrapca koji se popu prikrada za naforu, i opet, još jednom, poput, da naniže, i tako je, kao klasična

baraba, pisao o pisanju, dok piše, poput nekog stručnjaka, ali malo mu za sriću triba, to je velika istina

...

Ovde u nekoliko poteza možemo da napravimo grubu skicu dela, gotovo karikaturalni okvir, onda ćemo da delo plako završavamo, to će da pralazi u ne-delo, a to nam je, na nekom nivou ideja, i uvek tako završimo u nekakvom performativu, a, naprosto, treba biti jači, maštovitiji, treba ponovo izmisliti mačka u čizmama, ili nekog drugog, možda i nekog bitnijeg, možda Džon Kikota, kako se kikoće, na njega se svi pale, na Kikota, brata klasičnog, preživeo je Dubrovnik, pa u Makarskoj gliser zamalo da ga snađe, pa onda na Olimpijadi u Sarajevu, bio je prvi vozač boba, kako je to Vladimir pisao negde kad je verovao u pisanje — neko je zapalio sreću na njegovom bobu, i onda je Vladimir hteo da tu, kao ovaj junak što sad želi, ili, bolja formulacija, kao što sad želi da ovaj junak to uradi, da tu proviri neki drugi smisao, da proviri, bukvalno,da se pokrade, da gvirne, da se javne — neko je zapalio sveću na njegovom grobu, i da se kaže jedno a poruči drugo, i tako je to lepo smišljeno, kao savršen zločin, ali nikoga nema da čuje i da Kikotu očisti kaubojke, aman zaman.

...

Iste te subote, te subote kad je onaj magarac pa sa konja, on se, naš dragi junak, stuštio na obiličev venac da se okupa u mleku koje je neki starac demonstrativno prosipao po ulici jer mu je država nudila katastrofalno nisku cenu za otkup, jer država to radi, ima i ona svoj kajmak koji mora da pokupi, i ne može se s njom terati mak na konac, a on je došao, da se okupa, neko je precizno crtao sve te trajektorije, neko je, čini se, odlučivao ko će, te subote, piti mleko od magarca, ko će pasti sa konja, ko će se sa državom uhvatiti u koštac, precizno, sasvim, kao da je neko, a to nije naš junak, verovali ili ne, pravio tu stazicu koju ćemo samo sada, za ovu priliku, zvati štazica, sve u svemu, sve je već bilo odlučeno i to je jedino što se uopšte i moglo očekivati, tih pet jasno i pametno iscrtanih sudbina, koje su se kao medvedi meškoljile i okretale oko svojih debelih tela...

...

Jedan dosta glup akter na savremenoj srpskoj knjževnoj sceni je dosta prisutan. Jedan je lopov. Druga je lopov takođe. Još jedan je lopov. Što je itekako glupo jer su svi oni kradljivci ničega. Ostali su netaalentovani. Bogu hvala, to je simpatičan

^[1] Vladimir Tabašević (1986, Mostar) živi u Beogradu gde studira filozofiju. Objavio je knjige poezije Koagulum (2010), Tragus (2011) i Kundak (2012). Učestvuje u radu pesničke grupe zajedno sa Tamarom Šuškić, Goranom Korunovićem, Urošem Kotlajićem i Bojanom Vasićem

^[2] Vladimir Tabašević (1986, Mostar) živi v Beogradu, kjer študira filozofijo. Objavil je zbirke poezije Koagulum (2010), Tragus (2011) in Kundak (2012). Skupaj s Tamaro Šuškić, Goranom Korunovićem, Urošem Kotlajićem in Bojanom Vasićem je član pesniškega kolektiva

bilans.

...

Sledeće subote niko nije pao s konja, ni onaj magarac, koji je prošle subote pao, ni on nije, ove subote, pao sa konja, i to je, za divno čudo, divno, samo se, grubijani, da se razumemo, tako neotesano ponašaju, samo se grubijani, ruku na srce, tako divno ponašaju u krevetu, sve smo mogli mi, da si za me našao, barem malo kremena, i tako, naoko običan, svakodnevni stih, uvesti, izmeniti, doraditi, to je recept, za to da niko ne padne ni sledeće subote sa konja na magarca, dok onaj dedica toči mleko, još uvek, ulicama Beograda, dok protestvuje, jutarnje trole uveliko bude one koji nikako ne mogu da se uspavaju, i čija nemoć traje do kasno u noć, bože, prelepo je biti loš pisac, sa dosta ukusa, sa dosta šećera, to je tako savršeno, i uklapa se u kontekst, da se, naprosto, prepustiš svojoj unutarnjoj zmiji netalenta, to je tako sjajno, i onda će, jer je to pravilo, neko prvi da popusti, a tad smo na konju...

...

Romano, tako mu se zvao brat, brat glavnog junaka, i tako ćemo, po njemu, po tom bratu, najverovatnije i nazvati ovo delo, Roman, to je sjajan naziv, i sjajno ime za njegovog brata, obe stvari su, možemo reći, iako za njih ne možemo reći da su stvari, ali oba slučaje, eto, su sjajna i savršena, Romano, brat, je težak osamdeset i tri kilograma, čovek koji zavređuje da bude opisan jer je vreme da neko bude opisan u romanu, a to je, onda, svakako, upravo Romano, i u Romanu, opisujemo Romana, na vreme, molim vas, prema tome, ne želim više nikakvu reč kritike na račun toga da je ovde nešto na svoju ruku, Romano je čovek od osamdeset i tri kilograma, suve građe, sasvim solidne nokatne ploče, zguren koliko mora da bude zguren neko ko zamalo da bude pilot, zguren, dakle, u ime uspeha koji je mogao da ga snađe, u ime svih tih katapultova koje je mogao da ima, plavih očiju poput Neba iz Montenegersa koji je stradao u saobraćajci, a one dve žene kojima je zavirivao pod suknju, ne Romano, nego on, one, njih dve, nisu stradale, Romano je bio još i strastven, čio, mek, mudar, puder, zmija, oko, okno, sve to bi moglo da ga opiše, i on je, ako već moramo o tome, bio kandidat za glavnog junaka, njegova guzica je savršeno pristajala, ali je njegova guzica ipak izvisila iz ove uloge, ovde se pojavljuje, razume se, guzica njegovog brata, dakle, guzica glavnog junaka ove knjige koja je dobila ime po bratu glavnog junaka, Romanu

...

Jedna debela svinja, klizačica, sumoklizačica, ona je poželela da piše poeziju, da se gosti na poetskim trpezama, i htela je malo Deniju da ugura, da ga nakljuka svojom masnom sisom, htela je da se jebe sa malim Denijem u više navrata, ta debela klizačica, taj odron od žene, spopadala je malog Denija, vodila ga na sankanje, gurala mu kestenje u frižider i terala ga da ih traži, umivala ga sokom od koprive, sve je htela ta debela munja kojoj su svi vozovi prošli, koja se grčila još jedino oko tog pisanja, ali ni to nije umela da uradi kako valja, nije umela da se jebe sa rečima, ona je bila, jednostavnim jezikom govoreći, bila je šljiva koja je prezrela ali koja nikako nije mogla da padne sa drveta, a htela je da se jebe sa Denijem, čoveče božiji...

ODLOMKI IZ ROMANA

»Sledijo odlomki iz mogega romana z naslovom Odlomki iz romana«
— Vladimir Tabašević

»Če že lažem vam, ne lažem sebi«
To ni rekel Vladimir Tabašević

... sebi je v oporoki zapustil bazen, v primeru, da se ponovno pojavi na tem svetu, s sabo se je, po pravici povedano, v življenju še najbolj ukvarjal, čeprav bi mu lahko ugovarjali, da je zaradi tega sebičen in da je gniloba v njegovih ustih nepojasnjeno opozorilo na pekel, ki ga čaka, če obstaja bog, če obstaja bog, ki kaznuje sebične ljudi, bi bil on prvi na seznamu in prav nič, prepričan sem, ne bi moglo omiliti te božje odločitve, a resnici na ljubo, možnosti za to so majhne, in njegova sebičnost je ostala samo v teh ustih v obliki gnilega spominjanja na čas, ko je bil mlad in se še ni vrtel okoli lastne smrti kot okoli pekinezerja, a danes zvečer je vendarle bil, to moramo priznati, tisti stari on, in še nekaj je treba priznati, saj so bralci vendar ta ganljiva bitja, ki jim neredko dol visi za stvar, ki jo berejo, ki se jim pogosto bere samo, ker verjamejo, da je branje samo po sebi pomemben dogodek, na katerega se bodo v zvezi s sabo še večkrat sklicevali, a vseeno je treba priznati, da trajajo stavki predolgo in da se pravzaprav nikoli ne končajo, a to niti ni toliko priznanje kot pa napoved, če računamo na to, da je bralec začel disciplinirano in po vrsti, ne pa po svojem izboru, in, pravim, moramo tudi priznati, da je že čas, da se vrnemo v kakšnen tak narativ, se pravi, priznati moramo, da so se mu ljudje smejali, ker se je poskušal okopati v bazenu, ki ga je zgradil in zapustil sebi, v primeru, da se, kot

smo omenili na začetku, po smrti ponovno pojavi na obličju zemlje, in bil je torej predmet posmeha, ker se je poskušal okopati v tem bazenu, ki ga je ustanovil v imenu lastne smrti, ki je neizogibna kot impotenca, kot zarubica, kot jagodica, kot tisoč drugih stvari, in odnehajmo, in tu ga je grabil neopisljiv strah da se bo spotaknil v smrt, če vstopi v bazen, ki ga je zgradil samo zato, da se v njem kopa po smrti, in še to le, če se bo ta igra odvila, a on je hotel ostati nekako večen in zataknjen v tem portalu med tema dvema svetovima, za katera je predpostavljal, da obstajata in da, še več, obstajata zanj, in seveda so se mu zaradi tega resno posmehovali stari brezvezneži, stare gare, ki so pred trafikami pili valjevsko pivo in se trudili iz petnih žil evocirati, kar je kdo imel za evocirati, če je bilo v vsaj minimalni zvezi z valjevom, in ti ljudje so ga s svojim posmehovanjem tuširali vsako jutro, recimo tako, da so od njega zahtevali, naj odpne srajco in pokaže tetovažo, katere ga je že desetletje ali dve bilo sram, a tako so ga tretirali, če bi obstajalo nekakšno metafizično ogledalo, da to izrazi in v katerem se to beleži, bi mi lažje verjeli na besedo, ampak kot se pogosto dogaja, je posmeh ropal tako lekarne kot njegovo dušo in se odbijal od zgodb o njem, tako da je sam sebi proizvedel odmev, a to ni še niti polovica bede, kaj vse bi se še lahko napisalo o njem, če bi le bilo na razpolago več rok...

... rekel jim je, plavajte, ne obračajte se za mano, jaz sem prazna čaša, navaden lipov bog, izstreljena krogla, ki ni nikogar ubila niti ranila, tista paradna, v napačnem kontekstu, brez konteksta, tista, ki upa, da bo prebila lobanjo nekoga zgolj po sili gravitacije in ne po volji morilca, ki z njo cilja organe, pulz, vene, kri, rekel jim je, plavajte, moji gospodarji, jaz sem bled, neoborožen in samo čistilec bazena, ne obračajte se, razen za zajeti zrak, moji gospodarji, bratje smo, a na nebu je reka v kateri se bomo krstili in prdeli, ker ti ga krstiš, on prdi, tako so govorili, a zgoraj, nad nami poka nebo v katerega mi streljamo, tako je to z dvosmerno komunikacijo, pošiljamo pa tudi molitve, čistilci vseh bazenov, združite se, pošiljamo molitve, to se zlahka vidi, nekje ostanejo sledovi, zapis, težko je biti čistilec tujega bazena in se kradoma kopati v njem, kakor da se kopaš v nilu, čakajoč ta pogled, ki ne bo pomenil ničesar, a mu boš ti pripisal ves pomen na svetu, ki te bo osušil, zgrbančil, zadušil, pogled gospodarja, ki ti s kredastimi očmi zarisuje prostor, riše tvojega otroka pred tvojimi očmi, vse sorte ti dela z očmi, tako je tudi on sanjari, da je na zahodu, lep kakor dež, ki preti, da ne bo padal, in kot čistilec, ki sanja, da ne bo našel svojega bazena napolnjenega z žogami ali z milnico, o kateri si bo moral izmišljati laži.

...

... strašno je bil lep preden je pljusknil, v soseski so ga pogosto ogovarjali, ker je v vseh izzival nekakšno bolestno zavist, in nikdar nismo vedeli, če se samo šali ali je zares nor, za povrh se je imel tudi sam za zanimivega, potem pa je totalno zaglavlil in to je bilo zmerno, pogumno in iskreno, postal je norec, namesto da dokonča pravno fakulteto, kar je bil na nek način njegov način izpolnjevanja zahtev, ki so mu jih nalagali, to je bil na nek način njegov način počitnic, počitnikoval pa je vedno sam, vedno v istih šlapah, pijan po potrebi svojega duha, ko je bil srečen, je lovil kuščarje in jih metal mami v golaž, ki ga je na koncu sam pojedel, ker je kot vsak lovec na kuščarje v svoji norosti pozabil, da je odšel na morje brez mame, in ker je mislil, da je to prepričanje, da je v golažu kuščar, ki ga je ulovil pred dvema urama, preprosto proizvod njegove norosti in da mora ravno zato jemati zdravila, a da se bo jazbina njegovega duha vsekakor očistila in da bo on kljub vsemu končal študij in delal v odvetniški pisarni, v to je bil prepričan, a danes v sutomoru, mora scati proti vetru in prenašati svojo norost, dokler ne pride mama, neka in nekogaršnja mama, da ga preveri skozi ključavnico, za kar ji bo z isto mero vračal, obljubljam vam ...

...

Nekoč se je bal, da je Janezovo Razodetje nekakšna biblijska resnica, nekaj za trdo kožo, potem so ga poučili, da je to navadna zgodbica o sleherniku, in pogosto mu je bilo lažje po dežju, pogosto mu je bilo lažje, tako je on sam, kot amortizer gor-dol, nihal v svojem razmišljanju, kot gumijast bombon se je čudil svoji sreči, ki ga je pogosto obiskala, čudil se je, ker se mu je približala kot vrabec, ki se papežu prikrade na hostijo, in spet, ponovno, podobno, da naniza, in tako je kot klasična baraba pisal o pisanju, medtem ko piše kot kak strokovnjak, a za srečo mu ni potrebno veliko, to je velika resnica.

...

Na tem mestu lahko v nekaj potezah orišemo grobo skico dela, že kar karikaturni okvir, potem bomo z delom počasi nadaljevali, to bo prešlo v nedelo, a to je na nekem nivoju že ideja, in tako vselej končamo v nekam performativu, a preprosto je treba biti močnejši, z več domišljije, ponovno si je treba izmisliti obutega mačka ali koga drugega, morda nekoga pomembnejšega, morda Don Kihota, kako se hihota, nanj se vsi palijo, na Kihota, klasičnega brata, preživel je Dubrovnik in v Makarski ga je skoraj pohopsal gliser, potem je bil na olimpijadi v Sarajevu prvi voznik boba, kakor je to zapisal Vladimir, ko je še verjel v pisanje — nekdo je zažgal srečo na njegovem bobu, potem pa je Vladimir na tem mestu želel, da, kot to zdaj želi ta

junak ali, boljše formulirano, kot on sam želi, da ta junak sedaj stori, da tu preveri neki drugi smisel, da dobesedno preveri, da se prikrade, da pokuka, da se javi — nekdo je prižgal svečo na njegovem grobu, in da se reče nekaj, sporoča pa drugo, in kako lepo je to zamišljeno, kot popoln zločin, a nikogar ni, ki bi slišal in očistil Kihotu kavbojke, pa čeprav zaman.

...

To isto soboto, soboto, ko je tisti osel padel s konja, je on, naš dragi junak, planil na obličev venec, da se okopa v mleku, ki ga je neki starec demonstrativno polil po ulici, ker mu je država ponudila katastrofalno nizko ceno za mleko, ker država to počne, tudi ona ima svoj kajmak, ki ga mora pobrati, ker ne moremo z njo takole dlakocepti, on pa je prišel, da se okopa, nekdo je precizno zarisal vse te krivulje, nekdo je, se zdi, odločal, kdo bo to soboto pil oslovsko mleko od osla, ki bo padel s konja, kdo se bo z državo zapel v prepir, precizno, naravnost, kot da je nekdo, a to ni naš junak, verjeli ali ne, napravil te stezice, ki jo bomo sedaj za to priložnost imenovali stezička, vse v vsem, vse je že bilo odločeno, in to je bilo edino, kar smo sploh lahko pričakovali, teh pet jasno in pametno začrtanih usod, ki so kot medvedi lomastile in se vrtele okoli svojih debelih teles...

...

Nek precej glup akter na sodobni srbski literarni sceni je precej prisoten. Eden je lopov. Drugi prav tako. Še en je lopov. Kar je tako ali tako neumno, ker so vsi oni kradljivci nič. Ostali so netalementirani. To je, hvala bogu, simpatično ravnovesje.

...

Naslednjo soboto ni nihče padel s konja. Niti tisti osel, ki je padel prejšnjo soboto, to soboto ni padel s konja, in to je čudovit čudež, čudovit, samo grobijani se, da se razumemo, tako neotesano obnašajo, samo grobijani se, roko na srce, tako krasno obnašajo v postelji, vsega smo bili zmožni, ko bi našel zame vsaj malo kremenca in tako, na pogled običajen, vsakodnevni stih, uvesti, izmenjati, dodelati, to je recept, zato da tudi naslednjo soboto nihče ne pade s konja na osla, medtem ko tisti dedek še kar zlija mleko na ulice Beograda iz protesta, jutranje trole na veliko budijo tiste, ki se nikakor ne morejo naspiti in katerih nemoč se zavleče pozno v noč, moj bog, prelepo je biti slab pisec z dosti okusa, z dosti sladkorja, to je tako popolno in se vklaplja v kontekst, da se preprosto prepustiš svoji notranji kači netalementa, to je tako sijajno, in potem bo, kot po pravilu, nekdo prvi popustil, in takrat bomo

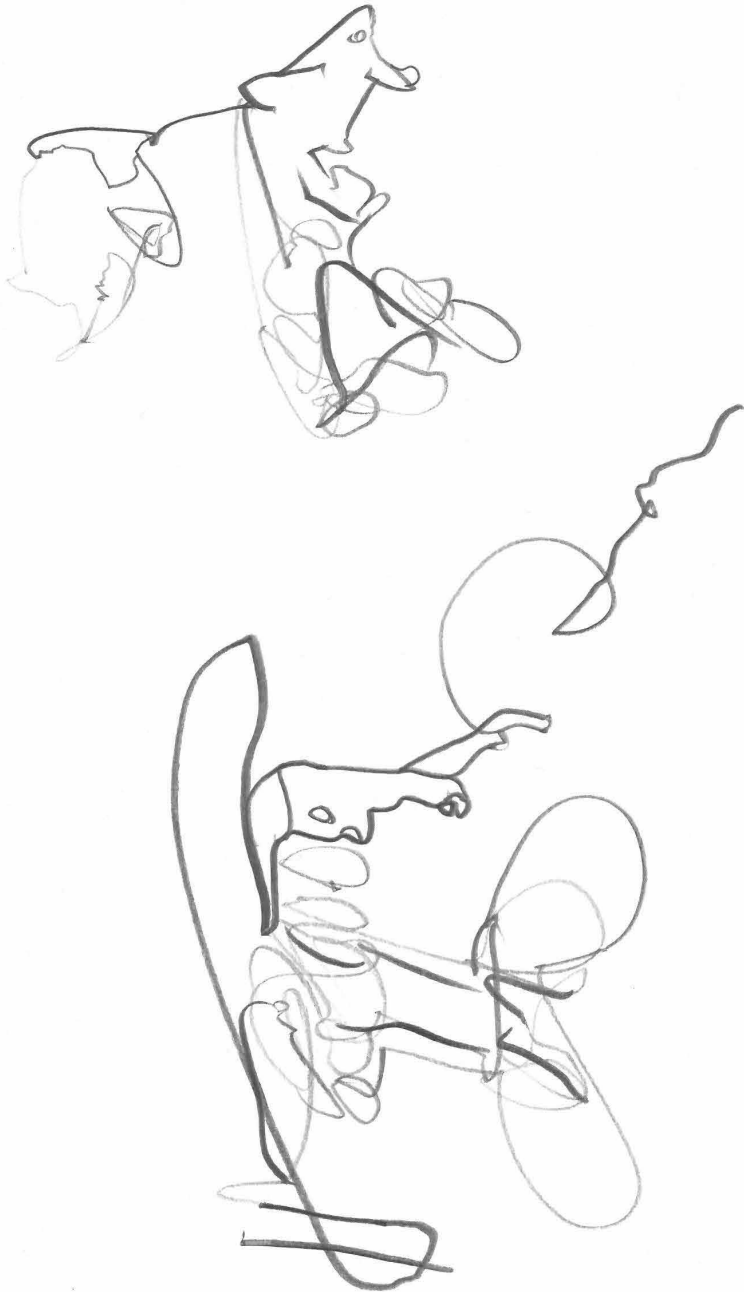
na konju ...

...

Romano, tako je bilo ime njegovemu bratu, bratu glavnega junaka, in tako bomo po njem, po tem junaku, najverjetneje naslovili to delo, Roman, to je sijajen naslov in sijajno ime za njegovega brata, obe stvari sta, lahko rečemo, čeprav ne moremo reči, da sta stvari, a oba primera, evo, sta sijajna in dovršena, Romano, brat, je težak triinosemdeset kilogramov, človek, ki je vreden tega, da ga opišemo, ker je že čas, da v tem romanu nekoga opišemo, in to je torej vsekakor prav Romano, in v Romanu opisujemo Romana ob pravem času, lepo prosim, na to ne želim več nobene kritike v smislu, da se tukaj počne nekaj na svojo roko, Romano je človek s triinosemdesetimi kilogrami, suhe postave, z dokaj trdimi nohtnimi ploščicami, sključen, kot je ravno prav za nekoga, ki je skoraj postal pilot, sključen torej v imenu uspeha, ki bi ga lahko doletel, v imenu vseh teh katapultov, ki bi jih lahko imel, plavih oči kot Nebo iz Montenegrisa, ki je bil ubit v prometni nesreči, a tisti dve ženski, ki jima je kukal pod krilo, ne Romano, ampak on, onidve nista nastradali, Romano je bil še bolj strasten, čil, mehak, moder, puder, kača, oko, okno, vse to ga lahko opiše, in on je bil tudi, če že moramo o tem, kandidat za glavnega junaka, njegova rit je izvrstno pristajala, a je njegova rit vseeno izvisela iz te vloge, tukaj se pojavlja, se razume, rit njegovega brata, se pravi, rit glavnega junaka te knjige, ki je dobila ime po bratu glavnega junaka, Romanu

...

Ena debela svinja, drsalka, sumodrsalka, ona si je zaželela, da piše poezijo, da se gosti za poetsko mizo, in hotela se je malo vrniti Daniju, ga nakljukati s svojo mastno joško, hotela se je fukati z malim Danijem v več ponovitvah, ta debela drsalka, ta ženski izmeček, osvajala je malega Danija, ga vozila na sankanje, mu vtikala kostanj v hladilnik in ga prisilila, da ga je iskal, umivala ga je s sokom koprive, vse je hotela, ta strela debela, ki so ji že odpeljali vsi vlaki, ki je migala samo še zaradi tega pisanja, a še tega ni znala narediti, kot je treba, ni se znala fukati z besedami, ona je bila, preprosto povedano, prezrela sliva, ki nikakor ne more pasti z drevesa, pa se je hotela fukati z Danijem, človek božji ...

EMINA PREVOD ŽUNA URBAN BELINA

MADAM VRAČARA

Sunce je u biku, sjetila se madam Anđelika kad je to jutro pogledala kroz prozor. Mjesec je u strijelcu, tako da postoji šansa da je kontaktira troje stalnih klijenata. Živjela je na posljednjem spratu solitera i na balkon je postavila mali teleskop. Tako je stalno mogla osmatrati nebo. Ustvari, teleskop je tu bio zbog njenih klijenata, nije madam Anđelika znala to ni koristiti, a i da je znala, s tim teleskopom ne bi ništa ni vidjela jer mu je domet bio nešto bolji od očnjeg. Tek marketinški rekvizit. Kao i debela crna mačka koja je na vratima pozdravljala mušterije. Kao, naposljetku i ime. Kad može onaj kućak Dušan bit Kleopatra, što i ona ne bi mogla bit Anđelika, sinulo joj je još davno. Anđelika, višetomno djelo, bilo je njeno najdraže štivo i svakako je imala više pravo bit Anđelika nego Kleopatran Kleopatra — koji s njom nije imo zajedničko ni pičku! A tek šarlatani koji se pokazuju po pinkovima i inim televizijama, a kojima ona ne bi dala ni tezgu na vašaru! Il se reklamiraju na sva zvona ko ona ujaagledajuća Halida koja ni ne vidi dalje od kurca! Madam Anđelika je u svom vračarskom dostojanstvu odlučila da se drži iznad svih njih i da joj jedina reklama bude dobar glas. Tako se gotovo nikad nije micala iz kuće, a novi klijenti su samo dolazili. S vrata se jedva začulo kucanje. Mora reć malom da popravi zvonce, sjetila se madam, a onda poslala mačora da otvori. Djevojka je plašljivo ustuknula, uputivši joj nervozan smiješak. Efekat koji ne izostaje, osmjehnula se madam i pogladila debelu mačku. Mala se naručila jučer, po prvi put, pa je poslala u ‘čekaonu’. Sigurno ima neku tetku, jaranicu... kojima će pričat, a čekaona je bila tu zbog njih. Imala je poslovnog njuha madam. Kao mlada je švercovala po Trstu gdje je naučila da nije bitno kakve su farmerke, nalijepi na njih levi’s i otiće

ko halva. Drugim riječima, forma je bitnija od sadržaja. Tako bi već s vrata čekaone na klijenta zazvonilo feng-shui zvonce. Zidove je oblijepila astrološkim mapama, a u prodavnicama kristala nakupovala puno tih pizdi materni koje je nabacala po stolu i podu. Za sto je kupila i nekoliko špilova tarot karti, a na luster objesila visak. U svaku rupu u sobi je zabola mirišljavi štapić najtežeg tamjanskog vonja, a kako se soba rijetko zračila, već bi kratki boravak u njoj omamio svakog. I na najistaknutijem mjestu, na posebnom stoliću, neizostavna kristalna kugla! Samoj madam bi kugla bila od koristi jedino kao plafonjera, ali kako spomenusmo, drugačije nije mogla prodat farmerke. Pričekala je nekoliko trenutaka, a onda pošla po djevojku. Dvaesjednadvi, tole s pijace, jeftina tašna, kalkulisala je u glavi madam Anđelika, blago se namrštivši, jer je to značilo da će naplatit jeftiniju tarifu. Ipak se isprсила pred njom, dostojanstvnog koraka dok joj se duga suknja vukla za njom, sva neprikosnovena u svom vračarskom dostojanstvu. Pogled koji joj je mala uputila, mješavina straha, nevjerice, divljenja i prepuštanja, nadoknadio je madam manju tarifu. Klijenti koji su joj dolazili su se mogli podijeliti u nekoliko skupina: studenti nezaposleni u potrazi za poslom djevojke koje žele saznat kad i za koga će se udat žene kojima se muž švalera propali biznismeni pred novim poslovnim potezom igrači na sreću neafirmisani umjetnici estradne ličnosti općenito praznovjerni znatiželjni skeptici (s kojima je madam naročito vješto

baratala) mješavina dva ili više tipova

A madam im je bila sve, i akademska mentorica i starija iskusnije žena kojoj ništa muško nije strano i konsultatorica zvijezda i muza i svećenica i psihologinja i feministica i burzovna savjetnica. Tako je mala spadala u prvu grupu, znala je već sa sigurnošću Anđelika, a mogla je imati veze i sa trećom i četvrtom. I razbacila je! Pogodila je, mala je bacala za fakultet i ljubav. Koji fakultet, pitala je madam. Filozofski, promucala je djevojka, a vračara je požurila presrest djevojčin nepovjerljiv pogled. Naravno, evo vidim, treeeća godina, jel tako? Jest!, nasmiješila se djevojka. Najviše studenata koji su je posjećivali je bilo s treće godine i madam je naučila da je ta godina najteža na većini fakulteta. Dalje je detaljno proučila planove i programe svih visokoškolskih ustanova, naučila koji su ispiti najteži na kojoj godini i koji ih je profesor držao, detaljno se informišući o liku i djelu dotičnog. Jedan ispit ne možeš položit, nastavila je madam. Da!, oduševljeno je potvrdila djevojka. Hmhm, namrštila se Anđelika, vidim, vidim da si upravo pala (upravo je prošao aprilski rok). Jesam!, egzaltirano je već i bez zrnca sumnje potvrdila djevojka. I dalje je teklo bez problema. Madam je tačno pogodila kako izgleda profesor koji djevojci zadaje glavobolje i rekla joj da će ispit položiti za dvatri mjeseca. U junsko-julskom roku, obradovala se djevojka! Što se ljubavi tiče, mala je sumnjala da je momak vara i madam je otkrivši curu herz stvarno potvrdila djevojčine sumnje. Ko ga jebe, rekla je, načeš ti sebi boljeg (tu je nastupala madam feministica!), i otkrivši žandara list rekla da će bolji muškarac doć kroz poso, imat plave zaliske i nosit naočale. Djevojka se trebala udat u 26. i imat dvoje djece. Još joj je vidjela skori put u stranu zemlju i dobitak u kući i djevojka je nakon što je otkrila madam da joj je sve pogodila, otišla nasmijana.

Vračara je stavila djevojčin novac u džep i osjetila kako je, kao i uvijek kad bi ispunila svoj cilj, ispunjava blago zadovoljstvo. Dávala im je ono što žele. Njihov život je bio u njenim kartama, a budućnost zavisila od rasporeda maka, herca, kocke i lista. Oblikovala im je nadu od blistavih parčića za koje je znala da će im se svidjet, od sibilovskih nagovješaja jarko naglašenih i sočno začinjenih u njenoj ličnoj režiji. Koristila se njihovim očajem, strahom i slijepom nadom, da bi ih učinila sretnijim, samopouzdanijim i uvjerenijim u bolje sutra... Madam Anđelika je izišla na balkon i pogledala kroz teleskop. No, još obuzeta mislima o svojoj uzvišenoj misiji, nije ni vidjela da je uperen tačno u sunce. Sunce, jebem li ti sunce, opsovala je vračara, a onda se sjetila da nije platila struju.

MADAME VEDEŽEVALKA

Sonce je v biku, se je spomnila madame Angelika, ko je zjutraj pogledala skozi okno. Luna je v strelcu, zato obstaja možnost, da bodo stopile v stik njene tri redne stranke. Živela je v zgornjem nadstropju nebotičnika in na balkon je postavila majhen teleskop. Tako je lahko kar naprej opazovala nebo. V resnici je bil teleskop tam zaradi njenih strank, madame Angelika ga ni znala uporabljati, a tudi če bi ga znala, ne bi z njim uspela videti ničesar, saj je bil njegov domet samo malce boljši od očesnega. Samo oglaševalski rekvizit. Poleg tega debela črna mačka, ki je pri vratih pozdravljala stranke. Prav tako, po vsem skupaj, tudi njeno ime. Če je lahko ta pesjan Dušan Kleopatra, zakaj potem ne bi mogla biti Angelika, ji je že dolgo časa nazaj prišlo na misel. Angelika, cikel v več knjigah, je bilo njeno najljubše branje in zagotovo je imela več pravice biti Angelika, kot pa jo je imel Kleopater biti Kleopatra, ki z njo res ni imel nič skupnega, niti pičke ne! Kaj šele šarlatani, ki se kažejo po teve pink in drugih kanalih, tem ne bi pustila nastopati niti na sejmu! Ali pa se oglašujejo na vso moč, kot tista v jajca gledajoča Halida, ki ne vidi dlje od kurca! Madame Angelika se je z dostojanstvom vedeževalke odločila, da se bo dvignila nad vse to in da bo njen edini marketing dober glas. Tako ni skoraj nikoli zapustila hiše, nove stranke pa so prihajale kar same od sebe. Zaslišalo se je trkanje na vratih. Malemu moram reči, naj popravi zvonec, se je spomnila madame in nato poslala mačko odpret. Dekle je plaho stopilo nazaj in ji namenilo živčen nasmeħ. Učinek, ki vedno deluje, se je nasmehnila madame in pobožala debelo mačko. Mala se je naročila prejšnji dan, prvič, zato jo je poslala v »čakalnico«. Gotovo ima kako teto ali prijateljico, s katero bo poklepetala, čakalnica je bila namenjena njim. Madame je imela dober nos za posel. V mladih letih je v Trstu preprodajala pretihotapljeno robo, tam se je naučila, da ni pomembno, kakšne so jeans hlače, če nanje nalepiš znak levi’s, bodo šle za med. Z drugimi besedami, oblika je pomembnejša od vsebine. Tako je feng šui zvonec že na vratih čakalnice zazvonil nad stranko. Stene je polepila z astrološkimi kartami, v prodajalnah s kristali pa je nakupila cel kup teh pizdarij, ki jih je nastlala po mizi in tleh. Za na mizo je kupila še nekaj kompletov tarot kart, na lestenec pa je obesila nihalo. V vsako luknjo v sobi je vtaknila dišečo palčko z najtežjim vonjem kadilne bosvelije, ker pa so sobo redko zračili, je bil vsakdo omamljen že po kratkem postanku v njej. Na najbolj izpostavljenem mestu, na posebni mizici, nepogrešljiva kristalna krogla! Madame bi sicer lahko kroglo uporabljala samo kot stropno svetilko, ampak kot smo že omenili, na drug način ni znala prodati jeans hlač. Počakala je še nekaj časa, nato pa je šla iskat dekle.

Emina Žuna je magistrirala European Literary Cultures na Université de Strasbourg/Università di Bologna. Prozu, dramske i novinske tekstove objavljivala u književnima časopisima i novinama, te na portalima i radiju u BiH i regiji. Prevodila tekstove sa engleskog, francuskog i talijanskog i među prevodima izdvaja prevode poezije iz antologije The New North (Sarajevske sveske).

Enaindvajset do dvaindvajset, hlače s tržnice, cenena torbica, je v mislih tehtala Madame Angelika, pri čemer se je nekoliko namrščila, saj je to pomenilo, da bo morala obračunati po nižji tarifi. Kljub temu se je nekoliko izprсила pred njo, z dostojanstvenim korakom ji je stopila naproti, dolgo krilo pa se je vleklo za njo, bila je popolnoma nedotakljiva v svojem dostojanstvu vedeževalke. Pogled, ki ji ga je mala namenila, mešanico strahu, nejevere, obćudovanja in prepuščanja, je madame vzela kot nadomestilo za nižjo tarifo.

Stranke, ki so prihajale, je bilo mogoće razdeliti v nekaj skupin: študentje;

brezposelni, ki iščejo delo;

dekleta, ki želijo izvedeti, kdaj in s kom se bodo poročila;

ženske, ki se jim mož kurba naokoli;

propadli podjetniki pred novo poslovno potezo;

hazarderji;

nepriznani umetniki;

estradniki;

splošno vraževerni;

radovedni skeptiki (z njimi je madame še posebej spretno barantala);

zmes dveh ali več od omenjenih skupin

Madame je bila za njih vse našteto hkrati akademska mentorica in starejša bolj izkušena ženska, ki ji nič moškega ni bilo tujega, pa tudi svetovalka za zvezde, muza, svećenica, psihologinja, feministka in borzna posrednica. Mala je torej sodila v prvo skupino, to je Angelika že dobro vedela, možno pa je tudi, da je povezana s tretjo in četrto skupino. In potem je vrgla! Uganila je, mala je vrgla za študij in ljubezen. »Katera fakulteta?« vpraša madame. »Filozofska,« je zajecljalo dekle, vedeževalka pa je urno prestregla dekletov nezaupljivi pogled. »Seveda, že vidim, tretji letnik, drži?« je rekla madame. »Tako je,« se je nasmehnilo dekle. Najveć študentov, ki so jo obiskovali, je obiskovalo tretji letnik in madame je spoznala, da je ta letnik najtežji na većini fakultet. Potem je natanko preučila študijske načrte in programe vseh visokošolskih zavodov, izvedela, kateri izpiti spadajo med najtežje v vsakem letniku in kateri profesor je predmet predaval, nakar se je temeljito poučila o lastnostih in delu dotičnega. »Nekega izpita kar ne moreš narediti,« je nadaljevala madame. »Res je,« je navdušeno potrdilo dekle. »Hm hm,« se je namrščila Angelika, »vidim, vidim, da si pravkar pogrnila.« (Pravkar je minil aprilski rok.) »Res je,« je privzdignjeno in brez kanca dvoma potrdilo dekle. Naprej je šlo brez težav. Gospa je uganila, kakšen je videti profesor, ki dekletu povzroća glavobole in ji povedala, da bo izpit naredila čez dva ali tri mesece. V junijsko-julijskem roku, se je vzradostilo dekle! Na področju ljubezni je mala sumila, da jo fant vara in madame je z razkritjem srćeve dame dejansko potrdila njen sum. »Ko ga jebe,« je rekla, »naša

boš koga boljšega.« (Tu se je prikazala madame feministka!) Odprla je karto z orožnikom in rekla, da bo boljši moški prišel preko dela, da bo imel sinje zalizce in nosil očala. Dekle naj bi se poročilo pri šestindvajsetih in rodilo dva otroka. Poleg tega je videla še potovanje v tujo državo in dobićek doma in dekle je, zatem ko je razkrilo, da je madame zadela vse po vrsti, odšlo vso nasmejano.

Vedeževalka je vtaknila dekletov denar v žep in začutila, da jo kot ponavadi, ko doseže zadani cilj, izpolnjuje blago zadovoljstvo. Dajala jim je tisto, kar so iskali. Njihovo življenje je ležalo v njenih kartah, prihodnost pa je bila odvisna od razporeditve križev, src, kar in pikov. Iz blešćećih črepinj je zanje izoblikovala upanje, za katero je vedela, da jim bo vseć, iz sibilovskih slutenj, žarko naglašenih in soćno zaćinjenih v njeni lastni režiji. Izkorišćala je njihov obup, strah in slepo upanje, da bi jih naredila srećnejše, bolj samozavestne in preprićane o boljšem jutri ...

Madame Angelika je stopila na balkon in pogledala skozi teleskop. Ker je bila v mislih še zmeraj zavzeta s premišljevanjem o svojem vzvišenem poslanstvu, ni opazila niti tega, da je usmerjen neposredno v sonce. »Sonce, jebenti sonce,« je zaklela vedeževalka, nato pa se je spomnila, da ni plaćala računa za elektriko.

Zgodba je bila napisana v letu 2004.

Doslej še ni bila objavljena.

LJUDI KOJIH NEMA NA STARIM FOTOGRAFIJAMA

Fotografija je istovremeno i lažna prisutnost i znak odsutnosti.

— Susan Sontag

Nana je pričala da je ranjen prvog dana na ratištu, Prvog svjetskog rata. Negdje na austrougarskoj fronti, nije taćno znala gdje, a možda nije ni on. Mobiliziralo ga je s drugim muslimanskim mladićima iz kraja i poslalo da se bori za Austriju. Nakon što su ih rasporedili, ostao je sam i samo on zna kako se sporazumijevao, jer nije znao nikakvog jezika, osim bosanskog. Zamišlja mladog Ahmu kako naslijepo tumara jezićkom tamom, krije se u rovu i oslućkuje neprepoznatljive glasove oko sebe, podjednako preplašen njima kao i od pucnjevima okolo. Vojnici se smiju i prićaju, nešto mu govore i zatim odmahuju rukom. Zapuca, i on instinktivno polegne na zemlju. Jedan se vojnik dere da nadglasa pucnjavu, a onda ga gura iz rova. Vani potrći, a i pucao bi da je stigao da naući rukovati puškom, i ubrzo osjeti kako mu oštra bol sijeva u nozi. Gleda u mutno nebo bez zvijezda i proklinje boga što mu je dosudio kraj prije nego što je i započeo. Onda sve utihne i još osjeti kako ga vuku nećije ruke, prije nego što sve utone u tamu. Budi se u improviziranoj bolnici, a uz krevet ga doćeka mlada mađarska medicinska sestra. Zbog njenog osmijeha i bljeska u očima, život ne izgleda više tako beznađežan i svakim danom postaje sve bolji. Imaće nekoliko operacija i do kraja rata će seliti iz bolnice do bolnice. Za to vrijeme će solidno naućiti i mađarski, te ljubovati s nekoliko brižnih sestara kojima je sigurno bio privlaćan, onako plećat i orijentalno egzotićan. Po povratku će kao zaslužni ratni invalid dobiti trafiku s duhanom i u njoj će provesti cijeli svoj životni vijek u kojem se nikad neće oženiti, niti otići iz rodnog grada. Živjeće s bratom i njegovom porodicom, a nanu će, i njenu braću i sestre, često buditi pjesmom i zazivanjem Agote ili Kristine, kasno u noć, pri povratku s noćnih lumpovanja. Ipak, ma kako kasno se vratio i u kakvom god stanju, nikad se nije desilo da nije, čist i oćešljan, otišao na posao i onda po povratku, obavezno svratio u kafanu. Sigurno zato nije došao ni tog dana, kad su ga nana, njena dva brata, dvije sestre, pradjed i pranana, čekali za porodićnu fotografiju, u avliji, ispred starog platana. Čekali su i čekali, stari fotograf Šeremet je svako malo izvlaćio glavu ispod crnog pokrova na kameri i pogledavao na sat sve dok pradjed nije rekao: *Obisi mu, slikaj Šeremete!* Fotografija je tamno žuta. Na stolici u sredini sjedi pradjed s fesom na glavi, smrknutog izraza lica. Iza njega, s jednom rukom na stolici, stoji pranana sa kosom povezanom u šamiju i osmijehom na licu, u dimijama i papućama. Oko nje se tiskaju nanina braća, obojica u fesićima i čakširama, veselih izraza lica. Sa strana su

dvije nanine najstarije sestre, ozbiljne, s tankim pletenicama koje im padaju po ramenima. A u sredni, na pradjedovom krilu sjedi nana kao najmlađa, u malenim nanulama i dimijama. Izraz lica joj je smrtno ozbiljan i preplašen, što zbog ćudnog ćovjeka s aparatom ispred, što zbog oćeve blizine na koju nije navikla. I tu, s njihove desne strane, je prazno mjesto na kojem je trebao stajati amidža Atif, visok, s crnim brcima, pričala je nana, koji nije došao i koji je tako propustio priliku za jedinu fotografiju u životu. Barem onu, za koju se znalo. Na poledini fotografije je krasnopisom upisana godina 1938. Sljedeće godine je amidža Ahmo i umro.

Prva fotografija je nastala u 1826 god. u Francuskoj, a kao tvorac se navodi Nicéphore Niépce koji se poslužio camerom obscurum da bi dobio sliku na kalajnoj ploćici. Ploćica je stajala osam sati na jakom suncu zbog ćega se postupak nazvao heliografija, a dobijena slike je bila obrnuta, kao u ogledalu. Nazvana je Point de vue de la fenêtre, Pogled s prozora. Nešto kasnije, Louis Daugerre pronalazi metodu direktnog pravljenja fotografija i naziva je po sebi: dagerotipija. Svaka dagerotipija je bila original i bilo ju je nemoguće reprodukovati. Pronalazak fotografskog filma se vezuje za George Eastmana, tvorca kompanije Kodak, ćiji je pronazak popularizirao fotografiju i učinio je dostupnom većem broju ljudi.

Kad se rodio, doktor mi je rekao: Nosi ga kući da umre, pričala joj je nana. Šokiralo je to, ali bio je to početak pedesetih u siromašnoj državi i doktori nisu toliko pazili kako će saopštiti takve vijesti. Bilo je skoro uobićajeno da makar jedno dijete po porodici oboli i umre, pa vjerovatno ni samu nanu to nije pogodilo ni približno koliko bi je pogodilo danas. Donijela je bebu kući, stavila je u čisti jastućić, a onda je cijelu noć probdjela stavljajući joj mokre obloge na vrelo tjelešće i pjevajući uspavanke da lakše *preseli*. Ali sutradan je dječak, Isak se zvao, otvorio oći i ćak ga je jednom podojila. Drugi dan tri puta, a treći dan je posve ozdravio. Brzo su se zaboravile doktorove rijeći, a Isak se od druge djece izdvojio bistrinom i šarmom. Usvojio je slova i brojeve brže od starijeg brata koji je tad krenuo u prvi razred, pa je ovaj pitao Isaka da mu pomogne sa zadaćom. Nije što je moj, govorila je nana, ali u cijeloj mahali nije bilo takvog djeteta i gdje god bi se pojavio, sa sobom je donosio i nekakvu vedrinu, pa je više bio u komšijskim kućama, nego u njihovoj, jer su ga svi pozivali. Bio je lijep dječak, bistrih zelenih oćiju i sjajne kose i od ćetvero njene djece, on je bio najljepši i najpametniji i da, dušu ne griješi, njenom srcu najbliži. Od te bolesti po rođenju, više nikad nije ni kahnuo i bio je zdrav kao drijen, a ne sjeća se da je ikad i plakao i nešto tražio ili se žalio. Nisu se tad djeca uzbijala kao sad, ali su se i tad

razdvajala teška od dobre, i baš kad je Isaku bilo pet godina, rodila je njenog tatu, a onda oboljela od žuči. Ne zna ni sama kako je preživjela taj period, jer je od žuči imala tolike bolove da joj se činilo da joj neko melje kosti pod kožom, a njen tata je od rođenja imao upalu uha i neke osipe po koži, pa je po svu noć plakao i tulio da ne bi ni oka sklopila. Zato se ni ne sjeća kad se Isak razbolio, samo jedno jutro nije ustao i prošlo je bilo i pola dana dok nije shvatila da ga nema. Našli su ga u krevetu, s temperaturom, buncao je i nepovezano pričao, pa su ga odmah odveli u hitnu i dok ga je doktor vidio, rekao je da neće još dugo i ostavio ga u bolnici. Rekao je da je pravo čudo da je zbog te bolesti koju je imao, Isak i toliko poživio i da djeca koja boluju od toga obično umru po rođenju ili veoma brzo. Ostala je s njim u bolnici tri dana i tri noći, jer je toliko još živio i mijenjala mu je obloge i pjevala, kao nekada dok je bio beba. Istovremeno je i proklinjala boga i zahvaljivala mu što joj je dao takvo dijete koje nije bilo slično nijednom njenom, niti je negdje susrela ijedno slično, a onda ga opet uzeo. Jer on ni tada, dok je umirao i trpio bolove, nije nijednom zaplakao niti se požalio i umjesto ona njega, tješio bi on nju, kad bi došao sebi, govoreći joj da ne plaće. Tačno prije nego što će preseliti, ogulila mu je krušku. Sočnu i slatku koju je volio, staru šećerku koja i danas stoji iza šupe. Teškom mukom je progutao dva zalogaja, a onda joj je polovinu vratio i rekao da ponese njenom ocu, bebi, koji je ležao bolestan kući. Brzo će on ozdraviti mama, ne brini, rekao je i izdahnuo. Sahraniли su ga na starom čaršijskom groblju, odmah do puta. Imao je i mali nišan, ali ni njega više nema, jer su ga sklonili kad su proširivali cestu. Najgore mi je što nemam nijednu njegovu sliku, govorila je nana. Makar jednu, jedinu. Nije se tad imalo para za slikanje. Mislili smo, biće vremena.

Gleda rijetke očeve fotografije iz djetinjstva. Na njima su on i cijela njegova bliža i dalja porodica, natiskani da svi stanu, ispred kuće, na livadi, pored rijeke, nasmejani, namršteni, tetke, tetiči, bratići... Djeca su u naručju ili čuče ispred odraslih u visini njihovih koljena i samo im fali Isak da ih osvijetli svojih osmijehom i dopuni sliku svojim veselim i bistrim, malim prisustvom.

Među motivima koji su se nalazili na fotografijama, jedan od najbizarnijih iz sadašnje perspektive je trend s kraja 19. i početka 20. vijeka, koji je prikazivao preminule ljude. Na post mortem fotografijama su pokojnici većinom bili postavljeni u uobičajene, dnevne poze, sjedili su sami, ili u prisustvu porodice, a na mnogim fotografijama se nalaze mrtva djeca. To nije čudno obzirom da je u tom periodu smrtnost djece bila velika i u mnogim slučajevima je fotografija mrtvog djeteta i jedina fotografija djeteta. Da su tragične fotografije djece neke od najpoznatijih na svijetu, pokazuju i dvije s kraja

prošlog stoljeća koje je vidjela većina ljudi. Prva, naslovnica National Geographic, prikazuje afganistanku djevočicu sa fluorescentno zelenim očima, a druga prikazuje mršavog sudanskog dječaka koji umire od gladi dok pored njega čeka lešinar.

Žena skrivena crnom feredžom, u plavoj košulji i crvenim dimijama stoji iza ljubičastog zida. Na nogama ima crvene, zlatom izvezene papuče, a oko čela struku zlatnih dukata. Slika je naknadno obojena, pa su neke boje neprirodne, a neke pojačane i odaје utisak kao da je polunaslikana, a polustvarna. U tim godinama, prije Prvog svjetskog rata, su valjda u Bosni bile uobičajene takve fotografije, ali njoj je žao što nije samo crnobijela ili žućkasta dagerotipija jer bi tako djelovala realnije. U podnožju slike piše naninim rukopisom, tetka Hanumka, glasovita krajiška ljepotica. Bila je nadaleko poznata po ljepoti, car među ženama, utoliko više što je rijetko ko uistinu vidio, i predaja o njenoj ljepoti se širila usmenim putem. Ali brzo se tim orijentalnim epitetima ljepote, pridodala i priča o Hanumkinoj oholosti zbog koje je odbijala redom sve prosce, kako domaće, tako i one sa strane. A istina je bila da ih Hanumka nije odbijala zbog nadmenosti i zato što je htjela ljepše i bogatije, nego zato što je već našla onog kojeg je željela. Možda ga je negdje usput okrnzula pogledom, ili su im se pogledi slučajno sreli kad se, bez feredže, nagnula kroz prozor, a on je drsko pogledao, osmjehnuo se i zarobio joj srce. Sigurno je u besanim noćima zamišljala njegove hrabre oči i osmijeh, možda tek izniklu, paperjastu bradu i molila boga da on dođe i zaprosi je, ali njega nije bilo. Dani su prolazili, a njoj je patnja neuzvraćene ljubavi nagrađivala lijepo lice. Među najupornijim proscima je bio hafiz Osman koji je već imao jednu ženu i skoro pedeset godina. I ne samo da je bio star, nego je bio i kljast, jedna noga mu je bila kraća, a u djetinjstvu je oslijepio na jedno oko koje mu je od tad potpuno bijelo. Hanumka ga je, naravno, svaki put odbijala, sve dok godine nisu prošle, prosci urijedili, a Osman ostao jedini koji je još želio staru curu od dvadeset osam. Jednog mu je dana samo rekla da hoće, i tako je ta nekadašnja ljepotica o čijim su se smaragdним očima raspredale legende, postala žena na ženu, starog i kljastog hafiza Osmana. *Tako joj je i trebalo, ili ko visoko leti, nisko pada, ili probirač* — otirač, sigurno su komentarisale zlobne žene iz mahale ljubomorne na njenu ljepotu. Brzo potom je i umrla, što od neke realne fizičke bolesti, što od tuge od koje je samo svehla, kako je vjerovala nana.

Gleda zakrabiljenu priliku na slici i pokušava razaznati obrise tijela, ali joj, zbog nekoliko slojeva odjeće, ne uspijeva. Bljesak očiju i porculanski ten koji su još i danas ostali u usmenom pamćenju porodice su zauvijek izgubljeni i da je makar rodila

dijete koje bi višom genetskom inteligencijom naslijedilo njene, a ne hafizove bolesne oči. Ovako je na slici sasvim lako, mogao biti i on, kljasti Osman, a da niko ne primijeti razliku i kao da je toj slici smisao bio da više skriva i više pitanja postavlja, nego što otkriva, pa je skoro isto kao da je ni nema.

Najgoru kaznu na Sudnjem danu će izdržavati slikari, *zapisano je na jednom mjestu u Kur'anu. Islam ima rigorozan stav prema slikama i kipovima, jer se na njih gleda kao oponašanje Božje kreacije. To se donekle odnosi i na fotografiju i neke su fotografije dozvoljene, a neke nisu. Među najstrože zabranjenima su one koje prikazuju naga ili polunaga ženska tijela. Neka indijanska plemena su vjerovala da fotografija može ukrasti dušu i tako onemogućiti osobi boravak u svijetu duhova. Izum digitalne fotografije u 21. vijeku nije samo promijenio tehniku fotografisanja, nego i odnos ljudi prema fotografiji. Mogućnost njene manipulacije i izmjene, apsolutna dominacija vizualnog, te njeno beskrajno umnožavanje, kao da nam sve više krade dušu i svojom lažnom prisutnošću, pojačava našu odsutnost.*

Bio je to jedan od onih starih albuma u koji se slike nisu umetale u plastificirane džepiće, nego su bivale zalijepljene za pozadinu i prekrivene prozirnom folijom, a između stranica je bio masni, tanki papir, onakav kakav se prije, na časovima likovnog, koristio za precrtavanje. Sate je provela listajući šuškavi papir i pažljivo odljepljujući prozirnu foliju, rekonstruišući živote ljudi kojih je bilo, a još više onih kojih nije. Onda je došao rat i mnogo toga je zauvijek nestalo. Ljudi, predmeta, sjećanja, priča, uspomena... Nestao je i taj album s fotografijama ljudi kojih je bilo.

LJUDJE, KI JIH NI BILO NA STARIH FOTOGRAFIJAH

Fotografija je hkrati ne samo lažna prisotnost, ampak tudi znak odsotnosti.
— Susan Sontag

Nona je pripovedovala, da je bil na bojišču ranjen že prvi dan, bila se je prva svetovna vojna. Nekje na avstro-ogrski fronti, ni vedela točno, kje je to bilo, morda niti on ni vedel. Mobilizirali so ga skupaj z drugimi muslimanskimi mladeniči iz kraja in ga poslali v borbo na strani Avstrije. Ko so jih razporedili, je ostal sam in le on ve, kako se je sporazumeval, saj ni znal nobenega jezika razen bosanskega. Predstavlja si mladega Ahmo, kako slepo tava po jezikovni temi, se skriva v jarku in prisluškuje neznanim zvokom okoli sebe, ki ga strašijo enako močno kot strelji, ki pokajo povsod naokrog. Vojaki se smejiijo, mu nekaj govorijo in nato odmahnejo z roko. Odjekne strel in Ahma se nagonsko uleže na tla. Neki vojak vpije, da bi preglasil streljanje, nato pa ga potisne iz jarka. Zunaj steče na vso moč in tudi streljal bi, če bi se do tedaj uspel naučiti ravnatl s puško, nakar kmalu zazna ostro bolečino, ki se mu je razžarela v nogi. Pogleda v zamegljeno nebo brez zvezd in preklinja boga, ker mu je namenil konec, še preden se je dobro začelo. Lzenada vse potihne, zazna roke nekega človeka, ki ga vlečejo nekam, potem pa se vse potopi v temo. Zbudi se v improvizirani bolnišnici, ob postelji ga pozdravi mlada mađarska medicinska sestra. Zaradi njenega nasmeha in soja v očeh se življenje ne zdi več tako brezupno in iz dneva v dan se počuti bolje. Prestal bo več operacij in do konca vojne se bo selil iz ene bolnišnice v drugo. V vmesnem času se bo dobro naučil mađarščine, ljubimkal z nekaj skrbnimi medicinskimi sestrami, ki se jim je moral zdeti zelo privlačen, ves plečat in eksotično orientalski. Po vrnitvi domov mu bodo kot zaslužnemu vojnemu invalidu dodelili trafiko s tobakom, v kateri bo dočakal starost, ne da bi se kdaj koli poročil ali zapustil mesto, v katerem se je rodil. Živel bo z bratom in njegovo družino, ko se bo vračal iz svojih ponočevanj pa bo nono skupaj z njenima bratoma in sestrama pogosto sredi noči zbudil s pesmijo ali klicanjem Agote ali Kristine. A ne glede na to, kako pozno se je vrnil in stanje, v katerem je bil, se ni nikoli zgodilo, da se ne bi umit in počesan odpravil na delo, nato pa se med vračanjem obvezno ustavil še v kavarni. Najverjetneje ga ravno zato ni bilo tisti dan, ko so ga nona, njena brata, sestre, praded in pranona čakali na dvorišču, da bi naredili družinsko fotografijo pred starimi platanami. Čakali so in čakali, stari fotograf Šeremet je tu in tam potegnil svojo glavo izpod črnega pokrova fotoaparata in pogledal proti uri, dokler ni praded na koncu rekel: »Vrag ga vzemi, Šeremete, kar slikaj nas!« Fotografija je temno rumene barve. Na stolu v sredini sedi praded s fesom na glavi in mrkim

izrazom na obrazu. Za njim, z eno roko na stolu, stoji pranona z lasmi, skritimi pod feredžo, in nasmehom na obrazu, v dimijah in sandalih. K njej se z obeh strani stiskata nonina brata, oba v fesih in hlačah čakširah z veselim izrazom na obrazu. Ob strani sta nonini starejši sestri, resni, s tankimi kitami, ki jima padajo na ramena. Na sredini, v pradedovem naročju sedi nona kot najmlajša, v coklicah nanulah in dimijah. Njen izraz je smrtno resen in prestrašen, morda zavoljo čudnega človeka s fotoaparatom pred njo, morda zaradi očetove bližine, ki je ni bila vajena. Prav tam, na njuni desni, je prazen prostor, kjer bi moral stati stric Atif, visok, s črnimi brki, je znala povedati nona, ki takrat ni prišel in je tako zamudil edino priložnost za fotografiranje v svojem življenju. Vsaj kolikor ji je bilo znano. Na zadnji strani fotografije je z lep opisom izpisana letnica 1938. Stric Ahmo je umrl leto zatem.

Prva fotografija je bila posneta leta 1826 v Franciji, kot njenega avtorja navajajo Nicéphoreja Niépceja, ki je uporabil camero obscuro, da je ujel podobo na kositrno ploščo. Plošča je bila osem ur izpostavljena močnemu soncu, zato so postopku rekli heliografija, končna podoba pa je bila obrnjena kot v zrcalu. Njen naslov je Point de vue de la fenêtre, Pogled z okna. Louis Daugerre nekoliko pozneje izumi metodo za neposredno izdelavo fotografij in jo po sebi poimenuje dagerotipija. Vsaka dagerotipija je bila izvirnik in je ni bilo nemogoče reproducirati. Izum fotografskega filma povezujejo z Georgeem Eastmanom, ustanoviteljem Kodaka, njegovo odkritje je populariziralo fotografijo in jo naredilo dostopno večjemu številu ljudi.

Ko se je rodil, mi je zdravnik rekel, naj ga odnesem umret domov, ji je pripovedovala nona. Sicer jo je to pretreslo, a bil je začetek petdesetih let v siromašni državi in zdravniki takrat niso preveč previdno sporočali tovrstnih novic. Skoraj običajno je bilo, da vsaj en otrok na družino zbolí in umre, zato none to verjetno ni tako hudo prizadelo, kot bi jo danes. Dete je odnesla domov, ga položila na čisto blazino, nato pa je celo noč bdela pri njem, polagala mu je mokre obkladke na razgreto telesce in pela uspavanke, da bi lažje šlo onstran. A naslednji dan je deček, ime mu je bilo Izak, odprl oči in uspela ga je celo podojiti. Drugi dan je dojila trikrat, tretji dan pa je bil že povsem zdrav. Zdravnikove besede so bile hitro pozabljene in Izak je v primerjavi z drugimi otroci izstopal zaradi bistrosti in šarma. Črk in številke se je naučil hitreje kot starejši brat, ki je takrat začel hoditi v prvi razred, zato je Izaka prosil, da mu je pomagal pri domači nalogi. »Ne gre za to, da je moj,« je razlagala nona, »v celi mestni četrti ni bilo podobnega otroka in kjer koli se je pojavil, je s sabo prinesel določeno vedrino, zato je bil pogostejše v hišah sosedov, kot pa v njihovi, saj so

ga vsi vabili k sebi.« Bil je lep fant z bistrimi zelenimi očmi in sijočimi lasmi, najlepši in najpametnejši od njenih štirih otrok in bil ji je, da ne zagreši laži, tudi najbolj pri srcu. Po tej bolezni ob rojstvu ni nikdar več zakašljaj in bil je zdrav kot dren, ne spomni se, da bi kdaj koli jokaj in nekaj zahteval ali se pritoževal. Takrat se otroci niso odbijali kot se zdaj, res pa so se prav tako ločevali na težavne in ubogljive, in ko je bil Izak star pet let, je rodila njenega očeta, nato pa je zbolela na žolču. Tudi sama ne zna povedati, kako je uspela preživeti to obdobje, saj je zaradi žolčnih napadov prestajala tako močne bolečine, da se ji je zdelo, da ji nekdo drobi kosti pod kožo, njen oče pa je imel okužbo ušesa in neke izpuščaje na koži že od rojstva, zaradi česar je celo noč jokaj in tulil, ona pa ni uspela niti zatisniti očesa. Prav zato se ne spomni dobro, kdaj je Izak zbolel, neko jutro na vsem lepem ni vstal in preden ga je pogrešila, je preteklo že skoraj pol dneva. Odkrili so ga v postelji z vročino, blodil je in nekaj nepovezano razlagal, zato so ga takoj odpeljali na urgenco in ko ga je zdravnik pregledal, je rekel, da ne bo več dolgo in ga pustil v bolnišnici. Rekel je, da je pravi čudež, da je Izak sploh uspel dočakati takšno starost, saj otroci, ki zbolijo za to boleznijo, običajno umrejo ob rojstvu ali kmalu zatem. Tri dni in tri noči je ostala z njim v bolnišnici, tako dolgo je namreč še živel, menjala mu je obkladke in pela kot nekoč, ko je bil dete. V isti sapi je preklinjala boga in se mu zahvaljevala, ker ji je dal takšnega otroka, ki ni bil podoben nobenemu drugemu od njenih pa tudi kje drugje ni srečala niti enega podobnega, in ji ga nato znova vzel. Izak namreč celo med umiranjem in hudimi bolečinami ni niti enkrat samkrat zajokaj ali potožil, namesto da bi ona tolažila njega, je bil on tisti, ki je tolažil njo. Ko je uspel priti k sebi, ji je prigovarjal, naj ne joče. Neposredno preden je šel onstran, mu je olupila hruško. Njegovo najljubšo, sočno in sladko staro medenko, ki še vedno raste za lopo. Z naporom je pogoltnil dva zalogaja, nato pa ji je polovico vrnil in rekel, da naj odnese deklčinemu očetu, otroku, ki je takrat bolan ležal doma. »Mama, saj bo hitro ozdravel, ne skrbi,« je rekel in izdihnil. Pokopali so ga na starem čaršijskem pokopališču tik ob cesti. Imel je tudi nizek nišan, a zdaj ga ni več tam, saj so ga umaknili, ko so razširili cesto. »Najhuje pa je, da nimam nobene njegove slike,« je dejala nona. Vsaj ene, edine. Takrat niso imeli denarja za fotografiranje. Mislili smo, da je še čas. Gleda redke očetove fotografije iz otroštva. Na njih so on in njegova celotna ožja in širša družina, stisnjeni so drug k drugemu, da so vsi šli na fotografijo, stojijo pred hišo, na travniku ob reki, nasmejani, namrščeni, tete, strici, bratrance ... Otroci sedijo v naročjih ali pa čepijo pred odraslimi v višini kolen, samo Izak manjka, ki bi s svojim nasmehom dopolnil prizor s svojo veselo in jasno, neznatno prisotnostjo.

Med motivi, ki jih najdemo na fotografijah, je eden izmed najbolj bizarnih iz perspektive sodobnega časa določen trend iz poznega 19. in zgodnjega 20. stoletja, ki je prikazoval motive mrtvih ljudi. Na posmrtnih fotografijah so bili pokojni večinoma nameščeni v običajnih, vsakdanjih držah telesa, sedeli so sami ali skupaj z družino, na številnih fotografijah so mrtvi otroci. To ni presenetljivo, saj je bila v tem obdobju umrljivost otrok visoka in v mnogih primerih je fotografija mrtvega otroka tudi njegova edina obstoječa. Da tragične fotografije otrok spadajo med ene izmed najbolj znanih na svetu, potrjujeta tudi dve s konca prejšnjega stoletja, ki je videla večina ljudi. Prva, naslovnica revije National Geographic, prikazuje afganistansko deklico s fluorescenčno zelenimi očmi, na drugi pa sta suhljati sudanski deček, ki umira od lakote, in jastreb, ki čaka na obed.

Ženska, skrita za črno feredžo, v modri srajci in rdečih dimijah stoji za rožnatim zidom. Obute ima rdeče, z zlatom izvezene copate, okoli čela ima napeljan pas zlatih dukatov. Fotografija je naknadno obarvana, zato so določene barve nenaravne, druge pa okrepljene in posleđično daje vtis, kot da je na pol naslikana in na pol resnična. V letih pred prvo svetovno vojno so bile takšne fotografije verjetno v Bosni nekaj običajnega, vendar ji je bilo žal, da ni samo črno-bela ali rumenkasta dagerotipija, saj bi tako delovala bolj resnično. Ob vznožju slike je z nonino pisavo napisano teta Hanumka, po celi krajini znana lepota. Daleč naokoli je slovela zaradi svoje lepote, carična med ženskami, še toliko bolj, ker jo je le redko kdo zares videl, pripoved o njeni lepoti pa se je širila od ust do ust. Toda kmalu se je k tem orientalskim epitom lepote pridružila še zgodba o Hanumkini oholosti, zavoljo katere je zavračala vse snubce po vrsti, tako domače kot tudi tuje. Dejansko pa jih Hanumka ni zavračala zaradi vzvišenosti in ker bi si želela lepših ali bogatejših, ampak zato, ker je že našla moškega, ki ga je želela. Morda ga je mimogrede oplazila s pogledom, ali pa sta se njuna pogleda srečala po naključju, ko se je brez feredže nagnila skozi okno, on pa jo je drzno premeril, se nasmehnil in ji takoj zaslužnil srce. V nespečnih nočeh je gotovo razmišljala o njegovih hrabrih očeh in nasmehu, komaj dobro izrasli, puhasti bradi in molila k bogu, da bi prišel in jo zaprosil za roko, a ga ni bilo. Dnevi so minevali, njen lepi obraz pa je postopno postajal vse grši od trpljenja zaradi neuslišane ljubezni. Med najbolj vztrajne snubce je spadal Hafiz Osman, ki je že imel ženo in se je bližaj petdesetim. Ni bil samo star, ampak tudi krevljast, eno nogo je imel krajšo, že v otroštvu je oslepel na eno oko, ki je bilo od takrat naprej povsem belo. Hanumka ga je seveda vsakič zavrnila, dokler ni minilo več let, tok snubcev je presahnil, Osman pa si je kot edini še vedno želel to dekle, staro osemindvajset let. Ob neki priložnosti

mu je odvrnila, da ga bo vzela, tako je ta nekdanja lepota smaragdnih oči, okoli katere so se spletale legende, postala dodatna žena starega in krevljastega Hafiza Osmana. »Prav ji je, ali kdor visoko leta, globoko pade, ali izbirčnež najde najslabše,« so morale komentirati zlobne ženske iz mestne četrti, ki so bile ljubosumne na njeno lepoto. »Kmalu zatem je umrla, delno od dejanske telesne bolezni, delno od žalosti, zaradi katere je preprosto uvenela,« je bila prepričana nona. Opazuje prikrito priložnost na fotografiji in skuša razbrati oblike tistega telesa, a ji to zaradi več plasti oblačil ne uspe prav dobro. Lesket oči in porcelanasta polt sta še zmeraj ohranjena v ustnem spominu družine, sicer pa sta za venomer izgubljena. Ko bi vsaj rodila otroka, ki bi po višji inteligenci genov podedoval njene in ne Hafizove bolne oči. Na fotografiji bi lahko res bil on, krevljasti Osman, a nihče ne bi opazil razlike, zdelo se je, da je smisel te fotografije bolj v prikrivanju in postavljanju vprašanj kot pa v razkrivanju, tako da ne bi bilo dosti drugače, če ne bi obstajala.

»Najhujšo kazen bodo na sodni dan morali prestati slikarji,« je navedeno na določenem mestu v Koranu. Islam ima strog odnos do slik in kipov, saj jih dojemajo kot posnemanje božjega stvarstva. To do neke meri drži tudi za fotografijo in določene fotografije so sprejemljive, druge pa ne. Med najstrožje prepovedanimi so tiste, ki prikazujejo gola ali na pol gola ženska telesa. Nekatera staroselska severnoameriška plemena so verjela, da lahko fotografija človeku ukrade dušo, s čimer mu prepreči bivanje v duhovnem svetu. Izum digitalne fotografije v 21. stoletju ni spremenil le tehnike fotografiranja, temveč tudi odnos ljudi do fotografije. Zaradi možnosti njenega prilagajanja in sprememb, absolutne prevlade vizualnega in njenega neskončnega razmnoževanja se zdi, kot bi nam vse močnejše kradla dušo in s svojo lažno prisotnostjo krepila našo lastno odsotnost.

To je bil eden od tistih starih albumov, v katerih se fotografij ni vstavljalo v plastificirane žepke, prilepljene so bile na ozadje in pokrite s prosojno plastično folijo, med stranmi je bil masten, tanek papir, kakršnega smo včasih pri likovnem pouku uporabljali za prerisovanje. Ure je preživljala med brskanjem po šestestečem papirju, previdno je odlepila vsako prosojno folijo, naredila rekonstrukcijo življenja ljudi, ki so obstajali in še več takšnih, ki niso. Potem je prišla vojna in mnogo tega je za vedno izginilo. Ljudje, predmeti, spomini, zgodbe, prigode ... Izginil je tudi album s fotografijami ljudi, ki so obstajali.

GORAN FERČEC

PREVOD
MONIKA VREČAR

PISMO HEINERU M.

REKONSTRUKCIJA

Prebudil te je zvok sesalca. S pogledom greš po sobi. Sesalec je na hodniku točno pred vrati tvoje sobe. Začutiš strah pred tem, da bi človek s sesalcem lahko vstopil v tvojo sobo. Nekdo, ki s sesalcem opravlja svojo vsakodnevno službo, bi te lahko zasačil samega v postelji in ti storil veliko sramoto. Vstaneš iz postelje, kot da je vse v najlepšem redu. Previdno se približaš vratom in obrneš ključ, ki si ga že enkrat obrnil. Včeraj si ga obrnil. Zdaj ga obrneš še enkrat. In poskušal bi morda še enkrat, če te ne bi enostavni logični zaključek ustavil pri tem. Običajne cilindaste ključavnice se zaklepajo z dvema obratoma v nasprotni smeri urinega kazalca. Stoječ pri vratih in z roko držeč ključ, pomisliš, da si za vedno izgubljen. Poskušaj se spomniti zadnje stvari, ki si jo včeraj prebral. Nečesa, kar bi te prepričalo, da si bil tudi včeraj tukaj, prisoten. Kaj delaš tukaj?

Bi se lahko spomnil, kateri dan v tednu je? Četrtek? Sreda?

Si prejšnjo noč legel sam? Ali si koga pripeljal s sabo?

Blazina je videti, kot da si jo z nekom delil.

So tvoje bradavice ranjene? Krvave?

Morda je odšel v kopalnico. Prisluhneš. Ne slišiš šuma vode.

Morda ga nisi niti pripeljal.

Mogoče si ga na poti izgubil.

S hrbtom se naslanjaš na vrata.

Pogledaš okrog sebe.

Če bi k lastnemu življenju pristopil kot arheolog, bi moral najti čas, v katerem je ideologija še imela smisel. Kakor keramična posodica za olje. Ali bronasto rezilo. Ali zlate konice kopij, ki v lastnem mesu še varujejo ostanke človeškega mesa. Glede na

ostanke mesa bi lahko vsaj približno odredil čas namembnosti.

Štirideset tisoč let, plus minus.

Čas pred prihodom v to mesto.

Čas pred tem mestom.

Nahajaš se v 6. nadstropju hotela s 3 zvezdicami v delu mesta, ki se po petdesetih letih delitev in združitve nikoli več ni tako opomogel, kot njegova zahodna polovica. V sobi številka 304 kot poslednjem zatočišču razumnega sveta, ki še lahko zbudi občutek gotovosti, da ima tvoje tukajšnje bivanje nekakšen smisel. Nekakšen smisel.

Dan tvojega povratka je. Poslednji dan je vedno prepozno za pristanek ali beg. Potrudil se boš, da povratek ne bo zgolj povratek. Že mesece razvijaš načrt. Zdaj se je začelo odštevanje, ki bo povratek naredilo velik kot odkritje Amerike. Poslušaj, kako se sesalec odmika po hodniku navzdol. Z roko še vedno držiš ključ.

Kaj zdaj?

Ne bodi pičkica.

Potrudi se biti kos nalogi. Heroji spijo pri odprtih vratih.

Brez strahu, da bi se jim nekdo nepovabljen zavlekel v posteljo in odkril njihov načrt.

Zapri oči in poskušaj najti nevtralnejši začetek od tega.

Seronja.

Prebudila te je ura, tako kot te zbudi vsako jutro, kazalci, ki kažejo pravi kot, kot edini točen čas. Razvijaš misel o petnajstih minutah kot mikroidealizmu, ki ti daje dovolj časa, da razmišljaš o vsem, kar bi se v vmesnem času lahko toliko spremenilo, da je najvarneje ne vstati. Petnajst minut je dovolj časa, da zamenjaš politično ideologijo, ime, biografijo, želje, hrepenenja, načrte, obljube, pričakovanja, vsa stališča, za katerimi si še včeraj trdno stal. Hladnokrven in grob.

Malo nasilen.

Četr ure po tem, ko se je treba začeti spreminjati ali vstati.

Ti vstaneš. Preden se kazalci premaknejo in povzročijo, da nekdo pomisli na tebe.¹

Odpreš oči in vstaneš, da bi se izognil naštevanju tistih, ki te pogrešajo.

Greš k odprtim vratom kopalnice.

Slišiš kapljanje vode in čutiš vonj dezinfekcijskega sredstva.

Med približevanjem v ogledalu vidiš motne obrise svojega telesa.

Ko se popolnoma približaš, prvič zagledaš lasten obraz. A ga ne prepoznaš.

Še trikrat boš videl lasten obraz, ampak ta zrcaljenja bodo povsem slučajna.

V kopalniškem ogledalu torej nisi prepoznal lastnega obraza.

To se je dogajalo že prej.

Ni razloga za paniko.

Ne prepoznati lastnega obraza je pravzaprav prednost. Bolje, da ne veš, česa vsega si zmožen. Na kaj vse si pripravljen. Obrnil si glavo in obraz je izginil, kakor da ga nikoli ni bilo. Da bi to, kar si si zamislil, izvedel, kakor je treba, je bolje ne prepoznati se.

Izvajaj veliki maneuver. V sunku se obrneš na peti, izstopiš iz kopalnice, prečkaš sobo in pristopiš k oknu.

Označuješ teritorij. Rad bi jim pomagal, da bi čim lažje rekonstruirali tvoje premike, ko ugotovijo, da si tukaj preživel svoje poslednje ure pred odhodom na letališče.

Z roko se dotikaš splovila.

Tlačiš prst v nos.

Začutiš vonj splovila.

Rad bi s svojo sproščenostjo izzval simpatije. Ko bi kdo vedel, da si tukaj, popolnoma dovzeten vplivu. Še sanjav. Preden se popolnoma posvetiš nalogi.

Nori DIVERZIJ, ki jo načrtuješ.

Izgovoril si jo. Danes zjutraj prvič.

Sanjal si to besedo. Kako sveti v temi. Trepeta v neki idilični sceni mračne puščobe kakor neon. Ena sama beseda. Kot kažipot.

Miren si.

Obrneš se proti sobi. Zaobjameš jo s pogledom.

Hotelska soba 3 krat 5 metrov. Nevtralni vzorec tapet idealen, da se iz njega kot iz letnic razbere čas in rekonstruira želja tistega, ki je nekoč bival tukaj. Tapete so okrašene s stiliziranim motivom razcvetelih lilij, ki so, obrnjene narobe,

videti kot razkošen penis z veliko glavico, ki izbrizgava spermo. Naključje? Ali je hrepenenje nekoga ostalo razmazano po posivelih zidovih hotelske sobe kot po skladišču hrepenenj. Lahko poskušaš uganiti, kdo je v tej sobi bival pred tabo. Poskušati rekonstruirati najtočnejšo sliko drugega. Videti, koliko so vredne vse tvoje izkušnje. Zid deli sobo na pol v smeri vzhod-zahod. Mogoče je bila nekoč del večjega apartmaja. Ali dvorane za ples. Nekdo mora biti na drugi strani. V medprostoru.

Desno od vhoda se nahaja mala miza s pridruženim stolom. Na mizi v plastični mapi je hišni red in pravila obnašanja. Enoposteljna soba je predvidena samo za eno osebo. Obiskovalci lahko ostanejo najkasneje do 22. ure. V nasprotnem primeru bo hotel po vnaprej določenem ceniku prisiljen zaračunati pomožno posteljo. To je izpisano z odebeljenimi črkami. Poudarjeno pravilo, ki se ga ne bi smelo kršiti. Ne glede na potrebo in individualno nagnjenost k temu, da kršiš pravila in razdiraš vsiljene sisteme. V hotelski sobi si bil nastanjen 7 dni. Brez poskusa, da bi se počutil kot doma ali da zavestno poskušaš prepoznati prostor kot del neke druge situacije. Nikoli prej nisi bil v tej sobi. Nikoli je nisi sanjal. Nikoli ti o njej nihče ni ničesar govoril. Nisi videl fotografije. Nisi prepoznal vonja. Vzorec tapet se ti ne zdi znan. Nikoli te noben tujec ni pripeljal v tako ali podobno sobo in te pustil, da se slečeš v kopalnici. Popolnoma tuja ti je njena arhitektura, prostorna nelogičnost, svetloba, ki prihaja skozi okno, obrnjeno na zahod.

POPOLNOMA TI JE NEJASNA NJENA FUNKCIJA.

Zakaj bi se torej silil, da jo prepoznaš?

Odpiraš okno. Lahko da je hladno ali toplo. Odvisno od letnega časa. Vzemimo, da se je tega dne ali dan prej ponovno začel cikel poletnega solsticija.

Temperature so previsoke.

Čutiš, kako ti telo vsako možno snov proizvaja v prevelikih količinah. Obril si si podpazduhe, skrajšal sramne dlake in dlake na prsih. Da bi telo imelo čim manj ugodnih mest za uveljavljanje lastne volje. Stojiš pred svetom, urbi et orbi, kot poslednji licemer, ki mu brezpogojno verjamejo. Nevarno se nagibaš skozi okno. Ko svet opazuješ z višine, gre razmerje veličine vedno svetu v korist. Ti si majhen. Še malo se nagneš ven. Čutiš, kako ti veter, začinjen z vonjem piščancjih palčk in sladke svinjine, vstopa v glavo in jo polni kot posodo. Takoj za vogalom se nahaja kitajska restavracija. Redni gosti so v glavnem Kitajci, lastnikova družina in prijatelji ter Turki, ki nastanjujejo bližnje bloke socialnih stanovanj.

Od vonja ti je postalo slabo.

Prideš k mizi.

Na mizi je.

Včeraj si ga dokončal, vložil v kuverto, polizal rob in jo zaprl.

¹ Goran Ferčec (1978, Koprivnica) je pisac, dramaturg i suradnik na izvedbenim i kazališnim projektima. Godine 2011. objavio roman *Ovdje neće biti čuda* u izdanju nakladničke kuće Fraktura. Iste godine u Zagrebačkom kazalištu mladih premijerno je izveden njegov tekst *Pismo Heineru Mülleru* u režiji Bojana Đorđeva. Član je uredništva časopisa za izvedbene umjetnosti Frakcija. Suosnivač Dramaturškog kolektiva (dk), inicijative koja se bavi promocijom dramskih tekstova mladih hrvatskih autora. Objavljuje eseje, izvedbene i teorijske tekstove.

¹ Kdo bi lahko mislil nate, medtem ko ležiš v sobi hotela, ki je bil nekoč poslednja utrdba, po kateri je bila svoboda pogojena z vsakdanjostjo?

Pismo.

Na mizi poleg vseh drugih stvari. Bela kuverta. Format amerikanke:

230 x 110 milimetrov. Vzameš jo v roko, potem jo spet položiš na mizo.

Nepotrebna gesta. Razen, če želiš naglasiti pomembnost pisma v DIVERZIJJI (izvedbi), ki sledi.

Zapiraš okno. Povlečeš zaveso. V polmraku bolje misliš. Želje so svobodnejše, če se svet komajda razloči.

Na trebuh se uležeš na tla.

Na stolu leži vržena obleka. V kader ti vdirajo rokavi suknjiča in čevlji, očiščeni blata in prahu, lepo zloženi ob delovno mizo. Krogla, narejena iz para nogavic, je vržena v enega od čevljev. Vseeno katerega.

Desnega ali levega.

Nekdo bi v tem lahko prepoznal tvoje navade. Tvojo ideološko opredeljenost. Pripadnost političnim funkcijam. Nagnjenost k tihemu, a učinkovitemu aktivizmu. Tvojo urejenost. Tvojo zgodovino bolezni. Dneve po tem, ko zapustiš to sobo, bi nekdo lahko iskal podrobnosti nevidne golemu očesu in poskušal iz njih sestaviti tvoj psihološki profil in iz njega razbrati tvojo nikoli izpolnjeno željo o UREJENEM ŽIVLJENJU.²

Medtem ko se ti braniš misliti o drugih, bi se nekdo lahko poskušal ukvarjati s tabo in poskušal rekonstruirati, kaj si počel zadnjih dvanajst ur. Si opravljal veliko potrebo. Veliko in malo. Gledal tv. Se stuširal pred spanjem.

Masturbiral v postelji. Obrisal roko v rjuho. Krvavel.

Zakaj bi krvavel?

Nekdo bi lahko debelo udaril mimo. Urejeno življenje in spontana krvavenja so popolne iluzije.

Nekdo bi lahko ustvaril zgrešeno krivuljo želja. Rekonstruirati karakter, ki niti slučajno ni tvoj, lahko pa bi predstavljal idealnega tebe. Kot tisti ti, ki si od nekdaj želel biti. O katerem si od nekdaj sanjal. Katerega obrise si tako jasno videl, a jih nikoli nisi mogel napraviti sebi lastne. Tisti, ki krvavi, a se zaradi tega ne počuti kot junak. Za kaj takega ti je od nekdaj primanjkovalo časa. Kot je vedno premalo časa, da bi ugotovil, kaj pomeni umreti za pravo stvar.

Kako romantična sintagma.

Lahko bi jo razvijal kot neskončno variacijo, jo kontrapunktiral vsaki ideologiji, vsakemu sistemu, če bi le lahko našel dovolj varen kraj.

Kraj, ki je pripravljen tvegati.

Nek kraj bolj prizemljen od tega tukaj.

Tla pod tvojimi nogami niso več varna.

Medtem ko ležiš na trebuhu in razmišljaš o smrti za pravo stvar, čutiš vibracije, ki stresejo celo nadstropje vsakič, ko se zažene mehanizem dvigala na hodniku. Telo prenaša zunanje vibracije na občutek varnosti, na katerem si zadnjih nekaj dni toliko delal. To je trenutek, ko bi lahko bilo vse izgubljeno. Samo ena vibracija bi lahko zrušila celotno konstrukcijo prepričanj v niz postopkov, ki se jih pripravljaš izvesti. Moraš najti način, kako biti močnejši od vibracij. Z rokama se opreš ob zlizano sintetično talno izolacijo, se dvigneš in zatem spet spustiš, dokler se s konico nosu ne dotakneš tal. In tako vse dokler roke lahko zdržijo težo tvojega telesa. Dokler se ti telo ne začne krčiti in krč v mišicah nadvlada dvom. Glasno šteješ. To traja dovolj dolgo, da začutiš, kako se ti je glava izpraznila vseh dvomov. A to ni dovolj. Prevališ se na hrbet, stakneš dlani na zatilju in dvigneš trup, vse dokler kontrakcija mišic ne izzove občutka zadovoljstva, občutek, da imaš rad svoje telo. Vdihneš skozi nos, izdihneš skozi usta in pustiš, da se slina razprši povsod okoli. Po tleh, po nogah, po prsih, po obrazu. Znoj ti teče vzdolž hrbta in stegen in se zbira v pobritih pregibih. Spolzek si kot riba. Niti ena misel ne traja dlje od treh sekund. Zdaj si še najbližje pornografski sliki boga.

Prvi dan prihoda nisi imel pojma, kaj se od tebe pričakuje. Pomislil si, da si na napačnem kraju. Misel, da si se po pomoti znašel na tem mestu, te je spodbudila k občutku odgovornosti in k iskanju razloga, zaradi katerega si se znašel na tem mestu. Boljšega razloga od tega, ki ti je trenutno padel na pamet. Festival srednjeevropskih pisateljev. Trajal je pet delovnih dni. Od ponedeljka do petka. Tvoja vloga je bila majhna, neznatna, ampak bil si potreben zaradi povprečja. Nihče te ni prepoznal. Tisti, ki so poznali tvoje romane, niso prepoznali tvojega obraza. Tisti, ki so prepoznali tvoj obraz, se niso mogli spomniti, od kod te poznajo. Izpadlo je, da se prevodi tvojih romanov ne zdijo tvoji. Kot da te je jezik izdal in ti onemogočil, da ljudje, ki grejo skozi kongresno dvorano, povežejo naslovnice tvojih knjig s tvojim obrazom. Ali tvoj obraz s temi knjigami ali s katerokoli knjigo predstavljeno v katalogu.

Kljub temu so te pri vsakem mimohodu pozdravljali s kimanjem glave, pogledom polnim spoštovanja in začinjenim intelektualnim nasmeškom. Tistim, ki ne razkriva zob in ki vsebuje zadržano previdnost nekega člana izkušene demokracije. Zazdelo se ti je, da o tebi vedo več, kot veš sam o sebi. Ali pa so te samo pomilovali zaradi napake, ki se je

zgodila prvega dne in ki jo ti še vedno poskušaš smatrati kot logično.

Čeprav se ti zdi, da je napaka pravzaprav vedno želja, da dejavnost še za kratek čas zadržiš v lastnem telesu, zase.

Dejavnost kot edino ideologijo, za katero se še ima smisel boriti.

Obdržati pravo smer.

Ostati na pravi strani.

Ga ne polomiti.

Vztrajati.

Boriti se.

Biti nepopustljiv.

Ne občutiti strahu.

Kaj bi šlo pravzaprav lahko narobe?

Na hitro planirane akcije so uspešno izvedene v enakem odstotku kot dolgo načrtovane in skrbno izdelane akcije.

Ležiš na tleh, medtem ko se ti telo suši in buljiš v madež na plafonu.

Preden vstaneš, se oblečeš in se odpraviš, hočeš še nekaj storiti zase. Pustiti za sabo nek znak tistemu, ki bo za tabo spal v tej sobi in buljil v plafon.

Madeži na plafonu te spominjajo na še neodkriti kontinent.

Kontinent, ki mu preti katastrofa.

Kontinent, ki je preživel katastrofo.

Neko čudno, incestuozno simbiozo kontinentov.

Dvigneš se s tal. Privlečeš stol pod mesto, kjer se na plafonu nahajajo madeži. Povzpneš se in s svinčnikom napišeš FIND ME ON THE MAP IF YOU CAN.

Čas je, da se odpraviš.

Ostanek načrta izvedeš organizirano kot najbolj streniran vojak.

Dokler ne odideš, se premikaš po hotelski sobi kot po nikogaršnji zemlji.

Oblečeš si srajco, zatem hlače. Zavežeš kravato. Navlečeš nogavice. Zatem obuješ čevlje. Pomigaš z nožnimi prsti, da bi začutil, koliko manevrskega prostora imaš.

Poleg malo vraževerja.

Stvari z mize pospravljaš v črno usnjeno torbo. To, kar potrebuješ za izvedbo. Nič več od tega. Vse, kar ne gre v torbo zmečeš v prevleko za blazino in odneseš s sabo iz hotela. Dokaze, da si bival v tej hotelski sobi, v tem mestu, moraš uničiti.

Od trenutka, ko zapustiš sobo, je vsak tvoj korak do potankosti preračunan. Nobenih odvečnih gest ni. Nobenega obotavljanja. Nobene nepotrebne mimike, ki bi razkrila razočaranje. Ali žalost.

Zapuščaš hotelsko sobo z namero, da se nikdar več ne vrneš. Da bi taka odločitev bila dosledno izvedena, moraš biti taktičen. Stopaš po hodniku hotela, njegova izolacija te spominja na

poslopja velikih zaprtih nakupovalnih centrov. Ne slišiš lastnih korakov. Podplati tvojih čevljev se vdirajo v shojen tapison. Hodniki hotela so zavarovani z video kamerami. Na koncu vsakega hodnika se nahaja eno ribje oko. Nadzorna kamera, ki spremlja vsak tvoj korak, vsako tvojo gesto. Potrudil se boš, da oni ne opazijo, da si jih ti opazil.

Prideš na recepcijo. Odjavljaš se. Vzameš svoj potni list, pospraviš ga v torbo.

Zapustiš hotel in Kurfürstenstraße, korakaš proti postaji podzemne železnice, ki je označena, kot da gre za rudnik zlata. Vsakič znova, vsakič znova, kakor da še nikdar prej nisi stal pred odprto krajino, te gane puščoba mesta. Med ulicami vladajo neskončne čistine, ki povzročajo vrtoglavico. Neodločnost v nameri. Hoče te spodnesti. Te prisiliti, da si predstavljaš ladjo, kako se ti približuje in ti preti. Velika preteča pošast sredi mesta. Zmota, ki proizvaja prepreno, je v tvoji glavi. Obrneš se okrog sebe in poiščeš kontejner. Pristopiš k njemu in vanj vržeš prevleko za blazino s stvarmi, ki jih nikoli nihče ne sme najti.

Na zapuščeni ulici te nihče ne opazi. Mirno se oddaljiš od kontejnerja. V idealnih kadrih bi kontejner odletel v zrak v trenutku, ko se hladnokrvno in dovolj oddaljiš. Upočasnjen posnetek eksplozije na tvojem obrazu ne bi izzval niti trzlaja. Ponavljaj bi se v neskončnost, s tvojega obraza bi najprej brisal oči, zatem nos in usta, dokler ne bi ostal samo madež nataknen na ramena. Tvoj korak je zmeren. Ne kažeš panike. Dlani imaš suhe. Dvigneš glavo proti nebu.

Vremenske razmere so odvisne od letnega časa. Recimo, da je situacija sledeča. Oblačno. Verjetnost padavin 77%. Temperatura 18 °C. Vzhodni veter. Od trenutka, ko si zapustil hotel, vidiš vhod na železniško postajo. Ostane ti le še nekaj metrov do tekočih stopnic, ki te bodo spustile v drobovje zemlje.

Ponavljaj kot tablico za množenje vsak del načrta, ki si si ga zamislil izvesti.

Edino tako boš uspešno opravil nalogo.

Tvoj obraz je mrtvo resen. Hladen.

Podplati tvojih čevljev odmevajo po betonski podlagi perona.

Prihaja

podzemni vlak, ki te bo odvedel do letališča.

Vstopiš v vagon.

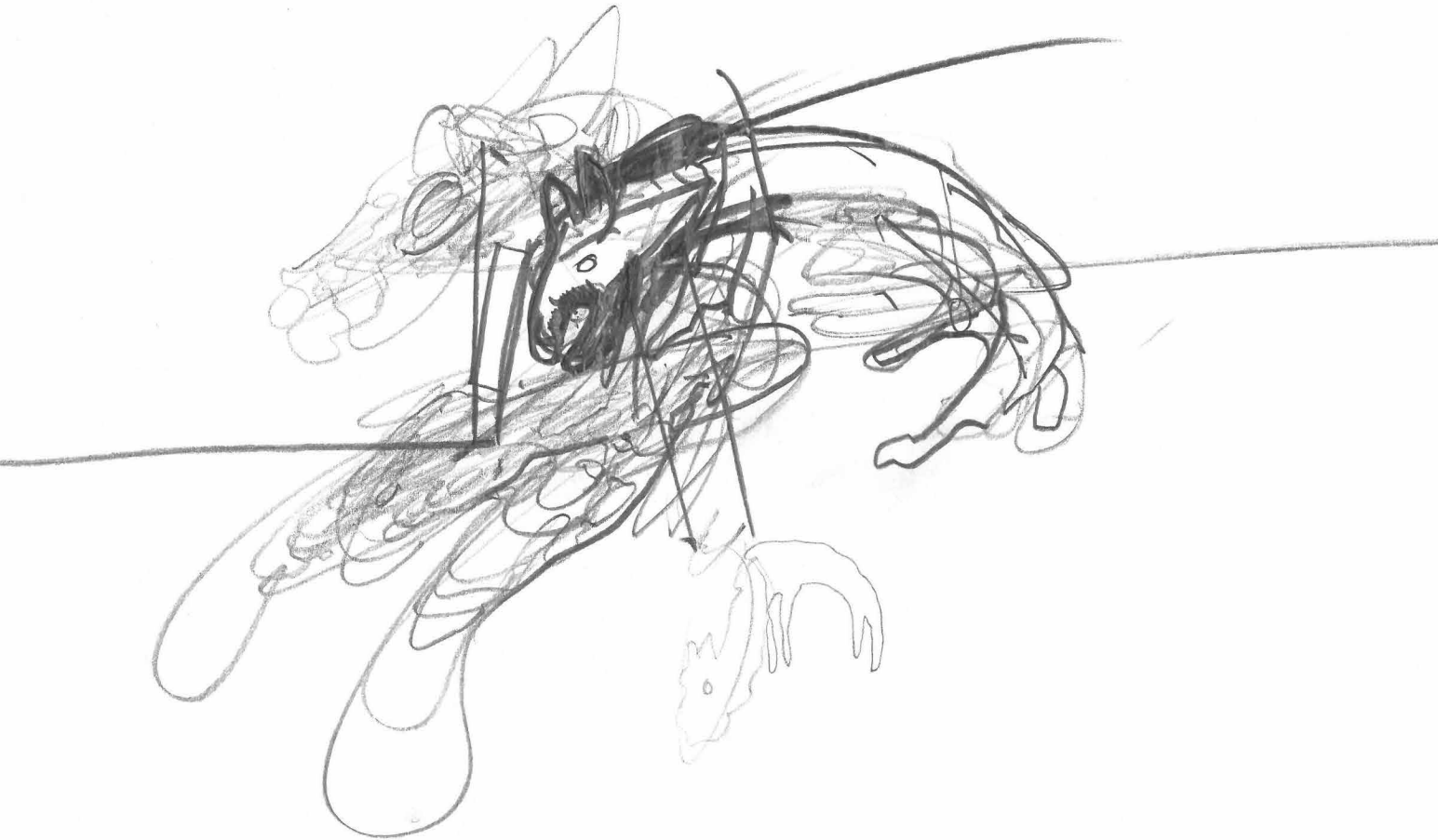
Trudiš se ostati neopažen.

Še preden vstopiš v garnituro podzemne železnice, buškne vate vonj po zažganem, po rakiji in neopranem kontejnerju. Ne moreš mu določiti izvora.

Globoko vdihneš. Vonj je tako prepoznaven, da si nanj razvil odpornost. Ignoriraš ga.

V vagonu podzemne železnice NIKDAR NE MOREŠ BITI daleč

^[1] 2 Ko govorimo o kratkoročnih osebnih pričakovanjih, je v skladu z EuroBarometrom 63 na Hrvaškem trenutno za dve indeksni točki več optimistov in pesimistov, medtem ko se je za tri točke zmanjšalo število neodločenih in za točko tistih, ki na vprašanje niso znali odgovoriti. Število optimistov presega polovico samo v srednješolsko-študentski starostni skupini. Največ optimistov, 40 odstotkov, je v Zagrebu in najmanj, 23 odstotkov, v Slavoniji. Povprečni Evropejec je samo za tri odstotke večji optimist od povprečnega Hrvata, a za sedem odstotkov manjši pesimist. Skoraj polovica povprečnih Evropejcev, 49 odstotkov, ne pričakuje, da se bo njihovo življenje v prihajajočem letu spremenilo. (raziskava Eurobarometer 64)

od drugih. Dostojno si zavzel svoje mesto. Označil si svoj prostor. Ne moreš si ga prisvojiti, lahko pa ga označiš. Tvoje telo je napeto. Sediš dvignjene glave in zravnano. Noge imaš rahlo razširjene. Roke položene v naročje. Trudiš se, da bi krenje rok in nog ostale nevtralne. V naročje si položil torbo. Izpostavil si jo. Vsebina torbe je pomembna za uspešno izvedbo. Čeprav veš, da je kaj takega že od nekdaj obsojeno na propad. Navadno ne bi bil tako oblečen. Črna obleka, bela srajca, črna kravata. Črni čevlji. Ta trenutek je petintrideset odstotkov moških in pet odstotkov žensk oblečenih kot ti. To je dovolj za uspešen začetek.

Iz žepa vzameš trak papirja, na katerega si napisal HERAKLEJEV SIN³

in ga z lepilnim trakom zalepiš okrog leve roke.

Sam si v tem.

Tak je plan.

Na povratku.

Vonj, ki ga morda samo ti občutiš, je še vedno prisoten v tvojih nosnicah. Ne moreš mu odrediti izvora. Če bi ga moral opisati, bi rekel, da spominja na vonj vzhodnega vetra, čeprav je vonj, ki ga čutiš konkretniji od vonja vetra.

Ti si izvor.

Tvoja obleka izpareva vse, kar si poskušal skriti. Tvoja koža namerno provocira s svojim vonjem. Dvigneš roko, nagneš glavo in se povohaš pod roko. Odvisno od vrste nerazumevanja bo vonj spominjal na davni občutek strahu, na ideologijo, h kateri se vračaš, na vonj drugega moškega. Na mešanico vsega naštetega.

Na to nisi računal.

Spustiš roko. Premetriš situacijo okoli sebe.

Pri vsakem povratku poskušaš skriti, kam se vračaš. Povratek tako zbujajo vprašanje.

Se splača skrivati?

Pripravil si se. Vzameš kos belega papirja, na njega napišeš ime mesta, kamor potuješ in ga obrneš proti potnikom v vagonu. Čakaš, na kakršnokoli njihovo reakcijo. Ne vznemirja te dejstvo, da večina ne ve, kje se ta kraj nahaja. Tisti, ki vedo, se bodo zagledali skozi okno in se z vsemi silami poskušali

prepričati, da so pozabili. Sprašuješ se, če čutijo strah. Medtem ko črkujejo ali v glavi obračajo ime mesta, mislijo, da si:

- a) nor,
- b) tujec,
- c) izgubljen,
- d) terorist,
- e) komunist,
- f) nacionalist,
- g) črnc,
- h) homoseksualec,
- i) vse zgoraj naštet.

Potem odpreš torbo, počasi, tako da strah iztisne ves avtomatizem, ki jih napolnjuje in še počasneje iz torbe vzameš potni list, letalsko karto in 20 € in jih nemarno položiš na tla vagona, tako, da jih vsi vidijo. Tvegaš, da ostaneš brez vsega, da povzročiš problem v sistemu, ki je zadolžen za reševanje problemov. Sistem, ki rešuje probleme ukradenega potnega lista, karte in denarja, nima problemov sam s sabo. Ti si problem sistema. Tvoja gesta je poskus, da jim priskrbiš delo. Kamere v vagonu so te že posnele. V sistemu je sprožen znak za nevarnost. Nič se še ni zgodilo, ampak tvoja intencija/namera je prepoznana. Ti iniciraš problem, čeprav nikogar z ničemer ne ogrožaš. Vendar ne bo nobenih ukrepov, dokler se neko od potnikov v vagonu ne zapodi in ti vzame denar, potni list in karto. A na takšno dejanje v tem trenutku ni pripravljen nihče. Nihče si ne drzne. Ne želijo, da jih sistem prepozna kot problem. Vsak od petdesetih potnikov je izbral svojo točko, v katero nepremično bulji. Vendar ta točka nisi ti.

Ignorirajo te.

Pripravil si se. Veš, na kateri postaji moraš zapustiti vagon. S tal pobereš potni list, letalsko karto in 20€ in jih pospraviš v torbo. Vstaneš.

Z rokami poravnaj hlače. Popraviš trak okoli leve roke, tako, da so črke vidne. Popraviš kravato. Snameš očala, pritisneš prste na oči. Ponovno sedeš. Odvežeš in zavežeš čevlje. Najprej desnega, zatem levega. Potem ponovno vstaneš. Če so tvoja ramena povešena, jih potisni nazaj. Obrni se proti oknu. V temo pogledaj odločno, kot da veš, kje si. Morda bodo za trenutek pomislili, da je vse to igra, ki se bo vsak čas končala in oni bodo drug drugemu podelili aplavz kot nagrado za sodelovanje. Ko se garnitura vlaka upočasnjuje, ti tvoj odsev v oknu vagona spet postaja podoben. Vzameš torbo, zapustiš svoje mesto in se približaš izstopnim vratom.

Pravočasno pritisneš gumb za odpiranje vrat. Z upočasnjevanjem vlaka tvoja potrpežljivost raste. Ure bi lahko čakal na izstop. Tebi to ni problem. Večurno čakanje je običajna praksa, ko si nekaj želimo ali ko obstaja načrt za dosego nečesa.

Okrog desnega zapestja nosiš uro.⁴

³ Njegovih sinov je toliko, da se mi včasih zdi nemogoče, da bi ne bila v nekem daljnem sorodstvu, povezana z nekim mitskim kolenom, kar me dela pol-pol-pol in še trikrat polboga, če vzamemo, da je vsak pol okoli tisoč let. Kljub mojim suhljatim nogam, štrleči medenici, rahličnim prsim, gnili čeljusti in deklislo šibkim rokam.

Pogledaš na uro. Pot do letališča je trajala približno štirideset minut. Sedem minut dlje kot si precenil. Izstopiš iz vlaka. Vrata za tabo se zaprejo. Približaš se tekočim stopnicam, nad katerimi visi znak za vhod v stavbo letališča. Medtem iz torbe jemlješ tlorisni načrt.⁵

Letališka stavba je razdeljena na tri nivoje. Tloris se v ničemer ne razlikuje od kakega tovarniškega kompleksa. Spominja na okrnjeno črko H. Terminal A zavzema celo prvo nadstropje in služi kot terminal za prihode. Ob prostorih za prihode in čakanje potnikov je na razpolago nekaj kavarn, informacijski pult in prodajalna, ki je na zemljevidu označena s simboli knjige, pipe in darila. Na karti, ki jo držiš v roki, je v samem centru terminala A nameščen VIP salon, označen s simbolom človeka, ki ležerno sedi prekrizanih nog, medtem ko mu nad glavo lebdiyo črke VIP. Dodatni VIP salon se nahaja v drugem nadstropju zgradbe, a je označeno, da se do njega lahko dostopa samo, če je tako navedeno na potnikovi karti. Vstopiš v terminal A v pritličju. Karta te vodi naravnost v središče največje gneče. Pritlični terminal A je mesto odhoda. Korakaš naravnost v neopisljivo razburjenje in gnečo. To je mesto, s katerega ljudje odhajajo. Nervoza terminala vpliva na vitalne funkcije tvojega telesa.

Eden od simptomov je glavobol.

Drugi znojenje.

Tretji bolečina v prsih.

Ignoriraš simptome. Poskušaš organizirati načrt svojega gibanja.

Ti nisi potnik kot vsi ostali. Tvoj cilj ni samo odpotovati.

Pazi, da te organizirani mehanizem, po katerem se stvari okoli tebe odvijajo, ne odnese. Ne pozabi, da imaš načrt. Načrt, ki

ga moraš pripeljati do konca.

Preučuješ zemljevid, ki ga držiš v rokah.

Izhodi od 1 do 15 so rezervirani za terminal A.

Barve v tlorisnem razporedu nakazujejo smer, v katero se moraš premikati. Od hladne proti topli. Od temno modre proti oranžni.

Poleg dveh glavnih terminalov A, obstajajo še terminali B, C in D. Vsak od njih predstavlja terminal A v malem z vso potrebno infrastrukturo.

Služijo odhodom, okrog katerih se redko ustvarjajo gneče in kjer se od dinamike ponudbe in povpraševanja ne pričakuje velikih finančnih dobičkov. Terminali B, C in D nimajo VIP salona. Po tlorisu je nemogoče predvidevati hierarhično piramidalno strukturo, ki se razkriva v zunanji formi zgradbe. Prostor korektno skriva svoja nedostopna mesta. Tebi ta v tem trenutku niso niti potrebna. Prav nasprotno. Možnost, da se približaš večjemu številu ljudi, ti gre pravzaprav na roko. Potem ko uspeš najti točko, kjer se nahajaš, kreneš po hodniku na desno.

Pot do mesta, kjer boš opravil check-in, je položena s sijajnimi marmornatimi ploščami, ki se v nočnih urah vsakodnevno loščijo. Ženske, ki loščijo marmornat pod v glavnem molčijo. Verjetnost, da so nemške narodnosti je manjša od 10 %. Tako kot ženska, ki dela za malim priročnim šankom, kjer se da kupiti kavo. Tako kot ženska, ki prazni kante za odpadke vzdolž širokega hodnika. One služijo kot idealen argument, ko razvijaš teorijo o kapitalističnem izkoriščanju poceni delovne sile, a če jih samo malo spoštuješ, jih nikoli več ne boš izkoristil kot argument. Pusti jih, da delajo v tišini. Za to ne potrebujejo jezika. Kakor ga tudi ti ne. Kar govoriš ni pomembno. Tako in tako te nihče ne razume. Vsebina tvoje torbe je edina stvar, ki ti je ostala. Ničesar več ne poseduješ, a se trudiš ohranjati vtis enakopravnega državljana sveta. Ne pozabi, pravila, po katerih je urejen sistem, ki te obkroža, so legitimna do poslednje točke ustave.

Zelo malo je potrebno, da prekršiš pravilo.

Če si tega svesten ali ne. Bodi pazljiv.

Greš skozi hodnik, ki mu ne vidiš ne konca, ne začetka. Gneča je zmerna. Verjetnost padavin glede na sivo nebo je narasla. V glavi si zamišljaš krivuljo lastne potniške nervoze. V primerjavi s krivuljo nervoze iz zobozdravniške čakalnice je drastično narasla.

Grafikon postaja premajhen.

Pristopiš k šalterjem za check-in. Pogledaš na uro. Hoja po hodniku ti je vzela deset minut od časa izvedbe. To, kar piše v vodiču po Teglu, je laž. Heksagonalno organiziran prostor ne prihrani časa. Delajo trije šalterji od desetih obstoječih. Na šalterju štiri in pet sedita ženski, na šalterju šest sedi moški. Takole od daleč izgleda mlad in lep. Čeprav je tam največja

gužva, se postaviš v vrsto na šalterju številka šest. Za potrebe izvedbe. Ne zaradi lastnih afinitet.

Pred tabo je sedmero, desetero, dvanajstero ljudi. Medtem ko stojiš na koncu vrste, jim gledaš v zatilja; poskušaš odkriti skupne poteze in glede na obliko glave odrediti mesto njihove destinacije.

Kakršnokoli dodatno znamenje, po katerem se razlikujejo od ostanka optimističnega sveta, ti bo olajšalo nalogo. Čeprav prhljaj in mastni lasje niso več edini pokazatelj socializma s človeškim obrazom. Stvari so se medtem pomešale. Kapitalizem mora imeti svoje simptome⁶.

Na šalterju za check-in sedi mlad nasmejan moški. Njegova starost je težko določljiva. Vsi zobje so na mestu. To je bil pogoj za zaposlitev. Njegova uslužnost je obratno sorazmerna z občutkom tvoje ničvrednosti, ko mu podajaš potni list in karto, v vednosti, da ni zmožen pravilno prebrati in izgovoriti tvojega imena. Da bi se o tem prepričal, ga lahko prosiš, naj to stori. Lahko bi ga privedel v dovolj neugodno situacijo, da bo začutil potrebo, da se ti maščuje in te namesti v zadnji del letala. Trenutek odločitve. Boš nekoliko tvegäl in ga prosil, naj prebere tvoje ime?

Boš prenesel tveganje, ki ga takšna odločitev prinaša?

Ne.

Ves čas, ko se ukvarja s tvojimi papirji, ne umakne nasmeška z obraza. Njegov nasmešek je znak premišljene poslovne etike. Opogumlja te, da se počutiš enakopravnega, čeprav ne more izgovoriti tvojega imena. Ali pa ga lahko izgovori tako, da ga

^[1] 6 Hipertimezija, za katero sedaj bolega dvoje registriranih, je dobila naziv iz starogrške besede thymesis, ki pomeni spominjanje. A. J. se spominja vsake trivialne podrobnosti iz svojega življenja vse od zgodnjih najstniških let. Dovolj ji je omeniti nek datum pa ima pripravljen odgovor. Če jo vprašate, kaj se je zgodilo 16. avgusta 1979, vam bo z lahkoto odgovorila, da je tega dne umrl Elvis Presley. Na vprašanje, kaj se je zgodilo 25. maja 1979, odgovori, da je tega dne v Chicagu strmoglavilo letalo DC10 v lasti podjetja American Airlines in da je v nesreči umrlo 275 potnikov. Brad Williams, radijski voditelj, ni samo pristal na sodelovanje v raziskavi, temveč je tudi dovolil, da se njegova identiteta razkrije javnosti. Med testiranjem je Williams točno identificiral dneve 20 različnih dogodkov, vključno z rojstvom dojenčka iz epruvete1978, tragedijo v indijskem Bhopalu 1984 in zmago teniške igralkе Billy King proti kolegu Bobbyju Riggsu leta 1973. Oba primerka sta človeška koledarja. Kako lahko shranjujeta te informacije tako detajlno, ni znano. Izven Združenih držav Amerike ni zabeleženega nobenega primera hipertimezije7 Alain Badiou: Ethics, An Essay on the Understanding of Evil, Verso, London 2002, str. 18

^[2] 8 Writer, born 1929 in Eppendorf, East Germany. Initially a journalist, he worked at the Maxim-Gorki-Theater in East Berlin (1958-9), was a playwright for the Berlin Ensemble (1970-6), and became one of its directors in 1992. A Communist, his work was influenced by Bertolt Brecht and is vigorously antifascist, humanitarian, and later also critical of the socialist regime in East Germany. He wrote plays together with his wife, Inge Müller, and adaptations of Shakespeare and classical drama, including Philoktet (1965) and Oedipus Tyrann (1968). One of the most significant and much-performed playwrights of the 20th-c, he was awarded the Georg-Büchner-Preis in 1985 and the Kleist Preis in 1990.

več ne prepoznaš za svojega. Tako, da to nisi več ti. Njegov nasmeh povzroča, da se počutiš bolj pogumnega, kot on misli, da si sposoben biti, zato iz žepa potegneš še en trak papirja z napisom HERCULES SON in mu jo ponudiš v znak pozornosti. On te gleda. Sprejme popisan papir, ga prebere, potem te spet pogleda. Usmeriš njegovo pozornost na svoj levi rokav in v odlični angleščini rečeš: »If you think on »conception of ethics as the ethics of other, or the ethics of difference,«⁷ than put this sign around your left hand.«

Najprej te gleda, potem se počasi premakne od šalterja proti zidu za njim, obrne glavo k sodelavki na njegovi desni in jo pogleda. Njegova gesta je poziv na pomoč. Na tebi je, da pomiriš situacijo. Rečeš mu: »I find you to be extremely attractive other. I can't really explain why.«

Samo dejstvo, da razume, kaj govoriš ne glede na to, kaj govoriš, je dovolj, da prenese lastno paniko. Nasmeh, ki je za trenutek izginil, se vrača na njegov obraz. Še naprej te gleda kot enakopravnega. Samo drugačnega. Tebe to ne moti. Gledaš ga in čakaš, da nekaj reče. Karkoli. Samo, da se zjasni. Zatem pogleda mimo tebe in reče: »Gate D4. Next, please.«

Ena : nula za privlačnega moškega na šalterju.

Narediš dva koraka v desno. Pogledaš na uro. Čakanje v vrsti ti je vzelo od sedem do petnajst minut.

Brez panike. Čas je kategorija, ki si jo prilagodil sebi. Po potrebi ga lahko upočasniš ali pospešiš. Odrediš hitrost bitju sekund. Čeprav v tvoji izvedbi ni odločenih določeni trenutek. Sekunde se ne odštevajo do nekega usodnega, predvidenega časa. Vse se lahko odlaša v neskončnost. Lahko samo greš mimo in zapustiš ta kraj, kot da te nikoli ni bilo tukaj. In ljudje mimo katerih greš, nikoli ne bodo izvedeli kakšno srečo so imeli. Srečanje s tabo je slabo znamenje v karti usode. A hodniki skozi katere greš so preširoki, da bi se neizbežno lahko preložilo. Za izvedbo potrebuješ idealen trenutek, morbidno spokojen duh časa, popolno stkan ustroj sveta.

Čas imaš. Ti nastopiš v trenutku, ko vse okrog tebe uspava vsem poznani Allegro ma non tanto, ki sikaočče kot plin uhaja iz zvočnikov na stropu. Nihče ne ve, da bo ravno ta Allegro ma non tanto vstopil v njihov sluhovod in tam ostal za vedno.

Pogledaš na karto. Vsaka ločitev od glavne prometne žile letališča se zdi idealno mesto za 15 minut slave z melanholijo, ki je lastna meji vzhodne fronte.

Sledeča točka je mesto pregleda vsebine tvoje torbe.

Vsebina tvoje torbe nikogar ne ogroža. Fotografija Heinerja Müllerja⁸ izrezana iz časopisa skupaj z nepodpisanim komentarjem.⁹ Nekaj listov papirja. Črni flumaster. Lepilni trak. Moleskine blok z zapiski, ki jih nikoli ne boš uporabil. Načrt letališča Tegel. Neka pornografska revija v nemščini. Na pisalni stroj napisano pismo Heinerju Müllerju. Knjiga A Heiner Müller Reader, ki jo je prevedel in uredil Carl Weber,

s predgovorom Tonyja Kushnerja. Mont Blanc nalivno pero z izrazito sentimentalno vrednostjo.

Potni list. Letalska karta. 20€.

Nadaljuješ po hodniku proti mestu za pregled prtljage.

Mimogrede se ustaviš v prodajalni časopisov in vprašaš auf seinem besten Deutsch, ki jo zmoreš proizvesti.

Rečeš: »Ich hätte gern »Die Zeit«, bitte.«

Fraza je dovolj kratka, da jo lahko izvedeš brezhibno. Čeprav ne bereš nemško, niti ne razumeš več kot naslove časopisov, ki jih kupuješ, si brezhibno zvadil frazo in ženska, ki prodaja časopis, glede na poteze obraza in barvo kože verjetno Turkinja, ne posveča pozornosti tvoji brezhibni nemščini. V znak razumevanja enostavno pokimaš z glavo. Ona sprejme tvojo gesto in se nasmehne.

Prepogneš časopis in mirno nadaljuješ po hodniku proti izhodu D4. Ustaviš se, spustiš torbo poleg sebe in na karti poiščeš izhod D4. Najprej ga ne moreš najti. Potem zagledaš manjši odcep označen s šifro D4.

Izhod D4 se nahaja na samem koncu letališkega kompleksa. Daleč od vseh con brezcarinske trgovine, kafičev, stranišč. Izhodi so razporejeni glede na stran sveta, na katero potuješ. Komaj si ga našel. Da prideš do njega potrebuješ dobrih deset minut.¹⁰ Toliko manj boš imel za branje pisma, če se vmes ne zgodi še kaj, na kar nisi računal. Pred izhodom D4 moraš opraviti pregled prtljage. Pred tabo je vrsta. Nekaj minut traja, da pregledajo troje, petero, desetero ljudi pred tabo. Ne čutiš panike. Še malo in vstopil boš na mesto izvedbe.

Torbo spustiš na tekoči trak.

Greš skozi detektor kovin.

Vse je v redu.

Zaenkrat je vse v redu.

Vendar bi te lahko ustavili, izvlekli pornografsko revijo in te

vprašali, če je za osebno uporabo. Ali kako podobno neumnost. Nadaljnji koncept izvedbe bo odvisen od tvojega odgovora. Pazi, kaj jim boš odgovoril. Lahko rečeš:

— da je to predmet velike umetniške vrednosti;

— da je tisto, kar določa njegovo umetniško vrednost, tvoja osebna afiniteta do koncepta telesa in da se vsekakor izogibaš kapitalističnemu sistemu materialističnega vrednotenja glede na zgodovinsko-umetniški kontekst nekega predmeta ali njegove vseprisotnosti na tržišču;

— da je ta zbornik fotografij spomin na drago osebo;

— da nima nikakršne materialne vrednosti;

— da nima nikakršne sentimentalne vrednosti;

— da je za osebno uporabo;

— ali, enostavno, da je ta zbornik fotografij del izvedbe, ki jo trenutno izvajaš. Pustijo te skozi. Vzameš svoje stvari s tekočega traku. Slediš ljudem, ki so šli skozi detektor kovin pred tabo in pristopiš k mestu za pregled potnih listov. Človek za steklom iztegne roko skozi majhno odprtino. Daš mu potni list. Odpre ga, pogleda datum veljavnosti, potem tvojo fotografijo in tebe. Gledaš ga en face, potem ponudiš levi, zatem desni profil. Vzame štempiljko in jo odtisne na prvo prosto stran. Razrešen si. Sedaj imaš datum vstopa in izstopa. Pet dni, ki si jih prebil v njihovi državi, si bil

VZOREN GOST.

Dober tujec.

Prijatelj iz tujine.

Priznani umetnik.

Gostujoči delavec.

Delavec.

Ostalo ti je samo še branje pisma.

Potem ko ti mladi carinik vrne potni list, prestopiš rumeno linijo in vstopiš v prostor brezcarinskega območja. Arhitektura tega dela letališča se bistveno ne razlikuje od preostanka letališkega kompleksa. Nadgradnje, če jih je kaj bilo, so bile usklajene s prvotnim gradbenim načrtom. Funkcionalnost in udobnost pred lepim in estetskim. Iz zvočnikov slišiš glasbo. Postaneš. Prisluhneš. Ni *Allegro ma non tanto*, ki si ga pričakoval. Barok. Morda Bachove sonate za violino in čembalo.¹¹ Dobro poznaš kulturo, ki jo zapuščaš. Pred 288. leti ničesar od tega ni bilo. Približaš se velikim oknom, obrnjenim proti pustinji, ki deli mesto od letališča. Obrneš se. Ozreš se okrog sebe. Nobenega brezcarinskega razkošja, ki si ga pričakoval. Ena miniaturna prodajalna alkohola. Ena prodajalna parfumov. V obeh primerih alkohol.

Odpraviš se po hodniku proti izhodu D4. Pusto je. Vsa vrata in vsi izhodi so videti neprebojni. Vsa nosijo znak za prepoved vstopa. Približaš se izhodu D4.

Ko vstopiš v čakalnico, dobro premeriš prostor.

Poskušaš oceniti, kakšni so njegovi izvedbeni potenciali. Prostor

je velik. Strešna konstrukcija odprta. Debelina podpornikov razkrija komplicirani sistem prenosa teže. Vsa teža počiva na njih. Če se samo eden izmakne, konstrukcija neizogibno pade. Kot obok gotske katedrale. V delu, kjer je premer podpornika najširši, so postavljene klopi za sedenje. Koši za smeti ob zidu. Takoj po vstopu s koraki premeriš dolžino in širino prostora. Osemdeset korakov dolžine in oseminštirideset korakov širine. Skoraj kot nogometno igrišče. Napraviš nekoliko obhodov vzdolž zidu. Okna so velika in enakomerno osvetljujejo prostor. Čutiš, kako se ti prostor pod nogami lomi. Svojo neizkoriščenost počasi prepušča tvojemu gibanju. Lomiš ga po vseh oseh in smereh gibanja. Nikoli ga nihče ni takole izkoriščal. Ko mu lomiš osi, s povsem upočasnjenimi gibi uničuješ njegovo funkcionalnost. Tukaj ljudje prehajajo ali sedijo in berejo. Ali samo sedijo.

Poskušaš najti najugodnejšo točko; tisto, s katere lahko s pogledom zaobjameš cel prostor. Nemogoče. Nekdo vedno ostane skrit za stebrom. Tega ignoriraj. Izbriši tako njega kot njegovo funkcijo. Premotri situacijo in jo opiši. Na primer. Dvaintrideset. Od tega jih šestindvajset sedi, šest jih stoji. Starostno povprečje; nad petintrideset. Osemnajst žensk, devet moških in pet otrok. Na podlagi odsotnosti, utrujenosti in komaj zaznavni mreni nezainteresiranosti, ki je prekrila njihove obraze, predpostavljáš da je njihov cilj enak tvojemu. Da verjetno delite skupni jezik. Da delite enako nezainteresiranost za druge ljudi. Da se počutite bolj kot politični objekti kot pa subjekti. Toda to so že znani konstrukti, ki zlahka postanejo splošne resnice časa, ki mu pripadaš. Vzdrži se splošnih resnic. Zavzemi pozicijo, vkoplji se v neki kot prostora, ki ga boš kmalu zapustil. Poglej na uro. Poskušaj oceniti, koliko časa ti je ostalo. Iz torbe vzemi fotografijo Heinerja Müllerja. Postavi jo na okno, tako, da gleda v pustinjo, ki letališče deli od mesta. Iz torbe vzemi pismo, razpri ga in poglej na uro. Zdaj je že povsem vseeno, koliko časa je preostalo do trenutka, ko

—

12 V primeru, da sredi branja k tebi pristopi dvoje oboroženih varnostnikov, te primeta pod roko in s čim manj hrupa odvedeta iz čakalnice, se ne upiraj, prepusti se njihovim utečenim postopkom, saj vedo, kaj delajo. Nič se ti ne more zgoditi. Sistem je narejen tako, da ve, kaj narediti s tabo, da ne boš v ničemer oškodovan. Dobil boš prevajalca. Izkoristi ga kot medij za nadaljevanje izvedbe. Prevajalec bo mogoče ženska. Torej prevajalka. Nič nimaš proti temu. Razen, če obstajajo osebni razlogi, zaradi katerih želiš, da je prevajalec moški. Poskušaj torej vztrajati pri tem. Improviziraj razloge. Ti si problem, a ti sistem daje pravico do izbire. Želiš moškega prevajalca, ker moškim bolj zaupaš. Ker so ti moški privlačnejši. Ker se ti zdi bolj smiselno, da moški izgovarja tvoje besede.

Vztrajaj.

Razlogov je na tisoče.

Vztrajaj.

Če te vprašajo, kaj je bil tvoj povod za bivanje v Berlinu, reci, da si bil gost Heinerja Müllerja. Mogoče vžge.

bo sintetični ženski glas z obvestilom pozval k vkrcanju. Tvoj odhod je na koncu neizogiben.

Ne oziraj se na čas, ki ti je ostal.¹²

Dragi Heiner, to ne bo ljubezensko pismo. Oziroma, bo ljubezensko, samo zato, ker vem, da nanj nikdar ne boš odgovoril. Niti prijateljsko ne bo. Ker razen tvojih tekstov in nekaj fotografij ne posedujem ničesar, kar bi naju vezalo v kakršenkoli intimnejši odnos. To pismo ne bo niti pismo z jasno politično namero. Sestavljeno bo iz stavkov, kot je tale;

Obstajajo popoldnevi, ko se mi že sama misel na drugega zdi tako tragična, da bi najraje bruhal, potem pa me je sram. In to je edino opozorilo, ki ti ga lahko dam.

Tu sem ob nekem oknu v neki sobi, ki bi se lahko nahajala v enem od tistih mamutskih kockastih socialističnih hotelov, ki se nikoli več ne bodo gradili, v enem izmed njih si bil morda tudi ti kdaj nastanjen, in gledam enoličnost nekega naselja, ki bi prav lahko bilo neko zapuščeno delavsko naselje ali kamp, in dalje, skozi pustinjo, ki se odpira proti robu zemlje, gledam sam konec sveta, ki bi lahko bil katerikoli konec sveta kjerkoli. In ne morem se niti ustaviti s pogledom na tej meji, izza katere je prav lahko nov svet ali ni ničesar. In nekaj časa se zadržim na tem koncu in potem samo majhen premik očesa in spet sem na začetku, v neki zanikrni zapuščeni ulici takoj pod hotelskim oknom, ki nima več nobene funkcije, razen da služi nekemu fantku, ki vztrajno poskuša zadržati ravnotežje na biciklu z enim kolesom. Fantku, ki ne uspe zadržati ravnotežja in ves čas pada, jeza povzroči, da dvigne glavo in me zagleda, kako stojim ob oknu, ga gledam in si mislim: kakšen bedak. In ko me gleda, se njegov obraz stara pred mojimi očmi, vsak trepljaj ga še bolj postara, kot da mi hoče dokazati, da vse kar vidim, vidim narobe.

Glede na to, da ti še vedno verjamem dragi H., mi povej, kako je to mogoče.

Po drugi strani pa morda stvari sploh niso takšne, kot se zdijo s te pozicije, v tem delu dneva, v tem času, takole okrašene z negotovostjo, pričakovanjem in potovalno mrzlico. Mogoče sem si vse izmislil. Mogoče ničesar ni, mogoče me je želja, da ti napišem nekaj smiselnega, tako prevzela, da nisem sposoben ločiti realnosti od domišljije, možnosti od hrepenenja, a ti boš to razumel, to mojo nagnjenje k blodnjam, glede na neskončno tišino, ki me obkroža. Glede na šestnajsto nadstropje, pogled s katerega več nima nobenega smisla.

^[1] Poznana fotografija Josepha Gallusa Rittenberga prikazuje vzhodnonemškega pisatelja Heinerja Müllerja, kako se spušča v jašek nad postajo berlinske podzemne železnice
 Pokrov jaška leži poleg odprtine, odvržen na tla prenovljene in na novo tlakovane postaje. Desno zgoraj kaži pot na tekočih stopnicah kaže AUFWÄRTS (gor).
 Levo zgoraj bližnji plan brezglave Berlinke, ki nosi vrečke s stvarmi.
 Fotografija je izpolnjena z metaforo Müllerjevega lastnega odnosa do smrti, bega od mukotrpne obnove potrošniške Nemčije in spoja Marxove prispodobe revolucionarnega krta in Benjaminovega »nemočnega angela« izginulega v podzemlju skupaj z globoko zakopano modrostjo množic, ki čaka neko neverjetno vstajenje.

^[2] Včasih je potnikom potrebnih več obhodov, preden ugotovijo, da se gibajo v krogu.

^[3] Skladal jih je za profesionalni dvorni ansambel Princa Leopolda. Obstaja dokument o tem, da je približno ta čas pred 288. leti Bach potoval iz Cötthena v Berlin. V kraljevih knjigah so navedeni potni stroški za Johanna Sebastiana. Razlog potovanja ni naveden, predpostavlja pa se, da je potoval po novo čembalo za princa.

Mogoče sem si vse izmislil.

Prav vse.

Še napako v izvedbi izpred tedna dni, drugi dan mojega bivanja tukaj. Hodil sem po zapuščenih ulicah z občutkom, da sem nekoč že bil nastanjen v tem mestu. Pri nekom na obisku. Nekomu v veselje. Občutek, da sem nekoč uspel nadvladati zakone prostora in časa in da sem se tega začel zavedati v trenutku, ko sem prvič zakorakal na ulico, ta občutek postane tako oddaljen in tuj takoj, ko ga nekomu želim opisati. Ker ni načina izbora tehnike, da od vseh obstoječih medijev izberem enega in vse obrazložim, kot če bi bil obkrožen s šestletniki. Tesnoba pred tem, da ne bom zmožen obrazložiti, je pripeljala do prostorske in logične napake.

Skoraj polno uro sem sedel v dvorani za predavanja, čakajoč, da prispejo še drugi udeleženci. Niti za trenutek nisem podvomil, da sem v napačni dvorani. Sam v osvetljeni dvorani s temno modrimi zidovi. Edini izgubljeni pisatelj. Čakal sem, da se pojavijo. Nihče ni prišel. Razen čistilke, ki je po skoraj eni uri vstopila v dvorano, me pogledala in mi v jeziku, ki sva ga v tistem trenutku oba razumela, rekla, da se pisatelji družijo nadstropje višje. V programu je bilo narobe navedeno. Samo na pol sem slišal napotke, ki mi jih je dajala. Tako čudno se mi je zdelo slišati lastni jezik. Pobral sem svoje stvari in odšel ven. Tega dne se nisem več vrnil. Občutek logične zmote je bil močnejši od občutka odgovornosti. Izgovoril sem, da me je premagala slabost. Takoj po mizantropiji je to drugi najpogostejši simptom pri pisateljih.

Nobenega problema ni bilo. Takim kot sem sam, se vse tolerira. Meni ni bilo treba ničesar narediti. Namesto mene so vse opravili drugi. Tu pa tam sem pokimal z glavo v znak odobravanja in razumevanja. To se je od mene tudi pričakovalo. Se pravi ničesar.

Pomislil sem. Tako mora zgledati neskončen dan. Tako mora zgledati življenje, ki se je izmaknilo kontroli. V nekem trenutku sem ugotovil, da verjamejo vsemu, kar rečem. Potem pa sem se prestrašil in ugotovil, da bo bolje, da neham govoriti o svobodni volji.

O motivaciji za postopke.

—

^[1] Dvignem slušalko telefona in zavrtim številko centrale. Ženska na drugi strani me vpraša, kako mi lahko pomaga. Rečem, da bi mi veliko pomenilo, če bi z vpisom številke v program svojega hotelskega računalnika dekodirala porno kanal na televiziji v moji sobi. Vsekakor, gospod, odgovarja, potrebovala bom samo številko vaše kartice. Zdrdram ji številko kartice. »Kateri časovni paket želite?« me vpraša. »Časovni paket?« ponovim. »Da,« odgovori ženska na drugi strani, »stodvajset minut. Dvestoštirideset minut. Tristošestdeset minut.« »Stodvajset. Imate kaj krajšega?« vprašam. »Ne,« odgovori, »stodvajset je najkrajše.« »Potem pa to,« odgovorim, svesten vseh konotacij, ki jih izbor tako kratkega časa prinaša. 14 Koliko nepotešljivih želja človek pravzaprav lahko prenese? 15 Heiner Müller smoked exclusively Monte Cristo cigars.

O občutku nelagodja nad tekstom.

O subverziji kot edini možni resnici.

O jeziku. Dovolj je bilo, da samo prikimavam in se smehljam. Ne, še smehljati se mi ni bilo treba. Vsa pozornost, ki sem jo potreboval, mi je bila že davno dana. Vse, kar še lahko storim, je, da izkoristim čas, ki mi je ostal. Pogledal sem na uro. Nič mi ne more jamčiti, da je čas, ki ga kaže ura, prav čas, ki mi je potreben.

Stojim pri oknu in zanemarjajoč vse, kar mi ta trenutek pripada, si zamišljam scenarij^[1], ki bi ga lahko izvedel, če bi le občutil sram zaradi svojih postopkov in svojih želja. Sramu pa že davno ne občutim več. Občutim legitimnost vsake svoje slabosti. Vsake prepuščenosti užitku.^[2]

Jutri tako in tako potujem.

Ponovno zvoni s protestantske cerkve. In sirene oddaljenih avtomobilov. Vmes je mogoče minilo nekaj dni. Kako bi to lahko preveril?

Včasih se mi zdi, da me bo telo oddaljilo od realnosti, tako kot me besede oddvajajo od resnice. Zato sem se odločil molčati in delati. Zadal sem si, da moram vsakodnevno narediti vsaj 300 trebušnjakov in 100 sklec. V obeh primerih gre za zoperstavljanje gravitaciji. V luči take razlage se ne zdi niti malo banalno in niti malo težko, očiščeno vsake ideologije. A v trenutku, ko se začnem sistematično upirati s štirimi serijami po petindvajset, napoči trenutek, ko ne obstaja nič drugega razen gravitacije.

Gravitacija postane temeljna sila mojega obstoja. Predstavljam si njeno barvo. Njen vonj. Poskušam predpostaviti, kaj bo naredila z mojim telesom. Kakšne bodo posledice tega silovitega združenja z nečim, ki je neizogibno kot smrt. V začetku se telo brani takšne pozornosti.

Mišice se krčijo. Sklepi pokajo pri vsakem uporu. Nič več ni dovolj čvrst podpornik. In ravno, ko se začnem izgubljati, se zavem, da sem našopal serijo petindvajsetih in se lahko ustavim.

Telo pustim ležati na tleh in začutim, kako začne rasti do herojske veličine. Moje telo postaja moje neopisljivo telo.

Poskušam ga narediti večjega od besed. Privlačnejšega od pornografskega. Bolj prepričljivega od kateregakoli mrtvega junaškega telesa.

Dragi H., veš, nihče od nas ne more kaj dosti prispevati svoji moči,

ker smo od nekdaj pripadali šibki vrsti.^[1]

Šibkim članom družbe.

Šibkemu političnemu prepričanju.

Šibkim etičnim nazorom.

Šibki naciji.

Šibkemu delu zedinjenega sveta.

Šibkim ambicijam. Brez želje po posedovanju. Brez želje po odločanju. Brez želje po upravljanju. Če moje telo izgine, bo ostala samo šibkost.

Zato je ves čas potrebno povečevati število.

Tristo sklec, ker ne verjamem v svojo pamet.

Tristo ena skleca, ker verjamem v samozadostnost.

Tristo dve sklec, ker ne verjamem v lastno moč.

Tristo tri sklece, ker sem potreboval štiri leta discipline, da sem prišel do številke tristo.

Tristo štiri sklece, ker te je ustvarila potreba zgodovine po junakih. Čeprav so v asfaltu ostali odtisi podobni tvojim, si ti popolna izmišljotina.^[6]

Ni ti treba verjeti niti besedice.

Slišim nekaj med šumenjem dežja in prhutanjem labodjih kril. Vsakič, ko se sklonim, začutim vonj gnilega tapisona.

V bistvu sem ti hotel reči, da sem pripotoval sem v veri, da herojev ni več. Še tistih ne, ki bi z mahanjem zastav izzivali smeh.

—

^[1] Razmišljal sem o tvoji smrti, še preden si o njej razmišljal sam. Ker ta silna moč izziva pozornost in zavist ter se enkrat mora ustaviti in se pretvoriti v zgodbo. Ali pornografijo. Ali ideologijo.

^[2] Odpotoval sem v Museo Nazionale v Neaplju. V sedmi sobi na odseku za antično umetnost levo od vhoda stoji štiri metre visoka skulptura Herakleja. Z levo roko je naslonjen na levo kožo, vrženo preko gorjače. Dobro sem lahko premotril samo kolena. Velika kot moja glava. Ko bi pogledal navzgor, bi lahko videl samo bradavice, kako štrlijo. Velike marmornate bradavice. Utrujenemu od poti se mi je v nekem trenutku zazdelo, da iz njih nekaj teče. Nekaj podobnega Marijinim solzam. Ali mleku. A prsi so bile tako visoko, da se slanost ni mogla preveriti. Povsem sama sva bila v sobi.

^[3] Intimno. Veronese. Tintoretto. Dürrer. Tiepolo. Carracci. Vsa tvoja telesa so brez ene same dlakice. Razen okrog splovida. Ampak to ne šteje. Je to prilagajanje inkarnata materiji ali je govora o prekitem hrepenenju, ki se skozi zgodovino evropske umetnosti prenaša s kolena na koleno kot nikoli potrjeni mit. Bogovom je vsa moškost šla v brado. Popravi me, če se motim.

^[4] Varuj se njegove pozornosti. Če bi koga pobožal po glavi, bi se nad tega dvignila mogoča smrt, tako je bil močan in nespreten. Jaz še vedno znam pobožati, ne da bi za sabo puščal mrtve.

^[5] Rak grla (larinksa) je najpogostejša maligna tvorba na področju glave in vratu. Bolezen se bolj pogosto pojavlja pri moških srednjih let in starejših. Povečano tveganje se povezuje s kajenjem in uživanjem alkohola, še posebej pa s kombinacijo teh dveh škodljivih vplivov. Glavni simptom pri večini bolnih grla je hripavost. Hripavost se pojavi, ko je moteno normalno vibriranje glasilk. Hripavost, ki traja dlje časa in ne mine, je vzrok za sum raka grla. Oboleli imajo pogosto občutek tujka v grlu, v kolikor pa tumor postane nekrozanten, imajo tudi neprijeten zadah iz ust. Diagnoza se potrdi z laringoskopijo in analizo vzorca tkiva. Uspeh zdravljenja je odvisen od tega, kako zgodaj je tumor odkrit in kako hitro se ga začne zdraviti. Pri zgodaj odkritem raku je uspeh terapije sevanja ali operativna odstranitev obolele glasilke (chordectomy) petletno preživetje v 85 do 95 % primerov. Pri zdravljenju večjih tumorjev je kirurška intervencija vedno potrebna. Neredko je mogoče ohraniti sposobnost govora. Vendar veliki tumorji zahtevajo odstranitev grla v celoti s posledico izgube normalnega govora.

Ali občudovanje. Potem pa sem neke noči tukaj, v tem mestu, v nekem nočnem klubu enega srečal. Stal je takoj pri vratih WC-ja.

Moškega WC-ja. V tem klubu so samo moški WC-ji. Zgledal je kot edini preostali heroj.^[7] Na njegovem desnem ramenu, vpetem v tanek usnjen trak, je bilo vtetovirano; Heracles’s Son. Bilo je temno. Klokotanje vode na takih krajih nikoli ne preneha. Vzдолž sten tečejo majhne reke in odnašajo odpadke strahu in besed, ki jih zaradi prevelike teme nihče ne uspe slišati. Njegova gola mišica^[8] je ob vsakem premiku oživljala besede, tetovirane na koži. Kot v kakšnem halucinacijskem deliriju. Lahko bi se boril za čast, ampak bil sem trezen, tla v klubu pa preveč poscana, da bi se hotel valjati po njih. Lahko bi se naredil neumnega in se slučajno dotaknil njegove rame. Se prepričal, če so besede resnične. Dvignil sem majico in mu pokazal trebuh, prsi in hrbet. Mogoče bi naju to opogumilo k večji sentimentalnosti pred puščanjem krvi.

Enakopravna pred bojem. Nič nisem naredil, on pa se je šel zabavat z nekim drugim polgolim deškim polbogom^[9]. V temi se porazi zdijo desetkrat bolj tragični, a je tudi hrepenenje manj tragično. Hotel sem se dotakniti vsakega moškega, ki je šel mimo mene in izginil v temo sobe, o kateri se ne govori. Bilo me je sram, ker je moja želja postala premočna za moje roke. Pomislil sem; jutri bom odpotoval in vse bo spet tako, kot mora biti.

Dragi H, želel sem si, da ta sentimentalni ton postane oster politični govor, upor. A danes zjutraj, ko sem iz kadi poskušal sprati ostanke sperme in znoja, sem pomislil, kako si nikoli nisem drznil pomisliti, da bi neke stvari lahko opravil spretnjeje. Biti glasnejši. Ali močnejši. Ti si povsem slučajno izbran, da ti pišem. Lahko bi bil kdorkoli. Slučajno sem nekega prostega popoldneva vstopil v povsem prazno knjigarno v vzhodnem delu in že z vhoda zagledal tvoj obraz v rokah prodajalke. Rekel sem ji, da hočem to knjigo. Pogledala me je in rekla: »Müller sprach am Ende nicht mehr.«^[10] Bila je zadnja. To mora biti nekakšno znamenje. Izzval si me in jaz ti sedaj odgovarjam. Zamišljam si, da se spopadava. V seriji šestih rund po tri minute in NIKOLI, prav nikoli ti ne uspe, da me premagaš. Na koncu jokaš in piskaš skozi cevčico v vratu, jaz pa ignoriram tvoje solze. Jaz sem neusmiljen. Odkar v torbi nosim knjigo s tvojo fotografijo na naslovnici, vladam tvoji usodi praktično iz postelje.

Priznam. Tvoj obraz, kakor da pripada bogu. Še en tak obraz obstaja. Beckettov. Ampak to je druga zgodba. Odpotovati moram. Še naprej me je sram. Stanje pred potjo je podobno občutku, ko te ujamejo na laži.^[11] Iz bližnje tovarne se sliši zvok sirene. Konec delovnega dneva.

Kot nor sem pritekel do okna in čakam. Skozi vrata tovarniškega dvorišča prihajajo moški z močnimi rokami in širokimi rameni. Izhod je ozek in njihova telesa se dotikajo. Gledam jih z okna. Pomislim, da ima ta hotelska soba najlepši razgled na svetu. Rad bi ti opisal lepoto tega prizora. Včasih se mi zazdi, da me samo še junaki in morilci lahko vzburiijo. Ne morem ti dosti reči o tem. O tem se ne da govoriti. Ti, ki si ostal brez glasu, boš to razumel. Hodijo, kot da izvajajo nekakšno upočasnjeno fugo. Njihova telesa so v tihem kontrapunktu. Pričakujem, da bo v nekem trenutku eden od njih dvignil roko in vzkliknil parolo. Ko odhajajo, jih gledam v hrbte in razmišljam, kaj bi bilo tisto, kar bi nekdo izmed njih vzkliknil. Kateri stavek je še preostal, ki z gesto ne bo izgubil smisla?

—

21 Iz Berlina sem poslal razglednico s pozdravi iz Moskve.

LITERODROM

MEDNARODNI FESTIVAL LITERARNIH PRAKS V RAZVOJU
MEĐUNARODNI FESTIVAL KNJIŽEVNIH PRAKSI U RAZVOJU
FOKUS ZAHODNI BALKAN / FOKUS ZAPADNI BALKAN

UROŠ PRAH
TIBOR HRS PANDUR

A POLITIKA
LITERATURE / **B** SEKST!
/ **C** VIDNO JE VREDNO /
Č NOVE? UREDNIŠKE
POLITIKE

Literodrom je mednarodni festival za mapiranje literarnih praks v razvoju. Mlade avtorice, uredniki, založnice in kritiki Zahodnega Balkana bodo predstavili in soočili svoje dosedanje delo in načrte. Če ta uveljavljajoča se generacija ne želi biti le blede kopija svojih starejših stanovskih kolegov in opazovalka nazadovanja lokalnih literarnih trgov ali njihovega korporativnega prevzema s strani velikih multinacionalk – s tem pa nadaljnje prekarizacije mladih literarnih producentov – se mora dejavno spopasti s temi težnjami ter postaviti zahtevo in strategije za pridobitev vseh produkcijskih sredstev literature. Literodrom je področje literarnih interakcij, ki bo služilo soočenju že vzpostavljenih strategij in iskanju novih. Festival sloni na temeljni predpostavki, da je pojem literature treba misliti celovito – če že ne kot sistem, pa vsaj kot decentralno mrežo raznovrstnih dejavnikov: tako literarne umetnosti in njene recepcije kot materialnih, vrednostnih in ideoloških pogojev njenega nastanka in distribucije. Ta na festivalih pogosto zamolčana plat literarne produkcije bo na Literodromu postavljena v ospredje, ob bok bolj »eminentnim« temam literarnega življenja. Problem literature in politike oz. političnosti literature se večinoma izraža na dva načina. Skozi diskurz o neposrednem političnem angažmaju nekega literarnega dela ali avtorja tega dela in torej o t. i. angažirani literaturi, ki zaradi specifične narave svojega medija v svojih dnevno-političnih ekskurzih večinoma deluje naivno. Ali nasprotno na način očitka, ki pogosto leti na literarno prizorišče, češ da je apolitično, zaprto v svoj »slonokoščeni stolp«, samemu sebi namen, povrh vsega pa v svoji nekoristnosti tudi zajedalsko do javnih financ. Neredka je tudi povezava zadnjega očitka z diskurzom o izgubljeni generaciji – torej o mladih, ki naj ne bi kazali nobene želje po političnem niti po gospodarskem delovanju

in se v kakšnem primeru zatečejo k literaturi kot načinu bolj ali manj prazne samoafirmirajoče estetizacije. Vsi trije so sicer informativni, kolikor se jih obravnava kot simptom, a so hkrati tudi problematični. Političnost literature je sprva tam, kjer rahlja ali celo ruši trenutne strukture oblasti, ki se formirajo v vsakdanjosti govornice, v kateri s svojo govorico na meji govornice uvaja nove možnosti govora ter omogoča formacijo novih oblik skupnosti. Hkrati pa je lahko političnost (predvsem mladih) literarnih producentov v odločni analizi polja literature v njegovi zgoraj omenjeni celovitosti. Poudariti morajo, da je literatura tudi vrednostna, finančna in ideološka mreža. Predvsem pa morajo premisliti to kompleksno strukturo in v praksi svojega delovanja razviti strategije za pridobitev produkcijskih sredstev tega področja. Na Literodromu bo torej izrisana topografija literarne produkcije izbrane regije. Enajst gostov iz tujine, avtorji, urednice, založniki in kritičarke, bodo s slovenskimi kolegi na petdnevnem festivalu osvetlili vse vidike literarne produkcije v obliki skupnih branj in debat. Cilj bo prepoznati, kaj se piše, kaj se bere in kakšni so izzivi, s katerimi se vrhunska mlada literatura sooča v založništvu, pri pridobivanju in ohranjanju bralstva, diseminaciji, trženju in prestopanju nacionalnih okvirjev. Fokus bo na Zahodnem Balkanu, območju razdrobljenih in premalo povezanih literarnih scen z dolgo skupno kulturno in politično tradicijo, s precej različnimi strukturami in podobnimi izzivi. V tem je mogoče videti priložnost za preseganje dolgoletne kulturne segregacije v tej regiji in sorazmerno hitro povečanje pretočnosti kakovostne literature. Literodrom je arena navdušenja in polemike, kraj za analizo in prostor za vizije; za praznovanje jezika kot »egalitarnega prostora skupnega branja«.

Literodrom je međunarodni festival za mapiranje književnih praksi u razvoju. Mlađe autorke, urednici, izdavačice i kritičari Zapadnega Balkana predstaviće i međusobno sučeliti svoj dosadašnji rad i svoje planove. Ukoliko generacija koja još uvek nastaje ne želi biti samo bleđa kopija svojih starijih staleških kolega i nemo opažati degradiranje lokalnih književnih tržišta koja preuzimaju velike multinacionalne korporacije — a time dopuštati i prekarizaciju mladih književnih proizvođača — ona se mora aktivno suočiti s tim tendencijama i postaviti zahtev za zadobijanjem svih proizvodnih sredstava na području književnosti i razmotriti strategije za ostvarenje tog cilja. Literodrom je poprište književnih interakcija koje će služiti sučeljavanju već postojećih strategija i traženju novih.

Festival je zasnovan na temeljnoj pretpostavci da je potrebno misliti pojam književnosti integralno — barem kao decentralnu mrežu raznovrsnih faktora kad već nije moguće misliti je kao sistem: mrežu kako književne umetnosti i njene recepcije, tako i materijalnih, vrednosnih i ideoloških uslova njenog nastanka i distribucije. Upravo će taj na festivalima često prećutan sloj književne proizvodnje na Literodromu biti postavljen u prvi plan pored »eminentnijih« tema književnog života.

Problem književnosti i politike tj. političnosti književnosti dolazi do izraza uglavnom na dva načina. Putem diskursa o neposrednom političkom angažmanu nekog književnog dela ili autora tog dela, odnosno, kroz diskurs o takozvanoj angažovanoj književnosti koja zbog specifične prirode svog medija deluje uglavnom naivno u svojim dnevopolitičkim ekskursima. Ili suprotno tome, putem često upućenih prigovora književnoj sceni da je književnost apolitična, da je zatvorena u svoju »kulu od slonovače«, da je sama sebi svrha, i povrh svega da je, zarad svoje beskorisnosti, parazitski nastrojena spram sredstava javnog finansiranja. Neretko se poslednji prigovor dovodi u vezu s diskursom o izgubljennoj generaciji — dakle, o mladima koji tobože ne pokazuju nikakav interes spram političkog ili ekonomskog delovanja i koji se u pojedinim slučajevima okreću književnosti kao načinu više ili manje prazne estetizacije koja afirmiše samu sebe. Sva tri prigovora su inače informativna, ukoliko im se pristupi kao simptomima, ali pogrešna. Političnost književnosti je najpre tamo gde književnost pretresa ili ruši postojeće strukture vlasti koje se formiraju u svakodnevici govora, tamo gde ona svojim govorom na granici govora uspostavlja nove mogućnosti govora, kao i u njenoj konstrukciji simboličnih oblika koji omogućavaju formiranje novih oblika zajednice. Istodobno, moguće je da političnost (pre svega mladih) književnih proizvođača leži pre svega u odlučnoj analizi književnog polja u njegovoj gore pomenutoj integralnosti. Mladi književni proizvođači moraju naglasiti da je književnost isto tako i vrednosna, ekonomska i ideološka mreža. A pre svega moraju reflektovati

njenu kompleksnu strukturu i u praksi svog delovanja razviti strategije za zadobijanje proizvodnih sredstava tog područja. Na Literodromu biće, dakle, izrađena topografija književne produkcije regije u fokusu. Jedanaest gostiju iz inostranstva, autori, urednice, izdavači i kritičarke, učestvovaće sa slovenačkim kolegama na festivalu u trajanju od nedelju dana i osvetliti sve aspekte književne proizvodnje u formi zajedničkog čitanja i debata. Cilj festivala će biti da se prepozna šta se piše, šta se čita i kakvi su izazovi s kojima se vrhunska mlada književnost suočava u izdavaštvu, prilikom zadobijanja publike i opstajanja na književnoj sceni, diseminacije, marketinga i istupanja izvan nacionalnih okvira.

Fokus će biti na Zapadnom Balkanu, području razdrobljenih i premalo povezanih književnih scena s dugom zajedničkom kulturnom tradicijom koje imaju prilično različite strukture a slične izazove. U tome se može videti prilika da se prevaziđe dugogodišnja kulturna segregacija među mladima u pomenutoj regiji i proporcionalno brzo poveća protočnost kvalitetne književnosti.

Literodrom je arena entuzijazma i polemike, mesto za analizu i prostor za vizije, za svetkovanje jezika kao »egalitarnog prostora za zajedničko čitanje«.

A VESNA BJEDOV

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

POSTOJI LI UOPŠTE POLITIKA KNJIŽEVNOSTI?

*Išli smo, menjajući češće zemlju nego cipele
Kroz borbe staleža, očajni,
Kada je bilo samo nepravde a ne revolta.*
— B. Breht

Deset eseja koje je Žak Ransijer (Jacques Rancière) pisao krajem prošlog i početkom ovog stoleća, tačnije u periodu od 1997. do 2006. godine (izuzev onog o Brehtu iz 1979. godine), objedinjeni su u knjizi izdatoj godinu dana nakon poslednjeg napisanog teksta pod zajedničkim naslovom Politika književnosti. Radikalni mislilac i autor dela kao što su Neuki učitelj ili Malarme, politika sirene, u kojima indirektnim i jedinstvenim stilom istražuje različite političke, sociološke, književne i estetske pozicije, uvek nepotkupljivo zastupajući svoju tezu o metodi jednakosti, naslovnu sintagmu ove knjige tvori postavljajući je van pretpostavljenih okvira. Navedeni pojam ne propituje angažovanost pojedinačnih autora, načine na koji pisci i pesnici predstavljaju političke borbe, ne razlaže njihove političke stavove i potencijalne aktivizme, ne bavi se didaktičkom ulogom književnosti, uticajem društvenih normi

Vesna Bjedov (1976, Knin) jedna je od osnivačica i članova redakcije regionalnog festivala poezije Pesničenje gde je šestu godina zaredom učestvovala u kreiranju oko 40 pesničkih festivala, u čijoj je ediciji objavljeno 50 zbirki poezije mladih autora. Inicirala i vodila brojne nezavisne umetničke projekte za promociju književnosti i istraživanje novih poetskih formi. Sa engleskog jezika prevodila beletristiku, poeziju i stručnu literaturu. Priredila preko 30 samizdat zbirki i zbornika proze i poezije.

Vesna Bjedov (1976, Knin) je soustanoviteljica in članica redakcije regionalnoga festivala poezije Pesničenje, kjer je doslej v šestih letih delovanja sodelovala pri organizaciji 40 pesniških festivalov ter 50 izdajah zbirk mladih avtorjev. Vodila je številne neodvisne umetniške projekte za promocijo književnosti in raziskovanja novih oblik poetike. Iz angleščine prevaja prozo, poezijo in strokovno literaturo. Pripravila je več kot 30 samozaložniških projektov.

na telo teksta ili primerima na koje je društvo prikazano u književnim delima.

Istražujući i posmatrajući odnose između (pojмова) politike, kao oblika kolektivne prakse i književnosti, kao umetnosti pisanja, Ransijer otvara novu, slobodniju teritoriju za dalja propitivanja ovog pojma, pretpostavljajući tezu da je književnost politična samim time što je književnost. Kao politička aktivnost per se, književnost provocira i pomera granice onog što Ransijer naziva »deobom osetilnog« — poredak koji on opisuje kao proces raspodele i preraspodele prostora i vremena, mesta i identiteta, vidljivog i nevidljivog, govora i buke na sceni zajedničkog.

Uvodeći nesporazume neophodne da bi se poremetile dominante socijalne prakse stvaranjem uvek novih odnosa između reči i stvari, književnost uvek iznova stimuliše i prekraja pomenuti poredak. Ona učestvuje u preraspodeli osetilnog uvodeći na scenu društvenog poretka drugačije objekte i subjekte, čineći vidljivim skriveno, dajući glas nemuštima, nudeći nove percepcije i načine govora. Ovim se procesom emancipacije vrši preraspodela odnosa između ustaljenih kolektivnih praksi i predstavljaju novi oblici vidljivosti, imenovanja i preispitivanja sveta i svetova zasnovanih na principima jednakosti i ravnopravnosti.

Pitanje tako ne bi bilo postoji li uopšte politika književnosti i da li je ona moguća ukoliko vidimo književnost kao polje kreiranja novih jezičkih formi koje se suprotstavljaju ustaljenoj praksi društvenih podela, mesto na kom se ispisuje i ponavlja lekcija egalitarizma, prostor u kom se neprekidnim izmeštanjima otvaraju pitanja klasnih podređenosti, gde se novim odnosima i brisanjem razlika između uzvišenih i niskih tema, ljudi i stvari, pozadine i prvog plana, ruše tradicionalne hijerahije i ispituju pozicije moći. Tlo koje je, zajedno sa svojim superstrukturama, u stalnoj rekonfiguraciji kako bi se dekonstruisali diskursi i paradigme dominantnog sistema.

Pitanje nije koje su to metode kojima bi književnost danas trebalo da igra prema a protiv pravila kapitalizma, kako da sa marginalne pozicije koja joj je dodeljana učestvuje u tržišnom ili vrednosnom prostoru, ili kojim putevima sa toga ruba da se vrati u centar proizvodnje i uticaja. Ako je političnost književnosti njena datost, onda ona sama po sebi subverzivnim potencijalima sopstvenih mehanizama učestvuje u distribuciji osetilnog, tako preoblikujući i uvek preispitujući zajednički svet i njegove uslovljenosti.

ALI SPLOH OBSTAJA POLITIKA KNJIŽEVNOSTI?

*Gingen wir doch, öfter als die Schuhe die Länder wechselnd
Durch die Kriege der Klassen, verzweifelt
Wenn da nur Unrecht war und keine Empörung.*
— B. Brecht

Deset esejev, ki jih je Jacques Rancière pisal ob koncu prejšnjega in na začetku tega stoletja, natančneje v obdobju med letoma 1997 in 2006 (če izvezamemo esej o Brechtu iz leta 1979), je združenih v knjigi, objavljeni leto dni po zadnjem napisanem tekstu, pod skupnim naslovom Politika književnosti. Radikalni mislec in avtor del, kot sta *Neuki učitelj ali Mallarmé*, politika sirene, v katerih z neposrednim in edinstvenim stilom raziskuje različne politične, sociološke, književne in estetske pozicije, pri čemer brezkompromisno zastopa svojo tezo o metodi enakosti, naslovno sintagmo oblikuje tako, da jo postavi izven predpostavljenih okvirov. Navedeni pojem ne prevprašuje angažmaja posameznih avtorjev, načinov, na katere pisci in pesniki predstavljajo politične boje, ne razlaga njihovih političnih stališč in potencialnih aktivizmov, ne ukvarja se z didaktično vlogo književnosti, vplivom družbenih norm na telo teksta ali s primeri prikazovanja družbe v književnih delih. Z raziskovanjem in opazovanjem odnosov med politiko (oz. pojmi politike) kot obliko kolektivne prakse in književnostjo kot umetnostjo Rancière odpira nov, svobodnejši teritorij za nadaljnja prevpraševanja teh pojmov, ob predpostavki, da je književnost politična že s tem, da je književnost. Kot politična aktivnost per se književnost provocira in premika meje tistega, kar Rancière imenuje »distribucija čutnosti« — reda, ki ga opisuje kot proces razporeditve in prerazporeditve prostora in časa, kraja in identitete, vidnega in nevidnega, govora in hrupa na sceni skupnega.

Z uvajanjem nesporazumov, neizogibnih na poti pretresanja dominantnih socialnih praks, z ustvarjanjem vedno novih odnosov med besedo in stvarjo književnost vedno znova stimulira in spreminja omenjeni red. Sodeluje v prerazporeditvi čutnega, na sceno družbene ureditve uvaja drugačne objekte in subjekte, tako da skrito naredi vidno, daje glas nemim, nudi nove percepcije in načine govora. S tem procesom emancipacije poteka prestrukturiranje odnosa med ustaljenimi kolektivnimi praksami, predstavljajo se nove oblike vidnosti, imenovanja ter prevpraševanja sveta in svetov, zasnovanih na enakosti in enakopravnosti.

Vprašanje tako ni, ali obstaja politika književnosti sploh, ali je možen — če vidimo književnost kot polje kreiranja novih jezikovnih form, ki se zoperstavljajo ustaljeni praksi družbenih delitev — kraj, na katerem se izpisuje in ponavlja lekcija egalitarizma, prostor, v katerem se z neprekinjenimi

premestitvami odpirajo vprašanja razrednih podrejenosti, kjer se z novimi odnosi in brisanjem razlik med visokimi in nizkimi temami, ljudmi in stvarmi, ozadjem in prvim planom rušijo tradicionalne hierarhije in prevprašujejo pozicije moč. Tla, ki so, skupaj s svojimi superstrukturami, v stalni rekonfiguraciji in ki omogočajo dekonstrukcijo diskurzov ter paradigme dominantnega sistema.

Vprašanje ni, s katerimi metodami bi morala književnost danes igrati proti pravilom kapitalizma, kako naj z marginalne pozicije, ki ji je dodeljena, sodeluje v tržnem ali vrednostnem prostoru ali po katerih poteh se s tega roba lahko vrne v center proizvodnje in vpliva. Če je političnost književnosti njena danost, potem ta sama po sebi s subverzivnimi potenciali lastnih mehanizmov sodeluje pri distribuciji čutnega in tako stalno preoblikuje ter vedno znova prevprašuje skupni svet in njegove pogojenosti.

A MUANIS SINANOVIĆ

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

KAKŠEN BOJ BIJEŠ KOT PESNIK? KAKŠNEGA KOT POLITIK? KAKŠNA JE NJUNA VEZ?

Analogija med značajem mojega realpolitičnega dela v deklarativno antikapitalistični organizaciji in pesniško produkcijo ne more biti analogija na prvo žogo, čeprav se, ko do nje prispemo, izkaže za zelo jasno. A jasna je samo v tem pogledu, da ključne momente učinkovitega (v političnem smislu) dela na obeh področjih kakor tudi osebnega zadovoljstva pri tem delu najdem tam, kjer uhajajo moči strukturnega določanja političnih smernic.

Tako realpolitiko kakor poezijo omogočajo specifične forme in ju zaznamujejo specifični pogoji dela. V realpolitičnem pogledu so potrebni jasna programska usmeritev stranke, vzpostavitev notranjih institucij ter organizacijskih principov, osnovno strukturno razumevanje ekonomsko-socialnih problemov in bolj ali manj opredeljeni odnosi do zunanjih, sistemskih institucij. Pisanje poezije skorajda zahteva specifičen habitus, ki omogoča spoznavanje pesniških tehnik, refleksijo pisanja in podobno.

Kot je razvidno iz povedanega, te zahteve niso »objektivno nujne« niti ne morejo veljati kot absolutno veljaven proizvod teoretskega avantgardizma. Na ta način vzpostavljena moč je najpogostejše arbitrarna. Gre za vprašanje, kako misliti vzpostavljeno formo, kakšne politične učinke lahko to mišljenje sproža, kakšne razlike lahko proizvede v tej formi. Z danega izhodišča poskušamo priti prek poti miselnih disonanc skozi prakso do rešitev, ki bodo vzpostavile nove povezave, premaknile strukturo, premetale razmerje zaznavnega in nezaznavnega ter vzplamtele v politično akcijo, četudi predstavlja samo majhen korak. Ta premik je preišljen in hkrati vedno specifičen. Srečanje s sindikalistom, ki ima v neki situaciji presežek informacij, ki kaže specifično politično

strast, lahko v trenutku spremeni formacijo dela na nekem političnem problemu in nakaže smernice za njegovo širitev. Zdi se, kot da je »nenadoma vse jasno«. Boj proti inertnim zagonetkam jezika, pesniškim receptom, usedlinam jezikovnih dominacij v uspelem (in ne dobrem ali slabem) verzu razjasni celotno polje tega boja.

Kaj je obema bojema skupno? Verjetno ravno pogoji, ki določajo omenjene forme, ki začrtujejo izhodišča za realpolitično in pesniško delo. In konstantno ponavljanje negotovosti, ki izvira iz obeh praks. Njunega sorazmerja ni mogoče enostavno meriti, sicer ne bi šlo ne za politiko in ne za poezijo, torej dve različni praksi. A kot nekomu, ki se z njima ukvarja, nenadejane povezave predstavljajo čar ukvarjanja z njima. Dejanja, ki izvirajo iz njiju, za nazaj osmislijo in za naprej uokvirijo načine zaznavanja in mišljenja lastnih pogojev in možnosti delovanja ter razblinjajo mit o jasno določljivi meji med javnim in zasebnim. Ne gre za vprašanje sebičnosti ali razdajanja. In ravno to je pglavitni znak, da gre v obeh primerih za politični boj.

KAKVU BORBU BORIŠ KAO PJESNIK? KAKVU KAO POLITIČAR? KAKVA JE NJUNA MEDUSOBNA VEZA?

Analogija između karaktera moga realpolitičkog rada u deklarativno antikapitalističkoj organizaciji i pjesničke produkcije ne može biti analogija na prvu loptu, iako se, kada do nje dođemo, ispostavlja kao veoma jasna. A jasna je samo po tome što ključne momente (u političkom smislu) učinkovitog rada na oba područja kao i osobnog zadovoljstva pri tom radu uvek nađem na mjestima koje izbegavaju delokrugu moći strukturnog opredjeljivanja političkih smjernica.

I realpolitiku i poeziju omogućavaju specifične forme, kao što ih obilježavaju specifični uslovi rada. U realpolitičkom pogledu potrebno je sledeće: jasno programsko usmjerenje, formiranje unutrašnjih institucija te organizacijskih principa, osnovno strukturno razumijevanje ekonomsko-socijalnih problema i više ili manje opredjeljeni odnosi sa spoljašnjim, sistemskim institucijama. Pisanje poezije skoro da zahtijeva specifičan habitus koji omogućava preispitivanje pjesničkih tehnika, refleksiju pisanja i slično.

Kao što se vidi iz rečenog, ti zahtijevi nisu »objektivno nužni« i ne mogu se vrednovati kao apsolutno važeći proizvod teorijskog avantgardizma. Tako uspostavljena moć je najčešće arbitrarna. Pravo pitanje je kako misliti neku uspostavljenu formu, kakve političke efekte može to mišljenje lansirati, kakve razlike može proizvesti u toj formi. Sa date polazne

tačke pokušavamo, putem misaonih disonancija, kroz praksu, doći do riješenja koja će uspostaviti nove linkove, poremetiti strukturu, ispremetati odnose između vidljivoga i nevidljivoga i rasplamsati u političku akciju, iako ta akcija može predstavljati samo mali korak. Ta smjena je promišljena i uz to uvijek specifična. Sastanak sa sindikalistom koji u nekoj situaciji raspolaže viškom informacija i izražava neku političku strast može u trenutku promijeniti formaciju rada na nekom političkom problemu i naznačiti smjernice za njegovo proširenje. Odjednom se čini da je »sve jasno«. Borba protiv inertnih zagonetaka jezika, pjesničkih recepata, sedimenata jezičkih dominacija u uspelom (a ne dobrom ili lošem) stihu može rasvijetliti cjelokupno polje te borbe.

Što je, dakle, tim borbama zajedničko? Možda upravo uslovi koji određuju forme, koji ocrtavaju polazne tačke realpolitičkog i pjesničkog rada. I konstantno ponavljanje nesigurnosti koje iz obeju praksi proističe... Činovi koji proizlaze iz njih, unatrag osmisle i unaprijed uokvire načine diktiranja vlastitih uslova i mogućnosti djelovanja i napuštaju mit o jasno oprijedljivoj granici između javnog i privatnog. To nije pitanje sebičnosti ili darežljivosti. I baš zato, to je pitanje politike.

B STEFAN BOŠKOVIĆ

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

ŠTA JE SEKSUALNO?

Koliko duboko i čvrsto se seksualnost i uopšte pojam seksa uvukao u literaturu i postao najglomaznija tema savremenog teksta? Da li je u toj mjeri objelodanjen seks i dalje naša intima ili samo bljutavo naslaganje komada na komad mesa koje tek onako dijelimo sa ostatkom svijeta? Precizni i detaljni opisi seksa, bol ili bockanje, privlačni mirisi ili užasne boje više su ilustracija erotike ili pornografije nego naš odnos prema fenomenima. Da li uopšte razmišljamo o tome? Još u vrijeme Henrija Milera shvatili smo da ući u život kroz rupu nije ni malo lošiji način od ostalih. Da li se seksualna revolucija zaista desila ili još uvijek traje i tek sada dobija svoj najpotpuniji i najširi oblik? Sada, čini mi, ljudi su naučili i da bez straha ulaze kroz izlaz. Jedan otvor mijenjamo drugim, drugi mijenjamo trećim. Puni smo rupa po kojima rovarimo najradije plastičnim kurčevima ne bi li prokrčili put do emocije koju smo silnim opisima i preduboko zakopali. Koliko je egzotično danas pisati o seksu? Koliko kasnimo i da li smo zakasnili? Pitanje literature i jeste pitanje konteksa — kad, gdje i kako? Nalazimo se u regiji izvan koje svijet tutnji i seks postaje zaboran, dok mi još uvijek izvlačimo leševe i oživljavamo posljedice rata. Zašto naša literatura nije interesantna ostatku svijeta? Zašto bezbolno podižemo umrlog pretka dok nas boli stenjanje ljubavi ili ljubavnice koja se kreše s kuratim starcem na društvenoj mreži? Posjećujemo porno sajtove i buljimo u porno filmove, pratimo nove uloge i skupljamo informacije o životima omiljenih aktera, ali mi koji pišemo i ne pišemo o tome. Ponekad blogujemo ili ostavljamo anonimne tekstove. U međuvremenu katkad i pomislimo da će naići talas vremena koji će osloboditi naše prste koji će iskucati sopstvenu seksualnost. Ako do tada ne ostarimo, i ne postanemo sijeda i senilna hrpa gvožđa koja se nekad sjećala da je bila živa.

KAJ JE SEKSUALNO?

Kako globoko i trdno se je seksualnost (oz. pojam seksa nasploh) naselila v literaturu in postala najobsežnejša tema sodobnega pisanja? Ali je seks, s tem pa tudi naša intimnost, razkrit v enaki meri ali pa gre samo za mlačno polaganje kosa mesa na kos mesa, ki ga delimo s preostankom sveta? Natančni in detajlni opisi seksa, bolečine ali zbadanja, omamnih vonjav ali groznih barv so bolj ilustracija erotike ali pornografije kot odraz našega odnosa do fenomenov. Ali o tem sploh razmišljamo? Še v časih Henryja Millerja smo dojeli, da stopiti v življenje skozi špranjo ni niti malo slabši način od ostalih. Se je seksualna revolucija resnično zgodila ali pa morda še vedno traja in komaj zdaj dobiva svojo najpopolnejšo in najširšo obliko? Menim, da so se danes ljudje naučili brez strahu vstopati skozi izhode. Eno odprtino menjamo za drugo, drugo menjamo s tretjo. Polni smo špranj, po katerih najraje rovarimo s plastičnimi kurci, z namenom, da bi si utrli pot do čustev, ki smo jih z obsežnimi opisi zakopali pregloboko. Kako eksotično je danes pisati o seksu? Koliko zamujamo in ali smo res zamudili? Vprašanje literature je namreč vprašanje konteksta — kdaj, kje in kako? Nahajamo se na področju, onkraj katerega svet hrumi in seks postaja utrujajoč, medtem ko sami še vedno preštevamo padle in obujamo posledice vojne. Zakaj naša literatura ni zanimiva za preostanek sveta? Zakaj lahko častimo umrle prednike brez bolečine, medtem ko nas bolijo ljubezenske stiske našega ljubezni ali ljubimke, ki se fukari z obdarjenim starcem na družbenem omrežju? Obiskujemo pornostrani in buljimo v pornofilme, spremljamo nove vloge in zbiramo informacije o življenjih najljubših igralcev, mi, ki o tem pišemo in obenem ne pišemo. Včasih blogamo ali objavljamo anonimne tekste. Medtem tu in tam celo pomislimo, da se bo pojavil val časa, ki bo osvobodil naše prste, ki bodo končno stipkali lastno seksualnost ... Če do takrat ne ostarimo ter postanemo osivel in senilen kup rje, ki se je nekoč spominjal, da je bil živ.

B BORJANA MRĐA

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

ŠTO JE SEKSUALNO?

Kroz sopstvenu umjetničku praksu, u domenu seksualnosti, najviše me zanima kako je ista prikazana kroz medije (dnevna štampa, modni blogovi, šminka...) u odnsu na žensko tijelo, identitet i intimu.

Tjelesna slika je uvijek u izgradnji i u službi je različitih tipova trenutnog stanja društvene svijesti, njegovih potreba i očekivanja.

Polje mog istraživanja je veza između intimnog i javnog prostora sa posebnim naglaskom na pitanja identiteta, realizaciju pola i njegovo vizuelno kodiranje kroz povezivanje geografskog i biografskog konteksta.

Ono što želim da preispitam i prevedem u vidljivu i fuknkcionalnu umjetničku praksu i poeziju su te osjetljive granice stvorene preklapanjima unutrašnjeg (intimnog) i spoljašnjeg (javnog) prostora, tvoreći dinamične strukture koje pokazuju delikatne slike specifičnog vremena, njegove prekretnice i frikcije koje su skoro vidljive između tih unutra-spolja sfera, kao hibridi zaleđeni u jednom vremenu ali podložni kontekstualnim promjenama u nekom drugom.

Vjerujem da su individualni i intimni (seksualno, političko, religiozno) uvidi ogledala za čistu refleksiju kolektivne svijesti u vremenu i prostoru.

U konstantnim pokušajima da se vizualizuje i ispiše društveni, spiritualni i politički kalup tijela vidim pokušaje da se objasni i promijeni relacija u odnosu na vrijeme i i prostor, a ono što se ustvari dešava je da mijenjamo sebe iznutra prema spolja i obrnuto. Tako da vidim tjelesnu sliku kao mjesto različitih inskripcija društvenih pojava, vizuelnih i pisanih i upravo to mi je najzanimljivije te ne mogu da odvojim vizuelnu umjetničku praksu od pisane.

Namjeravam diskutovati o poziciji žene kao stvarateljke (kroz istraživanje poetskog medija) i o različitim načinima na koje seksualnost uvijek baci sjenu na stvaralaštvo žene u vremenu u kome djeluje.

Ovu poziciju sam pokušala dočarati mojoj knjizi poezije prilično ciničnog i ironičnog naziva »Krojačica sa svetim makazama« zbog činjenice da su žene skoro uvijek prije viđene kroz prizmu seksualnosti u svom radu a ne čisto kao »stvaraoci umjetnosti«. Ovo je razlog zašto sam koristila dekonstuktivan objekat/ simbol — makaze (u samom nazivu knjige) ali na »svetoj misiji« stvaranja. Na ovaj način takođe nagovještavam preispitivanje odnosa žene, spiritualnosti i religije, što je takođe tabu-tema u našem društvu.

Takođe planiram diskutovati o jednogodišnjem projektu BLIC JACKPOT.

U dnevnim novinama BLIC najčešće na str. 7 pored političkih sadržaja, pojavljuju se sasvim ili djelimično obnažena tijela anonimnih žena sa komentarima upućenim ka aktuelnim političkim temama ili političarima sa explicitnim pornografskim konotacijama. Kakav je odnos aktuelne politike i pornografske tjelesne slike je ono što me zanima.

Djevojke sa strane 7. nemaju ime i podređene su političkim sadržajima, na istoj strani, na takav način da iz čoška novinskog lista dobacuju komentare koji aludiraju na seksualnost i seksualni čin i tako sama njihova tijela postaju izričito takvim sadržajima i interesovanjima identitetski i rodno investirana. Njihovo tijelo svodi se na ukras, frazu, kič, njihovo tijelo je pasivno i isprazno izgovara nametnute kritičke opaske; ali ta kritika nije konstruktivna već devijantno satirična, ona je ustvari ismijavanje kritike jer je upućuje žena bez identiteta, a upućuje je uglavnom vladajućem političkom režimu. Na ovaj način kritika je jednostrana i rigidna, a kao takva krije se iza ženskog tijela postavljenog u podređen položaj.

Projekat Blic Jackpot obuhvata tri cjeline sa više medijskih pristupa:

- Blic Jackpot slike i crteži
- Blic Jackpot novine
- Blic Jackpot fotografije

KAJ JE SEKSUALNO?

V lastni umetniški praksi me v domeni seksualnosti najbolj zanima, kako je ta prikazana v medijih (dnevni tisk, modni blogi, ličila ...) v odnosu do ženskega telesa, identitete in intime.

Telesna slika je vedno v izgradnji in podrejena različnim tipom trenutnega stanja družbene zavesti, družbenim potrebam in pričakovanjem.

Polje mojega raziskovanja je povezava med intimnim in javnim prostorom s posebnim poudarkom na vprašanjih identitete, realizacije spola in njegovega vizualnega kodiranja s povezovanjem geografskega in biografskega konteksta.

Tisto, kar želim preprašati in prevesti v vidno ter funkcionalno umetniško prakso in poezijo, so te občutljive meje, ustvarjene s prekrivanjem notranjega (intimnega) in zunanjega (javnega) prostora, kar tvori dinamične strukture, ki kažejo delikatne podobe specifičnega časa in njegovih smernic ter frikcije, ki so med temi znotraj-zunaj sferami komaj vidne, kot hibridi, zamrznjeni v nekem času, toda podrejeni kontekstualnim spremembam v nekem drugem.

Verjamem, da so individualni in intimni (seksualni, politični, religiozni) uvidi ogledala za čisto refleksijo kolektivne zavesti v času in prostoru. V konstantnih poskusih vizualiziranja in izpisovanja družbenega, spiritualnega in političnega kalupa telesa vidim poskuse pojasnitve in spremembe relacije glede na čas in prostor, dejansko pa dosegamo to, da se spreminjamo navznoter v odnosu do zunaj in obratno. Tako vidim telesno podobo kot mesto različnih inskripcij družbenih pojavov, vizualnih in zapisanih, in prav to se mi zdi najbolj zanimivo, zato ne morem ločiti vizualne umetniške prakse od literarne.

Diskutirati nameravam o poziciji ženske kot ustvarjalke (v okviru raziskovanja poetskega medija) in o različnih načinih, na katere seksualnost vedno zasenči ustvarjalnost ženske v času njenega delovanja.

To pozicijo sem poskušala prikazati v svoji zbirki poezije s precej ciničnim in ironičnim naslovom Krojačka s svetimi škarjami zato, ker so ženske skoraj vedno najprej dojete skozi prizmo seksualnosti v svojem delu, ne pa ravno kot »ustvarjalke umetnosti«.

To je tudi razlog, zakaj sem uporabljala dekonstruktivni objekt / simbol, škarje (že v samem naslovu knjige), čeprav na »sveti misiji« ustvarjanja. Tako napovedujem tudi prepraševanje odnosa med žensko, spiritualnostjo in religijo, kar je pravo tako tabutema v naši družbi.

Diskutirati nameravam tudi o enoletnem projektu BLIC Jackpot. V dnevnem časopisu BLIC se na strani 7 poleg političnih vsebin pojavljajo povsem ali delno razgaljena telesa anonimnih žensk, s komentarji o aktualnih političnih temah in o politiki z

eksplcitnimi pornografskimi konotacijami. Zanima me, kakšen je odnos med aktualno politiko in telesno podobo.

Dekleta s 7. strani nimajo imen in so podrejena političnim vsebinam na isti strani, tako da iz kota časopisnega lista delijo komentarje, ki aludirajo na seksualnost in seksualni akt, s čimer postajajo njihova telesa izrecno identitetno ivnestirana v takšne vsebine. Njihovo telo je zvedeno na okras, frazo, kič, njihovo telo pasivno in izpraznjeno izgovarja vsiljene kritične opazke; toda ta kritika ni konstruktivna, ampak deviantno satirična, je dejansko posmeh kritiki, ker jo izreka ženska brez identitete, izreka pa jo predvsem proti vladajočemu političnemu režimu. Tako je kritika enostranska in rigidna, kot takšna pa se skriva za ženskim telesom, postavljenim v podrejen položaj.

Projekt BlicJackpot zajema tri celote z več medijskimi pristopi:

- BlicJackpot slike in risbe
- BlicJackpot časopis
- BlicJackpot fotografije

B ARBËR SELMANI

PREVOD IZ ANGLEŠČINE
DOMEN OGRAJENŠEK

E DUA KUDRËN, E DUA QENIN

»Atë e kam pasur të dashur
E këtë e kam trajtuar si hyjni...
Me njërin kam bërë mëkate
E me tjetrën jam puthur e kam bërë blasfemi«
(Kudra, qeni, unë...)

Këtë poezi e kam shkruar në nëntorin e para dy viteve, asokohe kur ndoshta edhe nisa ta doja seksin, erotikën, fjalën e pistë por gjithmonë plot emocion në poezitë e mia. Mbaj mend se kam qenë qëmoti person me seks në mendje. Isha 13 vjeçar kur humba virgjërinë dhe që atë kohë them se seksi nuk është gjëja më e mirë në botë. Seksi është sikur kur lexon librat e Haruki Murakamit, ose poezitë e Runit, ose ato të Martin Camajt. Seksi është deliri prej nga unë nuk dua të zgjohem. Seksi jo patjetër është seksual, por si akt është pështyma e tjetrit në mua, pështyma ime në gojën e një tjetrës.

Poezitë e mia frymojnë erotikën, sepse trupit tim shpesh i është mohuar ky akt. Ëndrrat natën shpesh i kam dashur sepse mi kanë sjellë të zhveshur, të ngrohtë, të zjarrtë e pafundmërisht të çmendur për mua njerëzit që i kam dashur. Seksualisht, kam dashur shumë njerëz në jetë. Seksualisht, pak rëndësi ka pasur që dikush më ka urrejtur. Poezitë e mia janë secili emocion dhe secili organ gjenital që ka ecur në mua e mbi mua, në gojën e time e jashtë saj. Të vërtetat e shkrimeve të mia janë seksuale.

Seksin në poezi e kam futur gjithmonë, erotikën po ashtu. Për

Domen Ograjenšek je absolvent filozofije na Filozofski fakulteti v Ljubljani in recenzent likovne umetnosti na Radiu Študent. Objavlja v Tribuni, Šumu in drugje. V svojem raziskovanju se giblje med nemško klasično in sodobno francosko filozofijo, iščeč njune kontinuitete in prelome ter njihov pomen za sodobne umetniške prakse.

mua nuk ka lidhje moderniteti, bashkëkohorja, kontemporanja. Seksi ka ekzistuar gjithmonë në poezitë e mia. Unë jam seksual, prandaj ekzistoj. Prandaj poezia ime paramendohet si ky akt i bukur ku një trup futet në një tjetër, një vagjinë pret të eksplodojë apo një penis e humb veten diku brenda një vrime, sikur një fëmijë kur hyn në kopsht zoologjik. Përhumbye ndër më të bukurat.

Seksuale për mua është poezia që nuk prek. Fizikja është seksuale, por shpesh jo. Seksuale është të dish ti tregosh dikujt se si një dorë e një trup e një këmbë e një fetish i të gjithave bëhen bashkë me kundërshtarin në dyluftim. Seksi është lufta e ateistit me besimtarin.

Seksuale është kur unë kam shkruar për një mashkull të cilin s'kam guxuar ta puth. Shoqëria ku jetoj shpesh di të jetë e plasaritur, pseudoevropiane, kuazipërparimtare. Kam puthur dikë në fshehtësi, por e kam çjerrë veten në poezi. Poezinë time mund edhe mos ta konsideroni seksuale, por unë e di se dikush më ka prekur aq fort aty, tek epiqendra e tërmetit tim, dhe unë kam shkruar me aq zjarr nëpër fletët e bardha të apartmentit tim.

Për mua, seksuale është ndjenja përtej aktit. Seksualen e kam abstrahuar në gjuhët brenda gojë së njerëzve. Në mjekësi, është shqisa e të shijuarit. Për mua, gjuha është shqisa e letërsisë. Ajo që unë kam shijuar, ajo gjendet në poezitë dhe krijimet e mia letrare. Unë nuk e di pse duhet të mos jem seksual në poezitë e mia.

Nëse dikur më është mohuar të dij çka është në fakt seksualiteti, erotika, ta dini se digjem si person dhe me anë të seksit i zbuloj njerëzit. Zbuloj karakteret, fluidin njerëzor, orgazmën, por jo mjerisht. Emocionin porno nuk e dua. Dua diçka përtej saj, përtej fashitjes drejt e në agresivitet. Seksualja, për mua dhe poezinë time, janë gjoksi ku mbështetemi më së miri. Letërsia e re duhet të jetë seksuale, nëse jo për asgjë tjetër, t’a zbulojmë veten. Ta dijmë se jemi shumë seksualë, por jo njëdrejtimësh.

SEKSUALNO ATEISTIČEN

»I’ve been cheating the three of you
All of you, lovers
I kissed you, I leaned on you, I drank your liquid
I made you miaow, I destroyed your egos«

Moja literarna dela niso le seksualna. Moja poezija rojeva erotiko, diha eroticizem, ker je moje telo mnogokrat prikrajšano seksualnega akta. Ponoči mi sanje pogosto

prinašajo nage, vroče in goreče ljudi, ki občujejo z mano in me ljubijo. Zavoljo dejstva, da so mi bili nedosegljivi, sem jih resnično ljubil in norel za njimi v sanjskih mehurčkih. Spolno sem ljubil mnogo ljudi. Spolno mi ni bilo mar, ali me kdo sovraži. Moja poezija je vsako čustvo in sočutni občutek vsakega spolnega organa, ki je šel skozme, poleg mene, ali name, v ali izven mojih ust. Resnice mojega pisanja so seksualne.

Seksualni element je osnovni element moje poezije. Pa vendar mi je mar za sodobno umetnost, literaturo in sodobnost. Seks je zgodovinski in tudi zgodovina je seks. Sem seksualen, torej sem, bi rekel. Moja poezija je vagina, ki čaka, da bi bila raziskana, skoraj eksplodirajoča. Penis, ki vstopi v čarobno luknjo, tako kot otrok vstopi v živalski vrt. Eno najlepših prekletstev.

Seksualna poezija je tista, kjer religija izostane. Slednja pogosto zanika ljubezen, oziroma tako nam je bilo vsaj rečeno vsa ta leta. Sem seksualno ateističen.

Nekoč sem želel poljubiti fanta, kar bi lahko neovirano storil. Počutil sem se tesnobno. Družba, v kateri živim, je lahko katastrofalna, psevdo evropska, kvazi progresivna. Tako sem moral poljubljati naskrivaj, vendar sem bil svoboden v poeziji. Isti fant, ne le on, tudi drugi moški in ženske v mojem življenju so se me dotaknili v epicentru mojega potresa. In z enako vročico sem pisal takrat in pišem še zdaj na bele rjuhe.

Bral sem veliko erotike v literaturi. Ves čas sem analiziral, katero od čustev se je razpustilo in katero je bilo pravo ter strastno. Ko pišem o seksu, se počutim, kot da bi seksal in obratno. Ne uživam v dejanjih, če ne morem pisati o njih.

Nekoč sem napisal nekaj o svoji materi. Moja bipolarna mati in njeni trije ljubimci. Obšle so me nenavadne misli in odločil sem se, da se bom prepustil toku. Ali bolje, kot bi rekel Rumi, bil sem tok.

Nisem hotel narediti pornografije iz tega občutka. Hotel sem da je zrel in otročji hkrati; da bi odkril zaveso materine silhuate, da bi svojo literaturo naredil seksi, a se izognil tabujem. Naga mati in eroticizem sta bila zelo konkretna v mojem pisanju. Politično je seksualna literatura upor. Jaz vem to kot dejstvo in me veseli, da oblasti tega nikoli ne bodo vedele. Naše vlade se še kar pretirano zaposlujejo z vojnami.

C JERNEJ KALUŽA

PREVOD
MUANIS SINANOVIČ

ŠE POTREBUJEMO CENTRALIZIRANE OBLIKE VREDNOTENJA V LITERATURI – VEZANE NA AVTORITETO IMENA NEKE USTANOVE ALI POSAMEZNIKA?

Da bi lahko odgovoril, seveda odgovoril »ne, ne potrebujemo«, moram začeti nekje druge: vprašanje je, ali obstaja kvaliteta sama na sebi, kvaliteta, ki bi bila povsem neodvisna od percepcije, od tega, da je zaznana in ovrednotena kot kvaliteta. Zdi se mi, da je odgovor lahko samo negativen: četudi se nekje globoko v pragozdu najde tovrstna skrita kvaliteta, postane to že s tem aktom kvaliteta, ki je v relaciji s tistim, ki jo najde (in v njej uvidi kvaliteto). Kvaliteta torej ni v stvarih samih, temveč je specifična relacija ali odnos. Več tovrstnih relacij tvori različno strukturirane mreže diskurza o kvaliteti, o vrednosti: centralizirano, razpršeno, zaprto, odprto, vertikalno, horizontalno itd. Če pogledamo denimo zgodovino filozofije, se zdi, da se kvaliteta veča z gostoto relacij, navzkrižnih sklicevanj in kritiziranj. Obstajajo obdobja (grška filozofija, nemška klasična filozofija, francoski strukturalizem ...), ko se zdi, da se vzpostavijo razmere, ki kvaliteto misli zgostijo tako, da razpršijo in pomnožijo diskurz o kvaliteti, četudi je to morda zgolj optična iluzija s stališča naše

Jernej Kaluža (1987, Postojna) je podiplomski študent filozofije na ljubljanski Filozofski fakulteti, kjer pripravlja doktorsko nalogo na temo filozofije Gillesa Deleuza. Zaposlen je kot mladi raziskovalec na področju filozofije na Inštitutu Nove revije. Deluje tudi v okviru Radia Študent, časopisa Tribuna ter v kolektivih Živko Skvotec in Neteorit, kjer organizira bralne krožke, predavanja, okrogle mize in podobno.

Jernej Kaluža (1987, Postojna) je poslijediplomski student na Odsjeku za filozofiju na Filozofskom fakultetu, gdje priprema doktorsku disertaciju fokusiranu na filozofiju Gillesa Deleuzea. Zaposlen je kao znanstveni novak na području filozofije na Inštitutu Nove revije. Djeluje i u okviru Radia Študent, časopisa Tribuna i unutar kolektiva Živko Skvotec in Neteorit gdje organiziraju književne klubove, predavanja, okrugle stolove, itd.

dobe, ki tvori večje število relacij z zgolj določenimi obdobji iz zgodovine. V splošnem torej vsako tvorjenje vrednosti poteka prek naključnih srečanj, prek mreženj; v njem ni nikakršne vnaprejšnje teleologije in nujnosti: povsem mogoče bi bilo, da bi bili Kafkovi spisi zažgani, in načeloma si je mogoče zamisliti vzporedno vesolje, v katerem bi literarni kanon sestavljala povsem druga imena, drugačni slogovni prijemi, drugačne forme.

Spovedanim nikakor ne želim implicirati, da je vsaka kvalitativna selekcija nepotrebna — to je namreč pogost očitek, če želimo zavrniti nujnost hierarhičnih centrov moči vrednotenja, ki se mi sicer ne zdijo samo problem literarne scene, temveč tudi širše: v umetnosti, kulturi in akademski sferi. Nujnosti rušenja tu ne poganja ideja, da je vse enakovredno ali celo nevredno, temveč prav nasprotno: potrebna je določena svoboda glede tvorjenja relacij, določena demokratizacija podeljevanja vrednosti. Če je kvaliteta relacija, potem je treba omogočiti obstoj čim večjega števila tovrstnih potencialnih relacij, čim večjega števila srečanj, vrednostno pozitivnih ali negativnih. Ravno to definira produktivnost »scene« : mnoštvo prekrivajočih se govorov, sodb in slogov, ki se med seboj referirajo, se borijo, formirajo v nasprotne bloke, znova razpustijo itd. Centri moči v tem kontekstu delujejo zaviralno v dvojnem smislu: najprej zato ker skrbijo za to, da vse poti vodijo v Rim, da vsako iskanje najde isto, že vzpostavljeno kvaliteto (kanon, glas generacije itd.). Vse se nanaša na ista imena, na ista vprašanja, vsi najdejo iste rešitve, vsi všečkajo isto. Še kritika se lahko tvori le kot velika negacija velikih referenc. Vse okrog ustaljenih poti pa (morda) obstajajo široka prostranstva, posejana s kvaliteto. Drugi problem, sicer tesno povezan s prvim, je, da je pozicija podeljevanja vrednosti tudi pozicija moči — ne gre zgolj za vprašanje perspektivnosti in zožitve horizonta diskurza kvalitete: zavračati kvaliteto ali vzpostavljati drugo kvaliteto je s pozicije šibkejšega tvegano. Najpogostejša kazen je po navadi kar ignoranca; torej ne vzpostavljanje relacije, izključitev iz diskurza.

V vseh teh kontekstih zagovarjam prakso določenega »institucionalnega anarhizma« ; anarhizma, ki se ne izogiba zgostitvam oblasti, tako da se zapira v avtonomne in od nje neodvisne cone, in ki se neposredno in ne samo simbolno sooči z določeno vzpostavljeno oblastjo ali z določeno oblastjo v vzpostavljanju. Nujnost tega anarhizma ni v moralnosti, ki bi manjkala konkurenčnemu svetu kulture in umetnosti, temveč predvsem v nujnosti razpršitve podeljevanja vrednosti, ki je predpogoj za vsak odprt boj med različnimi kvalitetami.

DALI JOŠ TREBAMO CENTRALIZOVANE OBLIKE VREDNOVANJA U LITERATURI — VEZANE UZ AUTORITET IMENA NEKE USTANOVE ILI POJEDINCA?

Da bi mogao odgovoriti, naravno odgovoriti »ne, ne trebamo,« moram početi na nekom drugom mjestu: pitanje je dali postoji kvaliteta sama na sebi, kvaliteta, koja bi bila sasvim nezavisna od percepcije, od toga, da je primećena i procijenjena kao kvaliteta? Čini mi se da može biti odgovor samo negativan: iako se negdje duboko u prašumu nađe takva skrivena kvaliteta, postane već sa samim tim aktom to kvaliteta, koja je u relaciji sa onim, koji ju nađe (i u njoj uvidi kvalitetu). Kvaliteta tako nije u stvarima samima, nego je neka specifična relacija ili odnos. Više takvih relacija tvori različito strukturirane mreže diskurza o kvaliteti, o vrijednosti: centraliziranu, raspršenu, zatvorenu, otvorenu, vertikalnu, horizontalnu i tako dalje. Ako za primjer pogledamo filozofiju historije, videti je, da kvaliteta raste sa gustoćom relacija, unakrsnih referencija i kritiziranja. Postoje razdoblja (Grčka filozofija, Njemačka klasična filozofija, Francuski strukturalizam, ...) kada se čini, da se uspostavi nekakva »scena«, koja kvalitetu misli zgusti tako da rasprši i pomnoži diskurz o kvaliteti, iako je to možda samo optička iluzija sa stajališta našeg doba, koje tvori veći broj relacija sa samo određenima razdobljama iz istorije. Znači da obično svako tvorenje vrijednosti ide preko slučajnih sretanja, preko mreženja; u njemu nema nikakve unaprijed datee teleologije i nužnosti: sasvim moguće bi bilo, da bi bili Kafkovi spisi spaljeni i u načelu moguće si je zamisliti paralelni svemir, u kojem bi literarni kanon sastavljala posve druga imena, drugi slogovni zahvati, drugačije forme. Sa svim dosad kazanim ne želim implicirati, da je svaka kvalitativna selekcija nepotrebna — to je, naime čest prigovor ako želimo odbiti nužnost hierarhijskih centрова моћи vrednovanja, koje mi se inače ne čine samo problem literarne scene, nego isto tako i šire u umetnosti, kulturi i akademskoj sferi. Nužnost rušenja tu ne pokreta ideja da je sve jednokvrijedno ili čak bez-vrijedno, nego baš suprotno: potrebna je određena sloboda tvorenja relacija, određena demokratizacija broja takvih potencijalnih relacija, što viši broj sretanja, vrijednostno pozitivnih ili negativnih. Baš to definira neku produktivnost »scene«: mnoštvo prekrivajućih se govora, sudova in slogova, koji se među sobom referiraju, bore se, formiraju u suprotne blokove, iznova raspuste i tako dalje. Centri moći u tom kontekstu djeluju inhibitorno v dvojnм smislu: najprije zato, što brinu za to, da svi putevi vodu u Rim, da svako traženje nađe ono, što je već uspostavljeno kao kvaliteta (kanon, gals generacije itd.). Sve se nanosi na ista imena, na ista pitanja, svi nađu ista riješenja, svi »lajkaju« isto. Čak i kritika se može tvoriti samo kao velika negacija velikih

referencija. Svuda oko tih ustaljenih puteva međutim ostaju široka prostrastva, posijana kvalitetom. Drugi problem, koji je, doista, povezan sa prvim, je, da je pozicija moći — ne govorimo samo o pitanju perspektivčnosti i uženja horizonta duskurza kvalitete: odbacivati kvalitetu ili uspostavljati drugu kvalitetu je sa pozicije slabijeg jednostavno riskantno. Najčeđća kazna uobičajno je ignorancija; znači ne uspostavljanje relacije, isključenje govora iz diskurza. U tim kontekstima ja bi zagovarao praksu određenog »institucionalnoga anarhizma«; anarhizma koji ne izbjegava vlast tako, da se zatvara u autonomne i od nje nezavisne cone i koja se direktno i ne samo simbolno suoči sa određenom uspostavljenom vlašćom ili sa određenom vlašćom u uspostavljanju. Nužnost toga anarhizma nije v moralnosti, koja bi falila konkurentnom svijetu kulture i umetnosti, nego prije svega u nužnosti raspršena podjeljevanja vrijednosti, koje je preduslov za svaki otvoren boj između različitih kvaliteta.

C ĐORĐE KRAJIŠNIK

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

ZAŠTO PISATI KRITIKU?

Suština problema leži u činjenici zašto pisati uopšte? U tom pogledu ne bih nikako razdvajao pisanje književnosti i pisanje književne kritike. Pa odgovor na pitanje zašto pisati književnu kritiku ne bih mogao svesti na jedan jedinstven ili jednoznačan sud. Budući da kritiku shvatam gombrowiczovski mogao bih reći da ona u mom imaginariju jeste književnost sama. Dakako, jasno je da književna kritika jeste ona koja bi trebala da prosuđuje kvalitet jednog književnog djela, ali ukoliko se svede samo na ocjenjivačku svrhu onda ona sama postaje prilično obesmišljena. Posebice ako književnu kritiku svedemo na teorijske vizure putem kojih tretiramo jedno djelo kao da je riječ o eksperimentu, sa jasnim formulama, a ne živom tkivu književnosti. Književnu kritiku u mnogome guši teorijski akademizam jer ograničava doživljaj djela na usko opodručje teorije. Sputavajući na taj način onaj dodatni zamah koji bi književna kritika trebala udahnuti jednom djelu. Dakle, književnom kritikom se dopunjuje književno djelo. Ne radi kritike same, niti radi djela samog. Već prije svega radi živog tkiva književnosti. Uz književnu kritiku koja izrasta kao refleksija jednog djela moguće je pratiti književne procese, te izbjеći fetišizaciju, kako je to Radomir Konstantinović pisao, kulture velikog djela. Ili preciznije, aktivnom književnom kritikom koja iz djela crpi nove književne zamahe moguće je držati polje književnost živim, te omogućiti stalnu protočnost na relaciji književnost — kritika — čitalac.

ZAKAJ PISATI KRITIKO?

Bistvo problema leži v vprašanju, zakaj sploh pisati. V tem pogledu ne bi nikakor razločeval pisanja književnosti od pisanja književne kritike. Zato odgovora na vprašanje, zakaj

pisati književno kritiko, ne morem zvesti na nobeno edinstveno ali enoznačno sodbo. Glede na to, da kritiko dojemam *gombrowiczevsko*, bi lahko rekel, da jo v svojem imaginariju enačim s književnostjo samo. Torej, jasno je, da je književna kritika tista, ki bi morala soditi o kvaliteti nekega književnega dela, ampak če se zvede samo na ocenjevalni namen, postane precej brez smisla. Posebno če književno kritiko zvedemo na teoretske vizure, v skladu s katerimi neko delo obravnavamo, kot da gre za eksperiment, z jasnimi formulami, ne pa za živo telo književnosti. Književno kritiko v marsikaterem pogledu duši teoretski akademizem, ker omejuje doživetje dela na ozko področje teorije. Tako omejuje tisti dodatni zagon, ki bi ga morala književna kritika vdahnuti nekemu delu. Torej, književna kritika dopolnjuje neko delo. Ne zaradi kritike same niti zaradi dela samega. Ampak predvsem zaradi živega tkiva književnosti. S književno kritiko, ki vznika kot refleksija nekega dela, je mogoče spremljati književne procese in se izogniti fetišizaciji, kakor je pisal Radomir Konstantinović, kulture velikega dela. Ali natančneje, z aktivno književno kritiko, ki iz dela črpa nove književne zamahe, je mogoče ohranjati polje književnosti živo in omogočiti stalno pretočnost na relaciji med književnostjo, kritiko-in bralcem.

C MARKO POGAČAR

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

KAKVA JE ULOGA AVTORSTVA KOD VREDNOVANJA KNJIŽEVNOSTI?

Uloga autorstva, to jest na različite načine generiran i verificiran simbolički kapital proizvođača/potpisnika (autorizatora) djela u kontekstu valorizacije umjetničkog, pa tako i književnog djela od goleme je važnosti te zauzima — pogotovo u domeni na kanon i auru kanonskoga presudno oslonjene valorizacijske mašinerije — ogroman udio u formiranju aksiološke osi. Pod ‘na kanon i auru kanonskoga presudno oslonjene’ vrednujuće pogone podrazumijevam s jedne strane one koje dolaze iz samoga književnog polja, pogotovo njegove za valorizaciju ‘službeno’ zadužene sfere, napose one u okviru visokoinstitucionaliziranih akademskih pogona različitih nivoa, a s druge masmedijalnu, na spektakl naslonjenu valorizacijsko-komodificirajuću rabotu. Ponešto sa strane — jednom kao kategorija usko vezana uz (najčešće potonji) od već spomenutih sistema, drugi put u snažnoj aksiološkoj, političkoj i/ili svjetonazorskoj opoziciji s dominantnim strukturama vrednovanja — stoji fenomen fanovskih zajednica. Udio i distribucija ovih komponenti ovise, naravno, o već stečenom položaju autora unutar književnog polja, to jest o gore navedenom, nerijetko barem jednako izbornom koliko dodijeljenom simboličkom kapitalu. Sociologija književnosti, napose ona marksističke provenijencije, o svemu tome je već podosta rekla i njezin je analitički aparat sasvim solidno razrađen.

Zanimljivije u ovom kontekstu čini mi se u najkraćim crtama razmotriti mehanizme uspostave autorstva u kontekstu lokalnih, posebice onih na zgarištu umjetno i nasilno razmrvljenog jugoslavenskog nastalih, ‘post-jugoslavenskih’ književnih polja. Uz već poslovične probleme koji izviru iz logike malih brojeva i implicitnu ili eksplicitnu sveopću incestuoznost spomenutih polja i književnih scena (potpunu pomutnju u instrumentima, funkcijama i mjerilima valorizacije, pri čemu je nerijetko ista osoba autor, urednik,

izdavač, kritičar, knjižar, muž, brat, mačak, papagaj, noćni ormarić i što sve ne), presudno ga, čini mi se, obilježavaju agresivne tendencije da se polja (kao uostalom i ona koja ga uokviruju) preurede prema za polje i prostor sasvim novim, neoliberalnim standardima, te eksplicitna politizacija mahom u službi nacionalističkih narativa, koja je barem jednako posljedica spomenute restauracije klasne moći koliko ratnog i poratnog konteksta. Sličnim ćemo se temama, nadam se, pobliže pozabaviti u Ljubljani.

Nekoliko minuta prije no što sam, debelo zbog bolesti probijajući deadline, konačno sjeo da nakucam ovu bilješku, javili su mi da je umro Tomaž Šalamun, za mene jedan od najsvjetlijih sinonima riječi Autor kada je poezija u pitanju. Što reći, u kontekstu uspostave autorstva i pljuvanju istoj u lice, osim: ti si genij tomažu šalamune / ti si sjajan ti si lijep / ti si visok ti si gorostas / ti si dostojanstven ti si veličanstven / ti si najveći od svih koji su uopće živjeli / ti si kralj ti si bogat / ti si genij tomažu šalamune u skladu s prirodom moramo priznati... Ili možda: gle! / ovo je Tomaž Šalamun, ušao je u trgovinu / sa svojom ženom Maruškom kupuje mlijeko, / da bi mlijeko pio. / And that’s history. I to je povijest. Crna jedna, štura i prljava povijest, nepovjerljiva prema životu.

KAŠNA JE VLOGA AVTORSTVA PRI VREDNOTENJU KNJIŽEVNOSTI?

Vloga avtorstva, to je na različne načine generiran in verificiran simboli ni kapital proizvajalca/potpisnika (avtorizatorja) dela u kontekstu varlorizacije umetniškoga, s tem pa tudi književnega dela, je izjemno pomembna in zavzema — posebno v navezavi na odločilno naslonitev valorizacijske mašinerije na kanon in avro kanonskega — ogroman delež v formiranju aksiološke osi. Kot na kanon in avro kanonskega odločilno naslonjene vrednotenjske pogone razumem po eni strani tiste, ki prihajajo iz samega književnega polja, posebno iz njegove za valorizacijo »službeno« zadolžene sfere, nenazadnje tiste v okviru visokoinstitucionaliziranih akademskih pogonov različnih nivojev, po drugi strani pa na spektakel oprto valorizacijsko in komodificirajočo delo množičnih medijev. Nekoliko ob strani — enkrat kot kategorija, ozko vezana na (predvsem zadnje) omenjene sisteme, drugič v močni aksiološki, politični in/ ali svetovnonazorski opoziciji z dominantnimi strukturami vrednotenja — stoji fenomen fanovskih skupnosti. Delež in distribucija teh komponent sta odvisna, seveda, od že doseženega položaja avtorja znotraj književnega polja, to je v zgoraj navedenem, neredko vsaj enako izbornem kot dodeljenem simbolnem kapitalu. Sociologija književnosti,

vsaj tista marksistične provenience, je o vsem tem že precej povedala in njen analitični aparat je povsem solidno razdelan. Tako se mi zdi zanimivejše v najbolj grobih obrisih razmotriti mehanizme vzpostavitve avtorstva v kontekstu lokalnih »postjugoslavenskih« književnih polj, posebej tistih, nastalih na pogorišču umetnega in nasilnega razpada jugoslovanstva. Ob že prislovičnih problemih, ki izvirajo iz logike malih številk ter implicitne ali eksplicitne vsesplošne incestuoznosti omenjenih polj in književnih scen (popolna zmeda glede instrumentov, funkcij in meril valorizacije, pri čemer je neredko ista oseba avtor, urednik, založnik, kritik, knjigarnar, mož, brat, maček, papagaj, nočna omarica in kaj vse še), ta kontekst odločilno, kot se mi zdi, zaznamujejo agresivne tendence, da se polja (tudi tista, ki ga uokvirjajo) preuredijo v skladu s povsem novimi, neoliberalnimi standardi, pri čemer se eksplicitna politizacija pojavlja v službi nacionalističnih narativov, kar je v najmanj enakovredni meri posledica tako omenjene restavracije razredne moči kot vojnega in povojnega konteksta. S podobnimi temami se bomo, upam, pobliže pozabavali v Ljubljani.

Nekaj minut preden sem, zabuhel zaradi bolezni, loveč deadline, končno sedel k tipkanju te beležke, so mi javili, da je umrl Tomaž Šalamun, zame eden najsvetlejših sinonimov besede Avtor, ko govorimo o poeziji. Kaj reči v kontekstu vzpostavitve avtorstva in pljuvanja le-tej v obraz, razen: ti si genij tomažu šalamune / ti si sjajan ti si lijep / ti si visok ti si gorostas / ti si dostojanstven ti si veličanstven / ti si najveći od svih koji su uopće živjeli / ti si kralj ti si bogat / ti si genij tomažu šalamune u skladu s prirodom moramo priznati... Ali morda: gle! / ovo je Tomaž Šalamun, ušao je u trgovinu / sa svojom ženom Maruškom kupuje mlijeko, / da bi mlijeko pio. / And that’s history. In to je zgodovina. Črna, izmikajoča se, umazana zgodovina, nezaupljiva do življenja.

C TEA TULIĆ

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

KAKO VREDNOVATI KNJIŽEVNOST?

Književnost vrednujemo kao umjetnost koja nas uči složenijoj komunikaciji i na osjetilnoj i na misaonoj razini. Ona je umjetnički izraz društvenog života, kako Milivoj Solar u svojoj Teoriji književnosti piše, ali i više od toga; ona je također i način na koji se uspostavlja društveni život, ona je i proizvod (refleks) i simptom društva. Književnost je tu da bi nas suočila s našim bitkom, sa svime što jesmo, činimo i izgovaramo. Njezina trajna vidljivost se ogleda u tome koliko nas involvira, jesmo li sudionici ili tek promatrači i kakvu komunikaciju inicira. Ako govorimo o početnoj vidljivosti nositelja književnosti — knjige i pisca, obilje književne produkcije vodi često u raspršenu pažnju šire publike jer izostaje kritičko i uredničko filtriranje. Izdavači navikli na financiranje iz držanog proračuna ne trude se dovoljno promovirati ono što objavljuju, književna gostovanja mladih autora i autorica često ovise o udrugama i nezavisnim inicijativama u kulturi koje ih potenciraju. Izdavači promociju vrše uglavnom unutar godinu — dvije od objavljivanja, a intenzitet promidžbe ovisi o tome hoće li knjiga biti nagrađena nekom godišnjom nagradom i o poznanstvima. U Hrvatskoj kulturna obrazovanost publike konstantno opada

Tea Tulić (1978, Rijeka) objavljuje u raznim domaćim i inozemnim književnim časopisima. 2011. je osvojila nagradu Prozak i objavila fragmentarni roman Kosa posvuda. Bila je prva stipendistica književne rezidencije Krokodil u Beogradu. Članica je neformalne riječke književne skupine RiLit. U suradnji s Enverom Krivcem i glazbenim kolektivom Japanski Premijeri, objavila spoken word album Albumče.

Tea Tulić (1978, Reka) objavlja prozo v raznih domaćih in tujih literarnih revijah. Leta 2011 je prejela nagrado Prozak ter objavila fragmentarni roman Kosa posvuda. Bila je prva štipendistka književne rezidence Krokodil v Beogradu. Je članica neformalne reške literarne skupine RiLit. V sodelovanju z Enverom Krivcem in glasbenim kolektivom Japanski Premijeri je objavila spoken word album Albumče.

(što je tema za koju bi trebalo otvoriti zaseban prostor) pa književni časopisi postaju tek utočište i izvor informacija uglavnom onima koji se književnošću profesionalno bave. Kultura je u medijima tek rubrika, poput astrologije. Postoji i autorska i izdavačka nestrpljivost što se tiče vidljivosti knjige jer živimo u vremenu u kojem se traži brza reakcija na rad (jer za to imamo i kanale), gubimo osjećaj ideje da je za prepoznavanje kvalitetnog djela potreban i protok vremena uz strpljenje i kvalitetnu promidžbu. Obilje književne produkcije ipak ne može ugušiti prostor za izvanredna djela. Ako govorimo o samopromociji koja se danas gotovo i očekuje od mladeg autora/ice , istaknula bih jedan problem: dobar dio autora/ica cijeni svoju poziciju sjene (zato se između ostalog i bave pisanjem), želi komunicirati putem pisanog djela (u kojem već ispoljava svoj egzibicionizam), nema sklonosti marketingu, mnogi se ne osjećaju ugodno ni na književnim nastupima pa postoji potreba da promotivni dio odrađuje netko drugi tko prepoznaje njegov/njen rad.

Pritisak je na autoru/ici da bude dobar u javnom nastupu, da bude dobar performer, da zavodi publiku, da bude prisutan na društvenim mrežama, sveprisutan svojim licem — a za to nemaju svi ni sposobnosti ni samopouzdanja, niti to osjećaju kao vokaciju. Zato su njihova djela manje vidljiva i potpuno ovise o tome hoće li ih književna kritika i mediji sami prepoznati. Književnost ima smisla unutar društvenog života, ona je dvosmjerna komunikacija. Prepustanje autora/ice i njihovih djela prodaji imidža, tržišnoj komunikaciji, kompeticiji i zahtjevima lako potencira populističko ponašanje i kompromis, što, pak, poništava ideju da književnost uspostavlja (inicira) društveni život, odnosno društvenu promjenu.

Također, ukoričeno djelo (za razliku od elektronskog) i na autora/icu i na čitatelja ima podsvjesno veći utjecaj prilikom vrednovanja jer knjiga je, kao predmet, spoj materijalnog i misaonog (duhovnog) i kao takva i odraz čovjeka. Stoga smo i dalje skloni više vrednovati, ukoričenu (tiskanu) književnost negoli elektronsku.

Književnost je naša priroda. Kad kulturu vrednujemo kao temelj društvenog života, a ne kao rubriku, onda je ono vrijedno — trajno vidljivo.

KAKO VREDNOTITI KNJIŽEVNOST?

Književnost vrednotimo kot umetnost, ki nas uči kompleksnejše komunikacije, tako na čutnem kot na miselnem nivoju. Je, kakor piše Milivoj Solar v svoji Teoriji književnosti, umetniški izraz družbenega življenja, obenem pa je tudi več od tega; je še način, na katerega se družbeno življenje vzpostavlja,

je tako proizvod (refleks) kot simptom družbe. Književnost je tu, da bi nas soočila z našim obstojem, z vsem, kar smo, kar počnemo in izgovarjamo. Njena trajna vidnost je odraz tega, kako nas vključuje, kako nas sprašuje o tem, če smo sopotniki ali le opazovalci, in kakšno komunikacijo vzpostavlja.

Če govorimo o začetni vidnosti nosilcev književnosti — knjige in pisca — obilje književne produkcije pogosto vodi v razpršeno pozornost širše publike, saj izostane kritiško in uredniško filtriranje. Založniki, navajeni na financiranje iz državnega proračuna, se trudijo dovolj promovirati tisto, kar objavljajo, književna gostovanja mladih avtorjev in avtoric pa so pogosto odvisna tudi od združenj in neodvisnih iniciativ v kulturi, ki jih potencirajo. Založniki večinoma promovirajo dela znotraj obdobja enega ali dveh let od objave, intenzivnost odmeva pa je odvisna tudi od tega, ali bo knjiga nagrajena s kakšno vsakoletno nagrado, in od poznanstev.

Na Hrvaškem kulturna izobraženost publike stalno upada (kar je tema, za katero bi bilo treba odpreti poseben prostor) in književne publikacije postajajo le še zatočišče in vir informacij za tiste, ki se s književnostjo ukvarjajo profesionalno. Kultura je v glavnih medijih komaj še rubrika, podobno kot je astrologija. Prisotni sta tudi avtorska in založniška nestrpnost glede vidnosti knjige, ker živimo v času, v katerem je zahtevan hiter odziv na opravljeno delo (ker imamo zato tudi kanale); izgubljamو predstavo, da je za prepoznavanje kvalitetnega dela poleg promocije in kvalitetnega iskanja odmeva potreben tudi čas. Obilje književne produkcije kljub vsemu ne more zadušiti prostora za izjemna dela. Če govorimo o promociji, ki jo danes skoraj pričakujemo od mladega avtorja/avtorice, bi rada izpostavila naslednji problem: precejšen del avtorjev/ic ceni svojo pozicijo margine (zato se tudi ukvarjajo s pisanjem), želi komunicirati s pomočjo pisanega dela (v katerem že izraža svoj ekshibicionizem), ni nagnjen k marketingu, številni se ne počutijo dobro niti na bralnih nastopih, zato se je pojavila potreba, da promocijski del opravi nekdo drug, ki priznava vrednost njegovemu/njenemu delu.

Obstaja pritisk na avtorja (ali na avtorico), da mora biti dober v javnem nastopanju, da mora biti dober performer, da mora zapeljati publiko, da mora biti prisoten na družbenih omrežjih, vseprisoten s svojim obrazom — za kar pa nimajo vsi niti sposobnosti niti samozavesti niti tega ne občutijo kot svojo poklicanost. Zato so njihova dela manj vidna in so popolnoma odvisna od tega, ali jih bodo književna kritika in mediji prepoznali sami. Književnost ima smisel znotraj družbenega življenja, je dvosmerna komunikacija. Prepuščanje avtorja/avtorice in njunih del prodaji imidža, tržni komunikaciji, zahtevam tekmovalnosti lahko stopnjuje populistično obnašanje in kompromis, kar, spet, izničuje idejo, da književnost vzpostavlja (inicira) družbeno življenje oziroma

družbeno spremembo.

Ravno tako ima tiskano delo (za razliko od elektronskega) pri vrednotenju nezavedno večji vpliv tako na avtorja kot na bralca, ker je knjiga kot predmet spoj materialnega in miselnega (duhovnega) ter kot taka tudi odraz posameznika. Tako smo še naprej nagnjeni k višjemu vrednotenju tiskane kot elektronske književnosti.

Književnost je naša narava. Ko kulturo vrednotimo kot temelj družbenega življenja, ne pa kot rubriko, postane ključnega pomena in trajno vidna.

Č V L A D I M I R Đ U R I Š I Ć

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

KOME TREBA UREDNIK?

Uzorni urednik je fantom; Netko (bješe), napet između jogija i komesara'. Skaut je, ali i instruktor i kustos; učitelj neznalica, ali i živa baza podataka o tome kome, gdje, kako, zašto ponuditi tekst, baciti kosku. On može da vaja književnost u vremenu, može da stvori cijele tekstove, povede pravce i prevrate, narudžbom da inicira nova kretanja i stilove, može da sjebe ili da inicira cijele horde uspavanih. On je poluga za emancipatorski procjep, za njegovo širenje. Njegova poluanonimna intervencija, njegov režijski coup de gras najvidljiviji je kad ga nema; tada se usljed njegovog bolnog odsustva cijele generacije talenata guše u mlakosti i nedovršenosti, nemoći da upere, očiste, osnaže svoj glas. Njegova je uloga potencijalno najvažnija za promjenu agregatnog stanja tokova na književnoj sceni, iz blatnjavog u tečno, u gasovito, u zapaljivo. Nebrušenost književnog nusproduciranja je i ideološka činjenica; malaksalo tijelo demonstrativnog samoizjedanja, nemoći književnosti da izađe iz svoje knjiške istoričnosti, iz privremene toplote trenutne institucionalne utjehe, a usred ekstaze ekranske komunikacije, i prividne slobode protočnosti. Teza da je urednik neki puki redaktor neurednog teksta, lektor, primač mailova ili samo prikupljač opalog tefterskog lišća teksta, to je teza slovoslagačke logike mrtve književnosti, koja se prikuplja u preostalim časopisima kao u spomenarima prestaralih djevojčica i dječaka — skribomana i karijerista, u vedrim mudrovanjima novembra, ili ne tako surovih aprililililhipa eliotističnih aprila. Urednik je onaj koji cijepa, križa, kreira ili razmrda, stvara kontekste, ruši i otvara prostore, detektuje promjene spina, ili učmalost mode. Ili bi to trebao biti. Pošto uglavnom to nije, on služi da održi status quo, postavši čuvar koji hrče u muzeju zarđalih oruđa književnosti. Kultura je postala nova birokratska hedonija liberalizma; obećana zemlja za projektna muljanja, pranje para, onaniju fondova, ideološku

neutralizaciju trusnih terena, dekorativnu legitimizaciju postojećeg poretka. Kao takva, ona ne treba urednike, već vode projekata, ne treba jogije ni komesare, učitelje ni kustose, ona treba samo brižne birokrate jedne maligne korektnosti, u umrtvljenom mnoštvu liberalne demokratije. U ovome mnoštvu leže tempirane bombe kreativnih, u njemu pritajeni samuju geniji nove poezije i proze. Za njihovo gorivo, za njihovo gorenje, vrli novi urednici su neophodan aditiv. Možda i formativni derivat. Ili bar pogon za elevaciju.

—

KDO POTREBUJE UREDNIKA?

Idealni urednik je fantom. Nekdo, ki je (bil) razpet med jogijem in komisarjem¹. Je skavt, vendar tudi inštruktor in kustos; nevedni učitelj, toda tudi živa baza podatkov o tem, komu, kje, kako, zakaj ponuditi tekst, vreči kost. Takšen urednik lahko kleše književnost v času, ustvari lahko celotne tekste, začrta smernice in povzroči prevrate, z naročilom vzpodbudi nova gibanja in stile, zjebe ali vzpodbudi lahko cele horde uspavanih. Je vzvod za emancipatorni razcep, za njegovo širjenje. Njegova napol anonimna intervencija, njegov režiserski *coup degreas* sta najbolj vidna, ko ni prisoten; takrat se zaradi njegove boleče odsotnosti celotne generacije talentov dušijo v mlačnosti in nedovršenosti, brez moči, da operejo, očistijo, okrepijo svoj glas. Njegova vloga je potencialno najpomembnejša za spremembo agregatnega stanja tokov na književni sceni, iz blatnega v tekoče, v plinasto, v gorljivo. Neizbrušenost književnega stranskega produciranja je tudi ideološko dejstvo; mučeno telo demonstrativnega samorazžiranja, nemoč književnosti, da izstopi iz svoje književne zgodovinskosti, iz začasne toplote trenutne institucionalne utehe, toda sredi ekstaze ekranske komunikacije in navidez svobodne pretočnosti. Teza, da je urednik nekakšen goli redaktor neurejenega teksta, lektor, prejemnik mailov ali samo zbiralec odpadlega rokovniškega listja teksta, je teza pisunske logike mrtve književnosti, ki jo zbirajo v ostalih časopisih in v spominskih knjigah ostarelih deklic in dečkov — skribomanov in karieristov, v vedrih modrovanjih novembrov ali manj surovih aprililililih eliotističnih aprilov. Urednik je tisti, ki trga, križa, kreira in razmaje, ustvarja kontekste, ruši in odpira prostore, zaznava spremembe spina ali zatohle mode. Oziroma bi to moral biti. Glede na to, da v glavnem ni, služi ohranjanju statusa quo in postaja čuvaj, ki smrči v muzeju zarjavelih orodij književnosti. Kultura je postala nov birokratski užitek liberalizma; obljubljena dežela za projektna mešetarjenja, pranje denarja, onanijo fondov, ideološko izravnavo»grbinastih« terenov,

dekorativno legitimacijo obstoječe ureditve. Ta kot takšna ne potrebuje urednikov, ampak vodje projektov, ne potrebuje niti jogijev niti komisarjev, učiteljev ali kustosov, potrebuje samo skrbne birokrate maligne korektnosti, v omrtvičenem mnoštvu liberalne demokracije. V tem mnoštvu ležijo tempirane bombe kreativnih, v njem samujejo geniji nove poezije in proze. Vrli uredniki so za njihovo gorivo, za njihovo gorenje neobhoden aditiv. Morda tudi formativni derivat. Ali vsaj pogon za elevaciju.

—

—

—

^[1] Kiš piše o svome prijatelju Leonidu Šejki, da je bio vječito razapet u poziciji »između jogija i komesara«. No, uvijek sam imao utisak da Kiš tu, zapravo, piše i o sebi, o svojoj poziciji pisca, koja je istovremeno pozicija urednika, komesara svog teksta, i tujih tekstova, i jogija, osamljenog cjedioca svoga teksta, vojnika svoje redukcijske metode. Kišovsko uredništvo, bilo kao metodologija apropijacije, ili autolektura drčnog sveznalice, nedovoljno je obrađeno u opštoj mistifikaciji Kiša kao pisca. Kiš urednik — čitalac — metodolog — esejist — prevodilac — lektor — priređivač, to je Kiš — pisac, ali i Kiš — naš da(v)našnji kišobran, pod koji se uvijek možemo barem privremeno skloniti od skribomanske najezde skakavaca.

^[2] Kiš o svojem prijatelju Leonidu Šejki piše, da je bil večno razpet v poziciji »med jogijem in komisarjem«. Sam sem sicer vedno imel vtis, da Kiš tu pravzaprav piše tudi o sebi, o svoji poziciji pisca, ki je istočasno tudi pozicija urednika, komisarja svojega teksta in tujih tekstov, ter jogija, osamljenega precejevalca svojega teksta, vojaka svoje redukcijske metode. Kiševsko uredništvo, naj si bo kot metodologija apropiacije ali pa kot avtolektura tečnega vsevedneža, ni dovolj obdelano v splošni mistifikaciji Kiša kot pisca. Kiš urednik — bralec — metodolog — esejist — prevajalec — lektor — prirejavalec, to je Kiš — pisec, toda tudi Kiš — naš davni in današnji dežnik, pod katerega se lahko vedno vsaj začasno skrijemo pred skribomanskim navalom kobilic.

Č NENAD JOLDESKI

PREVOD
NAMITA SIOBITTO

—

KOMU TREBA UREDNIK?

Postoјat повеќе причини зашто na еден автор му е потребен уредник. Најчестата причина е тоа што авторот е секогаш преблиску до книгата и од шумата на може да ги види лисјата. Еден автор толку многу може да се изгуби низ наративната шума, што на крајот, кога книгата е веќе во својот краен стадиум, многу лесно, од невнимание или »заплетканост« во наративот, авторот може да »претрча« преку одредени места, со тоа оставајќи простор за недостатоци и нелогичности. Улогата на уредникот, секако е да ги улови овие недостатоци, да укаже на нив, па дури и да предложи како да се пополнат или коригираат истите. Уредникот најчесто е и најдобар продавач на книгата, тој на неа гледа со други »очи« и поради тоа тој многу полесно може да донесе креативни и стратешки одлуки. Тој не размислува како автор, ниту пак како субјективен читател — туку како менаџер кој на книгата и дава шанса да успее на пазарот, ѝ ги дава нејзините пет минути слава. Неговата улога е најчесто медијаторска — од едната страна е читателот, а од другата авторот. Затоа се вели дека уредникот е »подобар писател« од авторот (или барем така треба да биде во одредена смисла).

Авторите најчесто се непријателски расположен кон уредничките предлози во врска со приказната на книгата, стилот, пара-текстот и слично, најчесто бидејќи чувствуваат дека така нивната автономија како творци е загрозена, но и поради тоа што не можат да се справат со супстанцијалните измени кои некогаш уредници ги предлагаат од перспектива на бренд или пазар.

За поголем дел од издавачките куќи во Македонија, може да се каже дека организациски делуваат како самоиздавачи и тоа особено кога станува збор за менаџирање на нивната уредничка политика. Причината за ваквото заобиколување најчесто се парите — малите издавачки куќи се со премали

буџети, а оние, неколкуте поголеми, најчесто се премногу алчни и на сметка на квалитетната литература, често знаат да замижат пред фазите кои ги налага уредништвото. Ситуацијата е чудесна: од една страна имаме ентузијасти без пари, а од друга страна алчни бизнисмени кои не се грижат за штетата кои и ја нанесуваат на литературата. Жалосно е што ова е правило, а не исклучок — па така слободно може да се каже дека уредникот, во вистинска смисла, во Македонија, речиси и да не постои.

За да не биде се така црно, најдобро е да се каже дека улогите на уредникот во Македонија, се конгломерирани: уредништво за време додека текстот/идејата се развива, не постои — како што наспоменав, најчесто поради финансиски причини, но, можеби и поважно, поради отсуството на таква култура и начин на работа. Така уредништвото се сведува само на таканареченото линиското уредување или уредувањето на граматика, интерпункција, синтакса, стил и формата кое е пак предадено на лекторите, кои најчесто на своја грб преземаат уште една од фазите на уредувањето и воедно делуваат како коректори (ловат печатни грешки, грешки во пагинацијата, грешки во форматот на книгата и слично). Ако лекторот не ја заврши коректорската работа, тогаш многу често таа се префрла и на дизајнерот кој книгата ја припрема во печат.

Генерално, уредничките улоги се крајно измешани и тоа по некоја нова пазарна логика која преовладува од 90-те навака. Книгите се печатат само ако се финансиски оправдани или поддржани од некој институција. Не постојат уредници во вистинска смисла, а уште помалку Робин Худ уредници кои би препознале некое идно добро дело и би го издале без финансиска поддршка. Така страда добрата литература, така страда и читателот, така страда културата воопшто.

—

KDO POTREBUJE UREDNIKA?

Obstaja već razlogov, zakaj avtor potrebuje urednika. Najpogostejši je ta, da je avtor vedno preblizu knjigi in zaradi gozda ne more videti listja. Avtor se lahko v narativnem gozdu izgubi tako zelo , da na koncu, ko je knjiga že v svojem zaključnem stadiju, zlahka, zaradi nepazljivosti ali »zapletenosti« pripovedi, »preskoči« določena mesta in tako pusti prostor za pomanjkljivosti in nelogičnosti. Vloga urednika je, da te pomanjkljivosti opazi, opozori nanje in celo predlaga dopolnitve in popravke.

Urednik je najpogosteje tudi najboljši prodajalec knjige, saj nanjo gleda z drugačnimi očmi in lahko zato veliko lažje

sprejme ustvarjalne in strateške odločitve. Ne razmišlja kot avtor niti kot subjektiven bralec, temveč kot menedžer, ki bo dal knjigi priložnost, da uspe na trgu, da dobi svojih pet minut slave. Njegova vloga je največkrat posredniška: po eni strani je bralec, po drugi pa avtor. Zato se reče, da je urednik »boljši pisatelj« od avtorja (oziroma bi na neki način tako vsaj moralo biti).

Avtorji so največkrat sovražno nastrojeni do uredniških predlogov v zvezi z zgodbo, slogom, paratekstom in podobnim, saj čutijo, da je s tem ogrožena njihova ustvarjalna avtonomija, pa tudi zato ker se ne morejo sprijazniti z nekaterimi bistvenimi spremembami, ki jih včasih predlagajo uredniki, ki na delo gledajo z vidika trgovske znamke ali trga.

Za večino založb v Makedoniji lahko rečemo, da organizacijsko delujejo kot samozaložbe, še posebej ko gre za vodenje njihove uredniške politike. Glavni vzrok za to je največkrat denar – majhne založbe imajo premajhen proračun, tistih nekaj večjih pa je navadno preveč požrešnih in na račun kakovostne literature pogosto zanemarja faze, ki jih nalaga uredništvo. Situacija je prav nenavadna: na eni strani imamo entuziaste brez denarja, na drugi pa požrešne poslovneže, ki jim ni mar škode, ki jo povzročajo literaturi. Žalostno je, da je to pravilo, in ne izjema, zato lahko rečemo, da urednik v pravem smislu v Makedoniji skorajda ne obstaja.

Da pa ne bi bilo vse tako črno, je najbolje reči, da so vloge urednika v Makedoniji razslojene: uredništvo v času, ko se besedilo/ideja razvija, ne obstaja, zaradi, kot sem že omenil, pomanjkanja financ, morda pa tudi, kar je še pomembnejše, zaradi odsotnosti takšne kulture in načina dela. Zato je pri nas uredništvo omejeno samo na urejanje slovnice, ločil, skladnje, sloga in oblike, kar pa je spet prepuščeno lektorjem, ki največkrat na svoja pleča prevzamejo še eno izmed faz urejanja in obenem delujejo kot korektorji (iščejo tiskarske napake, napake v paginaciji, formatu knjige in podobno). Če lektor ne opravi korektorskega dela, se to največkrat prenese kar na oblikovalca, ki pripravlja knjigo za tisk.

Skratka, uredniške vloge so skrajno pomešane in to po nekakšni tržni logiki, ki prevladuje od devetdesetih let naprej. Knjige se tiskajo, samo če so finančno podprte ali če jih podpre kakšna institucija. Uredniki v pravem smislu ne obstajajo, še manj pa robinhoodovski uredniki, ki bi prepoznali kakšno dobro delo in ga izdali brez finančne podpore. Tako trpijo dobra literatura, bralec in kultura na splošno.

Č KATJA PERAT

PREVOD
IVAN ANTIĆ

KDO POTREBUJE UREDNIKA?

Živimo v državi, za katero se rado reče, da v njej več ljudi piše kot bere. Skoraj z gotovostjo bi se dalo trditi, da je to problem.

Ne gre zgolj za to, da bi se v Sloveniji veliko pisalo, v Sloveniji se tudi razmeroma veliko tiska. In četudi vsaka manjša založba natisne v povprečju pet knjig letno (govorim na pamet, prosim, ne držite me za statistiko), je to še vedno veliko, če so štiri od teh slabe.

Živimo v državi, kjer je urednik pogosto v isti sapi tudi založnik, kar pomeni v našem primeru predvsem razdeljevalca javnega denarja. Je skratka nekdo, ki nosi dvojno odgovornost: odgovornost za obraz slovenske književnosti neke (četudi zelo kratke) dobe in odgovornost za sredstva, ki jih je zavezan gospodarno investirati.

Ob poplavi pišočih Slovencev bi se morala zdeti to relativno enostavna naloga. Pa vendar se pogosto zdi, da je najti zastavljeno število kakovostnih rokopisov letno naloga, ki jo je nemogoče izpolniti. In tako se dogaja, da na vsako kakovostno knjigo izidejo prej omenjene štiri slabe.

Za katerokoli področje ni nič bolj uničujočega, kot je razcvet amaterizma. Večja kot je inflacija šibke, nezanimive in v splošnem podstandardne književnosti, šibkejša, nezanimivejša in v splošnem bolj podstandardna se zdi književnost sama.

Ta problem ima podaljšek: večja kot je inflacija šibke, nezanimive in v splošnem podstandardne književnosti, manjša je samozavest literarne scene, ki zaradi vsesplošnega pomanjkanja interesa še tisto, kar je kakovostnega, pomete napol pod preprogo, daje večkrat občutek, da je sama sebi v napoto, da ji je nerodno, da se sama sebe vsaj nekoliko sramuje in bi ji bilo najprijetneje, če bi jo pri tem videlo čim manjše število ljudi.

Umetnost dobrega okusa je enako zahtevna kot katerakoli druga. Umetnost ločiti leporečje od smisla, slišati, kdaj je lepota prekratke sape, kontekstualizirati, pa tudi svetovati,

spodbujati in usmerjati, brez da bi pri tem jemali pogum ali preveč utrujali sami s sabo, zahteva od človeka ne samo neverjetno ažurnost, širino in izvedenost, marveč tudi šopek precej redkih in dragocenih osebnostnih lastnosti.

Vprašanje torej ni toliko, kdo potrebuje urednika, marveč kakšnega urednika bi potrebovali vsi skupaj in kje se ga najde? Z besediščem nekega drugega časa: išče se nekdo, ki bo premogel strast in zmogel pogum slovensko književnost vzeti zares, biti težak in naporen, ko je treba (in treba je pogosto), pa tudi razumevajoč in ljubezniv do predmeta, s katerim se ukvarja. Išče se skratka nek monoman, ki ima več samozavesti, kot je ima trenutno slovenska literarna scena v celoti, hkrati pa dovolj modrosti, da njegov kretenizem ne bo prišel preveč do izraza. Aja, pa ni nujno, da je moški. Je pa slovenska literarna scena eno redkih področij, kjer bi lahko že samo ena veličastna oseba res naredila opazno spremembo.

KOME JE POTREBAN UREDNIK?

Živimo u državi za koju se često kaže da u njoj više ljudi piše nego što čita. Skoro sa sigurnošću bi se moglo tvrditi da je to problem.

Ne radi se samo o tome da se u Sloveniji mnogo piše, u Sloveniji se i mnogo štampa. I premda svaka manja izdavačka kuća godišnje odštampa prosečno pet knjiga (govorim napamet, molim da me ne držite za reč vezano za statistiku), to je još uvek mnogo, ukoliko su od tih pet knjiga četiri loše.

Živimo u državi gde je često urednik u isti mah i izdavač, što u našem slučaju pre svega znači osoba koja raspodeljuje javna sredstva. Ukratko, neko ko nosi dvostruku odgovornost: odgovornost za lice slovenačke književnosti nekog perioda (iako vrlo kratkog) i odgovornost za sredstva koja je obavezan da ekonomično investira.

Ako se ima u vidu poplava Slovenaca koji pišu, to bi se moglo činiti kao relativno jednostavan zadatak. Pa ipak često izgleda da je pronalaženje za jednu godinu planiranog broja kvalitetnih rukopisa zadatak koji je nemoguće ispuniti. I tako se događa da na svaku kvalitetnu knjigu idu pomenute četiri loše.

Ne postoji stvar koja je destruktivnija od procvata amaterizma, ma koja oblast da je u pitanju. Što je veća inflacija slabe, nezanimljive književnosti, i, uopšteno govoreći, književnosti koja je ispod svakog nivoa, to je, kako se čini, sama književnost sve slabija, nezanimljivija i, uopšteno govoreći, sve nižeg nivoa.

Taj problem ima svoj produžetak: što je veća inflacija slabe, nezanimljive književnosti, i, uopšteno govoreći, književnosti koja je ispod svakog nivoa, to je manje samopouzdanje

književne scene koja zarad sveopšteg pomanjkanja interesovanja i ono što je kvalitetno napola gurne pod tepih, te često ostavlja utisak da sama sebi predstavlja smetnju, da joj je neprijatno, da se sama sebe makar malo stidi i da bi joj najprijatnije bilo kad bi je video što manji broj ljudi.

Umetnost dobrog ukusa jednako je zahtevna kao bilo koja druga. Umetnost da se odvoji leporečivost od smisla, da se čuje kada je lepota prekratkog daha, da se kontekstualizuje, pa i posavetuje, podstakne i usmeri, a da se pri tom ne obeshrabri ili previše ugnjavili sobom, zahteva od čoveka ne samo neverovatnu ažurnost, širinu i iskustvo, nego i skup prilično retkih i dragocenih ličnih osobina.

Pitanje, dakle, nije toliko kome je potreban urednik nego kakav nam je urednik svima potreban i gde ga možemo naći?

Rečnikom nekog drugog vremena: traži se neko ko bi imao strast i hrabrost da slovenačku književnost shvati ozbiljno, ko bi bio težak i naporan kada je to potrebno (a često je potrebno), ko je takođe pun razumevanja i naklonosti spram predmeta kojim se bavi. Ukratko, traži se monomanijak koji ima više samopouzdanja nego što je u ovom trenutku ima cela slovenačka književna scena, a istovremeno i dovoljno mudrosti da njegov kretenizam ne dođe previše do izraza. A da, nije nužno da bude muško. Slovenačka književna scena je jedna od retkih oblasti u kojima bi već jedna veličanstvena osoba mogla napraviti primetnu promenu.

Č BOJAN SAVIĆ OSTOJIĆ

PREVOD
MUANIS SINANOVIĆ

ZIMSKI KATREN
KOME TREBA UREDNIK?

Godina je 1993.
Dragan Savić Ostojić, moj otac, samoinicijativno je jedne večeri, verovatno iz dosade, preda mnom rasklopio moju veliku svesku a4 formata, tvrdih korica, na pravougaonike. Bio je to rokovnik za knjigovodstvo koji mi je majka prokrijumčarila iz fabrike. Nesvesno sam tu ozbiljnu namenu sveske preslikavao u teme kojima sam je ispunjavao. Spređa sam pisao i izmišljao razne matematičke operacije i uglavnom sadržaj naučnog tipa. Ali otpozadi sam, subvertirajući visokoparnost prednje strane, ispisivao pesme.
Te večeri, mog oca (koji je inače svojevremeno bio član Udruženja tekstopisaca Srbije) nije mrzelo da iščita rimovane posvete pomorcima, pesme ispevane u čast imaginarnih regata Jadranom (već sam bio jugonostalgičan), pesme posvećene starim pilanama (vidite da sam bar kao desetogodišnjak pisao socijalno osvešćene pesme) i mnoge druge baljezgarije kakve sam sebi, odmarajući se od nauke, dozvoljavao.
Kad je sve pomno pregledao, rekao je, na moje razočaranje, da apsolutno ništa ne valja.
Sem, navodno, jednog četvorostiha iz pesme Zima!

(Nije bilo rodoljubivih pesama, ako to nije falsifikat pamćenja, čini mi se da mi je i to zamerio.)

*

Otprilike u isto vreme, 1993, još uvek su u čuvenim (već tada propadajućim) izdavačkim gigantima postojali uređivački odbori. Uredno potpisani na poslednjim stranicama knjige,

većali su o tome hoće li ili neće nečiji rukopis ući u izdavački plan, hoće li ili neće autor dobiti mastan honorar od kog je strepeo, od kog neće moći da se oporavi narednih godinu dana...

Taj socijalistički izdavački sistem bio je uveliko na samoupravnoj samrti.

Petnaestak godina ranije, kada su uređivački saveti i socijalističko samoupravljanje cvetali, Vujica Rešin Tucić u knjizi eseja Hladno čelo savetima giganata upućuje sledeću pokudu:

Samoupravni socijalizam, kad tad (...) pružiće ljudima ono što nijedno istorijsko društvo nije – istinsku mogućnost svih alternativa ljudskog govora i slobode, polja kreativnosti koja neće biti otuđenje već ljubav, poverenje saradnja – tada, – nestaće današnji sistemi vrednovanja, srušiće se ekonomska dril-koncepcija umetnosti, pašće uredništva, cenzura, izdavački saveti i nestati s lešinom tržišta veštački stvorenih osamljenosti čoveka među ljudima. (»Poezija ledenog talasa« /1980/, str. 94-95).

U ime demokratizacije poezije, u ime njenog oslobođanja od institucija, Vujica ispisuje ove reči 1980. godine. Pođimo od njegovih zahteva, ustanovićemo da su se gotovo svi ostvarili: pala su uredništva, donekle je pala i cenzura (o čemu možemo drugom prilikom diskutovati), pali su izdavački saveti. Ali – »lešina tržišta« koju Vujica kao vatreni marksista sahranjuje, ne samo da je preživela, nego je evoluirala u dominantnu ideologiju.

*

Godina je 2015.
Kao urednik časopisa Agon vodim se principima kojima se vodim i pri čitanju: selektivnost, ekskluzivnost, modernost u pristupu poeziji i kritici, kritički stav prema tradiciji, preispitivanje mogućih tradicija, nezavisnost od institucija, prerastanje i nacionalnog i regionalnog ključa, internacionalnost.

Što se tiče izdavačke kuće Knjižuljak, čiji sam osnivač, uređivačku politiku diktira njen specifični koncept pa i dizajn: svedeni obim knjige, minimalizam, celovitost izdanja. Kad se u impresumu Knjižuljka potpisujem, osećam se kao koautor.

Danas urednik više ne mora da se vodi obzирima prema zvaničnim kanalima koji ga dovode na funkciju (ili s nje smenjuju), više nije obavezan prema političkim istomišljenicima, prema onima koji mu postaju prijatelji finansirajući ga. Urednik nije cenzor,

sudija, nije partijski aparatčik, žbir čiji je jedini stav briga o stavovima grupice koja ga je othranila, zadužila.

Urednik ima pravo da bude to što jeste: nezavisni podsticaj.

*

Na kraju, da odgovorim na inicijalno pitanje: urednik treba prvo meni.
O tome neka svedoči i danas prigodni zimski katren koji sam, samo blagoreći tati, nepotpisanom uredniku, jedino uspeo da zapamtim.

Evo ide Deda Mraz
Zima je sve ljuća
Crven je moj obraz
A bela je kuća

Decembar 2014

ZIMSKA KVARTINA
KDO POTREBUJE UREDNIKA?

Piše se leto 1993.
Dragan Savić Ostojić, moj oče, je nekega večera samoinicijativno, verjetno iz dolgčasa, pred menoj razprl moj veliki karirasti zvezek v formatu A4, s trdimi platnicami. Šlo je za rokovnik za knjigovodstvo, ki ga je mama zame pretihotapila iz tovarne. Nezavedno sem to resno namembnost zvezka preslikal v teme, s katerimi sem ga zapolnjeval. Spredaj sem pisal in si izmišljal razne matematične operacije ter većinoma vsebino znanstvenega tipa. Zadaј pa sem, subvertirajoč visokoleteči prvi del, zapisoval pesmi.

To noć moj oče (ki je bil svoj čas član Združenja tekstopiscev Srbije) ni čutil odpora do branja rimanih posvetil pomorščakom, pesmi, zapetih v čast imaginarnih regat Jadrana (že sem bil jugonostalgičen), pesmi, posvećenih starim žagam (vidite, da sem vsaj kot desetletnik pisal socialno osvešćene pesmi) in mnogega drugoga čebljanja, kakršnega sem si dovoljeval v odmorih med ukvarjanjem z znanostjo.

Ko je vse pozorno pregledal, je, na moje razočaranje, povedal, da ni vredno absolutno nič. Razen ene kvartine iz pesmi Zima!

(Ni bilo rodoljubnih pesmi, če me spomin ne vara, po mojem mi je zameril tudi to.)

Približno ob istem času, leta 1993, so v slovitih (že tedaj propadajoćih) založniških gigantih obstajali uredniški odbori. Uradno potpisani na zadnjih straneh knjige so odloćali o tem, ali bo nekogaršnji rokopis prišiel v založniški načrt, ali bo avtor dobił masten honorar, ki ga bo tako osupnil, da se ne bo mogel postaviti na noge še vse naslednje leto, ali ne.

Ta socialistični založniški sistem je bil v veliki meri na svoji samoupravni smrtni postelji.

Kakšnih petnajst let pred tem, ko so uredniški sveti in socialistično samoupravljanje cveteli, je Vujica Rešić Tucić v knjigi esejev Hladno čevo na svete gigantov naslovił naslednjo grajo:

»Samoupravni socializem bo prej ali slej (...) ponudił ljudem tisto, česar ni ponudila nobena zgodovinska družba – resnično možnost vseh alternativ ljudskega govora in svobode, polja kreativnosti, ki ne bodo pomenila odtujenosti, ampak le ljubezen, zaupanje in sodelovanje – takrat bodo izginili današnji sistemi vrednotenja, zrušili se bodo ekonomska drilkoncepcija umetnosti, samopašnost uredništva, cenzura, založniški sveti pa bodo izginili skupaj z mrhovino umetno ustvarjenih tržišč osamljenosti človeka med ljudmi.« (»Poezija ledenega vala /1980/, str. 94-95.)

Te besede je Vujica v imenu demokratizacije poezije, v imenu njenega osvobajanja od institucij zapisal leta 1980. Če si поблиže pogledamo njegove zahteve, bomo ugotovili, da so se skoraj vse uresničile: padla so uredništva, do neke mere je padla tudi cenzura (o čemer lahko ob drugi priložnosti še debatiramo), padli so uredniški nasveti. Toda – mrhovina »tržišća«, ki jo Vujica kot goreći marksist pokopava, ni samo preživela, ampak se je razvila v dominantno ideologijo.

*

Piše se leto 2015.

Kot urednik časopisa Agon se ravnam po istih vodilih, po katerih se ravnam tudi pri branju: selektivnost, ekskluzivnost, modernost v pristopu k poeziji in kritiki, kritičen odnos do tradicije, prevpraševanje mogoćih tradicij, neodvisnost od institucij, prerašćanje tako nacionalnega kot regionalnega ključa, internacionalnost.

Kar se tiče založniške hiše Knjižuljak, katere ustanovitelj sem, njeno uredniško politiko diktira njen specifićni koncept, pa

tudi dizajn: zmanjšan obseg knjige, minimalizem, celovitost objave. Ko se podpisujem v kolofonu Knjižuljka, se počutim kot soavtor.

Danes se uredniku ni treba več ravnati po zunanjih kanalih, ki ga pripeljejo na funkcijo (ali pa ga z nje odstranijo), ni več zavezan političnim somišljenikom, ki bi ga financirali in tako postali njegovi prijatelji. Urednik ni cenzor, sodnik, ni partijski aparatčik, katerega edina skrb je odnos do stališč skupnice, ki ga je nahranila in zadolžila.

Urednik ima pravico biti tisto, kar je: neodvisni spodbujevalec.

*

Če na koncu odgovorim na uvodno vprašanje: urednika potrebujem najprej jaz sam.
O tem naj priča kvartina, primerna tudi za današnji dan, ki sem si jo, na čast očetu, nepodpisanemu uredniku, uspel zapomniti.

Evo ide Deda Mraz
Zima je sve ljuča
Crven je moj obraz
A bela je kuća

December 2014

20 €

20 €